KA JINGIM BAD KA JINGHIKAI U JISU KHRIST

DA

U Rev James S. Stewarts, B.D.

La pynwan sha ka Khasi

DA

U Rev. T. Rodborne, B.A., B.D

La pynmih

DA KA

K. J. Presbyterian Synod,
K. J. P. Church House,
Shillong.
1978

Published by permission of the Youth Committee of the General Assembly of the Church of Scotland.

KA JINGIM BAD KA JINGHIKAI U JISU KHRIST

DA

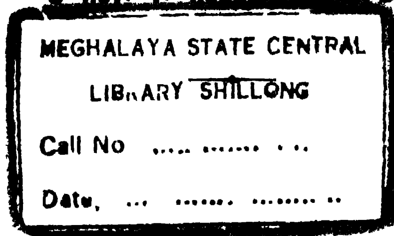
U Rev. James S. Stewarts, B.D.

La pynwan sha ka Khasi

DA

U Rev. T. Rodborne, B.A., B.D.

La pynmih

DA KA

K. J. Presbyterian Synod,
K. J. P. Church House,
Shillong.
1977

Published by permission of the Youth Committee of the General Assembly of the Church of Scotland.

Ki don saw tylli ki Kitab ba la thoh na ka bynta ka jinghikai Skul Pynpaw ia ki samla ha ka Balang Khristan kaba ha ri Skotland, ban pule ha ki Saw Snem kum ka jingpynkhreh sha ka jinglong riewdkhot. Kita ki long : I. Ka Jingpynkhreh Ia U Khrist Ha Ka Testament Barim ; II. Ka Jinghikai Bad Ka Jingim U Jisu Khrist ; III. Ka History Ka Balang (naduh ka aiom ki Apostol haduh mynta) ; IV. Ka Jingngeit Bad Ka Jingleh Khristan.

Ka Komiti Skul Pynpaw ka Synod ka la jied ia kane ka Kitab ban pule ha Ki Skul Pynpaw ha ri Khasi Jaintia na ka bynta ka snem 1956-57. Ngim don satia ki Kot kiba bha ha ka ktien Khasi, bad namarkata, la khmihlynti ba kane ka Kitab kan iarap ia ki nongpule na ka bynta kiba bun kiwei kiwei pat ki jingthmu—kum kaba khreh ia kano kano ka Sobjekt ne Sermon.

U nongpynwan Khasi um shym pyndap ei ei ruh na lade, hynrei ha kaba bun ki jaka la dei ban pynlyngkot, ba ka Kitab kan long hapoh ki pud ba la buh ka Komiti. La pyrshang katba lah ban sei ia kaba kordor eh ba la shem ha ka Kitab u nongthoh, bad la leh sumar katba don ka bor ban thoh ha kajuh ka sur bad ka jingsawa ba la shem ha ka Kitab trai. Ka long kaba shai kdar ba kane ka jingpynwan sha ka ktien Khasi kam lah kot ia ka trai, bad namarkata, ki nongpule kiba nang Phareng kin ioh jingmyntoi bun shah da kaba kin pule ia kane ryngkat bad ka trai.

Ka jingthmu ba kongsan da kane ka Kitab ka long ia ki nonghikai Klas. Ka lah ban eh than teng teng ia ki shah hikai. Ka long kaba bakla eh ban shu pule ia ka ha ka Klas. Donkam ban da khreh minot bha ia ka, baroh shitaiew, shuwa ban leit sha ka Klas.

Ki Lynnong ha kane ka Kitab Khasi ki kham bun ban ia kiba ha ka ktien Phareng. Ka daw ka long ba la pynlong artylli ia kito kiba i jrong than na ka bynta ban pyndonkam shisien hikai Klas.

Dated Shillong, March 20, 1956.

T. Rodborne,
Nongpynwan Khasi

KI JINGKDEW.

LYNNONG I.

Ki Jingthoh Ha Ki Gospel

[*Ioan. i : 1-14; Heb. ii : 1-9, Eph. iv : 1-16 ; Math. ix. 9-13 ; Ki Kam : xv : 35-41 ; 2 Tim. iv : 10-11 ; Louk. i : 1-4 ; Ioan. xiii : 23-26 ; xxi : 20-25*].

---

1. **Ka bapynlong dur ia ki Gospel** :—U Jisu um shym la thoh ei-ei shaphang ia lade ne shaphang kaei kaei ruh. U la shaniah lut shaphang ia lade bad la ki jinghikai ha kito ki briew kiba la ithuh bha bad ieit ruh ia U. Kine ki la pyndep hok ia la ka kam ba la khmihlynti ia ki ban leh. Ki sawtylli ki Kitab kiba rit kiba ngi khot ki GOSPEL ki long, ha ka jingshisha, tang ma ki, kiba la ai ha ngi ka jingtip shaphang ka jingim bad ki jinghikai U Jisu Khrist.

Ha ka jingshisha, ki Gospel kim dei satia ki Kitab thoh histori ia ka jingim U Jisu Khrist Don shibun ki jingjia ba la shu sngap khlem don jingiathuh ei-ei. U Ioannis u ong, "Don ruh bun kiwei pat kiei kiei kiba U Jisu U la leh, kiba lada yn thoh ia ki kawei-pa-kawei, nga tharai ba wad ka pyrthei hi kan ym ngiam ia ki Kitab ia kiba dei ban thoh" (Ioan. xxi : 25) Kaba ngi ioh ka long tang ki lyngkhot buh jingkynmaw ba la jied nangne nangtai na ka bynta **kawei** ka jingthmu ; "La thoh ia kine kiei kiei ruh ba phin ioh ngeit ba U Jisu U long Uta U Khrist, U Khun U Blei, bad ba, haba da ngeit, phin ioh ka jingim ha ka kyrteng jong U" (Ioan. xx : 31) Ki nongthoh baroh sawngut ki don la ki jong ki jingiohi. bad namarkata ki thoh ha la kajong kajong ka dur, na ki sawtylli ki dong na kiba la iohi bad bishar ia U.

Ha ki phew bad ki spah snem kiba bud la mih pyrthei kiwei kiwei de ki "Gospel," hynrei la kyntait shabar ia kito ki jingthoh na ka Testament Bathymmai, namar la don khleh ha ki bad bashisha bad puriskam kiba ym sngew lah ngeit satia.

Kaba rim tam na kine ki Saw Gospel jong ngi ka la paw pyrthei hapdeng ki snem 65 bad 70, kata ka mut, kumba 35 ne 40 snem hadien ki sngi ka jingim U Trai ha ka doh. Balei ba iehnoh pynslem ka bapynmih ia ki haduh katta-katta ? Mynta ka pyrthei, tang shu iap u 'riew khraw, ki lok jong u mar kumta kin lum ia ki jingthoh jingtar bad kin thoh shaphang ka jingim jong u. Balei kine ki nongthoh Gospel ki lehtud kumne ? Ka jubab ka long kumne : Kam dei ka jinglehtud. Ki daw ki lah ban long kum kine : (1) Ki khristan ha kito ki sngi ki trei minot bad kyrkieh haduh katta katta ban ialap ia ka Gospel, ba ki da kwah ban pyndep ia ka kam shuwa ba ka pyrthei kan wai noh, namar kata ka la long ka jingkhmihlynti jong ki (2) Ka jingiai mihpaw U Khrist Ba-la-mihpat hapdeng ki nongbud jong U ka la pynlong ia ki ba kin ym pyrkhat bad khmih satia sha kiei kiei kiba shadien kiba la dep, ki khmih borabor tang shaphrang. Kumta ki sngi, ki bnai bad ki snem ki nang iaid khlem lap pyrkhat satia, dap da ki phew snem pynban haduh ban da mih ka Gospel kaba nyngkong.

Khlem pep, ki la don ki jingthoh lyngkhot lyngkhot hangne hangtai shaphang ki jingkren bad ki kam U Jisu shuwa ka bathoh ia ki Gospel. Ngi iohi ia kane haba ngi pule bniah da ka bapyrkhat ia ki ktien ha u Louk. i : 4. Katba ki snem ki nang iaid, haba kito kiba la im ryngkat bad kiba la iohi bad iohsngew markhmat ia U Jisu ki la nang leit noh, la shem ba ym lah satia ban shu iai shaniah haki jingiathuh pateng bad ki jingthoh ba lyngkhot shaphang ka jingim, ka jingiap bad ka jingmihpat U Trai. La sngewdonkam ban buh jingkynmaw shaphang jong U na ka bynta ki pateng ki ban wan. La donkam (1) ban ai ka jingtip bad ka jingsngewthuh kaba shai bad kaba shisha ha kito ki briew ba wan thymmai sha ka Balang, shaphang ka jingim U Trai bad ka niam ki rukom ka Balang, bad (2) ban da na ki jinghikai ba bakla ba lah ban mih na ki jingkren stad, ki jingpyrkhat stad bad ki jingthaw stad u thylliej briew. Namar ki daw kiba kum kine, la sngewdonkam eh ban buh jingkynmaw ha

ka dur kaba thikna bad kaba skhem ia ka jingiathuhkhana ba kyntang shaphang U Trai.

2. **Ka Gospel kaba nyngkong nyngshab:**—Ka Gospel u Markos ka long kaba la mih pyrthei nyngkong. Ka don ka jingiathuh kaba na mynbarim bad kaba lah eh ban shaniah ba "U Markos u long u nongbatai ktien jong u Petros" bad ba "U la thoh bniah ia baroh ba u la kynmaw" na ki jingkren bad ki jingiathuhkhana u Petros. Kane ka long ka jingtip kaba donkam eh ia ngi. Ka pyni ha ngi ia u Markos ba u iabud ryngkat ia u Apostol bakhraw ha ki kampeiñ-ialap jong u. Ngi lah ban mutdur ia u Markos ba u la iai sngap bad iai shahshkor ia ka jingiathuhkhana shaphang ka jingim bad ka jingiap U Jisu katba ka jaw na ki rymmiang shyntur u Petros, haduh ba u la nguid lut ia ka bad u la pynlong ia ka la ka jong ; bad kat haduh ba haba la jia ka jingiap ia u lok bad u nongialam jong u haba la iehnoh marwei ia u, u la shong khop bad u la thoh ia baroh katba u la tip Da kane ka rukom la pynioh ia kane ka Gospel ba nyngkong nyngshab ha ka pyrthei. Kam long kaba kai ban tip ba ia baroh ba la thoh ha ka u jeng u Petros ban sakhi, uba long uwei na ki lok ba thep mynsiem jong U Trai bad U Kynrad jong ngi.

Ki ktien "Ka Gospel u Markos" kiba don hamar ba sdang kane ka Kitab kim dei ba la thoh da u, hynrei la shu jer kyrteng da ki nonglum ia ki jingthoh ha ki aiom kiba hadien. Ki nongthoh jong kine ki Kitab kim shym la ai kyrteng ia lade bad kim wad ne khmihlynti nam ne burom na ka bynta ia lade. Ka mynsiem ban pyndonburom ia U Jisu Khrist ka la tyllep khoit ia ki ba ki la klet nadong shadong shaphang ia lade Dei namar kane ka jinglong kaba ha ki, ba ki la thoh beit khlem don jingda satia ia kino kino ki jingtlot bad ki jingduna jong ka kynhun synran. Kumba la kdew haneng, ka Gospel u Markos ka dei ka jingiathuhkhana u Petros : Une u Petros um shym la pyrshang ban pyllait ia lade na kaba shah pynrem. La iathuh shai ha madan, ha kane ka Gospel, khlem buhrieh ei-ei ruh, kum kine :

"U la sneng ia u Petros, u da ong, khie leit shadien jong nga, me u soitan" (viii : 33) ; "Baroh ki la iehnoh ia U bad ki la iaphet" (xiv : 50)! khmih ia ka jingiathuh shaphang ka jinglen laisien u Petros (xiv : 66-72). Ka nam pyrthei kam don jingpah ia kine ki briew : Ka jingitynnad U Khrist ka long nadong shadong ia ki.

La u Markos um shym la kren ei-ei shaphang ia lade, ngi lah ban tip shaphang jong u na kiwei kiwei ki Kitab ka Testament Bathymmai. Khmih Ki Kam. xii : 12-25, xiii : 13, xv : 36 ter-ter. Khmih ruh Kol. iv : 10 ; 2 Tim. iv : 11 ; Philem. 24 ; 1 Pet. v : 13. Tang shisien ha kawei ka jaka, hapoh ka Gospel hi, kaba iathuh shaphang uto u samla (Mark xiv : 51-52), ka thew ialam jingmut ba ym lah long uwei pat, hynrei u la dei ban long u nongthoh jong kito ki ktien hi ; namar, u Petros hi ruh u la lah phet noh ryngkat bad kiwei kiwei ki Apostol (dk. 50).

3. Ka Gospel ia ki Khristan Jiw:—Haba ngi phai na ka Gospel u Markos sha ka jong u Mathaios, kaba shoh la ngi ka long kane kawei : U Markos u sngewtynnad eh ban iathuhkhana shaphang ki jingjia ha ka jingim U Jisu : U Mathaios pat u kham sngewtynnad eh ban iathuh shaphang ki jinghikai jong U. Ka don kawei ka jingiathuhkhana-pateng kaba rim kaba iathuh ia ngi ba "U Mathaios u la thoh ia ki jingkren U Jisu ha ka ktien Hebru." Imat u Mathaios synran u la don ka kynja kopi rit ha kaba n la thoh ha badei badei ia ki jingkren bad ki jinghikai U Kynrad jong u, bad dei na ka kynja jingthoh kaba kum kata, la pynlong nongrim ha ka bathoh ia kane ka Gospel kaba don ka kyrteng jong u. Ka long ka Gospel ba la thmu khamtam na ka bynta ki khristan Jiw. Ngi tip ia kane namar, (1) la pynianujor bad pynsakhi bunsien ia ki jinghikai U Jisu Khrist da ki jingong ka Testament Barim, (2) la pynshongdor khia katta katta ia ki Hukum u Moses, bad (3) la shon jur shaphang ka jingapkyrmen ki Jiw ia U Messaiah bad ka jingpyndep jong ka ha U Jisu. Ha kane ka Gospel ruh, ka paw shai ka jinglong shida jingmut u nongthoh :

u iathuh shaphang la ka jingkylla ka bamut tang ha kawei ka dkhot (ix. 9) ; um shym la buhrieh ia la ka jinglong naduh na ei U Khrist U la kyntiew ia u,—u la long u nongkhrong khajna, u briew ba la tait jait namar u la shet ia la ka ri bad la ka jingiatiplem, bad lehse ia la ka jinglong ruh, ha ka kam ba la kheiñ da ki Jiw, kaba jahburom.

4. Ka Gospel ia ki Khristan Jentil :—U Loukas u dei tang ma u, u Ebanjelist—u nongthoh Gospel u bym dei u Jiw. Ka jinglongtynrai jong u bad ki jingsngewlem jong u ia la ki para jait ka shat ha ka jingthoh jong u ban pynlong ia ka ka Gospel Mishoneri, ba U Khrist Um dei eh tang U Messiah jong ki Jiw hynrei U Nongpynim jong ka pyrthei. Khmih ia ka phang sha kaba ka khmat jong U ka phai—(1) U la pynkyntang ia ka jingthoh ha ka kyrteng u Theophilos—lehse uwei kapdeng ki ophisar rangbah ka Sorkar Rom, u bym pat long khristan ; (2) U jer pateng ia U Jisu ym, kumba leh u Mathaios, na u Abraham u kpa tymmen jong ka jaidbynriew Jiw, hynrei na u Adam u kpa jong ki briew baroh ha ka pyrthei ; (3) U pyniadei ia ka jingwan U Jisu bad ki jingjia jong ka pyrthei (*Khmih iii : 1*). Nalor kine, ngi lah ban iohi ia ka rukom ba u Loukas u jied ban pynrung ha ka jingthoh jong u ia ki jingjia bad ki pharshi, napdeng kiba bun kiba u tip, da ka jingthmu ba ka Gospel jong u kan iadei lut ia ka pyrthei baroh kawei. Kum ka nuksa : don hangne ka jingiathuh shaphang ka Pharshi u nong-Samaria uba bha (Louk. x), u bapang ñiangthohlieh ba sngewnguh, uba long u nong-Samaria (xvii : 11), ki jingkren U Jisu pat kiba kum kine, "Kin iawan ruh na Mihngi bad na Sepngi, bad na Shatei bad na Shathie, kin iashong shaniah ruh ha ka hima jong U Blei" (xiii : 29), bad khamtam eh, ka Pharshi u Khun Sarong Awria, kaba kdew, nalor ka jinglong u briew kaba shimet shimet, sha u para, ban mut ia ki Jentil, bad sha u hynmen ban mut ia ki Jiw. Kane ka long ka Gospel jong ka jingkyrmen ki briew baroh ha ka pyrthei.

U Loukas uba la thoh ia ka Kitab Ki Kam Ki Apostol bad ia ka Gospel kaba lai (Ki Kam. i : 1) u la

long u doktor (Kol. iv : 14). Ka lah ban long ba u la ia-ithuh ithaw bad u Apostol Paul nyngkong eh kum u doktor ; bad kum u doktor, u la leit ryngkat bad u Apostol u bym don satia ka jingkoit jingkhiah kaba bha (2 Kor. xii : 7-2), bad uba kit lynter ki jingñiun bad ki jingmong na ka bynta la U Kynrad (2 Kor. xi : 25-33 ; Gal. vi : 17 ; Ki Kam. xiv : 19). Namar ba u long doktor, u la iathuh ruh shibun shaphang ki kambah jingpynkhiah U Jisu.

5. **Ka Gospel Kaba Khatduh** :—Haba ngi iaid lyngba ia ki Lai Gospel kiba nyngkong (ia kiba la khot ki "*Synoptics*" namar ka jingiadei jingmut jong ki ha kaba mutdur shaphang U Jisu), sha kaba Saw, ngi sngew kumba ngi la poi sha ka lyer kaba thymmai. Naduh myn barim kiba pule Gospel ki sngew ia kane. Ka iad ki kata kaba u Clement jong ka Alexandria u iathuh pateng ba "U Ioannis, haba u la iohi ha kiwei kiwei ki Gospel ba la thoh shaphang ki jingshisha kiba ha kaba kynja doh, u la thoh ka Gospel kaba shaphang ki jingshisha kiba ha kaba kynja mynsiem." Ki don ki dak kiba shai ba u nongthoh u la iohi ia ki Gospel kiba la thoh mynshuwa, bad mynta u shim ban ngam sha kaba kham jylliew kaba iadei bad ka Person bad ka kam U Jisu.

Hapdeng ki jingiapher ba kane ka Gospel ka don na kiwei pat ki Gospel, kine harum ki long kiba paw shai : (1) Ym don Pharshi ha ka. (2) La iathuh tangshaphang ka jingtrei bad jingshakri U Jisu ha Judia, bad tang khyndiat eh ha Galilaia. (3) Ka iathuh bniah shaphang ki jingkren U Jisu bad ki briew, khamtam bad u Nathanail, u Nikodimos, bad ruh ka nongSamaria (4) Ka shon jur ia ki bynta ka Person bad ka kam U Khrist kiba iadei bad ka bymjukut. (5) Ka ai ha ngi ym ia u *misteri* na Nasareth, hynrei "ia U Ktien U ba la long ha kaba myn nyngkong bad U Blei"

Dei halor kine ki Saw Kitab ba la pynshong nongrim lut ia ka jingtip bad ka jingsngewthuh jong ngi shaphang **Ka Jingim Bad Ka Jinghikai U Jisu.** Ngin ym klet ba kine ki Saw Gospel ki ai ha ngi *Ka History* kaba beit bad thikna bym lah pynkhih. Ki ai ruh *Ka Jingpynpaw*, namar haba ngi plied ia ki sla

jong ki, dei ka jingkren U Blei ba ngi sngew, bad ka khmat jong U ba ngi iohi. Nalor kata, ki ai ia ngi *Ka Jingiakob* ha man ka por, ha ka dur ka jingkylli: "Ngan leh kumno ia U Jisu, ia Ubaki khot U Khrist?" Kane ka jingkylli kam wai noh tad haduh ba ngi la ai ka jubab kaba khatduh.

LYNNONG II

Ka Jingdap Biang Jong Ka Ia.

[*Job xxiii : 1-10 ; Salm cx ; Isaiah xl : 1-11 ; Joel ii : 21-32 ; Ioan. vi : 33 51 ; Rom vii : 14-25, bad Jingpyn. vi : 91-1*]

1. Ka Pyrthei ba la pynkhreh ïpa :—Ha kawei ka ïingmane ha ka Nongbah Jerusalem la ju kdew ha ki nongleit jingleit ia iwei i jaka iba ki ñiew kum ka pdeng jong ka pyrthei. Ha ri Khasi jong ngi ruh ki kdew kumta ia u Lum Sohpetbneng. Ka don shibun ka jingmut haba kren shaphang ka ri Palestine kum ka pdeng jong ka pyrthei. Dei hamar kane ka jaka ba ki iakynduh lang laitylli ki Ri—ka Ri Europe, ka Ri Asia bad ka Ri Aphrika. Lada sdang ia kano kano ka kam kaba khraw ban pyniaid sha kine ki laitylli ki Ri ha kajuh ka por, ka Palestine ka dei ka jaka kaba dei eh ban sdang. Ka don ka jingmaian kaba khraw ha ka jingpyniaid ba stad U Blei Trai Kynrad ba U la pynlong ia ka Bethlehem, ka Nasareth bad ka Kalbari, kiba ha kane ka ri Palestine, ki jaka ha kiba ia ka niam Khristan yn kha bad ba kan kdup ia ka pyrthei baroh.

Ym dei tang shaphang ka jaka, hynrei khamtam shaphang ka ia ka la dei kaba la biang la ih bha thik ha ka plan jong U Blei ban sdang ia kane ka Jingpynpaw ba phylla jong U ia lade. Ka biang na ka liang shonglang sahlang, na ka liang jingioh jingkot, na ka liang longbriew manbriew bad na ka liang ka jinglongniam ki briew ruh. Pli̇ed ia ki Kitab Histori ka pyrthei bad jied kawei ka ia ne

ka aiom kaba bit tam ba U Khrist Un wan sha kane ka pyrthei, phin shem ba ym don da kawei pat ban kham jied ban ia kane.

2. Ka Jingpynkhreh na ka liang Saiñ Hima Sima :—Ngi lah ban iathuh ia kane na ki saw tylli ki liang—(a) Haba U Jisu U la wan, ka ia ka la dap biang na ka liang *synshar khadar*. Ha kato ka por ia ka pyrthei baroh la pyntylli lang da ki jingjop bad ka jingsynshar ki Kaisar Rom. Ka sngi jong kita ki hima rit kiba sngewbiang ha lade lade, kiba peit tharaisniew lynter ia la ki khap hima, kiba ialeh-thma khlem kut kawei bad kawei pat—kata ka la wai. Ha ki ri baroh, naduh ka Duriaw bah Atlantik shaduh Duriaw Kaspian, naduh Ri Bilat shaduh Wah Nail, bad naduh ki thaiñ Duriaw Mediterranean shaduh Wah Iuphratis, ka her kaweh ka lama ki Kaisar Rom. Ia ka pyrthei baroh (kumba la tip ha kito ki por) la teh song lang ban long kawei ka kynhun kaba khraw.

(b) Ha ka ia ba la wan U Jisu, ka pyrthei ka la dap da *ka jingsuk* hapoh ka jingsynshar kawei ka hima kaba khlaiñ. Lada U la wan shispah snem shuwa kane ka ia, Un shem shibun ki diengpyng-kiang ki ban khang ia ka Gospel ba kan iaid sha-phrang,—ha ryngkew da ka jingbun ki hima rit bad ha duriaw da ki kynhun nonglute kiba khlem jing-sangeh. Lane lada U la wan katto katne spah snem hadien, Un shem ia ki briew ba ki *dang iakhih* pyrshah ia ki kynhun jait bynriew riewkhlaw kiba wan hiar arsut na shaphang shatei, *katba kin* ym don por bad don mynsiem ban shahshkor bad pdiang ia ka Gospel. Ka jingwan U Jisu ka la long ha kata ka por ba ka Hima Rom ka dang bat skhem ia ka pyrthei ban pynlong ia ka pyllun kawei.

(k) U Jisu U la wan ha ka ia kaba biang kaba don *ki surok* bad *ki lynti bah* kylleng ka pyrthei. Naduh bakut ka Hima shaduh bakut jong ka ki nongtih surok da ki hajar bad phew hajar ki la pynmih la ka umsyep na ka bynta ban pynjem ia ka lynti ki shipai Rom kiba iaid pahara kylleng sawdong ka hima. Mano ba la phohsniew, ba kine ki surok bad

ki lynti bah kin long ka jingpynkhreh ia ka lynti bah U Khun jong U Blei ! Dei kine ki surok kiba la pynkloi ban pynher stet ia ka Khubor Babha sha ki ri kiba jngai ha kito ki sngi.

(d) Ha ka por ba la wan U Jisu ka la don *kawei ka ktien* ha kaba ki briew baroh ki iasngewthuh lang ban iakren, bad kata ka long ka ktien Grik. Pyrkhat haduh katno ka jingeh kan long ia ki Missionary kiba nyngkong haba ki leit na kawei ka jaka sha kawei pat, lada man ka sien ki la dei ban hikai ban nang kren ia ka ktien thymmai. Hynrei mynta, wad la ki briew ki don la kijong kijong ki ktien dong, ki iasngewthuh lang baroh haba la kren ha ka ktien Grik. La sngewthuh ia kane ka ktien da kiba shong ha kliar ki lum Galatia kumjuh kumba ha ki surok bah ka nongbah Athens, ha ki shnong jong ka ri Spania kumjuh kum ha nongbah Rom.

3. **Ka Jingpynkhreh na ka liang jingleh jingkot ki briew** (*the Economic Preparation*). Ha lyndet ka jingtyngshaiñ ka burom ka hima Rom, ha ki bynta kiba rieh bad ba shapoh jong ka, ka don ka jingkyrduh bad ka jingdaitnud kaba ktha bad bam krang napoh, kaba pynshong syier shibun ia ka hima. Arngut na man ki laingut ki briew ba iaid ha ki surok bah ka nongbah Rom ki dei ki mraw briew—kiba long tang kum ki mar ki mata jong kiwei pat. Ngi dei ban kynmaw ba kita ki mraw ki dei ki briew, kiba don ka dohnud briew bad ka jabieng briew. Ym tang teng teng ba ki dohnud bad ki jingpyrkhat jong ki ki khih bad ki shit ruh. Ha ri Palestine ruh kumjuh, ki thma, ka jingleh sarong lutphut u Herod Bakhraw, ka jingshop khajna khia ia u paidbah bad ka jingnang bun u-paid nongshong shnong, ki la long ka jingban khia kaba jur ia u paidbah. Ka jingim ka la long kaba khia bad kaba dap da ki khuslai ha pynduh jingkyrmen ia ki briew. Dei hamar ka por kaba dum kaba kum kane ba ka la sawa jam ka Ktien ka Jingkyrmen na ki thaiñ ka ri Galilaia.

Buh kane ka jingkylli : Ka niam ka ju kham khih im ha ki por ka jingpshuh ne ha ki por ka jingkyrduh ? Ym don jingartatien, ha ki por jingkyrduh

ki briew ki pyrkhat khuslai man ka por na ka bynta la ka jingim ha ka doh, hynrei ym lah ban len ruh ba dei ka jingkutlad u briew kaba long ka kabu jong U Blei. Ka histori jong ki Ribaibal kiba la mih ha ki por ba iapher jong ka Balang, ka iathuh ba dei hapdeng ki aiom kiba khim bad kiba eh ba ju wan ka sngi ba phyrnai, bad ba ju ba ka jingshai bneng ba tyngshaiñ ha ka sla ka pyrthei.

4. Ka jingpynkhreh na ka liang longbriew manbriew (*The Moral Preparation*). La don ki briew kiba kren shaphang ki sngi kiba rim kum kiba kham bha ka pyrthei ban ia ki sngi ka Aiom ka Gospel. Lada ngi khmih bniah ia ka jingthoh u Apostol Paul ha ka shithi sha ki Rom i : 18—32, ngin iohi ba ngin ym kwah satia ban im ha ka juk kaba kum kato, kaba sngewlehraiñ wat tang ban iathuhkhana shaphang jong ka Ha ka aiom ba ka pyrthei ka nang ring swai da ka jingpang bam pong ka jinglongbriew manbriew, bad ba ka jingim ki briew ka nang ring sdot noh da ka jingduh jingkyrmen, U Khun U Blei hamar kaba biang ka ia U la wan "ban iap iapli ia ki bymriewblei."

5 Ka Jingpynkhreh na ka liang ka niam (*Religious Preparation*). Ki blei rim jong ka hima Rom ki la tymmen than lane ki la iap. Ki briew ki kwah blei ban mane. La wallam ki blei thymmai na shaphang ri Mihngi ; khamtam na sha Ri Gris, hynrei ha khmat ki riewstad jong ka hima, ia u lum Olympos, u lum ha uba la tharai ba kita ki blei ki sngewbha eh ban shong, la kren da ki sur thamula haduh ba u la kylla long u lum ka jingkrenbeiñ. La pynmih bujli da ka niam mane Patsha. La ai ha u Kaisar ka nam bad ka burom blei ; hynrei la katta ruh shano : Aiu uta u 'lei Kaisar u lah ban leh ia u briew ba pait dohnud, bad ia kata ka mynsiem ba la dung ngak da ka jingsngewkynduh namar ka pop ?

Ha ka por kaba kum kane, kam duh ban don ki 'riew pyrkhat jylliew kiba khmih ban iohi ia ka jingshai hapdeng ka jingdum. Hapdeng ka jaitbynriew Jiw, ka ding jong ka jingkyrmen bad ka jingkhmihlynti ia U Messaiah ka la kham shit ha kane ka por

ban ia kaba la ju long ha ki spah snem ba la leit. Haba la riew ka jingsawa na ka ri khlaw ka wah Jordan, "To kylla ka bamut naba ka Hima ki Bneng ka la jan," ka jingiapasiaw ki briew kylleng ka ri ka la long : "Ym dei Une U Messaiah ?" Ka lyer ka la dap da ka jingthrang jingsliang ban iohi noh hi keiñ ia U Messaiah Uba U Khrist.

LYNNONG III.

Ka Jinglong Khynnah U Jisu.

[*Louk. i : 26-35, 46-56 ; ii : 8-19 bad Math. ii : 1-12.*]

Ka Rukom Pdiang ka Pyrthei ia la U Nongsiewspah :—Ka la dei ka jingdap biang jong ki ia ! Hynrei haba U Nongsiewspah U la wan "Ym don jaka ia U ha ka ïing basa" (Louk. ii : 7). Ka jingkyntait uta u trai ïingbasa ia kine arngut ki nongleit jingleit ba la shoh da ka thait ka jrem ka kdew na jngai ia kaei ka ban sa jia ia Uta U Nongpynim ka pyrthei. Balei une u trai ïingbasa u la kyntait ? Ngi lah ban ai ki daw kum kine : (1) U la bun kam than ; ba la bun briew eh um don por ban sngap ia ka jingud kine ki nongwei ba wad ïingbasa : (2) Lada u la pdiang ia u Joseph bad ka Mari, u la dei ban pynmih noh arngut ki briew kiba u la lah khot lupa ; ban leh ia kaba kum kata, um mon. (3) Ka lah ban long ruh sa kawei ka daw, kata ka long, haba u la peit lieb sha kine ki nongwei ba ki ieng shabar ha ka jingkhriat, ki i kyndong bad i duk than. Ong mynta, u Joseph bad ka Mari ki ai ia u shikham ki Lut, phi tharai yn ym don jaka hi ia ki ? Khmih, ki daw kiba kum kine ki don ha ka pyrthei kiba pynlong ia ki briew ba kim don jaka ban ai ia U Jisu. "U la wan sha la ki jong, bad kita kiba dei la ki jong kim shym la pdiang ia U (Ioan. i : 11).

Hynrei la katta ruh, ngi shem, la iathuh ia ngi da ki nongthoh ia ki Saw Gospel, ba la don saw ban ki jingpdiang ia U Jisu :—

Ka Jingpdiang ka kmie jong U :—Ha ka Ktien U Blei ngi shem bunsien la kyntiew burom ia ka jinglong kmie. Khmih ha kine ki jaka : Eks. xx : 12 ; Prob. xxx : 28 ; Isa. lxvi : 13. Ki don ruh ki long kmie kum kine : Ka Hannah, ka Ruth, ka Nongshunem, ka Elisabet, ka Salomi, ka Eunis bad bun kiwei-kiwei. Hynrei halor baroh, ka ieng ka Mari ka kmie U Jisu, ban tyngshaiñ marwei halor ki longkmie baroh. Napdeng ki khun kynthei baroh hapoh ka bneng, U Blei U la jied ia ka ba kan long ka ïing hapoh kaba yn ri yn pynsan ia U Nongsiewspah ka pyrthei. Lyngba ki sla ka Ktien U Blei ngi iohi ia ka jingriewblei ka Mari,—marwei ka ieng bad marwei ka shong hapdeng ki jingpyrkhat bad ki jingpuson ba jylliew (Louk. ii 19), hadien kaweipa-kawei ka jingjia ba la jia ia U Khunlung ha ki khohsiew jong ka. Ka la long ka kmie kaba lyngba ki snem bad ki por, haba la dung npypei ia ka mynsiem jong ka (Louk. ii. 35), ka iaineh skhem ha ka nongrim ba ka la ieng naduh ba sdang : "To kan long ha nga katba kum ka Ktien jong Me" (Louk. i : 38).

2. Ka Jingpdiang ki Nongaplangbrot :—Ka jingleit poi nyngkong eh ki nongaplangbrot ha ka sem kulai ban khublei ia U Khunlung Jisu ka la long kaba da sngew iadei eh. Ha ki por ba rim ia U Blei hi la ju mutdur kum U Nongaplangbrot. Khmih Salm xxiii, "U Trai U long U Nongaplangbrot jong nga." Nalor kata, U Trai Jisu hi kum U Khun U Blei U la pynsyriem ia lade bad u nongaplangbrot uba bha uba aiti noh ia la ka jingim na ka bynta ki langbrot (Ioan. x : 11). Kane ka kdew shano ? Ka iathuh keiñ ia ngi ba dei ha ka jaka ba ngi dang trei hok la ka kamram, la ka long kaba rit bad i poh katno katno ruh, ba ka jingipaw ba kynja bneng ka lah ban wan ; bad nalor kata, ka kdew ba ki khyrdop bneng ki kloi ban plie na ka bynta ki briew kiba im riewblei ha ka jingsngewrit lui lui kum ki khynnah rit.

3. Ka Jingpdiang ki Riewstad :—Ka don ka jingiathuhkhana pateng kaba ong ba uwei napdeng

kine ki riewstad u dei na Aphrika bad kiwei pat ki dei na ki thaiñ Mesopotamia. Ka jingwan jong ki sha Bethlehem ka ai ha ngi lai tylli ki jingmutdur: (1) Ka jingkhot ka Gospel *ia ki nongiabeh shaphrang.* Ki la iehnoh la ki ïing bad ki shnong *na ka bynta U Khrist* ki da kohnguh ia ka jingkhot, kumba leh u Abraham, la kim tip shano ki leit; hynrei ki da sngewskhem ia ka jingkular. (2) Ka jingkhot ka Gospel *ia ki riew pyrkhat im jingmut.* Kine ki riewstad ki long kiba la ioh jinghikai bha ha la ka kam; ki dei ki riewpyrkhat bad ki riew wad jingstad kiba wad ban pynshisha ia la ka jingtip. (3) Ka jingkhot ka Gospel *ia ki jaitbynriew baroh jong ka pyrthei.* Na ri Mihngi ba jngai bad na ri Aphrika ba dum tliew tliew ki la wan ban buh la ki jingainguh ha kjat U Jisu, (Ianujor Salm lv : 12 bad lxviii : 32).

Ka jingiathuh ia ngi shaphang kine ki Riewstad ka kdew ia ka jingkhot U Khrist ia ki nongiabeh shaphrang, kiba long khamtam ki samla jong ka Balang. Ka kdew ruh ia ka jingkhot U Khrist ia ki riew pyrkhat, ki riew minot ki ban nang ngam jylliew ha ka thwei ka jingtip ia ki jingmaian ka hima U Blei. Ka kdew ruh ia ka jingkhot U Khrist ia ki jait briew baroh jong ka pyrthei, ryngkat bad ka spah mynsiem baroh katba ki don ban wan nguh syiem ia U.

4. Ka Jingpdiang u Simeon bad ka Anna Nongiathuhlypa :—Dei ki kynja Simeon jong kata ka ia, "*kiba* hok, *kiba* riewblei, bad *kiba* ap kyrmen ia ka jingpyntngen jong u Israel" (Louk : 25), kiba la pyllait ia ka niam na ka ban ngam. Ym dei satia ba ka ri Palestine ka long khlem niam ha kane ka por, hynrei ki briew ki shitrhem niam than eh. Ki don ki Pharisi kiba la pynlong ia ka niam tang kum ka kam phong rong ba nabar, ym satia ka kam jong ka dohnud ba shapoh. Ki don ki Nongthoh, kine kiba pynlong ia ka niam kaba biang tang ban shu phla: ki long ki riewniam ba tyrkhong mynsiem ki bym don ia ka ding U Blei hapoh jong ki. Ki don pat ki Sadusi, kiba pyniadei ia ka niam bad ka kam pyrthei; kine ki la long ki

riewniam ba eh dohnud bad ba kynja pyrthei. Nangta ki don pat ki Buaid Niam (*zealots*), ki briew kiba ieit ia la ka iam trai-ri haduh ban ong, „Pynduh ia ka Rom ban pynieng ia ka jait Jiw." Kine kim dei kiba la pynim ia ka mynriem niam hapdeng ki Israel; hynrei dei pynban kito ki briew kiba ha la ka jinglong rit ki im ka jingim ba riewblei. Dei ki kynja Simeon kiba la long kum u thiat jong ka ri. Ki dei ki ïing ba riewblei bad ki bym don ba ñiew mano mano ia ki kum ki riewniam, kiba la long ka ingdong jong ka niam ha Israel.

Haba ka Mari ka la leit ialam ia la U Khun sha ka Templ, u Simeon u la shim kynthup ia U bad u la kyrkhu ia U. Kiwei kiwei haba ki la iohi ia ka bad ia U Khunlung jong ka kim shym la phaikhmat: hynrei u Simeon u la ithuh. Donkam ka sap ha ka tynrai jinglong jingim bad ha ka jinglong ba kynja mynsiem na ka bynta ban ithuh ia U Jisu bad ban iohi ia U Blei. U Simeon u la don ia kaba kum kata. Khmihthuh bha ruh ia u tymmen Simeon ba riewblei bad U Khunlung Jisu ha ki ksangkti jong u: ka pyni ia ka juk kaba rim kaba pdiang ia ka juk kaba thymmai.

LYNNONG IV.

Ka Jinglong Samla U Jisu.

[*Louk. ii : 25-40, 41-52 ; xi : 5-8 ; xv : 8-10.*]

"Te Uta U Khynnah U la nangsan, U la nangkhraw bor ruh ha ka mynsiem, ba la pyndap ia U da ka jingstad : bad ka jingaiei U Blei ka la don ha U" (*Louk. ii : 40*).

Ka jingkah rben bym lah ban i lyngba ka sdien ban kah noh ia ki laiphew snem ki sngi ba U Nongsiewspah ka pyrthei u dang pynkhreh na ka bynta la ka kam. Ki don ki puriskam ba la iathuh shaphang ki sngi ka jinglong khynnah jong U, hynrei ym donkam pynlut por bad kiba kum kita.

Tang shisien ngi iakynduh ia U haba U la khadar snem ka rta, haba U la kot kyrdan, kum kiwei kiwei ki khynnah Jiw, ban iashim bynta ha ki jingkhawai niam ha Jerusalem (Louk. ii : 42). Haba U la don ha ka Templ U la rung sha ki bynta kiba shapoh bad ba kyntang tam jong ka, katba ka Hukum ka shah. La shem ia U da ka kmie bad u kpa jong U, hadien ba la dep ka jinglehniam baroh, ba U da shong hapdeng ki nonghikai ka Hukum "*U da sngap ia ki, bad U da kylli jingkylli ia ki de.*" Ka ktien kaba nyngkong tam kaba U la kreh, kaba paw ha ki jingthoh ka long : "*Balei ba phi iawad ia nga ? Phim shim tip ba ka dei ia nga ban long shaphang kiei-kiei ruh ki jong U Kpa jong nga ?*" (Louk. ii : 49). Ha kine ki ktien la kyllum lang ia ka jingim jong U baroh kawei. Baroh ki jingjia ba la iathuh shaphang jong U, nadnh ba sdang haduh ka por ka jingshah salnarphna jong U. ki pynshisha bad pynsabut ia kine ki ktien jong U. U Joseph bad ka Mari kim shemphang satia ia kine ki ktien ha kaba nyngkong, bad ka Mari ka la ri kyndong khop ia ki ha la ka dohnud.

Hadien kane ka jingleit jngoh kaba nyngkong U Jisu ia ka Jerusalem, ka jingkah ka la hap biang, bad khadphra snem lynter ngim don jingtip ei-ei shuh satia shaphang jong U. Ban da ki nongthoh jong ki Gospel ki la plie khyndiat ia ka jingkah, kan da long kaba kordor eh ia ngi. Ngim lah ban ong ba ym don ba tip mano mano shaphang ki sngi ka jinglong khynnah bad jinglong samla jong U, da kiba iakha iasan ryngkat bad U, lane da ka kmie bad u kpa jong U. Hynrei ngi shem la buhrieh jar na ngi bad na ka pyrthei, ba ym shym la ai ban tip ia kita ki sngi. Balei ? U Blei U tip. Kam shym long kaba i dei ha ki khmat jong U ban pyntip ha ngi ia kita ki sngi ba jar-jar—ki sngi ba rieh, ba khuid bad ba kyntang ba U Nongsiewspah U pynkhreh ia lade na ka bynta ka kam kaba khraw ba U don ban pyndep.

Ki Bor kiba la Shon ha ka Jinglong U Jisu Kum U Khynnah :—Ki la don bad ki paw shai ki

bor na baroh sawdong kiba la ktah bad shon ha ka jingmut U Jisu, ha kita ki sngi ka jingpynkhreh jong U ia lade. Ngi lah ban iathuh tang shaphang ki bor ba na shabar, namar ha kaba shapoh ka don kata ka jingiasyllok ba rieh jong U bad U Blei Uba U Kpa, kaba saiñdur ia ki jingpyrkhat jong U baroh, kiba long kiba kyntang than ba ngi lah ban kren madan.

(1) **Ka Bor Jong ka Mariang** :—Ki Gospel ki iathuh shaphang ka jinglong jong U ba ka dap da ki dak ka jingieit jong U ia ka Mariang. U Jisu U la long U khynnah nyngkyndong, bad kumta, lajan ha man ka sla jong ki Gospel, ki don ki dak ba shai ba ki jingitynnad bad ki jingsawa ka Mariang ki shon skhem ha ka jingmut jong u. Kum ki nuksa lah ban sei ia kine ki dur—Ki tiew lili ka ryngkew ba la pynkup da ka burom (Math. vi : 28), ki lyngkha ba la byllieh ia ka aiom ot (Ioan. iv : 35), u soh kew ba dang sop hapoh ka kop (Mark. iv : 28), ki sim bad la ki skum (Math. viii : 20), kaba khang ia ki langbrot (Louk. xv : 4), bad shibun kiwei kiwei pat.

Ka long kaba sngewtynnad ban ianujor ia ka jingringdur U Jisu bad jong u Apostol Paul ha ki jinghikai jong ki. U Apostol Paul kum uba ju im ha ki sor u la kham sngewtynnad ban kren ha ki dnr jong ki sor, kum—Kaba tei jingtei (1 Kor. iii : 10-17), ka jingkiengatiar u shipai (Eph vi : 13-17), ki nongiaphet thong (1 Kor. ix : 24, 25), bad kiwei kiwei. Hynrei ki sla jong ki Gospel ki suhsieng da ki jingiwbih ba wan kit ka lyer na ki lum, na ki them bad na ki lyngkha kew.

(2) **Ka Bor jong ki Rukom Jinglongbriew** :— Hangne ruh ki Gospel ki sakhi shai. Khmih, ki khynnah ki da ialehkai ha ka jaka iew (Math. xi : 16, 17), ka kynthei ka da iasaid bad u nongbishar (Louk. xviii : 1-8), u khynnah nongkyndong uba la leit khmih sor (Louk. xv :11-32), u nongduwai ba leh riewblei ha lad lynti shnong (Math. vi : 5), bad shibun kiwei kiwei. U Jisu ha Nasareth U la khmih bniah ia ki rukom jinglongbriew, bad la ong

"Um da donkam ba uno uno ruh un phla shaphang u briew, naba U hi U la tip kaei kaba la don ha u briew" (Ioan. ii : 25). Ngi shem ia U ba Um long tang Uba bishar bad Uba tip lut ia ka jinglongbriew, hynrei U ieit ia ki briew da ka jingieit kaba palat ia ka jingieitbriew.

(3) **Ka Bor Jong ki Jingthoh Bakhuid** :—Ka Baibl U Jisu ka la long ka Testament Barim. Kane ka la long u maw nongrim jong ka jinghikai skul ia baroh kiba long Jiw. Naduh dang rit, ia U la pynsan pynrangbah ryngkat bad kiwei kiwei ki khynnah Jiw ha ka lyer ki Jingiathuhkhana ka Kitab Genesis, ki hakum ka Kitab Deuteronomi, ki Salm bad ki Nongiathuhlpa Isaiah bad Jeremaiah. Haba la pynshoi ia U ha kata ka Ri Khlaw, ngi shem U la beh ia uta u soitan da ki kyntien na ka Kitab Barim (Math. iv : 4-7, 10). Ki don ki dak ha ki jinghikai jong U, ba U la ngam jylliew ha Ki Jingthoh Bakhuid jong ka jaitbynriew jong U.

Ia ka ktien Hebru hi ym shym la pyndonkam shuh ha kito ki sngi ha kaba iakren ; ka la shu sah tang ha ki jingthoh. Ka 'tien iakren ka la long kaba ki khot ka ktien Aramaik, hynrei ki jingthoh jingtar ki iaid ha ka ktien Grik kaba la ñiew kum ka ktien Sor. La thoh ia ki Saw Gospel ha ka ktien Grik, tang laisien la pyndonkam ia ki ktien Aramaik, *Talitha kumi* (Mark. v : 41), *Ephphatha* (Mark. vii : 34) bad *Eloi, Eloi, lama Sabakhthani* (Mark. xv : 34). Haba lum lang ia kine baroh. U Jisu U kren Aramaik, U nang bha ban kren Grik ruh, bad U nang bha ia ka Testament Barim ha ka ktien Hebru.

(4) **Ka Bor jong ka Sem Trei Jingtrei** :—Kum u kpa jong U, U Jisu U la long U misteri na Nasareth. Ia ki snem ba kham bun ka jingdon jong U ha ka pyrthei, la pynlut ha Sem Trei Pyndait Lyngkor. Ong u Henry Drummond : "ka sem trei jingtrei, kam da dei eh ka jaka shna kor, hynrei ka long kham tam, ka jaka thaw briew." Ka sem trei jingtrei ka la iarap ban shna pynkhreh ia ka mynsiem U Khrist. U la aiti lut la ka buit ka bor

ha ka bashna ia kito ki lyngkor Nasareth kum ka jingkñia ainguh ha U Blei. Wad hangne ruh U Jisu U la "long shaphang kiei kiei ruh ki jong U Kpa jong U." La pynlong kyntang ia ka jingtrei shitom kaba da ki kti. Hangne ka duh ka roug pyniakhlad hapdeng kaba kyntang bad kaba kynja pyrthei. Ka jingtrei minot—la ka jong uba trei da ki kti ne uba shu pyniaid kam—ka long kaba kyntang haba la leh ia ka ha pyrshah ki khmat jong U Blei.

Ka don ka jingiathuhkhana kaba ong, ba ha khmat jingkhang ka dukan lyngkor Une U Misteri, la don ka dak ba la thoh—"Ki lyngkor jong nga ki long kiba jem" (Mark. x : 30). La ka la don ne kam don ruh kata ka jingthoh, ngi lah ban ngeit, ba baroh ki lyngkor ba mih na kata ka dukan ki la long kiba jem bad kiba sting.

(5) **Ka Bor jong ka Ïing** :—Ngim dei ban klet ba la pynsan pynrangbah ia U Jisu ha ka ïing kaba bun briew (Math xiii : 55, 56 ; Mark. vi : 3). Imat u Joseph u la iap kham slem, namar ym don jingthoh ei-ei ruh shaphang jong u hadien ba U Jisu U la khadar snem ka rta. Namarkata, ka jingkitkhlieh ban kyrshan ia ka ïing ka la hap halor U Jisu. Ki dak jong ki jingshem U Trai jongngi ha ka jingim kaba ha ïing ha sem jong U, ki paw ha ki bun tylli ki pharshi ba U la kren : Ka suka ba la jah noh (Louk. xv : 8, 9), kaba pdem ia u thiat ha ka shipyrha u purew (Math. xiii : 33), ka jingdumbuit U trai ïing haba wan poi u lok ha ïing ha ka por bym don jingbam shuh (Louk. xi : 5-8), kaba thang sharak bad buh halor u diengpynieng sharak (Math. v : 15), ki khynnah ba wan skul ba wan pan ja na ïing (Math. vii : 9, 10), bad kiwei kiwei.

Laiphew snem lynter ka la shim por ia U Trai jong ngi, ban pynkhreh ia lade ha la ïing bad ha la shong kyndong, na ka bynta ban syrdep ia ka pyrthei ba la tar, bad ban siewspah ia ka kynja bynriew ba la jah noh. Haba ka baje U Blei ka la tied—ha ka ïa kaba biang thik, U Khun U Briew U la mih madan. "Ha khmih, U Khun Langbrot jong U Blei, Uba kit noh ia ka pop ka pyrthei !"

LYNNONG V.

Ka Jingpynkhreh ia U Jisu Da U Nongiamktien.

[*I Sam. iii : 1-10 ; Louk. i : 59-80 ; Ioan. i : 16-28 ; Math. iii : 1-12.*]

Ka Jingsawa ha Ri Khlaw :—Ka don ei ei kaba ring bad kaba shoh jingmut ia u samla ne ka samla haba ki sdang ban khynñiat ia la ka liang ka jingim sha kaba kham jylliew,—ban shim ne sdang ia ka kam ka ban bat ia ki baroh shijingim. Shaphang U Jisu kumjuh, ngi shem ka jingjia bym lah ban klet ha ka por ba U la pdiang ban shimti ia ka kam ban pynim ia ka pyrthei.

Baroh sawngut ki nongthoh jong ki Gospel ki iadei jingmut lang ba ka jingkhot ia U Jisu sha ka kam ka don jingiadei bad kata ka Ribaibal ba khraw ba la mih da ka jingialap u Ioannis Nongpynbaptis. Namarkata, shuwa ba ngin sngewthuh shai shaphang ka jingkhot bad ka jingsdang U Trai jong ngi ia la ka kam, ngi dei ban sngewthuh shaphang une u Ioannis Nongpynbaptis.

U long aiu une u Nongpynbaptis, ba ki briew ki iabeh haduh katne katne sha kata ka ri khlaw ka Wah Jordan ?

(1) **U la long u jait Rang-da-jied.** Na ka maiñ ka rynieng jong U ka shat ka jingpynkhih bad ka jingpynshit ia ka mynsiem. Wad tang ka rukom im jong U ka la pynsngew kumta ha ki briew baroh. Namar hangta ha ri khlaw u la loit lyngkhuid kdar na lade ia ki jingdonkam ka jingim kaba ha ka pyrthei,—ka riam ka beit jong U ka la long kaba mata madei eh, kaba pher bak na ki jaiñ jynsur ba jem bad ba thoh bun rong jong kito kiba khot ialade ki riewblei. Ka jingbam jong u ka long da ki puit bad ka ngap khlaw, ban pyni ba "ka jingim u briew kam shong satia ha ka jingdap kyrhai jong kiei kiei kiba u don" (Louk. xii : 15). Ka rukom im jong u hi ka pynpaw ha ka pyrthei ba une u dei shisha u jait Rang-da-jied.

Nangta, ki briew ki sngewthuh shaphang jong u na ka rukom kaba u peit shaphang ka jinglong bakhraw : U kren shaphang ia lade ba u dei tang "u khah ba la pynkhih da ka lyer" (Math. xi : 7). Ki tien-roh, ki tien-pynkhyllew bad ki tien-sboh,—ia kita u isih. U leh ia kaba dei bad kren ia kaba shisha, wad la kata ka thar ne ka tar ia u. Ia ki Pharisi bad ki Saddusi, ki briew ba donburom tam ha ka ri u ong, "Ah, phi ki khun ki ksiew ki bseiñ" (Math iii : 7). Ia u Herod uba long u syiem, uba la sngewtynnad eh ia u bad uba la iaroh eh ruh ia u, haba la shem ba ki kam bad ki jingiaid jong u ki la long ki bym iadei bad ki aiñ U Syiem Bneng, u la leit bad ki khmat kiba heh, u da kdew bad ka shynpriah kti, —da ka sur kaba eh u leit ong, "Ym bit ia me !" (Math. xiv : 4). Une shisha u dei uba da kat u briew—u Rang-da-jied !

(2) U la long palat ban ia u briew, **U dei U Riew-Blei**. Kane ka sab kaba ha u ka la ring paidbah ia ki briew sha kata ka ri khlaw, bad ka la shoh jur ia ki, ba mynta ki la iakynduh bad ka niam kaba shisha nadong shadong. U Thomas Carlyle shisien u la ong : "Ban hikai shaphang ka niam, ka jingdonkam kaba nyngkong bad kaba khatduh, bad ha ka jingshisha, tang kata kaba da donkam eh, ka long, ban shem u briew uba *don niam* shisha." Hangne ngi iakynduh mynta bad u briew ubadon niam, bad uba ka jingim jong u baroh kawei ka ringmynsiem na ka jor ka jong U Blei !

Ki briew ha kito ki sngi ki la mlien ban nguid tang ia ka niam ba hikai ki nongthoh, bad kumba long kine ki nonghikai, ka niam ka la long kaba kyllaiñ, kaba eh ban bud, kaba sngew kynrum kynram, kaba khushi mushi bad kaba ym don ba leh. Mynta une u Rang-da-jied u la kyrhuh ha ri khlaw kum uta u Amos hyndai : "U Sing u la kyrhuh, uei u ban ym tieng ? U Trai Uba U Blei U la kren, uei uba lah khlem da iathuhlpa ?" (Amos. iii : 8). U Ioannis ruh, kum u Amos, u la pyrta "Kumne U ong U Trai !" Kane ka la ring ia u paidbah,—namar hangne don ka niam kaba da shisha kaba ktah naduh ia kaba shabar haduh kaba shapoh.

(3) U Ioannis u la long u Rang-da-jied bad u 'riewblei. U la long ruh **u Rang-da-jied uba don bad Ka Khubor.** La tyllep lut ia u ha ka jingshisha kaba u pynbna, ba u la klet lut shaphang ia lade. Haba ki Nongthoh bad ki Lebi ki la phah kylli shaphang jong u u long uei, ka jubab jong u ka long: "Nga long ka ktien jong Uba pyrta ha ka ri khlaw,"—tang ka ktien ka jingsawa, ym ei ei shuh. Kane ka kdew ba kum u briew um long ei ei ruh, ka khubor jong u ka long lut nadong shadong. Kaei kata ka ktien, ne ka khubor? "To kylla ka bamut bad phet iap na ka jingbitar ka ban sa lap!"

Ka Ribaibal Bakhraw:—Phai na u nonglamktien sha u paidbah pat, kumno? Um donkam ban da leit wad ne khot briew. Ki la shu iapoi khlem da don ba khot satia. Ki la poi ki shipai, ki nongkhrong, ki 'riewkyrduh bad ki nongpop ba paitdohnud; kine, ki iakyrshut tyrpeng lang bad ki Pharisi ba lehmeng ba i ki Saddusi ba eh dohnud. Ka jingtuid une u paidkhleh ka kdew ba kane ka kam kam dei kaba thaw briew, hynrei ka Ribaibal ba phylla, ka jingpynkhih bor bah U Blei ba na bymjukut.

Kaei kaba la pynlong ia ki ban wan iatur kumne? Ngi lah ban buh laitylli ki daw.—

(1) **Ki don kiba la wan tang na kaba shu kwah peitkai.** Ka rukom briew ha Jerusalem, kum ha Athens ruh, ka long ban iaheh sha ki jingjia ba phylla bad ba thymmai; ka jingbymtip shaphang kita la ñiew ba ka long ka jingsahbieit. Kane ka mynsiem peitkai (*curiosity*) ka don haduh mynta bad ka trei kam hapoh ka kam niam. Ki don ki briew, lada khih buk ka Ribaibal, mar kumta ki la don hapdeng kiba ioh Ribaibal, ym namar kano kano ka jingsngew mynsiem, hynrei tang ban shu sngap bad khmihkai. Ym dei ban shu kren beiñ eh ia kata ka mynsiem, namar ki ju don kiba la shu wan khmihkai (kum u Sakhaios), hynrei ki la kylla long ki trai kiba sah khatduh ban iadem ha ka jingduwai.

(2) **Ki don kiba la iabeh sha u Ioannis na ki daw kam-pynkhih-pyrthei** (*political reasons*). La kumba 200 snem la kynjah ki nongiathuhlpa ha ri

Isreal, bad mynta, haba la sawa ka jingpyrta u nonglathuhlpa harud ka Wah Josdan, ki riew-ieit-ri ki la pynieng la ki khlieh ki da ong, "Mynta te, pynduh ia ka Rom bad pynieng ia ka jait Jiw !"

(3) **Ki don na pdeng u paidbah kiba la iawan namar ba ki don ki pop ban phla.** Dei ia kiba kum kine ba u Ioannis u kwah eh ba kin wan. Man ka sngi hadien man kaba u ialap, u la iakren bad iwei pa iwei ban ioh pynkhuid noh ia ki jait lyoh ba rben ba sdien ldui kiba pyndum bad pynkordit ia ka mynsiem. Hadien kaba pynkhuid noh, ia kine u ialam sha ki um ka Jordan ban pynbaptis ia ki, bad u da phah noh ia ki ba kin leit sdang pat ia ka jingim ba thymmai.

Dei ha ka por ba u dang leh kumne ba U wan U Jisu sha u Ioannis ban ioh pynbaptis da u.

LYNNONG VI.

U Ioannis bad U Jisu.

[*Ioan. i : 29-37 ; Math. iii : 13-17 ; Mark. vi : 14-29.*]

Ka Jingpynbaptis ia U Jisu da u Ioannis :—Ka por kam shym da slem eh ba ka khubor shaphang u Ioannis bad ka jingkhih Ribaibal ki la poi ha Galilaia, bad U Jssu U la iohsngew ia ka. Tang shu iohsngew, U Jisu U la tip ba ka baje ba U la ap ka la tied, kumta U la mih ban leit.

Lehse ka dei ka por ynda la jan miet, haba ki paidbah ki la leit noh sha shnong bad sha la ki iing ; bad mynta u Ioannis haba u la sngewthait eh, u la shong marwei bad u la duwai. Hangta, hamar kata ka por, haba u la khmied la ki khmat u la iohi ia U Briew ba phylla. Mar kumta u la ieng joit bad la thaba na ki khmat Uta U Briew ka jingshai ba tyngshain kaba um ju la iohi mynno mynno ; bad haba kumta kumta hi ka la mih ka jingkyrpad na U kaba ong, "Nga kwah ba men pynbaptis ia nga," u Ioannis u la sngew thapbaiong ngit. U la phai ktien u da

ong, "Nga donkam ba yn pynbaptis ia nga da Me, te Me wan pynban ha nga ?" La jubab ia u, "Ko shah mynta : naba kumne keiñ ka long kaba dei ia ngi ban pyndep ia ka hok baroh." Mar kumta baroh arngut, ki la ialeit lang sha ka um bad hangta la jia ka jingphylla kaba khraw ba da u briew u pynbaptis ia la U Trai jong u.

Ka Jingmut ka Jingpynbaptis ia U Jisu ba kham sha lyndet :—Kumno ngin batai shaphang kane ka jingmaian—U Jisu ba khlem pop U shah ha ka jingpynbaptis kaba dei ia ki nongpop ?

Ki la don kiba pyrkhat da kaba ong ba kumba ka jingpynbaptis u Ioannis ka la long ka jingpynbaptis ka jingkylla ka bamut, U Jisu ruh, kum ki para jong u baroh ha ka khyndew, U la dei ban don ei ei ban kylla ka bamut. Ka jingkylli ka mih, Un wad ban ioh jingpynbaptis na ka bynta ban ioh map ia ki pop, lada Um shym sngewkynduh shaphang ka pop ?

Artylli ki jubab ban pynshai ia kine ki jingeh ki long :—

(1) Imat ka don ei ei **ka jingsngew kitram U Jisu ha u Ioannis** kaba la pynlch ia U kumne. Mynta ha kato ka por ka la don ka kynja Ribaibal kaba khraw ha ka ri. Ka mynsiem niam kaba la samthiah iap lyngngai da ki phew bad ki spah snem, mynta ka la khih im buk. Ki samla bad ki tymmen ki la iathuhkhana shitrhem shaphang ka niam. Ka jingkhuslai bad ka jingkynduh mynsiem kaba jur ka la ngat ha ki briew baroh na ka bynta la ki pop. Ki kwah jingshai bad jingialam bad ki da kyang jam ruh sha U Blei ban kdew lynti ia ki. Ka jingjia kaba kum kane ka la dei ban long ka ia kaba biang ba U Jisu Un sdang ia la ka jingtrei. La ka khubor bad ka jingpynbaptis u Ioannis ka don shibun ki jingduna, hynrei ka long ka jingpynkhreh bad ka jingmait lynti kaba plieh kdar. U Ioannis u la long u nongmait lynti uba shisha. Kaba U Jisu U la leit sha u Ioannis ban shah pynbaptis ha u. U la don ka mynsiem jingsngew kitram kaba khraw sha u Ioannis, ba U la phla shisien U da ong : "Na kiba la kha na ki kynthei, ym

don uba kham khraw ia u Ioannis u Nongpynbaptis." Nalor kane shuh shuh, U Trai Jisu U la ñiewkor bad ñiewburom ia kane ka Ribaibal ba kam dei ka kam briew hynrei ka jingpynkhih U Mynsiem U Blei.

(2) U Jisu U la leit sha wah Jordan ban pynbaptis ia u Ioannis khnang ban pyn-i ba **U hiar ban shim ia ka jaka bad ki nongpop**. Ka jingleit hiar U Khrist Bakhuid jong U Blei sha ka jingpynbaptis jong ki nongpop, ka kdew ia ka jingieit bah jong U ba ka bud ia ki nongpop shaduh ka ban pyniaryngkat ia lade nadong shadong bad ki. Ka la long ka jingpynbna lpa ia ka kata kaba U Trai ka burom U la don ha la ka dohnud ban long "U Lok ki nongkhrong bad ki bapop," bad khlem da ñiew ia la ka burom, U la bud da kane ka lynti haduh ba U la shah ia ka jingiap ka diengphna hapdeng ki arngut ki dakait. "La ñiew ia U lem bad ki nongpalat" (Isa. liii : 12), hynrei shuwa ba kiwei kin leh kumta, U la ñiew ma U nyngkong ia lade bad ki. Dei ha wah Jordan ba U Jisu U la leit nyngkong ban ieng ha ka jaka ki nongpop, da kaba pynlong ia ka jingkhlemraiñ jong ki, ka jingshitom jong ki, ka jingkordit mynsiem jong ki, bad ka jingkit ba khia jong ki, la ka jong nadong shadong. Ka la long ka jingsdang jong U ban kit ia ka pop ka pyrthei, ba la pynkut ha Kalbari, ha kaba la pyndam noh khoit ia ka bor jong ka.

Ka Bor Nongjop Jong ka Jingieit. Ka Jingpynbaptis ia U Jisu ka pynshisha shaphang ba dei tang kata ka jingieit kaba la kloi ban pyniaryngkat ia lade bad kiwei pat, kaba don ka bor nongjop kaba da shisha. Ngi kynmaw ruh ia u Moses, ha kata ka sngi ba ki briew jong u ki la leh pop, u la ieng bad u la pyrta, "To pyndam noh ia nga, nga kyrpad ia Me, na kata ka Kitab jong Me kaba Me la thoh" (Eks. xxxii : 32). U Apostol Paul ruh shisien u la ong, "Nga da lah ban kwah keiñ ban long ia lade uba la tim noh na U Khrist na ka bynta ki para jong nga, kiba ki para jait jong nga katba kum ka doh" (Rom. ix : 3). Uwei u Missionary

hapdeng ki bapang ñiangthohlieh u la ong, "Haba nga iathuhkhana hapdeng ki briew jong nga, ngam ju ong, "para bangeit jong nga," kumba phi ju ia-ong, hynrei 'ngi ki bapang ñiangthohlieh'. Ki don kiba la kren sngewlem ia nga namar kane, hynrei nga shem ia lade uba suk jingmut tam hapdeng ki Missionary."

Ki Jingjia Ha Ka Por Pynbaptis. Artylli ki jingjia ki la jia ha ka por ba la pynbaptis ia U Jisu— ka Ktien na bneng, bad ka Jingioh-i-paw ia U Mynsiem Bakhuid ha ka dur kum ka paro. Ka Ktien na bneng ka long kata ka jingkhot ia U sha ka kam kaba U la ap la slem ha Nasaret ; bad U Mynsiem Bakhuid U long ka jingkiengatiar jong U ha kaba pyndep ia kata ka kam kaba U don ban leh. Ka ktien "Me long U Khun jong Nga, Uba ieit, ha Uba Nga sngewbha eh" ka la long ka shab jingpynskhem ha ka mynsiem jong U, ba la pdiang ia U, bad mynta U la dei ban ieng joit bad sdang noh shisyndon ban trei la ka kam. Ka Jingioh-i-paw, pat, ka la ai ha U ia kata ka jingsngewskhem shaphang ka jinglong Messaiah jong U, bad, ryngkat bad ka, ka la ai ha U ka bor halor baroh. Mynta U sdang ia la ka kam bad kane ka jingkiengatiar.

LYNNONG VII.

Ka Jaka Kynjah Jong Ka Ri Khlaw.

[*Jak. i : 1-12 ; Math. iv : 1-81 ; I Kor. x : 11-21 : Math. xvi : 21-24 ; xxvi : 36-41 ; 1 Pet. ii : 19-25 ; Heb. iv : 11-16 ; ii : 10-18*]

Haba pule shaphang kane ka jingiathuhkhana, don katto katne tylli ki jingkylli ba donkam eh ban jubab.—

(1) Balei kane ka jingjia ba rieh bad ba kyrpang ka wan rung ha ki jingthoh Gospel ? U Trai Jisu U la ialeh marwei bad u soitan ha ri khlaw ba kynjah, jngai na ka baiohi bad tip ki briew. Kumno ba ki nongthoh ia kine ki Gospel ki tip haba ki thoh shai

bad bniah katne katne ? Ngim lah ban ai kawei pat ka jubab nalor ban ong ba U Jisu da lade hi U la iathuh ia ka ha la ki synran.

(2) **Balei ba U Jisu U leit iathuh ia ka kam ba rieh bad ba jar jar jong U ?** Ngi lah ban pyrkhat artylli ki jubab :—(a) U la iathuh ia kane ka jingshem ha la ki synran khnang ban ioh iarap ia ki haba ki shah pynshoi. Ka da iarap shisha shisha, haba shah pynshoi, ban tip kumno ba kiwei ki la ialeh bad ki la jop. Lei lei haba dei U Khrist hi Uba la shah, Uba la ialeh bad Uba la jop ruh, ka da myntoi shikatdei eh. (b) U Jisu U la iathuh ha la ki synran namar Um lah khlem da iathuh. Um lah klet ia ka. Ka im bad ka paw shai tyngkrein ha khmat jong U. Hadien da ki taiew, ki bnai bad ki snem, ki paw ha khmat jong u kum kiba dang mynta mynta hi, U la iathuh ha ki, te, namar um lah ban buhrieh na ki. "Ma phi phi long ki lok jong nga."

(3) **Ngi ioh jingmut aiu na kane ka jingiathuhkhana shaphang ka Jingpynshoi ?** Ka jingmut ngi ioh ka long ba ka jingshah pynshoi U Jisu ka la long kaba da shisha. Ki don ki briew kiba kwah ban pyndonburom ia U Jisu da kaba ong, ba, kumba U la long U Khun U Blei, U la tip lut baroh, Um donkam jingialeh ei ei ruh, U donbor lut nadong shadong, bad ym donkam ba Un shah pynshoi kum ma ngi ki briew. Ngi dei ban kynmaw ba ka Gospel ka Jingpynim bad ka jingkyrmen jong ngi ia ka jingpynim ka shong ha U Khrist "ia uba la pynshoi *ha kiei kiei baroh syriem ia ngi*, hynrei khlem pop" (Heb. iv. 15). Ngi ai ka burom kaba khraw shikatdei eh ia U da kaba ngi ong ba U la jop da kaba iaid lyngba ka saw ka sian, ka um bad ka ding. La iathuh ia ka jingiathuhkhana ha ngi, ha ka dur ka jingiakynduh U Trai bad U soitan uba itriem bad uba sianti. Kaba donkam eh ba ngin pyrkhat ka long ym ia ka jingmutdur kaba habar, hynrei ia kata ka jingshem kaba shapoh. Hangne ngi iohi ia U Jisu marwei, halor u mawsiang, U da dem la ka khlieh, bad nangta U la dem pyllup da la ka khmat bad ka jingud ka la mih na U kaba kum kane, "Ah Blei, lada don lad, ai ba kane ka khuri

kan leit noh mynta! "Ym don thylliej, bad ka jingbatai — nei ubaundr ban khmih ba uta uba la shah kalad pynshoi ia U" (Heb. ii. 18).

(4) **Naduh mynno kane ka jingpynshoi ka la wan?** Tang mar ladep ka jingpynbaptis ia U. Hangta, ha ka jaka ba la pynbaptis ia U, U la tip ha lade ba la ai kaber baroh ha U. Dei hamar ka por kaba kum kata ba u nongpynshoi u la shim kabu ban pasiaw ei ei ha U. Ka jingpasiaw ka la long shaphang kumno Un pyndonkam ia la ka bor. Baroh laitylli ki jingpynshoi ki don jingiasnoh kyllain bad

A: Ka Jingpynshoi Kaba Nyngkong: Kaba Kynja Mynsiem *pyrshah* **Kaba Kynja Pyrthei** :—Marwei ha ri kynjah, hadien bun ki sngi bad ki miet ba marwei ha ka jingduwai, ka jingpuson bad ka jingshah jingit, U Jisu U la sngew thngan. Ym don lad hajan, aiu un leh. "Pynlong kpu da ki maw!" pasiaw ka jingsawa hapoh jong U.

Kane ka Jingpynshoi ka la ktah ia U Jisu na ki lai bynta.

(1) Ka la ktah ia U *na ka jingiadei bad ka Bor kaba U don mynta.* Ka Jingpynshoi ka la ong, "Ko Khun U Blei, Me don ka bor. Tynjuh seh ia ka!" Ka la long ka jingtynjuh kaba jur.

(2) Ka la ktah ia U *na ka jingiadei jong U bad ka kam sha kaba la thung ia U.* U Jisu U la tip skhem ba la thung ia U da U Kpa jong U ba Un trei ia kane ka kam ka jingpynim. Mynta Un sa iap thngan! Ka jingthmu U Kpa jong U kan sa sepei lada Un iap. "Pynim ia lade!" "pynlong kpu da ki maw!" la ong u soitan.

(3) Ka la ktah ia U *na ka jingiadei bad ka jingieit jong U ia ki briew.* Kam dei tang namar la ka jingthngan ba U Jisu U la sngewkhuslai hangto ha ri khlaw. U la pyrkhat khamtam ia ka jingthngan jingkyrduh u paid bym lah ñiew ha ri Palestine bad kylleng ka pyrthei. Lada U la long U Khun U Blei da shisha, ym bit ba Un pynkylla kpu ia ki maw na ka bynta jong ki? Kane kam dei kaba la wan tang ki-

sien, hynrei ka la jia bunsien ha ki snem ka jingtrei jong U ia ka kam. Ym bit ba Un pyndonkam ia kane ka lad ban ring ia ka jingsngewieit u paidbah ba bun ? Nyngkong, wallam ia ka paradais khyndew, nangta hadien, kan sa bud ka paradais bneng.

U soitan te, uba da sian shisha. Hynrei U Jisu U la kyntait ia ki jingpasiaw jong u. **Balei ?** (a) Lada U la pdiang, ngin da la duh noh junom ia U ban long U Hynmen bad U Lok U ban iaieng hajan bad ryngkat bad ngi ha ka khim bad ka shipa. U Jisu U la jied ban long uba iashahshitom lem bad ngi ki briew ; namarkata, u la kyntait ia ki jingpasiaw u soitan da ka babeiñ. (b) U Jisu U la wan sha kane ka pyrthei ban ioh ia ki briew da kaba kin ai sngewbha ia lade ha U, ym da kaba thied ia ki da ka tyngka lane pynbam tyngka ia ki. Um ñiewbeiñ ia ka jingdonkam ka jingim u briew ia u kpu (Math. iv : 4). U tip ba don kata ka jingthngan ha ka dohnud u briew, kaba kham jylliew, kham khlaiñ, bad kham dawa ban ia kata ka jingthngan ia u kpu bad ia kiei kiei ba kynja pyrthei. Ia kata ka jingthngan lah ban pynhun tang da ka met ba la pynlwet jong U Blei hi—bad dei ia kata ba U Khrist U la wan khnang ban pynhun. Uta U Kpu ba U la ai u dei ma U hi.

LYNNONG VIII.

Ka Jaka Kynjah Jong ka Ri Khlaw *(Ba bteng)*.

B. Ka Jingpynshoi Kaba Ar : Ka Jingring Jingpah Jong Kaba Iphylla :—Ka donkam ban shon hangne ia ka jingshisha, ba la don ka jingpynshoi kaba ar. Lah ban don jingpyrkhat ba shisien ba U Jisu U la jop, kata, junom, U la jop. Hynrei hangne ruh, U la shim ia ka bynta lem bad ngi ki briew khnang ba ngin kynmaw ba haba ngi la jop ia ki jingpynshoi, bad ba kita ki jingpynshoi ki isi wan, ngin tip ba U Khrist ruh U la shah pynshoi ym tang shisien ne

arnien, bad ym tang ha ri khlaw, hynrei bunsien, baroh shilynter ka jingim.

Ka la don shisien, bun bnai hadien kane, uwei napdeng ki lok ba bha tam jong U, U la pyrshang ban pynsangeh ia U na ka baiaid ia ka lynti sha ka diengphna (Math. 22-23). "To isynei ia lade, Ko Trai," la ong u Petros, "kata kan ym long ia Me." Te shisyndon U Jisu U la phai sha u Petros bad U la ong, "khie leit shadien jong nga, me u soitan!" Wad halor Lum Kalbari hi u soitan u dang wan bad u la pyrshang khatduh, "Lada Me long U Khun U Blei, to hiar na ka diengphna" (Math. xxvii : 40). Kine ki kdew ba U Jisu, kum ngi ki briew, U la dei ban iai ialeh. U Loukas u ong, "Ynda u soitan u la lah pyndep ia ka jingpynshoi baroh, u la khlad noh na U shipor" (iv : 13).

Ban sngewthuh ia ka jingpynshoi kaba ar, ngin kynmaw ba U Jisu ha ka jaka kynjah ka ri khlaw, U la pyrkhat bad sngi bad miet shaphang la ka kam da kino ki lad bad ki rukom Un trei bad pyndep ia ka. U la tip ba U Blei U la phah ia U ban pynim ia ka pyrthei. Hynrei da kumno ban leh ka lad ba bha tam ? Tharai Un tang ka shu ialap shibeit, kin shahshkor ? Kin pdiang ? Ka imat artatien shibun. Dei hamar kata, ba u nongpynshoi u la ktik, u da pyni ka lad kaba kham sngewskhem ban jop. Balei shu set ia lade tang hapoh ki pud ka Gospel ? Balei ym leh ei ei da kaba kyndit, kaba iphylla ka ban shoh tyndep ia ki nongpeit ? Da kata Un pyndem kloi ia ka pyrthei hapoh la ki kjat. Kumta ka la mih ha ka jingmut jong U ka jingpyrkhat kulmar ban ryngkoh sha tbian hapdeng kawei na ki sngi jingkhawai niam, ha khmat u paidbah, na khlieh ka dong ka Templ. Lehse kumba hiar sha tbian ka eroplein. Da kaba leh kumta ki briew kin pdiang da ka ba kmen—ia U Messaiah ba wan hiar na bneng. Hynrei U Jisu U la kyntait ia ka. Balei ?

(1) *"Men ym tynjuh ia U Trai Uba U Blei jong me"* (Math. iv : 7) :—Kata ka la long kawei

ka daw. Ka jingryngkoh kaba iphylla kam dei ka kam kaba iadei bad ka jingshaniah ha U Blei: ka dei ka kam iakob, ka kam pynbor ia U Blei. U Jisu Um iadon bynta bad kaba kum kata. Kata, ia U hi, ka long ka pop.

(2) Kawei pat, tharai mynta, U leh ia ka— *Un ioh ia kaba U thmu?* Kata ka jingleh, kan lah ban pynim wad kawei ka mynsiem? Khlem artatien, hangta hangta hi, u paidbah un risa ban iaroh ia U. Kata ka jingleh kan ym lah teh ia ki briew junom sha U. Ban pynim ia ki briew donkam kaei kaei kaba trei kham jylliew ban ktah ia ka dohnud.

(3) Nalor kata, ka long pyrshah ia U Jisu ban *ioh tang ia ka jinglongbriew kaba kynja doh ba la pynshong nongrim ha ka mynsiem jingsngew.* Ki briew ki lah ban kwah ia U ban pynher la ka ktien sha bneng ban pynsngeh ia ki khlur ha ka jingiaid jong ki, ban khot ia ka ding na bneng, lane ban pynkylla ia ka sla ka mariang ha ka shikhyllipmat: hynrei ym don uba kham tip ban ia U, ba ka mynsiem kaba kum kata kam don jingiadei ei ei ruh bad ka niam mynsiem. Kata kam dei ka mynsiem Messaiah, hynrei ka mynsiem Herod. Ianujor Louk. xxiii : 8.

(4) Kaba khatduh, *U Jisu haba da lei-lei Un ym leh jubor ia ki mon sngewbha jong ki briew.* Ka jingryngkoh na khlieh ka dong ka Templ ka don kaba kin babe haba kin pyrkhat jynsur jingmut. Kan pynbor ia ki briew ba kin phla ia U. Lada Um lah hi ban ring ia ki briew da ka jingabun bad ka jingieit, Un ym pynbor ia ki haba da lei lei da ki kambah bad da kaba pyni maia. "Haukhmih, nga ieng ha ka jingkhang bad nga tied. Lada uno uno ruh un plie, ngan wan ruh hapoh ha u" (Jingpyn. iii : 20).

2. Ka Jingpynshoi Kaba Lai: Ka Lynti Ba laid Pdeng:—Ka jingthrang ka jingim jong U ka la long ban ioh ia ka pyrthei baroh na ka bynta U Blei, ban teh ia ki hima jong ka baroh sha ka kh

bneng ba khraw jong U junom. Une u nongpynshoi, u wan pasiaw, u da ong, ba ka lad kaba jem tam, kaba kloi tam, bad kaba skhem tam ba Un ioh ia ka jingthmu jong U, ka long, da kaba pynjem pynsting ia ki jingdawa jong U na ki briew, ban pynhiar khyndiat ia ka lama ka jingngeit, ban iasuk bad ki bor ha ka pyrthei. Tang shikhyllipmat ka badem ha ki kjat jong uta ong u soitan, ka jingkhmihlynti jong me kan long bhlem pep.

"Khie me!" U Jisu U la kyntait ia ka lynti pdeng. Balei? Namar U tip ba ka dei ka lynti ka jingiap ia ka niam ban dawa ei ei duna ban ia kaba baroh kawei.

Da ka jingshlur ka Balang ha ki por mynbarim ka la bud ia la U Kynrad. Ka la long kaba phylla shikatdei ba napdeng ki niam baroh kiba la tuid sha Rom na ki kupha ri Mihngi, dei tang ka niam Khristan kaba la shah ka jingpynshitom beiñ. Haba kiwei kiwei ki niam kiba wan ka hima Rom ka la pdiang da ka basngewbha. Ka daw ka la long namar ba kito ki niam ki la iashong suk lang. Haba la wan ka niam u Nong Nasaret, ka bym mon ban ia shong lang bad ia ioh burom lem bad kano kano kawei pat ka niam, la khih bitar buk ka hima baroh kawei pyrshah ia ka. Naduh kata ka sngi ka jingrai U Jisu ha Ri Khlaw, ka jingdawa jong ka niam jong U ka la long baroh khlait lane ei ei ruh em.

Naduh kata ka sngi ba la pynmih ia ka rai, ia ka Kalbari ym lah shuh ban kiar: ka jingdawa kaba kum kata ka mut hi ka Diengphna. Dei namar ba ka Balang ka la kohnguh ia kata ka rai ha Ri Khlaw ba la sahnarphna, la pyniap, bad la tep ruh ia ka kumba leh ia U Trai jong ka; bad dei namar ba ka Balang ka la kohnguh ia kata ka rai ha Ri Khlaw, ba kum U Trai jong ka, ka la pyntwa ia ka jingtep bad ka la mih pat, ka da jop bad ka da iai jop. Ka lynti kaba U Trai Jisu U la phai khmat haba U la kyntait ia ka lynti pdeng ka long ka lynti kaba eh, kaba jrong, bad kaba len lade, hynrei ka dei ka lynti bah U Syiem sha ka Hima.

3 Artylli ki Jinghikai :—

(1) Kine ki jingpynshoi ki pyni ba **ka jingshah pynshoi kam long pop**. Ki briew kum ki jong u Petros bad u Ioannis ki lah ban poi sha ka jingsngew duh jingkyrmen namar kaba iai shah pynshoi bunsien. Hynrei naduh ba la iathuh ia ki da U Jisu shaphang kane ka jingshah pynshoi jong U, la pynsting ia ka jingthar ka jingsngewdum ka bamut jong ki. Ka jingpyrkhat shaphang U Jisu Babhabriew tam, Bakhuid tam bad Badonbor tam ha ka pyrthei, ba u da jaw syep haba u shah pynshoi, kane, ka ai jingtngen ia ngi kiba tlot bad kiba shitom jingmut, haba ngi pyrkhat ba ka bashah pynshoi kam long pop ; ka dei pynban ka lynti ba ngin ioh kiew sha ka burom ba kham shaneng.

(2) Kine ki jingpynshoi ki pynshai kdar ia ka jingkren uwei pat u Apostol :—"**Ha kaba ma U hi U la shah haba la pynshoi ia U, U lah kein ban iarap la kita ia kiba la pynshoi**" (Heb. ii : 18). U Petros bad u Ioannis bad kiwei pat ruh, ki pynshisha shaphang kane, man ka sngi ba ki la im ryngkat bad U. Haba la shah pynshoi ha kino kino ki jingmut ba poh, tang shu peit sha ka khmat ieit U Trai uba la shah na ka bynta jong ki, bad uba la ieng U Nongjop hadien ki eriong erngit ba la beh pyrshah ia U, ka mih ka jingpyrsat mynsiem ba thymmai ba ki ruh ki lah ban jop kumjuh kumba U la jop.

LYNNONG IX.

Ka Gospel jong ka Hima.

[*Mik. iv* : *1-8* ; *Louk. x* : *17-24* ; *xvii* : *20-21* ; *Math. xiii* : *44-46* ; *Ioan. iii* : *1-8* ; *Math. xiii* : *24-33* ; *xxv* : *1-13* ; *bad v* : *1-12*].

1. Ka Tien Jari :—Ki la ju don bun jaid ki tien jari ha ka histori ki jaitbynriew kiba la pynkhih jur ia ki jingmut ki briew ha ka por ba la pynmih ia ki. Ka tien jari ki Masulman ka long : "U Blei U

long u Allah, bad u Mohammed u long u prophet jong u." Ha ka por ka **French Revolution** ka tien jari jong ki ka la long : "Ka Jinglaitluid, Ka Jingialong Mar Ryngkat Khlieh, Ka Jingialong Shipara." Ka tien jari ka aiom synshar paidbah mynta ka long: "Ka jingsynshar jong u paidbah, da u paidbah, na ka bynta u paidbah." Hapdeng ki nonghikai ba donnam ka pyrthei ki la ia don la ki tien jari : u Socrates—**Ka jingbymiap ka mynsiem** ; u Buddha—**Ka jingbein ia la ka jingim** ; u Napoleon—**ka jinglong traikhlieh halor ka Ri Europe** ; u Luther—**ka jinglaitluid u briew**, bad kumta ter-ter. Ha ka niam Khristan, da ka jingialam U Trai jong ka, ka tien jari ka long "KA HIMA U BLEI."

Ha ki Gospel, ka ktien "Hima U Blei" ka don palat shispah sien. Ka jingiathuhkhana ba nyngkong U Jisu ka la long, "La pyndep ia ka ia, bad ka Hima U Blei ka lajan" (Mark. i : 15). Ka jingiathuhkhana ba khatduh jong u pat ka la long kumjuh "U da iathuh ia kiei kiei ruh shaphang ka Hima U Blei" (Ki kam. i : 3). Lada nyngkong ruh **kane** bad khatduh ruh **kane**, ka sur ka jingialap jong u baroh shilynter ka dei hi **kane**. Haba u la phah ia la ki synran ban leit ialap, U la bthah ia ki kumne : "Sha kano kano ka shnong ruh ba phi rung.........to ong ha ki, ka Hima U Blei ka la wan hajan jong phi" (Louk. x : 8, 9). Kumno U Jisu U mut da kane ka ktien ? Ngi shait pyrkhat ia ka jingmut jong ka haba ngi iakren shaphang ka niam. Mynta ngi dei ban ït ia ka jingmut kane ka ktien ym kumba ju pyndonkam ki briew, hynrei kumba U Jisu U mut da ka.

2. "Ka Hima" Kat Kum Ka Niam Ki Jiw.—Ha ki shkor Jiw, ka ktien, "Hima U Blei" kam long kaba thymmai. Ha ki bun jaka ngi shem ia kane ka ktien ha ka Testament Barim. Kawei na ki ka long, "Ka jingsynshar jong U ka long ka jingsynshar bymjukut, bad ka Hima jong U ka ban ym duh noh" (Dan. vii : 14) Shuwa ka jingwan U Jisu, la sngewthuh ia kane ka ktien hapdeng ki Jiw ha ki ar jingmut.—(a) Ha ka por ka hima Rom ka dang ban roit ia ki Jiw

hapoh ki kjat jong ka, ka la don ka jingkhmihlynt kaba khraw ba U Blei Un sei ia la ka bor bah ban pynwan ia la ka Hima. (b) La pyrkhat shaphang jong ka ha ka rukom pyrthei nadong shadong—ha ka jingityngad, ha ka bor synshar, ha ki jingmyntoi ba kynja doh. Baroh ki jingmut ba kynja mynsiem jong ka ki la jah. Khmih, Ki Synran U Jisu ki da i sa d ha lynti shaphang uno na ki u ban long uba kham khraw, - u Jakob bad u Ioannis ki la dawa ia ki jaka ba hajrong tam ha kata ka hima (Math. xx: 20), bad hadien ka jingmihpat, ki synran ki la kylli ia U Jisu, Ko Trai, dei kane ka por ba Men pynioh pat ka hima ha ki Israel ?" (Ki Kam. i : 6). Kane ka ktien ka la u an long ka ktien ba la pynshongshit jur da ki Jiw kum ka jutbynriew. Haba ka jingmut jong ka, ka la sumthied sikhem ha ki dohnud jong ki, ka long kaba oh ban jynrat jubor ia ka na ki. Dei namar kane, ba ki synran U Jisu ki la suki katta katta ban ioh kem ia ka jingmut jong U haba U la hikai ia ki shaphang ka Hima U Blei. Haba ki Jiw ki la phohsniew shaphang U Messaiah jong ki, ki la mutdur ia U ba U long U riew-radbah ba palat bor briew, U ban wan bad la ka waitlam ba la sei, sha la ka hima jong U ha kane ka khyndew. "Ha ki ktien "Hima U Blei" ki kynmaw tang ia ka ktien "Hima" hynrei ki klet lane buh shadien ia ki ktien "U Blei".

Haba U Jisu U la wan, U la pynkylla dur nadong shadong ia ka jingmut kine ki ktien. U la pynlong ia kane "Ka Hima U Blei" ka mongrim jong ka jinghikai jong U, na sdang sha kut, haduh ba eh shibun ban lum lang ia ki babun ki jingmut jong ka ha kawei ka jingong. Ngin khmih mynta artylli ki jingmut ba kongsan eh jong ka; kita ki long (a) Ka Jingsynshar U Blei ha ka dohnud, bad (b) Ka Jingsynshar U Blei ha ka pyrthei.

3. Ka Hima kum ka Jingsynshar U Blei ha ka Dohnud. U Jisu U la ong, "Ka hima jong U Blei kam wan da kaba khmihthuh—naba, ha khmih, ka hima jong U Blei ka long hapoh jong phi" (Louk. xvii : 20, 21). Da kine ki ktien U Trai Jisu U la kawang shi sdie ha u thied jong ka jingngeit paidbah

shaphang "Ka Hima U Blei", ba u diengbah u la khih sa ban kyllong. Da ka jingsynshar U Blei ha ka dohnud ngi sngewthuh U Jisu U mut kumne :—

(1) Ka dei ka Hima Longbriew ym ka Hima Longjaitbynriew.

U Jisu U la iathuh beit ia la ki para jait ba ki la bakla ka jingkynmoh nongshun jong ki ia ki Nong Rom. Ym dei ki nong-Rom hynrei u soitan bad ki kynhun bah jong u kiba hiarthma pyrshah ia ki jaka ba kyntang ka mynsiem ki briew. Khmih Math. xii : 29 : Uei uto u bakhlain ba U Jisu U kren ? Ym dei u Kaisar, hynrei u soitan. Ngi shem shuh ha ka por ba U Jisu U la ieng ha khmat u Pilat, U la kren kumne : "Ka Hima jong nga kam long na ka jong kano ka pyrthei : lada ka hima jong nga ka la long na ka jong kano ka pyrthei, ki shakri jong nga kin da ialeh...hynrei mynta ka hima jong nga kam long nangne" (Ioan. xviii : 36). Ka la long ka jingphylla kaba khraw ba u Pilat kum u ki ... ka hima Rom u la sahnarphna ia U Jisu ; namar ba um la'n ban shah ia uno uno ba un seng ka hima kaba iapyrshah bad ka hima Rom. Hynrei ki Jiw pat ki la sahnarphna ia U Jisu namar ba U Um treh ban seng ka hima ban ialeh ia ka hima Rom. "Ka Hima jong nga kam long na ka jong kane ka pyrthei" la ong U Jisu. "To da shim duh noh ia U" la ong ki Jiw, "Une u syiem Um bit ban synshar halor jong ngi." Ka jingsynshar U Khrist, kaba long ruh ka jingsynshar U Blei. ka dei ha ka dohnud—ha kita ki bynta ba rieh ka jinglong jingim u briew. Ka dei ka Hima Longbriew ym ka Hima Longjaitbynriew.

(2) Ka dei Ka Hima Ba Kynja Mynsiem Ym Kaba Kynja Pyrthei.

Ym dei tang ka hima ba kynja pyrthei kum kaba ki Jiw ki la ap kyrmen. Ka la long ka hima kaba wallam bad ka ia kiei kiei ki kynja babha jong ka pyrthei, ki ban kyntiew ia ka jinglong jingim ka briew, ban pyllait ia ki na ka jingbieit, ka jingkyrduh bad ka jingiapeh, bad ban wallam ia ki sha ka pyrthei ka jingshai, ka jingdap kyrhai bad ka jingsuk. Kynmaw

ba ka la mih kaba kum kane ha ka jingmut U Jisu, shisien, la kumno kumno : "Pynlong kpu ia kine ki maw !" la ong u nongpynshoi. Ka long kum ban ong: Haba me kwah ban seng ia kata ka hima, pynsuk shuwa ia ki briew, nangta kin sa shahshkor ia ka Gospel. U Jisu U la kyntait ia kata ka jingai buit u soitan.

Kane ka ai jinghikai ia ngi ba ka jingiadei ka niam Khristan bad ki kam shonglang sahlang jong ngi ka long : Ym ban pynbha ia kiei kiei kiba kynja doh nyngkong, khnang ba ki briew kin pdiang ia kiei kiei ba kynja mynsiem ;hynrei, pynim ia ka mynsiem nyngkong, te kata ka mynsiem ba la ioh jingim kan sa bha ha kiei kiei kiba kynja pyrthei nadong shadong. Ka Hima U Jisu Khrist ka long kaba kynja mynsiem ym kaba kynja pyrthei.

(*3*) *Ka Dei Ka Hima Kaba Da long Shisha Ym tang Ka Nuksa Ba Janai.*

Ki Jiw ki lah tang ban shu phohsniew shaphang ka hima : U Jisu U la ong, ka la don lupa *mynta* bad *hangne*. Shisien ha ka Synagog ha Nasaret, katba u dang pule na ka bynta ha ka Kitab U Isaiah kaba dei shaphang ka jingwan kata ka hima (Isa. lii : 1), haba U la khylliap ia ka Kitab U la ong, "Ha kane ka sngi la pyndep ia kane ka jingthoh ha ki shkor jong phi" (Louk. iv - 21). Ha kawei pat ka jaka U la kren ha la ki synran, "Suk kita ki khmat kiba iohi ia kiei kiei ruh kiba phi iohi" Louk. v : 23). Ha ki bun kiwei kiwei pat ruh ki jaka, U Jisu U la pynpaw ba kata ka hima kaba ki iaphohsniew ka la poi, ka don hapdeng jong ki, lada ki don ki khmat ba la plie bad ki dohnud ba la pynkhuid ban pdiang ia ka. Ka Hima, ong U Jisu, ka long kaba da *Long Shisha* ym dei tang ka *Nuksa Ba Janai.*

Lada kylli ia ngi mynta, Hangno ka don ka Hima U Blei mynta ka Sngi ? Ka jubab kaba dei ka long, hangta ha kaba don u briew ne ka briew, uba la pynlong ia U Khrist U Trai ka jingim, bad uba la pdiang ia ka jingsynshar U Blei ha la ka dohnud.

4. Ka Hima Kum Ka Jingsynshar U Blei Ha Ka Pyrthei. Da ka jingsynshar U Blei ha ka pyrthei, ka jingmut U Jisu ka long kumne :—

(*1*) *Ka dei ka Hima jong ka Kynhun, ym jong ki briew marwei marwei.*

Ka dei ban long ka hima. Ka lah ban don ka nongrim ha ki mynsiem ki briew kiba bun, kiba la ioh laitim. Ka jingthmu da kane ka long, ba kan ieng kum ka kynhun ba la siewspah, ka jaitbynriew bathymmai, ka ling kaba shitylli ki khun shynrang bad khun kynthei jong U Blei. Na kane, ngi ioh jingmut ban sngewthuh ba ka niam Khristan kam long kaba hikai ia u briew ba un wad jingim tang ia la ka met. Kaba kum kata ka jingmut kam iadei bad U Jisu.

(*2*) *Ka dei ka Hima kaba kynthup ia ka pyrthei baroh, ym kaba dei tang ia kawei ka jaka.*—"Ka lyngkha dei ka pyrthei" (Math. xiii : 38). U la kren shaphang la ki briew ba ki long "Ka Mluh ka pyrthei". U la iathuh shaphang ka hima jong U kumne, "Kin iawan ruh na mihngi, bad na sepngi, bad na shatei, bad na shathie, kin iashong shaniah ruh ha ka Hima U Blei" (Louk. xiii : 29). Ka jingthmu ka jingwan U Jisu kam long ban wan jied uwei nangne bad uwei nangtai, na ka pyrthei kaba jot, ban pynim ia ki. U la wan ban pynim ia ka pyrthei. Na kane ngi iohi ba ka Balang kaba khmih tang shaphang ia lade ka long kaba ialeh pyrshah ia ki jingmut U Trai.

(*3*) *Ka dei ka Hima kaba dang ap ia ka jingpynjanai, ym kaba la pura biang.* Ka Hima ka la don mynta, namar hangno hangno ba ka don ka dohnud kaba la aiti lut ia lade ha U Jisu, hangta ka don ; hynrei ka long khamtam ka ban sa wan, namar ba ka burom bah jong ka ka dang dei ban dang wan. "Ynda U Khun U Briew Un wan te ha ka burom jong U...Un ong...To wan, phi ia kiba la kyrkhu jong U Kpa jong nga, to ioh ia ka hima" (Math. xxv : 31-34). U Blei ha la ka jingibit jong U Un sa pynjanai ia la ka Hima ha kata ka jingwan kaba Arsien U Trai Jisu.

LYNNONG IX.

Ka Bajied ia Ki Khadar Ngut.

[Ioan. i : 35-42 ; Mark. i : 16-19 ; Math. x : 5-20 ; Louk v : 1-11 ; [illegible] : 5-1[illegible] ; Louk ix : 57-6[illegible] ; Math. x : 3[illegible]-[illegible]].

Ka Jingjied u Jisu ia ki Khadar Ngut.—Ka niam Khristan ka la sdang kum ka Seng ka samla. Kata ka la long kaba ngi sngew hon jingmut haba pyrkhat shaphang ka kynhun ki Apostol, kiba kham bun na ki ki la long ki samla ba sdang arphew bad laiphew snem ka rta. Haba ngi ït bniah ia ka jingiathuhkhana shaphang ki Khadar Ngut ngi iashem bad ka jingleuslur ki samla. Ngi shem ia ki ba ki la bud ia la U Nongialam sha ka ngiw ngiw, khlem da tip shai U doi Uei shisha, balei ba ki bud, bad shano Un ialam ia ki. La sboh ia ka jingmut jong ki, la ring ia ka dohnud jong ki sha U, bad ka bor phylla aiu re ka la kem bad bat ia ki. Ki la bud ia U hapdeng ka jingrkhiebeiñ ki lok, ka jingshet ki nongshun bad teng teng ki da sngew artatien shaphang la ka jingleh haduh ba ki la sdang babe ruh. Hynrei, kaba phylla, ki la snoh iap snoh im ha U Trai jong ki lyngba ki jingeh baroh.

Ka rukom jinglongbriew jong ki ruh ka long kaba phylla. La i dang hajuh u Simon ieit-ri ba shit rhem bad u Math ios noa long nonglphrong bad nonglum khajna, u Petros ka shongshit, u jaid riew-lehnoh bad u Ioannis ba jai jai u jaid riewpyrkhat ba dap ka mynsiem jingiawai, u Andriw ba skhem jingngeit bad u Thomas ba artatien naphang. Kumno ki lah ban ialang ? Don tang kawei ka daw : Ki la shem hi ia U Jisu ! Ka rukóm jinglong kine ki Synran Samla ba nyngkong U Trai jong ngi ka pyni ia ka rukom jinglong ka Balang jong U ha ki por baroh. Ha U don jaka ia baroh, napdeng ki ri bad ki jaitbynriew baroh. Ka Nongbah Bakhuid jong U Blei, ong ka Kitab Jingpynpaw, ka don ki khyrdop kiba plie sha ki baroh ki dong (Jingpyn. xxi : 13), bad baroh kita ki khyrdop ki ialam beit sha U Khrist.

Balei U Jisu U la khot ia kine ki briew ban long ki Synran jong U ? U Markos u iathuh ia ngi, "U la thung ia ki khadar ngut ba kin ioh long lem bad U, bad ba Un ioh phah ia ki ban ialap" (iii : 14). Ka jingthmu U Trai ka long, te, ba Un ioh jingtngen bad jingshngaiñ na ki haba U long marwei, bad ba ki ruh 'ki lah ban long ki 'riewblei da shisha, da kaba kin iasyllok bad U. Kawei pat ka jingthmu ka long ba Un ioh aiti ha ki ia ka kam ban pynphriang ia ka hima jong U haba ka por ka la dei ba Un leit noh.

Da 'kaba minot bha ia 'ki Saw Gospel, ngi shem ba ka jingkhot U Trai ia la ki synran sha ka kam Apostol kam long satia kaba shu kyndit kyndit. (Bishar shaphang ka jingkhot ia u Petros na kine, Ioan. i : 42 ; Louk. v. : 10, 11 ; bad Mark. iii : 13-16). Imat ki la don lai kyrdan shaduh ban poi sha ka kam Apostol. Nyngkong ki la shu long tang ki lok, kiba ia ithuh ithaw, kiba, la ka jingmut jong ki ka la dem sha U, hynrei ki dang sah hi ha la ïing. Nangta ka la jia ka por ba la dawa na ki ba kin iehnoh ia la ki kam bad ia la ki ïing ki sem, da kaba ot noh ia ka jingiadei jong ki baroh bad kita. Khatduh, ka por 'ka la poi ba U la pynkyrpang tang khadar ngut napdeng baroh ki lok, na ka bynta ka kam ba kyrpang, bad ki jingthmu ba jylliew.

LYNNONG XI.

Ki Khadar Ngut (*Ba bteng*)

(1) **U Andriw.**—Ki nong-Skotlan ki khot ia u Andriw "u riewkhuid ka Ri Skotlan". Ym lah ban ong thikna shaphang ki jingiathuhkhana pateng kiba ong ba u Andriw u la poi ha Ri Skotlan. "Andriw" ka dei ka ktien Grik, kaba mut *ba shlur* lane *ba rangbah jingmut.* Kumba ka long ka kyrteng, kumta ruh u briew. La iathuh ia ngi ha ki Gospel ba u dei u para jong u Simon Petros. U Andriw u la shem nyngkong ia U Jisu, bad u sa iathuh ma u shaphang U Jisu ha la u hynmen. La u la long ma u uba la shem nyngkong, hynrei um shym la bishni ia la u hynmen ba un iaid shaphrang ha ka jingiadei jan bad U Jisu bad ba ma u un nang sah ha kyndong. U la iohi nyngkong ia U Jisu harud wah Jordan, ha kato ka por mynba u Ioannis u tang shu iohi ia U Jisu u la pyrta, "Ha khmih U Khun Langbrot jong U Blei!" (Ioan. i : 36). Tang shu iohi ia kane, u Andriw bad uwei u lok jong u, ki la leit sha U Jisu bad ki la kylli, "Hangno Me shong?" U Jisu U la jubab, "Ale bad khmih." Dei ha kata ka janmiet, da ka jingiasyllok bad U Jisu ba la pynkylla ia U Andriw nadong shadong. Ka long kaba sngewtynnad ban pyrkhat ba man kaba ngi iashem ia u Andriw ha ki Gospel, u ialam iano re iano sha U Jisu. Ha ka step kaba bud, u Andriw u la leit sha la u hynmen, u Simon, u da pyrta, Ko bah, nga la ioh! "Nga la shem ia U Khrist"! Kumta kumta u la ialam ia u sha U Jisu. Haba u paitbah u la shahthngan na ka babud ia U Jisu ha ka jaka kynjah, dei u Andriw uba la shem ia u khynnah bad ia ki kpu, uba la ialam ruh ia u sha U Jisu (Ioan. vi : 8, 9). Haba ki Grik ki la leit kylli shisien na u Philip ba ki kwah ban iohi ia U Jisu, u Phillip u la iathuh ha u Andriw, bad u Andriw u la ialam ia ki sha U Jisu (Ioan. xii : 20-22). U Andriw u la long uba bit katta katta ha ka kam ban long u Apostol, lane uba la phah.

(2) **U Petros.** Une u dei u jaitbriew ba la long nongialam naduh bakha, bad u la long u nongmihkhmat ka kynhun ki Apostol ha man ki jingjia. Shisien haba U Jisu U la iohi ba la don shibun kiba la sdang phaidien noh na U, U la kylli ia la ki synran, "Phi ruh phi mon ban ialeit noh ?" Dei u Petros uba la jubab, "Ko Trai, shano pat ngin ialeit ? Me Me don ki ktien ka jingim bymjukut" (Ioan. vi : 68). Khmih ia u Petros kum u nongialam phrang ha ki jingjia—Math. xvi : 16 bad Ioan. xxi : 3.

U Petros u don ruh la ki jingduna bad ki jingtlot. Dei ia u Petros ba U Trai Jisu shisien U la ong, "Khie noh shadien jong nga me u soitan" (Math. xvi. : 23). Khmih ha kine ki jaka ia ka jinglong jong u kum uba kwah myntoi (Math. xix : 27), bad kum u nonglen kynrad (Math. xxvi : 69-74). Ka jinglong jong u ka iathuh ba u long u briew uba syrlem kum ngi hi.

U Khrist U la sin kyrteng ia u Simon "u Mawsiang." Kata ka long ka jingmut ka ktien Petros. Ym sngew iadei satia ban khot ia une u briew "u Mawsiang" tad haduh ba u la ioh kylla ka bamut pat hadien ka jinglen jong u ia la U Kynrad (Ioan. xxi : 15-17). Ka la don kawei ka jingiathuhkhana pateng kaba .iathuhkhana ia ki sngi kiba khatduh ba u Petros u la don ha Rom. Namar ka jingjur ka jingpynshitom beiñ ia ki Khristan, u la mih na Rom ban phet iap. Katba u dangmih u la iakynduh ia U Jisu ba U kiew ban rung shapoh. U la kylli, "Shano Me leit, Kynrad ?" Ka jubab ia u ka la long, "Nga leit kiew sha Rom ban shah sahnarphna sa shisien na ka bynta jong me". Kumta kumta u Petros u la kylla dien u la leit da ka bashlur ban shah ia ka jingiap kum u Myrtyr.

(3) **bad** (4) **U Jakob bad u Ioannis.** Kine ki la long ki khun u Sebedi. Shaphang u Jakob ngim don jingtip shibun. Tang arsien ngi iakynduh ia u ha ki Gospel haba u la iadon lang baroh shipara. Ka jingdonnam jong u ka long namar ba u la long u banyngkong tam napdeng ki Apostol ban shah iap kum u martyr (Ki Kam. xii : 2). Ia u Ioannis pat ngi don

shibun ka jingtip kum u nongthoh ia kawei na ki Saw Gospel, laitylli ki Shithi bad ka Kitab Jingpynpaw. Don tang laisien ngi iakynduh bad u ha ki Gospel ha, kaba la paw ka jingtlot jong u : U la dumok ia uwei u nongbeh ksuid (Mark. ix : 38), u la byrngem ban phah da ka ding na bneng ia kawei ka shnong ha Samaria ka bym khot ïingbasa ia u (Louk. ix : 54), bad ka jingkwah long bakhraw jong u ha ka hima u Messaiah (Mark. x : 35-37). Hynrei halor baroh, ka la don ha u kata ka mynsiem ka jingieit sngur ia U Jisu, kaba la paw shilynter ha ki kam bad ha ki jingthoh ba u la ioh ia ka kyrteng bad ka nam kaba sngewtynnad tam—"U Apostol Ka Jingieit."

(5) **U Thomas.** La ju khot ia une u Thomas *u ba artatien*, bad don kiba la jam palat kat ban khot ia u, *u bymngeit.* Kata kam long kaba shisha shaphang jong u. Khmih shisien katba U Jisu U la thew beit la ka khmat ban leit sha Jerusalem bad ba kiba bun napdeng ki synran ki la ujor pyrshah, dei u Thomas uba la kren shlur, ba la tharai kren bieit da ki lok jong u : "Ia, ngin ialeit mangi ruh, ba ngin iaiap noh lem bad U" (Ioan. xi : 16). Ki ktien artatien ba u la kren (Ioan. xiv : 5 bad xx : 25) kim dei ki ktien jong u briew u bymngeit, hynrei ngi iohi ba kum u briew u la don ka mynsiem leh diaw ka bym sngewsmat krenbriew satia. Dei u briew uba kum uta, haba u la iohi ia ka jingtyngshaiñ ber lyngba u ïyoh bad ka jingdum, u la pyrta kynsan "U Trai jong nga bad U Blei jong nga." (Ioan. xx : 28).

(6) **U Mathaios.** Une u la long u nongkhrong bad u nonglum khajna. U dang shong ha ka jaka khrong, ha ka por ba U Jisu U la khot ia u (Math. ix : 9). Ban long u nongkhrong ka long ka kam shah ibeiñ bad ñiewpoh ha ki khmat jong uwei pa uwei u Jiw ieit ri. Haba tang shu tip ha Kapernam ba uwei hapdeng ki lok U Nonghikai ba thymmai dei une u nongkhrong, ki la sin ia u shisyndon, "U Lok ki nongkhrong bad ki bapop". Ha kata ka miet jong ka sngi ba la khot ia u, u Mathaios u la thaw ka jingkhawai ha la ïing u da khot sngewbha ia U Jisu bad ki synran jong U bad ia kiwei kiwei ki lok jong u ruh. Ngi

lah ban pyrkhat laitylli ki daw balei une u nongkhrong u la thaw ia kane ka jingkhawai :—(a) Ban pynsah jingkynmaw ia ka Sngi-kha ba kynja mynsiem jong u ; (b) ban ioh phla ha madan ia U Jisu kum la U Kynrad bad U Trai jong u ; bad (k) ban pyniakynduh ia ki lok jong u bad U Jisu.

(7) **U Philip,** (8) **U Simon ba shongshit ieit-ri,** (9) **U Bartholomai lane Nathanail,** (10) **U Lebbaios lane Thaddaios lane Judas,** (11) **U Jakob u khun u Alphaios.** Ngim don jingtip shibun shaphang kine ki san ngut ki Apostol. Ngi tip shaphang u Philip ba u la long u nongwad jingtip uba smat eh (Ioan i : 43-46 ; xiv : 8, 9). U Simon ba shitrhem u la long na pdeng ki khun ka ri kiba shitrhem ban beh noh ia ki nong-Rom ban ioh pynieng ia ka hima Jiw. Shaphang u Bartholomai lane Nathanail ngi shem tang ha u Ioan. i : 45-51. Shaphang u Lebbaios (Math x : 3), ia uba la khot ruh u Judas (ym u Judas Iskariot) ngi shem tang ha ka por ba u la kylli jingkylli ia U Jisu shisien (Ioan. xiv : 22); bad shaphang u Jakob u khun u Alphaios ngim don jingtip ei ei ruh em.

(12) **U Judas Iskariot** "Uba la die noh ruh ia U". Shaphang une, ym don jingartatien ba U Jisu U la iohi ha u ia ka jinglong apostol kaba shisha, lym kumta Un ym da la jied ia u uwei hapdeng ki khadar ; kumjuh ruh u Judas u la dei ban iohi ei-ei ha U Jisu lym kumta un ym da jied ban bud ia U bad ban iehnoh ia kiei kiei baroh. Shaphang ka jingdie Kynrad jong u ngin sa iakhmih pat shaphrang.

Kine ki la long kiba "U Blei U la jied ia kita kiei kiei ruh kiba bieit jong ka pyrthei ba Un pynlehraiñ khop ia kita ki bastad ; bad U Blei U la jied ia kita kiei kiei ruh kiba tlot jong ka pyrthei, ba Un pynlehraiñ khop ia kita kiei kiei ruh kiba donbor ; bad ia kita kiei kiei ruh kiba pohjaid jong ka pyrthei, bad ia kita kiei kiei ruh ia kiba ñiewbeiñ, U Blei U la jied keiñ, hooid ia kita kiei kiei ruh ki bym long, ba Un ioh pynduh noh ia kita kiei kiei ruh kiba long (1 Kor. i : 27, 28).

LYNNONG XII.

Ka Rukom Hikai U Jisu.

[*Math. xiii 10-17 ; vi : 26-30 ; xviii : 1-11 ; Louk. iv : 14-32 ; Math. xiii : 1-9 ; Ioan. iv ; 1-14 bad Matk. vii : 24-29*].

Haba u Nikodimos u la wan ha U Jisu mynmiet, u la sdang ia ka jingiakren da ki ktien, "Ngi tip ba Me long U nonghikai U ba la wan na U Blei" (Ioan. iii : 2). Ka jinghikai U Jisu, la ka pyrthei kaba shabar kam shym la pdiang ia ka, bad la ki nongbud jong U kim shym la leh ia ka, ka la ktah donbor katta katta ha ki jingmut jingpyrkhat u khun bynriew ba ym pat don kano kano ka jinghikai jongno jongno kaba la lah ban leh. U long da shisha U Nonghikai Bakhraw ! Ka shon jingmut shibun ia ngi, haba ngi pule ia ki Saw Gospel, da ka jingpynlut por bad bor U Trai Jisu ha ka kam hikai. Ka donkam eh, namarkata, ba ngin khmih bniah ia ka rukom hikai jong U : Kumno U saiñdur ia la ka jinghikai ? Kumno U pyniadei ia lade bad ki nongshah hikai ? Kumno U buh ryntieh ia ki jingshisha jong U ? Kumno U ioh ot na ka jingtrei shitom jong U ? Ngim dei, la kumno kumno, ban pyrkhat ba U Jisu U long tang U Nonghikai Uba khraw. Ym dei ka jinghikai U Khrist kaba pynim, hynrei dei U Khrist Nongpynim Uba hikai. Khnang ban sngewthuh shai ia ka rukom hikai U Jisu ngi donkam ban kham bniah shaphang kine ar : Kiei ki dak ba paw shynna ha ka rukom hikai jong U ? kawei pat, kiei ki nongrim pynshongtynrai ba kyllum ha ka rukom hikai jong U ?

1. Ki Dak ba Paw Shynna Ha Ka Rukom Hikai U Jisu :—(1) Ka la long *ka jinghikai ba shu kren*, ym kaba da thoh ei-ei. Tang shisien ngi shem U Jisu U la thoh ei-ei, bad kata ruh ha ka khyndew (Ioan. viii : 6). La shaniah ha ka bor jingkynmaw jong ki nongrep bad ki maswa na Galilaia ia baroh ki ktien ba kordor jong U, baroh ki jinghikai sha-

phang ka jingngeit bad ki rukom jinglong jingim ba bha, bad baroh ki khubor na U Blei. Kam long kaba ma than ban buh jingshaniah tang ha kaba shu kren ? Ynda slem ki sngi ki ïa kim lah ban shu jah noh ? Em ! U Jisu U tip ba wei ba la bet ia u symbai, ym donkam ban khuslai shuh, phi lah ban iehnoh ia u ba un sumar hi ia lade : U Blei bad ka khyndew kin khmih ia ka basah. U tip ba shisien ba la thung ia ki ktien jong U ha ki dohnud ki briew, U lah ban iehnoh ia ki hangta da kaba sngewskhem : Kin bud ia ki briew pateng la pateng bad kin im junom. Um donkam ban da thoh ia la ka jinghikai jong U.

(2) *Kiba kham bun na ki jinghikai ba jylliew eh jong u ki la shu mih hi da kaba iakynduh bad ki jingjia ba kyndit.* Kata ka mut, ym shym la da pyrkhat ne mutdur lupa ia ki, ban iabit ne iadei bad ka por ne bad ki briew. Khmih kum ka nuksa ka jingiakynduh bad u bapang iap-shiliang ha ka Synagog (Math. xii : 10), ka jingiakren bad u samla ba riewspah harud lynti (Math. xix : 16), ka jingiasaid ba kyndit hapdeng ki synran jong U (Louk. ix : 46), Ka jingsiewbai khrong sha ka hima (Math. xxii : 17). Ki jinghikai ki briew bad ki rukom pyrkhat ki briew ki iai kylla na ka por sha ka por. Lada U Jisu U la buh da ka rukom kaba thikna shaphang ka jinghikai jong U, ka lah ban ym iadei bad ki por baroh. Dei namar ba ki jinghikai jong U ki la shu mih hi katba dawa ki jingjia, kiba iadei ruh bad ka dohnud briew, ba kim shym la kylla. Ki jingpynshoi mynta ki dang long kumjuh kum kiba u soitan u la pasiaw ha ka mynsiem u Simon Petros, bad ki ummat mynta ki dang kthang hi kumjuh kum ki jong ka Mary Magdala kaba la iam ha ki kjat U Jisu.

(3) *Ki jinghikai jong U ki la long, borabor, kiba iadei bad ki nongsngap.* U la sdang borabor, ha ki jinghikai jong U, na kaba ki nongsngap ki ieng. Ki pyrkhat pynshong nongrim ia la ka niam ha ki hukum u Moses ? U sdang ka jinghikai jong u nangta, na ki hukum u Moses sha ka hukum U Blei. Ki iapyrkhat shaphang ka hima trai-ri ? Nangta u sdang

bad U ialam ia ki sha ka hima ba kynja mynsiem. U la kren beit borabot, ha ka rukom ba baroh ki nongsngap kin sngewthuh. Ṣuki jai, shijam shijam, U la ialam ia ki. Shisien u la kren ha ki, "Nga dang don shibun kiei kiei ruh ban ong ha phi, hynrei phim lah ban shah ia ki mynta" (Ioan. xvi : 12). Kane ka ai jingmut shibun ia ngi, ba ka lynti leh U Jisu ia ngi kum la ki synran ka long ban jam ym haduh ba ngin da lah ban bat lut ia ki jinghikai jong u, hynrei shijam shijam, na kaba rit eh ngi lah ban snoh ha u, bad un ialam mian mian shaduh kata ka bynta ba rieh ba jylliew ka jinglongsynran ba dap da ka burom.

(4) *Ka jinghikai jong u kaba da ki nuksa ne ki dur.* Kine ki nuksa, ki dur, ki jingiathuhkhana ba lyngkot bad ki pharshi ba U Jisu U la pyndonkam, ki la trei bor phylla ban kem ia ka jingmut ki briew, ban kynmaw ia ki, bad ban plie ruh ia ki khmat ka dohnud jong ki ban ioh-i sha ba jngai sha ba ki khmat bad ki shkor kim lah ban pei. Lyngba kine ngi ki briew ngi ioh-i ia ka jingmut ka jingim ba shisha, kumjuh ruh ia U Blei. U Jisu U la long U Nongai Jingipaw ka Pyrthei Uba khraw.

2. Ki Nongrim pynshongtynrai ba kylium ha ka rukom hikai U Jisu.

(1) *U la hikai kum Uba donbor.*—"Ki paidbah ki la iasngew kyndit thred na ka jinghikai jong U ; naba U la hikai ia ki kum Uba donbor, bym kum ki nongthoh te" (Math. vii : 28, 29). Ha ka jinghikai jong U ym ju shem ia ki ktien "lehse", ne "ka lah ban long", ne "Nga tharai kumta." Borabor ka don ka sur "shisha shisha nga ong ha phi." Ka rukom hikai ki nongthoh ka la long, "kumne u ong u Moses", "kumne u ong u Rabbi A, ne B, ne K" ; "kumne ong ka hukum bad ki Nongiathuhlypa." Ki la long tang ki nonghikai *sekhon-hand.* Ka rukom U Jisu pat ka long, "La ong ha kiba mynbarim *kumta kumta,* hynrei nga pat nga ong ha phi *kumta kumta.*" Baroh ki briew ki la dei ban sngewphylla da ki ktien donbor ba skhem ba u la kren. Khamtam eh ki la sngewphylla namar baroh kat kaba la mih na ka

shyntur jong U ka la rung sha ka dohnud—tang kaba sngewdei suda, bad baroh ki la iathuhkhana shaphang jong U ba U dei ban long U Briew ba la wan beit na U Blei. Ha ki aiom ba bun jaid jong ka pyrthei, hapdeng ki jingkylla jong ki jinghikai bad ki rukom pyrkhat ki briew, ngi don tang kawei ka Map-kdewlynti bad ka *Dictionary*, bad kata ka long *U Khrist U dang ieng !*

(2) *U la hikai khlem da pynbor ei ei ia ki briew.* Haba ngi pule lyngba ki Gospel ngi sngewphylla ia ka jingiaishah slem U Jisu ia kito kiba shah hikai wad la ki suki katno katno ban ioh kem ia ki jinghikai jong u. Um ju la pyrkhat mynno mynno ban pynlong ia ki briew ba ki dei ban pdiang ia ki ktien jong u kum ki mraw. Teng teng haba u la leh kambah, u la hukum ia ki briew ban ym pynbna ia kaba la leh. U la ong ruh, "Ngam khot shuh ki shakri ia phi...; hynrei nga la khot ki lok ia phi." (Ioan. xv : 15). U la kwah boralor ba kito kiba shahshkor ia U kin da iapyrkhat na ka bynta ialade, shaphang ki subjekt kiba eh kiba iadei bad ka jinglong mynsiem ba shapoh. Namarkata, um ju jubab beit satia haba la kylli jingkylli ia U ; U shu btien ba kin ioh pyrkhat hi (Khmih Louk. x : 29-30 ; Ioan. xxi : 21; 22 ; Louk. xiii : 23, 24 ; bad Math. xi : 15).

(3) *U la hikai, bad U la im ruh kumta.* Ki Synran kim ju sngewlyngngoh ei ei satia ia ki jinghikai U Kynrad jong ki, namar ki iohi man ka sngi ba U im kumta ha khmat jong ki. La U hikai shaphang ka jingngeit, shaphang kaba iamap para lok, shaphang ka jingduwai, shaphang ka jingshakri, shaphang ka jingieit, U long U Nonghikai Bakhraw, namar ba u long *kumta* kumba U hikai ia kiwei.

(4) *U la ialok bad U la ieit ruh ia kito kiba U la hikai.* U Saint Augustine shisien u la ong, "Kawei ka mynsiem kaba don jingieit ka tbeh ding ia kawei pat." Hangne ka shong ka buit ba rieh da kaba U Khrist U la jop kum U Nonghikai. Na ka mynsiem jong U kaba pluh da ka jingieit shilynter, ki nongsngap jong U ruh ki la shah kem ding da ka jingieit, kaba la pyndap ia ki da ka jingkmen bad ka jingsuk,

haduh ba ki la ñiew ba ka long ka burom ban shah shitom bad ban shah iap ruh na ka bynta Uta bad kita kiba ki ieit.

LYNNONG XIII

KA JINGLONG KPA U BLEI

[*Isa. lxiii : 9-16 ; Math. xi ; 25-30 ; Mark, iv : 35-41; Math. vii : 7-11 ; Louk. xv : 11-24 ; Math. xxiii : 1-12 ; vi : 9-15.*]

1. Ka jinghikai U Jisu Khrist shaphang U Blei. U Jisu um ju la sei nia ei ei shaphang ka jingdon U Blei. Ki don bun ki nia ban pynshisha ia ka jingdon U Blei. Ķita ki nia ki lah ban weng katto katne ki jingeh, hynrei kim lah ban pynmih ka jingkynduh mynsiem. Ki briew ki ioh jingkynduh shaphang U Blei da artylli kiei kiei kiba kham hajrong bad kham jylliew ban ia ka nia : kita ki long, (a) ka jingpynpaw ; bad (b) ka jingpdiang hun jong ka mynsiem ia kata ka jingpyntrei U Blei—kane pat ka dei ka jingngeit. Haba U Jisu U la wan, um shym la pynlut por ban pynsabut shaphang U Blei. U la wan ban pynpaw ia U Blei. Ka long kaba shisha ba U Jisu U la wan ban ialap hapdeng ki Jiw kiba la ngeit lupa shaphang U Blei. Mynta ka kam jong U ka long ban pynpaw shai kdar shaphang Uta U Blei Uba ki la ngeit. Ka jingkylli kam long, "Don Blei shisha ?" Hynrei ka long, "Une U Blei U long Uba kumno ?" Ia kane ka jingkylli, ka jubab U Jisu ka long "U Blei U long U Kpa." Tang ha ki Gospel ki ngi shem ia kane ka ktien "Kpa" ba la khot ia U Blei, ym duna 150 sien baroh. Kaba nyngkong ka la long, "Phim tip ba ka dei ia nga ban long shaphang ķiei kiei ruh ki jong U Kpa jong nga ?" (Louk. ii : 49). Kaba khatduh pat ka la long, "Ko Kpa, ha ki kti jong Me nga aiti ia la ka mynsiem." (Louk. xxiii : 46).

Kam long kaba shisha ban ong ba U Jisu U la long Uba nyngkong ban hikai shaphang U Blei kum

U Kpa jong ngi. Naduh ki por barim ngi shem ia ki ktien kum kine ; "Kumne U ong U Trai, U Israel u long u khun jong Nga, uba nyngkong jong Nga keiñ" (Eks. iv : 22) Ha ki Salm pat ia U Blei la khot "U Kpa ki khunswet" (lxviii : 5),. bad ha kawei pat ka jaka ki ktien sngewlem kum kine, "Kumjuh kumba u kpa u isnei ia la u khun, kumta U isynei U Trai ia kita kiba sheptieng ia U" (ciii : 13). Hynrei dei U Jisu Uba la pynshai kdar shaphang ka jingiadei U Blei bad ngi ki briew. Shuwa jong U ki jingpyrkhat ki briew ki khih shane shatai, ki kham sngewbha ban kren shaphang ki jingiadei U Blei bad ki briew da kaba pynsyriem bad ka jingiadei hapdeng u Nongthawkhiew bad ka dewbyrtha, lane U Nongthaw, bad ki jingthaw, lane u *Dictator* bad ki raiot jong u. Hynrei mynta bad U Jisu, ka jingiadei U Blei bad ki briew ka long nadong shadong kum ka jingiadei ha ïing ha sem, hapdeng u kpa bad la ki khun. Nalor kata shuh shuh, U la pynskhem ia ka jinghikai jong U da kaba U hi ia lade U la im. Ha ka jingiadei jong U bad U Kpa jong U, U la pyni shai kdar, ha ka jingjanai, ia ka jinglongkhun jong U, bad ha ka juh ka por, ia ka jinglong Kpa U Blei.

2. Ka Jingkit Jingmut ka Jinglong Kpa U Blei. Haba U Khrist u la hikai ia ki briew ba kin khmied sha jrong bad ban khot ia U Blei, **Kpa**, U mut aiu da kata ka ktien ? Kiei ki jingmih ba u la ring jingmut ?

(1) Namar ba U Blei U long U Kpa, ong U Jisu, *U don jingsngew ia baroh ki jingleh jingkam ki khun jong u.* U Jisu U la dawa ba haba ki ngeit, kin ngeit khlem don shuh—ki "*lada*" bad ki "*hynrei*" lane kino kino shuh ki jingtyngkai. Ki dei ban ngeit lut khoit,—ba, wad kiei kiei baroh kiba iadei bad ka bam ka dih, ka kup ka sem ki ia long baroh hapoh ka jingkhmih U Blei kum U Kpa ; ba, haba u briew u leit sha la ka kam ban trei haduh janmiet, U Blei U leit lem bad u ; bad ba, ha lyndet kiei kiei baroh kiba iohi ne bym iohi, ka don ka dohnud kaba dap da ka jingieit kaba ia pyrkhat lem, kaba ia thaw lad lem, kaba ia kynmaw lem ban pynpoi ia baroh sha

ka jingbha. "Lada phi phi tip ia ka ban ai ia ki jingai babha ha ki khun jong phi, kaba katno tam ba U Kpa jong phi Uba ha bneng, Un ai ia kiei kiei ruh kiba bha ha kita kiba pan na U ?" (Math. vii : 11). Kumba U Jisu U la hikai, kumta ruh U la im. Haba pule lyngba ki Gospel, kumta ngi iohi ia U. Tang kum ka nuksa kawei, khmih Mark. iv : 37-41 : U Jisu U la iohthiah suk kynjai ha khmat ka eriong bad hapdeng ki jingkhie phaloh duriaw, namar U shaniah ba U Kpa jong U U tip shaphang jong U, katba ki synran jong U ki la nang sheptieng jan iap. Da ka jinghikai bad ka jingim, U Jisu U la pyni ba kaba ithuh ia U Blei kum la U Kpa. ka mut, ban ioh ia kata ka jingsuk bad ka jingjaijai mynsiem ba ym don kano kano ka jaid jingjia ha kane ka pyrthei kaba lah ban pynkhih Kane ka long kata ka jingim kaba jop noh thiaw ia ka pyrthei.

(2) Namar ba U Blei U long U Kpa, ong U Jisu, *U ithuh bad U ieit ia ki briew iwei pa iwei.* U Kpa um ieit kyllum ia la ka ïing : u ieit ia iwei pa iwei i khun da kyrteng jong i. Kumta ruh, ha khmat U Blei kum U Kpa "Wat ia u ñiuhkhlieh jong phi ruh la ñiew" (Math. x : 30). Na kawei ka liang, "U Blei U la ieit katta katta ia ka pyrthei" (Ioan. iii : 16), hynrei na kawei ka liang. "Don jingkmen ha khmat ki Angel U Blei halor *uwei* u nongpop uba kylla kaba mut" (Louk. xv : 10). Kiwei kiwei pat ki nuksa ki long, u nongaplangbrot u iehnoh ia ki khyndaiphew khyndai ha sem ban leit wad ia kawei kaba la jah noh (Louk. xv : 4-7) ; harud ka pungsum Betsaida ka khmat U Jisu da kaba iehnoh ia kiwei ka la shat halor uba la thiah pang sawphew-na-ar snem ha ka jingduh jingkyrmen (Ioan. v : 2-12) ; ha khmat ka khyrdop shnong Naiñ, da ka bym ñiew ia kiwei pat, U Jisu U la sngewlem ia ka kmie kaba la iap noh u khun marwei jong ka (Louk. vii : 11-15). Khmih shuh shuh Mark. v : 25-34, Ioan. iv : 7-26, iii : 1-21, Louk. xix : 1-10. U Saint Augustine haba u kren shaphang U Blei U ong, "U ieit ia ngi uwei-pa-uwei kumba don tang uwei na ngi ba dei ban ieit".

(3) Namar ba U Blei U long U Kpa, ong U Jisu,

ki briew ki lah ban long hi nadong shadong kumba ki long ha ka niam jong ki. Da kaba wallam ia ka jingpyrkhat thymmai shaphang ka jingiadei kaba kum shiñng shisem ha ka niam, U Jisu U pynduh khoit ia kata ka mynsiem leh mynleh, leh pyndep dustur bad leh thawdur ha kaba kynja niam. Ki briew ki la ju pyrkhat ba ki lah ban pynsngewbha ia U Blei da kaba leh thawdur (Math. vi : 5 ; xxiii : 23); hynrei, ym ju don kpa ha ka pyrthei u ban khmih lynti kumta na la ki khun : kumta, khamtam U Blei kum U Kpa. Ha ka jingmut U Jisu, lada U Blei U long U Kpa jong ngi, bad ngi ngi long ki khun jong U, da kaba shai kdar ngi lah ban leit kumba ngi long, sha U, ryngkat bad ki jingkwah bad ki jing khuslai jong ngi baroh (Math. vii : 7-11).

(4) Namar ba U Blei U long U Kpa, ong U Jisu, *ki jingjinjar ki don la ki jingthmu.* Ha ki por mynbarim ki briew ki la ju pyrkhat ba ki jingshitom bad ki jingjinjar har rukom ki long ki dak ka jingpynrem U Blei ba khie bitar halor ki pop ki briew. Teng teng ka lah ban long kumta, "Uno uta u khun ia uba u kpa jong u um ju sneng sympat ?" (Heb. xii : 7) ; hynrei kam long barobor kumta. Ngi tip ba don shibun, ha kaba shah shitom, ka dak ka jingjied U Blei ia kata ka mynsiem ban kyntiew burom. Khmih ia ka jingshah U Jisu, ia Uba U Kpa "Um shym la bynnud ia la U Khun, hynrei u la aiti noh ia U na ka bynta jong ngi baroh" (Rom. viii : 32). Khmih ruh ia ki khun U Blei : "Suk ma phi haba ki briew kin pynshitom beiñ ia phi" (Math. v : 11). Ka don ruh ka jingmut ha ka jingshahshitom kaba iathuh ba U Blei da lade hi U ia shim bynta lem ha kata ka jingshitom. Lada U Blei U long U Kpa da shisha, kano kano ka jingshahshitom ki khun jong U ha kane ka pyrthei ka long ruh ka jingshahshitom jong U. Khmih ia ka Diengphna Kalbari ! Ka Diengphna ba shisha ka don ha bneng ha ka Dohnud-Kpa jong Uta Uba Bymjukut.

(5) Namar ba U Blei U long U Kpa, ong U Jisu, *ka pop bad ka jingmyp ki paw ha ka dur kaba thymmai.* Na kawei ka liang, ka pop ka nang paw kham

sniew bad kham iong, namar ba kam long tang kaba ialeh pyrshah bad pynkheiñ ia ka hukum, hynrei ka long kaba kynjat pyrshah bad kaba leh ibeiñ ia ka jingieit jong U Kpa. Shaphang ka jingmap pat, ka jingkylli ka mih, hato U Blei U dang lah ban map ? Phi tang shu khot ia U, "Pa", ka jingkylli ka phai lyndet, hato U Blei Um lah shuh ban map ? Ka dur ba U Jisu U la pyni shaphang U Blei U Kpa ka long ba, katba u khun u dang ha jngai, u Kpa u la mareh ban ioh piam bad doh ia la u khun.

(6) Namar ba U Blei U long U Kpa, ong U Jisu *baroh ki briew ki ialong shipara.* Kaba shai kdar, ym bit iano iano ban pyndonkam ia ki ktien U Jisu kiba U ong "U Kpa jong ngi," lane ban pyndonkam ia ka jingduwai U Trai, lymda u kloi ban ñiew ia la ki para briew baroh kiba iadei na kajuh ka ïing. Dei tang hangne, ha ka pyrthei baroh, ba ngi ia kynduh ba ka jinglong shisha ka ktien ba "Ka Mihngi ka dei ka Mihngi, bad Ka Sepngi ka dei Ka Sepngi" ka pra bad pait lyngkhot lyngkhai.

LYNHONG XIV.

SHAPHANG KA POP.

[*Mark. vii : 14-23 ; Louk. xxii : 39-44 ; Math. xxv : 31-46 ; Mark. ii : 1-12 ; Louk. xv : 1-10 ; xix : 1-10 ; vii : 36-50*]

1. U Jisu kum U Nongpynim. "Men khot ruh ia ka kyrteng jong U U Jisu ; naba un pynim ia la ki briew na ki pop jong ki" (Math. i : 21). "U Khun U Briew U la wan ia ka ban wad bad ban pynim ia kaba la jah noh" (Louk. xix : 10). "Kane ka long ka snam jong Nga, ka jong ka jutang ba thymmai ia kaba yn sa pynmih noh na ka bynta ki babun, ia ka ban map ki pop" (Math. xxvi : 28). Ki ktien kiba kum kine ki don byllai ha ki Gospel. Ka pyrthei sha kaba U Jisu Khrist U la wan ka la thohmut

thohmat sniew dur palat. Kat sha ba U Jisu U la phai, U la iohi ia ki dak ba la pynjot bad ba la pynkulmar ia u khun bynriew ha ka pyrthei da kawei ka nongshun, kata ka dei ka POP. Ha kaba u la thmu ban thung ia la ka Hima ha kane ka khyndew, U la donkam nyngkong ban ialeh bad kane ka pop. Ngi donkam, namarkata, ban wad aiu U Jisu U don ban kren da ka ktien bad leh da ka kam shaphang ka pop, kaba long ka jingpang ; bad nangta ngin wad ruh ia ka dawai jong U bad ka jingtrei kata ka dawai ia kaba la khot ka jingmap.

2. Ka jingkit jingmut ki pop jong ngi ha khmat U Jisu. Ha khmat U Jisu, ka ktien *pop* ka mut kaei kaei baroh kaba long diengpyngkiang ia ka jingiadei u briew bad la U Blei, ne ka jingiadei u briew bad la u paramarjan. Ngi lah ban ñiew khmat hangne artylli :—

(1) Ka pop ka long ka jingpynkheiñ hukum. Shisien peit i kumba kane ka iadei bad ka jinghikai ki Nongthoh kiba bat ba ka hukum ka long ka rai kut ia ka jinglong hok u briew ; namar ka bapynkheiñ hukum la kaba kumno kumno ka long hi ka pop. Hynrei ha khmat U Jisu, ka jingmut jong ka ktien *hukum* kam thew tang ia ki hukum ba la thoh ha ki mawlyngkniap ne ha ki kitab, kumba hikai ki Nongtkoh : ka thew ia kata ka hukum U Blei ba la thoh ha ki bynta ba rieh ki dohnud jong ki briew. Ki pop kim dei tang kito ki jinglehbeiñ hukum ha kaba paw shabar, hynrei ki kynthup ia kito ba la pun bad la leh ha ka jingmut, ka jingkwah bad ka mynsiem ba shapoh. Khmih ka jingiathuhkhana halor u Lum, Math. v : 21, 22 ; 27, 28. Hapdeng kita ki pop ba shapoh la kynthup ia ka jingarsap, ka jingsarong, ka jingkhwan bad ka jingsuda jingieit. Dei pyrshah kine ki pop ba U Jisu U la kren pynrem than eh. "Na ka dohnud ki mih noh ki jingmut bymman, ka bapyniap, ka baklim,......ka batuh, ka basakhi lamler......Dei kine kiei kiei kiba pyntngit ia u briew" (Math. xv : 19, 20).

(2) Ka pop ka long ka jingtangon ia ka mynsiem kaba dap da ka jingieit. Ngi iakren shaphang kaba pynkheiñ hukum, hynrei ha ka jingshisha, ym lah ban pynkheiñ ia ka hukum, dei ka hukum kaba pynkheiñ ia ngi. Ngi ngi lah tang ban pynmong bad pynpait ia ka dohnud. Kane ka long ka jinghikai U Jisu shaphang ka pop. Ka pop kam lah ban pynmong ia ka hukum, hynrei ka pynmong ia ka jingieit. "Ah Jerusalem, Jerusalem" la pyrta U Jisu na n Lum ki Olib, "katno sien ba nga la kwah ban kdup ia pha, hynrei pham mon satia !" (Math. xxiii : 37). Kaei kaei kaba dum tam ha ka jingiathuhkhana shaphang u khun sarong awria kam dei satia ki jingshahshitom jong u khun uba pop, hynrei dei ka jingsngewsih bad ka jingkhuslai u kpa ba shong marwei (Louk. xv : 11-32). Ka pop ka long kham khraw bad kham jylliew ia ka jingleh palat hukum. Ka long sa uwei pat u prek ha ka diengphna jong ka jingieit, kawei pat ka jingthap ia ka khmat U Blei. Ka long ka jingtangon ba la kawang ia ka dohnud ba dap jingieit.

Bad U Jisu ymdon jingpynrit ne jingñiewsting ia ka pop. Kito kiba iaim ryngkat bad U, don kiba tharai ba u ñiewsting ia ka, bad ki sin ia U "U lok ki nongpop" Hynrei ngim dei ban klet ba U Jisu U sngewlem bad U ieit ia kito kiba la shah shoh lwet ha ka pop, bad U isih eh ia kito kiei kiei kiba la pynjot ia ki briew. Ym don ei ei ruh ba u briew u leh sniew, lane u pyrkhat bymman, ba U Jisu Um sngew pyrshah. U sngewlem ia u nongpop hynrei Um don jingisynei ia ka pop. U la ju kren shaphang ki briew kum "kiba la jah noh" (Math. xviii : 11 ; Louk. xv ; 4, 8, 24) bad "ki ban sa jot noh" (Math. xviii : 14 ; Ioan. iii : 16). Ka diengphna ka long ka tarajur kaba thew haduh katno ka khia bad ka jur ka jingmut U Jisu shaphang ka pop.

———————

LYNNONG XV.

Shaphang Ka Pop. (*ba bteng*) :

3. Ki Soh Jong Ka.

"Ka bainong ka pop ka long ka jingiap." Ngi lah ban sngewthuh ia ki dak ka jingiap da ki babun ki soh jong ka pop :—

(*i*) *Ka jingshah shitom kaba ha ka doh* :—Ngi im ha ka pyrthei ba la thaw da U Blei, bad ka nongrim jong ka ka long ka hok. Da kaba ngi leh pop ngi wallam ka jingpynshitom na ka bynta ia lade. Shisien U Trai Jisu, ynda U la pynkoit ia uwei u bapang U la ong, "wad leh pop shuh, ioh ba kaba kham sniew kan lap ia me" (Ioan. v : 14).

(*ii*) *Ka jingiatiplem ba sniew* :—Kaba kham jur ia ka jingpynshitom kaba ha ka doh, kaba long ka bainong jong ka pop, ha ka jingmut U Jisu, ka long ka jingiatiplem ba sniew. "Ko Pa," la pyrta u khun sarong awria, "nga la leh pop pyrshah ia ka bneng bad ha khmat jong Me, ngam long shuh uba dei ban khot u khun jong Me" (Louk. xv : 21). Dei ka jing-iatiplem ba sniew kaba la pynlong ia u Petros ban phet sha kaba dum da ka baiam kthang (Math. xxvi : 75), bad kumjuh ruh kaba la pynphet ia u Judas sha ka jingiap (Math. xxvii : 4, 5).

(*iii*) *Ka mon ba la shah teh mraw.* U Jisu U la iathuh ia ngi shaphang la ka Prokram ka jingtrei : haba lum lang ia ka ka long, "ban pynbna ia ka jing-pyllait ha kiba la set byndi" (Louk. iv : 18). Ha kawei ka jaka u la ong, "u briew baroh uba iaileh ia ka pop u long u mraw jong ka pop" (Ioan. viii : 34). Ki jingpyrkhat bym dei, shisien ba ki la ioh rung hapoh ka dohnud u briew, kum ki khñiang jingpang ki sdang ban thaw lynti ia lade hangta ; haba la pyn-skhem bha ia kata ka lynti ha ki rukom iaid jong u, ki dur jakhlia jong ka pop ki lah ban rung shapoh bad mih shabar katba ki mon, khlem don mano mano shuh u ban khang ia ki.

(*iv*) *Ka dohnud ba la kylla eh.*—Haba U Jisu u la ieng ha ka sien kaba khatduh ha khmat u Herod, um shym la kren wat shikyntien (Louk. xxiii : 9 Ianujor

bad kaba leh U Jisu ia u Pilat, (Ioan. xviii 33-37). Kane ka jingsngap jar U Jisu ka la long namar ba u la iohi ba ka dohnud u Herod ka la kylla eh—bym larkam shuh. Kane ka long ka jingmut haba ka Ktien U Blei ka kren shaphang ka ba pynkylla eh ia ka dohnud u briew. Kam dei ba U Blei u la thoh lupa ia kano kano ka mynsiem sha ka ban jot. Kam dei ba U Blei u la khang noh ia u briew shabar ha ka jingdum. Hynrei u briew u lah ban khang ia lade shabar. U lah ban nang iaid ha ka pop haduh ba u la duh khoit ia ka bor ban ithuh ia kaba bha haba ka wan.

(*v) Kaba duh ia ka jingiasyllok bad U Blei.* Na ki jingkyrkhu jong ka jingim baroh, ka jingiasyllok bad U Kpa jong ngi Uba ha bneng, ka long kaba kongsan tam. Dei kiba khuid ha ka dohnud kiba iohi ia U Blei (Math. v : 8), bad haba ka pop ka pynjakhlia ia kata ka jingkhuid, ka pyndum ia ka jingiohi. Kaba dum tam ia ka jingim u briew ka long ka jingsah marwei jong u (Louk. xv : 4), bad kata kam da dei eh tang ka jingiakhlad lok jong u napdeng la ki para briew, hynrei kaba tam eh ka long ka jingpynkyrpang ia u na U Blei.

(*vi*) *Kaba pynsniew ia kiwei pat.* Ka jingmih jong ka pop kam kut tang kumba la ong, "Kumba u briew u bet kumta ruh un ioh ot" (Gal. vi : 7), namar ka pop kam ktah tang ia u nongleh hynrei ka ktah ia kiwei pat ruh kiba u don jingiadei. Ki don kiwei pat ruh kiba hap iasiew lem ia ka dor,—teng teng ki siew ha ka jingsngewsih kthang, teng teng ha ka jingshah shitom bad ki ummat, kumba long ki baduk ba la shah lehbeiñ da ka jingkhwan lalot kiwei pat (Louk. xx : 47), lane kumba long u kpa haba u khun u iaid bakla (Louk. xv : 11) ; bad teng teng, ki hap siew da kaba leh pop kum kito ki "barit" jong U Blei kiba shah pynshoi ha kiwei pat (Math xviii : 6). Khmih, dei ka pop ki briew kaba la pynlong ia U Blei hi ban shah ha ka Diengphna.

(*vii*) *Ka jingshah bishar pynrem.* Ka jinghikai U Jisu Khrist ka long kaba shai kdar shaphang ka ngi bishar ban ainong ha uwei uwei katba kum ki

jingleh jong u (Math. xxv bad Louk. xii). Kaba ngi iohi shai kdar na kine ki lynnong ka long, ba ka pop, lada la iai leh ia ka, ka don ki soh jong ka ba kan sei haduh kaba sha lyndet kane ka pyrthei, ha kaba uwei uwei un sa ai jingkheiñ ialade hi ha khmat U Blei.

LYNNONG XVI.

SHAPHANG KA POP *(Ba bteng)*.

4. Ka Jingpynkoit na ka pop.

U Jisu U la wan sha ka pyrthei, ym tang na ka bynta ban kdew ia ka tynrai ka jingpang, hynrei ban thaw ia ka lad bad pyntrei kam ia ka na ka bynta ban pynkoit ia u briew na ka. Haba ngi phai na ka jingpang sha ka jingkoit, ngi ju khot kyrteng ia ka jingpynkoit da ka ktien **Jingmap**, ne ka **Jingpyn-iasuk** ia ki nongpop sha U Blei, lane, ka jingbteng pat ia ka jingiadei ba la dkut. Kane ka iapher na ka bapyllait ei na kaba ai saja na ka bynta ka pop, namar u briew ba la ioh map u dang dei hi ban siew ia ka dor ki kam bymman jong u. Khmih ia u dakaid halor diengphna : la la map noh ia ka pop jong u, hynrei u dang dei ban shah ia ka jingiap namar ka kam sniew. (Louk. xxiii : 39-43). Hynrei ka long ka bym dei ban tharai ba ka jingmap kam don ei ei ban trei halor kine ki jingshah pynshitom kiba paw. Ka trei halor ki nongshah pynshitom da ka bapynkylla ia ka mynsiem jingkhmih jong ki sha kata ka jingpynshitom, ha ka rukom kaba thymmai nadong shadong. Kane ka mih na ka jingiadei kaba thymmai kaba ki ioh bad U Nongbishar Bahok Uba long U Nongpynim jong ki. Mynta, ha kane ka jingiadei ba thymmai ka jingshah ia ka bainong jong ka pop kam long ei ei ruh haba iaaujor bad ka jingsngewsuk kaba mih na ka jingim ba iabeit bad U Blei.

Kaei ka jinghikai U Jisu kaba da ka ktien bad da ka jingleh, shaphang ka jingmap ?

(1) U la shon jur shaphang ka jingmap ba ka da long shisha. Ki don ki briew kiba sngew ba klei kiei ba la lah long, kin ym lah long kumjuh shuh. Ka pop ka la pynjot thiaw ia ki. Ka jingiasngewjan kaba mynbarim kam lah long shuh. U Jisu U la pynshisha ia ka jingbakla kane ka jingsngew da ka jingiathuhkhana shaphang u Khun Sarong Awria (Louk. xv. 11-21). Shuwa ba uta u khun un kren ha la u kpa shaphang ba u kwah ban long tang u shakri, ki ksangkti u Kpa ki la kdup khop ia u. Kaba shikhyllipmat, u-briew u lah ban jam na ka ktieh ahor ka jingbymkyrmen sha ka shadem ieit la u jong u Kpa, ba mynta u ieng beit pyllun na khlieh ha kjat, uba tipbriew tipblei biang biang ha khmat la U Kpa. (Ianujor ruh Louk. xxiii : 43).

(2) U Jisu U hikai ruh ba *ha kaba bteng pat ia ka jingiadei ba la dkut, dei U Blei Uba sdang nyngkong.* Kane ka long kaba sngewphylla eh. Ki jingialeh bad ki jingseibor u briew kim lah ban myntoi. Ka Pharshi shaphang ki nongbylla ha lyngkha, ka pynshai kdar ia kane: ha ka jingmap, ym don jingkylli ei ei shaphang ka jingdawa hok, ka long nadong shadong tang ka jingaiei. (Math. xx : 1-16). Wat ka jingsngewsih kthang namar la ka pop, kaba long borabor ka lad kaba donkam eh ha ka jingpyntrei kam ka jingmap ieit ei, kam long kaba mih hi ne thaw hi da u briew, ka long ka jingtrei ka jong U Blei. Dei ka jingbha bad ka jingieit U Blei kumba la pynpaw ha U Jisu Khrist, kaba la pynkynroi ia kane ka jingsngewsih kthang namar ka pop. Khmih ia u Petros hadien ka jinglen jong u ia la U Kynrad. Nyngkong, "U Trai U la phai, bad u la peit lieb ha u Petros," nangta, "u Petros u la kynmaw" (Louk. xxii : 61). Hadien kane, la tyllep ia u da ka jingsngewsih namar ka pop kum da ka jingshlei ki um. Nyngkong ka ieng ka diengphna, bad haba u briew u peit sha ka, ka dohnud jong u ka la um hin, da ka jingsngewsih bad ka jingsngewlehraiñ namar ka pop. Ia kane, u briew um lah ban

thaw hi, ka long ka jingpyntrei U Blei. Ka jingmap ka long barobor, ka jingaiei U Blei.

(3) *U Jisu U la buh ia lade ha ka jaka kaba kongsan tam ha kane ka kam kaba iadei bad ka jingmap.* Ki nongpop, haba ki iakynduh ia U Jisu ki shem artylli ki jingsngew kiba mih hapoh jong ki. Kawei ka long, ka jinglongkhuid khlem pop jong U ka twad bad ka thang ia ki mynsiem jong ki. Kane ka jingkhuid ka long kum ka ïtkhmih, ha kaba ki iohi lut ia lade kumba ki long. Khmih u Petros, "Khie noh na nga, namar nga long u briew uba pop, A Trai" (Louk. v : 8). Ka Nong-Samaria ka la ong, "Ale, iakhmih ia u briew uba la iathuh ha nga ia kiei kiei baroh kat kiba nga la leh" (Ioan. iv : 29). Ha kawei pat ka liang, ka don ei ei ha U Jisu kaba beh noh phar na ka dohnud ki nongpop ia ka jingduh jingkyrmen bad ha ka jaka jong ka la pynkha ia ka jingkyrmen kaba khraw. Khmih na kaba la jia ia u Sakhaios u rangbah ki nongkhrong (Louk. xix : 6, 7). Bunsien ki briew, haba ki iakynduh bad U Jisu, ki shem ba hangne, ha Une, ki la shem ia uwei uba don jingngeit ha ki, haba ki hi kim don jingngeit shuh ha lade, uwei, uba sngewskhem ba ma ki lem bad U lang ki dang lah ban leh ia kiei kiei kiba khraw ha kane ka jingim hi. Da kaba khmih ha U, namarkata, ka don ka jingpynieng pat ia kaba la kyllon bad ka jingbteng pat ia kata kaba la dkut.

(4) Ha ki Gospel, ngi shem *U Jisu U la pyn-iasoh ia ka jingmap ki pop bad la ka jingiap* (Math. xx : 28 ; xxvi : 28). U tip ba ka jingiap jong u, da kaba thadrong ia ka pop ha madan, kan thaw ia ka jingsngewsih kthang ha u nongpop namar jong ka bad kumta kan ialam ia u sha ka jingmap ei (Ioan. xii : 32). Hynrei u tip ruh ba kane kajuh ka Dieng-phna kaba la thadrong ia ka pop u briew kan pynpaw ruh ia ka dohnud ba shisha jong U Blei. Dei namar kane ka daw ba U Jisu U la jied mon sngewbha ia kane ka lynti Diengphna ban ioh pyllait ia u briew na ka jinglongmraw. Ki nongpop, haba ki khmih sha ka Diengphna, ki iohi hangta ym tang ia ka jingieit U Jisu, hynrei ia ka jingieit U Blei

ruh, ym tang ka jingaiti ia lade jong U Khun, hynrei ka jingaiti U Kpa ruh. Dei ha kane ba ka paw ka bor jong ka Diengphna Kalbari. Khmih II Kor. v : 19).

(5) Kaba khatduh, U Jisu U la iathuh ruh shaphang *ki soh ka jingmap*. La khmih lynti arjait ki soh na ka jingim kiba la ioh jingmap :—(*a*) *Ka jingieit*. Um ju duh jingkyrmen shaphang kane : ka jingieit ka iai jia. Kaba pynpait ia ka dabi alabastar ka la long kawei ka dak kaba pyni ia ka jait jingieit, kaba mih hadien ka jingmap ei, ba ka lah ban thaw (Louk. vii : 37, 38). (*b*) *Ka jingbha*. U Trai U khmih lynti ia ka jingmap ba kan pynkha thymmai ia ka jinglong ba bha. Khmih u Sakhaios, u tang shu ioh pdiang ia ka jingpynim u la kylla long u ba la kloi ban siewspah palat ia kaba u lah ban leh klop. Shaphang u Apostol Petros ruh, kaba la pynkylla long ia u u Apostol rangbah hadien ka jinglen kynrad jong u, ka dei ka jingshem jong u ba la map noh ia ka pop jong u (Ioan. xxi : 15-17). Kaba map ia ka pop kam mut satia kaba aili ne ñiewsting ia ka. Ka long pynban ka bor ba lah ban trei bor bah ban thaw thymmai ia u briew met bad mynsiem, ba un long junom u jong U Blei.

LYNNONG XVII.

[*Math. viii : 1-17 ; Mark. i : 23-28 ; i : 40-45 ; x : 46-52 ; Ioan. xi : 35-45 ; Math. xvii : 14-21 ; Louk. xi : 14-23*].

Ka Jingshakri da ka kam Jingpynkhiah.

Kawei ka kyrteng ba la ai ia U Trai jong ngi ka long **U Nongpynkhiah Bakhraw**. Ka kam jingpynkhiah ka long kawei ka bynta jong ka jingim **U Jisu** kaba ieng mar ryngkat bad ka kam hikai bad kam ialap jong U. Ka kam jong u ka long ban pynim tylli ia u briew met bad mynsiem. Ki kambah jong U kiba ngi shem ha ki Gospel ki long shi bynta na ka jingtrei jong u kaba u dei ban leh. Lada don kino kino kiba hikai shaphang U Jisu Khrist da kaba weng noh ia ki kambah jong U sharud, Uta Uba ki pynsah um dei shuh U Khrist jong ki Gospel, U la dei uwei pat uei re uei.

Artylli ki jingkylli ki mih haba ia kren shaphang ka Jingshakri U Jisu da ka Jingpynkhiah—

I. Ka Jingthmu jong ka Jingpynkhiah. Ki don ki briew kiba sngewthuh ba U Jisu U la leh ia ki kambah na ka bynta ban ring ia ki khmat bad ki shkor ki briew sha lade, ban pyni ia la ka Jinglongblei, bad da kata, ka jinghikai jong U kan jop kloi. Kane ka jingsngewthuh ka long kaba bakla, namar kine ki daw :—(a) La iathuh shai ia ngi da ki Gospel ba U Jisu U la ialeh ban buhrieh ia lade haba U leh kambah, "To sumar, wat iathuh hano hano ruh !" (Math. viii : 4 ; Mark. viii : 26 ; Louk. viii : 56). Balei U Jisu U khang ban iathuh briew haba U la leh kambah ? Ka daw ka long ba kane ka ia pyrshah bad ka jinglong jong U. Um kwah ban pynngeit ha ki briew shaphang ia lade da ki kambah bad ki dak phylla. Khmih kumno U la jop ia ka Jingpynshoi ka baar! U wad ban jop ia ka dohnud ki briew da ka jinglongkhuid ba sngur bad ka jingieit ba kloi ban shah shitom, (b) Lada da ki kambah U Jisu U thmu ban pynshisha ia la ka jinglongblei, Un da la tyngkai ia

kane ka bor tang na ka bynta ia lade. Hynrei ha ki Gospel ngi shem U la phah ia la ki synran ban leit ialap bad pynkhiah ia ki bapang (Mark. iii : 15 ; Louk. x : 9), (k) U Trai Jisu hi U tip ba ka jingleh kambah ban thaw ia ka jingngeit kaba pynim ia u briew, "Lada kim sngap ia u Moses bad ki nongiathuhlypa, kin ym ngeit ruh, wat lada mih pat uwei na ki nongiap" (Louk. xvi : 31).

Da kumno U lah ban leh kambah ?

La kumno kumno, don artylli ki jingthmu U Jisu ha kaba pynkhiah ia ki bapang :—

(1) Ka jingsngewlem jong U ia ki jingshah u khun bynriew. Haba U Jisu U la buh la ki kti ha ki jingmong uba sa ñiangthohlieh, ka khmat jong U kam phai bad kam poi sha u paidbah uba iohi bad tip ia kaba u leh, hynrei ka dohnud jong u ka la tuid lut sha uta uba shah ia ka jingshitom. U Jisu U la rah ia ki khunlangbrot ha la ka shadem namar U ieit ia ki, bad ha ka juh ka rukom, U la ktah ban pynkoit ia ki jingmong uba sa ñiangthohlieh namar U la sngewisynei bad sngewlem ia u da la ka dohnud baroh.

Ka ktien "jingsngewlem" ka mut "ka jingiashahshitom lem." Kane ka long ka jingmut haba kren shaphang ka jingsngewlem U Jisu. U iashahshitom lem bad uba sa ñiangthohlieh, uba iapshiliang, ka kmie kaba paitdohnud namar la u khun. Ha kaba leh ia ki kambah ka jingpynkhiah, U la pyniaryngkat ia lade lut khoit bad kiba shah shitom da kaba pynlong ia ki jingmong jong ki ki jong U, ki jingpang jong ki ki jong U, bad ki jingsngewsih jong ki ki jong U : "U hi U la shimti ia ki jingkhrew jong ngi, bad U la bah noh ia ki jingpang jong ngi." (Math. viii : 17 ; Isa. liii : 4).

(2) U Jisu U ñiew ia ka jingpang kum ka nonglehjabor. Ka jingpang kam don jaka ha ka plan U Blei ia la ka Hima jong U. Ka long ka nongwan hiarthma pyrshah ia ka. Namarkata, haba U Jisu U iakynduh bad ka U wad ban pynduh khoit ia ka. Ha kane ka

bynta, ngi shem ha ki Gospel ba U Khrist Um ju ei jem. U la long borabor u nongialeh, bad ha ki por baroh Um ju shah jop. Kat kum ka jingngeit ha kito ki sngi, ki hsuid ki la long ki nongthaw ia ki jingpang. Kine ki la long ki nongshun ia ka Hima U Blei. U Jisu kat ha kaba iakynduh bad ki U la beh krad sha bakut ka sngi.

ii. Da kumno U Khrist U lah ban leh kambah? Ban jubab ia kane ka jingkylli ka long kumne :

(a) U Jisu U la leh ia kine ki kambah *da ka bor ka jinglong khuid-janai-khlempop jong U.* Ki kambah jong U kim da long kiba sngewphylla. Ngin da sngewphylla eh lada Um shym la leh kano kano ka kambah. Uba don ka jinglong kaba kum kane, U la dei ban don ha ka tynrai jinglong jong U ki bor byma lah shemphang kiba lah ban beh noh ia ka jingdum bad ia ka jingpang jingkordit jong kane ka pyrthei sha jngai. Ha khmat jong Uba kat Une, wat ka jingiap hi kam don jaka—ka la her iap (khmih bha ki Kam. ii : 24).

(b) U Jisu U la leh kambah *da ka jingngeit borbah ha U Blei.* Shisien haba ki synran jong U ki la ialeh ban beh noh ia u ksuid na uwei u khynnah, ki la kylli jar jar ha u, "Balei ba ngim lah ban beh noh ia u ?" U Jisu U la jubab shi beit, "Namar ka jingbymngeit jong phi" (Math. xvii : 20). Ki synran jong U ki la ialeh da ka jingngeit ka bymkhuid kdar jong ki, te, ki la shah jop. Haba U Jisu U la poi, ka jingngeit kaba khuid bad sngur ka la jop lut lin khlem jingeh ei ei. "Lada phi don ka jingngeit bad phim sngewartatien ...lada phin ong ha une u lum ruh, long uba la rat noh, bad ba la noh ruh sha ka duriaw, yn sa leh kumta : ia kiei kiei baroh ruh kat kiba phin pan ha ka jingduwai, da kaba ngeit, phin pdiang" (Math. xxi : 21, 22).

(k) U Jisu U la lah ban leh kambah *da ka jingngeit ki briew ha U, bad da U, ha U Blei.* La don ki por ba U Jisu haba U la don jingsngewlem ban pynkhiah ia ki bapang, ym shym la lah satia ban leh ei ei. Kata ka la jia ha ka shnong jong U hi ha Nasaret.

Haba U Jisu U la poi hangto, ki para shnong jong U ki la sngew kum ban ong shaphang jong U, "Une U Jisu U long na shnong jong ngi—Uba kum ma ngi hi. Ngim lah ban khmihlynti kaba phylla ei ei na U !" Ha ka lyer kaba kum kata, U Trai jong ngi Um lah leh ei ei (Math. xiii : 58).

(d) U Jisu U la lah ban leh kambah namar *ha U ka don ka bor jong U Blei.* Kane ka bor ha U Jisu ka dei kata ka juh ba la ai ha U naduh ka por ba la pynbaptis ia U ha Wah Jordan. Ki synran jong U ki la ioh mad ia kata ka bor ; hynrei shaphang U Trai jong ngi, la iathuh ha ki Gospel, ba la ai ia U Mynsiem Bakhuid ha U khlem jingthew (Ioan. iii : 34). Haba ngi iakynduh ia ka jingjia ha kaba la pynpaw ia ka bor U Jisu, hangta ngi ioh-i shai ia ka bor bah U Blei ba ka trei.

———

LYNNONG XVIII.

Ka Jingduwai ha ka Jingim U Jisu.

[*Mark. i : 35-38 ; Math. vi : 5-8 , Louk. xi : 5-13 ; xviii : 1-14 ; xxii : 31-34.*]

To Hikai ia Ngi ban Duwai :—Shidkhot na ka Gospel u Loukas ka ai ia ngi ban sdang : "Ka la jia ruh, haba u dang duwai ha kawei ka jaka, ba ynda u la wai noh, uwei na ki synran jong U, u la ong ha U, Ko Trai, to hikai ia ngi ban duwai (xi : 1).

Ngim dei ban tharai ba shuwa kane ki synran kim pat ju duwai, bad ba mynta ki dang shu sdang ban duwai. Khlem pep, lajan baroh na ki, lada ym dei baroh, ki la ju long ki riew duwai. Kum ki briew ba la pynsan pynrangbah ha ki ïing kiba beh da ka er khuid er sngur—u Petros, u Andriw, u Jakob bad u Ioannis, khlem artatien, ki la nang ban duwai naduh ba ki dang dem ha ki khohsiew la ki jong ki kmie. Hynrei khmih bha ia kane ka jingiathuh u Loukas. Dei ha ka por ba U Jisu U dang iaduwai ryngkat bad ki, bad ha ka por ba mar iadep ka baduwai, ba ki la kyrpad ia U ban hikai ia ki ban duwai. Khlem artatien, man ka por ba ki la ju iashong lang ban duwai, ki la sngew borabor ia ka jingiapher kaba don hapdeng ka jingduwai U Jisu bad ki jingduwai jong ki. Ki jingduwai jong U ki la long borabor kiba sngewskhem, kiba khlain bad kiba sohmynsiem ; ki jong ki pat ki sngewtlot, ki teh-teh bad ki k'iuh. Ki jong U ki la long kiba ktah lut ia ki bor pyrkhat, kiba dap mynsiem Blei bad kiba im ; ki jong ki pat ki long kiba per ha sla, jam tang ka jingsawa bad khlem jingpynhun. Hynrei, ha kato ka por, ka jingsngewkynduh mynsiem kaba jur ka la kem ia ki, ba ki la iohi shai kdar ba lada ka jingduwai ka dei kaba kum kane kaba duwai U Kynrad jong ki, ki dang dei ban ioh hikai shibun shaphang jong ka naduh tynrai. "Ah Trai", ki da kyr-

pad haba la wai ka jingiaseng, "Ah Trai, to hikai ia ngi ban duwai."

Shuwa ban iaid shaphrang, ka bha ban kynmaw artylli kiei kiei.

(a) *U Jisu Um ju sei nia ban pynshisha shaphang ka jingduwai, kumba Um ju sei nia ban pynshisha shaphang ka jingdon U Blei.* U Blei Um long Uba dei ban da pynshisha da ki nia : U Blei U don, U long ka jingsdang bad ka jingkut ka jingshem hi jong u briew. Ha kajuh ka rukom, ka jingduwai kam dei ka ban da pynsabut da ki nia : Ka jingduwai kane ka don—ka long ka jingring bad ka jingpynhiar mynsiem jong ka mynsiem kaba hapoh u briew hi. Ki tyllong jong ka ki shong ha ki bynta ba jylliew bad ba rieh ha lyndet ka hima jong ki nia. Ki don hapoh ka dohnud kaba U Blei U la thaw khnang ban ioh ka jingiasyllok bad U hi, kaba sah khlem jinghun tad haduh ba ka la shem ia ka jingjahthait huu ha U. Dei namar kane U Jisu Um ju sei nia shaphang ka jingshisha jong ka jingduwai. U ieng da lade hi—da la ka jingim ha ka jingduwai, ban long ka nia rangbah ia ka jingshisha jong ka.

(b) Haba ki synran ki shongskul ha ka skul ka jingduwai, ki donkam ban tip bad ban nang ha ki ar tylli ki tnat jinghikai—kawei, shaphang *ki jinghikai U Jisu* bad kawei pat, shaphang ka *jingleh ne jingmlien U Jisu.* Ha kawei, don bun kiei kiei ba U Trai U la kren shaphang ka jingduwai ; ha kawei pat, don ka nuksa kaba biang da ka bapyni ha ki da la ka jingim ka jingiasyllok jong U bad U Blei. Ha ka jingshisha ym lah ban pynkhlad ia kine ki arbynta. Ka jinghikai U Trai Jisu shaphang ka jingduwai ka la long tang u soh ka jingim ka jingduwai ba rieh bad ba jar jar jong U : bad ka jingim ka jingduwai jong U ka la long tang ka jinghikai kaba pynshisha da ka baleh.

Ngin iakhmih hangne shaphang laitylli ki jingshisha ba khraw : (a) Ka jingduwai ka long ka lyer ha kaba U Jisu U la ju im man ka sngi. (b) La shem ia

U Jisu Uba duwai ha man khmat ki jingjia ba khraw ha ka jingim jong U. (k) Ki bynta ha ki jingduwai U Trai jong ngi.

1. **Ka Jingpynmlien ia Lade ha ka Lyer ka Jingdon U Blei.**—*Ka jingduwai ka long ka lyer ha kaba U Jisu U la ju im man la ka sngi.* Lah ban iohi ia kane lajan ha man ka sla jong ki Saw Gospel. Hangto ngi shem ia U Jisu U da khie dang step eh ban duwai katba ka pyrthei baroh ka dang iohthiah, "dang slem eh ban mih ka sngi" ong u Markos (1 : 35) ; hadien ka jingtrei shitom ba khlem ioh shongthait baroh shisngi ngi shem ia U, U la leit iasyllok bad U Blei baroh shimiet (Mark. vi : 46) ; hapdeng u paidbah ba iakyntur sha U haduh bym ai shongthait shuh, U la kynting la ka dohnud sha bneng ban ioh snoh bad sdien ha ki kti U Kpa jong U (Mark. vii : 34). Haba ngi pule lyngba ia ki Gospel, ngi shem ba ka jingduwai kam shym la long satia tang ka bynta ba donkam eh ka jingim jong U : Ka *la long* ka jingim jong U bad ka jingring mynsiem jong U.

Kano kano ka jait jingpynwit kaba ju pynwit ia ngi haba ngi duwai kam don jaka bad U Khrist. Kum ka nuksa ngin kdew kine sawtylli.—

(i) Ka jingim jingduwai jong U kam ju shah ialam ha *ki jingsngewbriew.* U Jisu U la sngewthuh ia ki jingkylla ki jingsngewbriew. Um dei Uba khlem jingsngew. U la mad ia ka jingkmen bad ka jingsngewsih, ka jingrkhie bad ka jingiam, ka jingshadkmen bad ka jingsngewlwait. Hynrei ha kine baroh, ka dohnud jong U ka la phai sha ki jingduwai. Ka jingduwai ka mut ia U ka jingiasyllok bad Uta Uba U ieit tam eh ha bneng bad ha ka khyndew. U Jisu U la ieit ia U Blei Uba U Kpa jong U da kata ka jingieit ba Um lah shah ban sah jngai na U, hynrei U la pyndonkam ia ki khyllipmat baroh katba U lah ban ioh ban leit iakren bad iasyllok bad la U Blei ka jingieit jong U. Kane ka kdew ba ki jingshahjop baroh ha ka jingim ka jingduwai jong ngi, kaba ngi kynnoh ba ngim don jingsngew satia, ki long ha ka jingshisha, kat kum ka jinghikai U Jisu, tang ka dak ka jingpaitlieng ka jingieit jong ngi. U Trai Jisu U la hukum beit ia ngi ba ngin leit bad ai sha U Blei ia ka jingieit jong ngi.

(ii) Kawei pat kaba shait pynwit ia ki briew ban duwai ka long *ka jinglong bunkam.* Ki sngi ki ia ki dapkam lynter ba ka jingduwai kam don jaka shuh. Teng teng haba jia kumta don kiba ai daw kiba ong ba ka jingtrei hi ka long ka jingduwai—ba kaba trei hok la ka kam ka long kawei na ki rukom jingduwai kiba ha khlieh tam ba ngi lah ban ai, bad namarkata, ka jingbymdonpor ban pynleit ha ka baduwai kam da pher eh. Hynrei khmih sha U Jisu. La ngi trei minot bad ngi bun kam katno katno, U lei lei U da kham palat shisha shisha. Pule ia ki lynnong kiba sdang ka Gospel u Markos. Hangto phin shem ka nuksa ia ki sngi ki ïa U Jisu kumno U la ju pynlut ia ki ; bad katba phi nang minot bniah ban jngoh ia ki, phin shem kumno ba ki jingjia ki iakynton bad iatyllun kawei halor kawei pat, kumno ba ki nongpang bad ki nongpop ba la paitdohnud ki la wan wad ia U haduh ban da miet eh, bad iano iano ruh ym ju phah noh thylli khlem ai jingiarap ; phi lah, kum ban ong, ban iohi haduh ia ka bor ba ka mih noh na U bad ban sngew ruh ia ka jingtrei jong ka ha ka mynsiem jong phi ; hynrei pynban, katba ki sngi ki nang dap da ki jingeh, katta ruh U Jisu U la aipor kham bun ha ka jingduwai. Ka don ka pyrthei baroh kawei ba yn pynim, bad tang ma U Uba lah ban long U Nongsiewspah. Donkam ban pynlong ka jingpynkylla khongpong ha ki rukom pyrkhat bad rukom jingsngew jong ki briew, bad dei ma U Uba don la ka met bad ka mynsiem ban ai na ka bynta ban pynwan ia kata ka jingpynkylla khongpong. Une U Nongtrei shitom ba khraw tam jong ka pyrthei U long ruh ka ñuksa kaba shai phyrnai ha khmat ka pyrthei baroh ia ka jingiai pynmlien kaba man ka sngi bad man ka khyllipmat ha ka lyer ka jingdon U Blei. Ka jingthmu jong ka jinghikai bad ka jingleh U Jisu ka long kane. Ym lah ban bujli ia ka jingduwai da kaei kaei kawei pat. La u briew u bun kam katno katno, u lah ban ai por ban khang la ka jingkhang bad ban dem ban duwai.

(iii) Kawei pat kaba shait pynwit ia ka jingduwai ka long *ka jingbymlah iaishah ki briew.* Ki pyrkhat ba yn plie ia ka jingkhang tang mar iatied ;

bad haba kam plie ki keiñ noh bad ki phet noh. Hynrei khmih pat ia U Jisu! U nongthoh ia ka Shithi sha ki Hebru U ong ha kawei ka jaka, "U la ainguh ia ki jingduwai bad ki jingkyrpad, lem bad ka jingkyang kaba khraw bad ki ummat" (v : 7). Ka don kajuh ka jingshisha kaba paw na ka pharshi shaphang uta u briew uba la leit tied ia ka jingkhang u lok jong u ha ka por shitengsynñia (Louk. xi : 5-15). "U khlemraiñ" la dei ban khot ia u ; hynrei nangta, la kyrkhu ia u namar ka jinglong khlemraiñ jong u. "Kata ka dei ka mynsiem jong ka jingduwai," U Trai U ong. "Wat pynsngew haba ym plie ! Tied shi tied. Tied ia ka khyrdop bneng !" Lehse hangne kam mut satia ba U Blei Um don mon ban ai ia ka jingpan lynñiar ki khun jong U ; hynrei kaba U mut ka long ba ka baduwai blab blab bad dep dustur ka long kham sniew ban ia kaba long khlem myntoi, bad dei tang haba ka jingkhot kyrpad u briew ka pynpaw ia ka jingthrang ba shisha ka mynsiem jong u ba ka jubab U Blei kan wan. Kata ka long ka daw balei U Jisu U la kham ieit kyrpang ia kito kiba la wan sha U, ki bym pynsngew haba la khang ia ki—ka nong-Syrophinisa ka bym shym la treh ban leit noh haba la beh ia ka (Mark. vii: 25-30), U Bartimaios Matlah harud lynti u bym sngap haba lakynhied ia u (Mark. x: 40-52), kito kiba bah ia uba pang iapshiliang, kiba, haba ym ioh rung shapoh na jingkhang ki lied ia ka jingsop (Mark. ii : 4, 5). Lada U Jisu U la pyni ka jingieit kaba kham kyrpang ia kine, ka long namar ba U sngew ba ka mynsiem kaba kum kane ka dei ban jop ha ka jingiadei bad U Blei ; hangne ngi shem ia ka jingduwai kaba bad ka jingleh. Kumta, ka jingbymlah iaishah ki briew kam don jingksan.

(iv) Khatduh, ki don *ki jingeh kiba mih na ka jinglong jingim ba shapoh* kiba ju pynwit ia ki jingduwai jong ngi. Ka jingiasyllok jong ngi bad U Blei ka dei ban tlot bad thut lada don ei ei hapoh jong ngi kaba ngim sngewkhuid. Ka nongrim kaba donkam nyngkong eh ha ka jingduwai ka long ka jingkhuid phar kdar ka jinglong jingim ba shapoh (*absolute moral honesty*). Dei tang kiba khuid ha ka

dohnud, ong U Jisu, kiba lah ban iohi ia U Blei. "Lada nga ñiew ia ka jingbymhok ha la ka dohnud, U Trai un ym sngew" (Salm lxvi : 18). Kane ka dei ka tynrai jong ki jingiakynduh jingeh jong ngi ha ka jingduwai. Hynrei kaba kum kane kam ju pynjngut ia ki jingduwai U Jisu. Haba U la shah pynshoi ha kiei kiei baroh kum ma ngi, U la ri ia la ka mynsiem kaba khuid phar na ka dak jingbit tngit ka pop. Ka jingkhuid ka dohnud ka iohi ia U Blei, bad ka jingkhuid phar ka jong U Khrist ka la iohi ia U Blei lynter. Ym shym la shah ia kaei kaei ruh ban pyniakhlad ia U Khun bad U Kpa.

Na kine ngi iohi ba kita kiei kiei kiba ju pynthut pynwit ia ki jingduwai jong ngi ki briew kim don bor satia bad U Khrist. Ka jingduwai ka la long ka lyer ha kaba U la im lynter man ka sngi.

2. Ka Jingduwai bad ki Por kiba eh. *La shem ia U Jisu ba U duwai ha man ki jingjia kiba eh ha ka jingim jong U.* La don ka sngi ba ka jingkhot ia U ka la wan—ka jingkhot kaba kyndit bad kaba stet sha ka kam ka jingim jong U. "Ka la jia te," ong u Loukas, "haba la lah pynbaptis ia U Jisu ruh, bad ba U dang duwai, ba la plie ia ka bneng, bad U Mynsiem Bakhuid U la hiar ha U" (Louk. iii : 21, 22).

Hangto ngi shem ia U Jisu ba U la duwai *shaphang ka jingkhot ia U sha ka kam.* Ka la don ka sngi ha kaba la khot ia ka kynhun ba nyngkong ki apostol, bad ka khyllipmat ban rai shaphang ki briew kiba dei ban pyniaid shaphrang ia ka kam jong U. U Loukas haba u iathuh shaphang ka miet shuwa ban rai kut ia kane u ong, "U la leit noh sha u lum ban duwai; U la sah ruh baroh shimiet ha ka jingduwai ha U Blei" (Louk. vi : 12), Hangne ngi shem ia U Jisu ba U duwai *ban ioh jingialam.* Ka la jia ha kawei ka sngi haba ki synran ki la dumbuit namar kawei ka kam shongksuid kaba eh kaba la imat bym lah pynkoit shuh, ki la leit iathuh ha U Jisu, bad shisyndon la pynmih noh ia uta u mynsiem bymman. Hadien katto katne por ki la kylli ia U Jisu, "Balei ba ngim shym la lah ban beh noh ia u ?" U Jisu U la jubab, "Ia u kynja une ym lah ban pynmih noh daei daei

ruh em, hynrei tang da ka jingduwai" (Mark ix : 29). Hangne ngi shem ia U Jisu U da duwai *ban ioh ka bor ban leh kambah*. Ka la don ka por haba ka Gethsemane ka la ker tawiar ia U khak, bad ka por bad ka bor ka jingdum ka la wan, bad ka jingpynshoi ka la ban khia halor jong U ban iehnoh noh ia ka lynti bah U Blei. "Te ba U don ha ka jingpisa mynsiem ba jur, U la duwai kham shitrhem shibun eh" (Louk. xxii: 44). Hangne ngi shem ia U Jisu ba U da duwai *pyrshah ia ka jingpynshoi*. Bad khatduh eh, ka la don ka por haba ki prek bad ka jingpynshitom ka Kalbari ki la trei dep la ki kam, haba ka bor jong U ka la kut bad ki um ka Jordan ki la kot shaduh ki kjat jong U, U la duwai, "Ko Pa, ha ki kti jong Me Nga aiti la ka mynsiem" (Louk. xxiii: 46). Hangne ngi shem ia U Jisu U *la iap ryngkat bad ka baduwai*. Kumta, ha ki por bad ki jingjia kiba khraw bad kiba eh ha ka jingim jong U, wat haduh ka khyllipmat ka jingiap, ngi shem ia U Khrist borabor ha ka jingduwai.

Hakhmih, mynta ruh kumba ia ki synran ha nyngkong eh jong U, U dang long ka nuksa ia baroh kiwei pat kiba bud ia U ! Kumba ka long ia U Kynrad jong U, yn shem ia u synran uba shisha ba u duwai ha man ka basdang ka kam jong ka jingim jong u, u duwai ban ioh jingialam ha khmat ki kam kiba khraw bad kiba eh kiba u don ban rai shaphang ia lade, u duwai ban ioh bor ban trei ia ka kam U Blei, u duwai ban ioh jingjop haba ka jingpynshoi ka ban, u duwai haba ka sngi ka jingim jong u ka'sa ban wai noh.

LYNNONG XIX.

Ka Jingduwai ha ka Jingim U Jisu.—*Ka babteng.* [*Ioan. xvii.*]

Ki Bynta ha ka Jingduwai :—Ngin iakhmih pat sha ka jingshisha kaba khraw kaba mih na kaba ngi shem ha ki Gospel shaphang ka jingim ka jingduwai U Jisu.

Ki jingduwai U Trai jong ngi ki don bun bynta ha ki bad ngin iakhmih tang shaphang sawtylli na ki : *Ka jingiasyllok, ka jingainguh, ka jingkyrpad* bad *ka jingiasaid.*

1. **Ka Jingiasyllok** :—Bunsien eh ngi snem ia U Jisu ba U la phai sha U Blei ym na ka bynta ban ioh ei ei, hynrei tang na ka bynta ban ioh iasyllok bad U. "Katba U dang duwai" ong u Loukas, "ka dur ka khmat jong U ka la kylla" (Loukas ix : 29). Kaba kum kata ka la long ka jingduwai jong ka jingiasyllok ; haba ka dohnud ka kren sha ka dohnud—ka mynsiem U Jisu ha u lum sha ka mynsiem U Kpa jong U Uba ha bneng. Kata ka por jong ka jingiasyllok ka la long kaba jylliew, kaba kyrhai bad kaba kordor haduh katta katta, ba U Jisu, U la wan phai nangta ryngkat bad ka jingtyngshaiñ bad ka jingiphylla ha ka khmat jong U, kaba la pynlong ia ka kum ka jong u angel. Ka jingduwai U Jisu ka maham ia ngi na kaba pyrkhat ba ka jingduwai ka long tang ka kam ban pan ei ei na U Blei. Ngim ju pynlong ia la ki jingialanglok para briew tang kum ki kam bit-la-ka-met, ban ialeit iawan sha la u lok tang namar ba kwah ioh ei ei na u, bad ban ym leit sha u ha kiwei kiwei pat ki por. Ym don ka jingialanglok kaba lah ban neh *slem* ha ka nongrim ka khali pateng. Bad U Jisu U kwah ia ngi ba ngin pyrkhat ba ka jingialanglok bad U Blei kam lah ban neh, haba da lei lei, lada ka ieng ha kum kane ka nongrim. U Jisu U kwah ia ngi ba ngin leit sha U Blei haba ngim donkam ban pan ei ei ruh,—ban leit sha U, ym ban ioh jingaisngewbha ei ei na U. hynrei ban ioh iasyllok bad U. Kata ka long ka jing-

duwai ka jingiasyllok, bad haba ka dohnud u briew ka leit sha U Blei ha kane ka rukom, U Blei ruh U wan ban iashem bad ka, bad hangta ka dohnud ka mad ia ka jingsuk ka jingdap U Blei. Ha ka jingkynduh mynsiem kaba kum kane, ka jingim u briew baroh shitylli ka kylla, kum kata ka khmat U Khrist Uba la duwai halor u Lum ka Jingkylladur.

2. **Ka Jingainguh** :—Ha ka jingim ka jingduwai jong U Khrist ngi shem ruh ia ka mynsiem ka jingainguh. Bunsien bunsien eh, dei kane ka mynsiem aiburom bad ainguh kaba la pyndem ngon ia U halor la ki khohsiew ban duwai. Kam ju don mynno mynno ruh ha ki jingduwai jong U kata ka mynsiem sngewmong, ka mynsiem khñium bad ka mynsiem artatien kaba ju paw teng teng ha ki jingduwai jong ngi. Borabor, dei ka jingbha ba phylla U Blei U Kpa jong U kaba la dap bad pynshlei ia ka mynsiem jong U. Bad ym dei tang ki jingjia ba phyrnai jong ka jingim kiba la pynmih na U ka ktien ka jingainguh ; hynrei ha khmat ka jingdum hi U la dap da ka jingsngewnguh. U la shim ia u kpu ba la pynlwet, uba long ka dak ka met ba la pynkheiñ jong U, bad U la ainguh ia U Blei (Louk. xxii : 19). U la shim ia ka khuri, U da iohi ha ka ia la ka snam bad U la ainguh ia U Blei (Louk. xxii : 17). U la mih na kamra ba haneng ha Jerusalem ban leit sha ka jingmihsyep bad ka jingpisa mynsiem ka kper Gethsemane, ryngkat bad ka jingrwai bad ka jingainguh ia U Blei (Mark. xiv : 26). Ha badum bad bashai, ka sur ka jingduwai U Jisu ka la long borabor ka jingiaroh ; bad ia kane, wad ka diengphna hi kam lah ban pynsngap jar.

3. **Ka Jingkyrpad** :—Ngi la kdew haneng ba ka jingthmu ba kongsan ha ka jingduwai U Kynrad jong ngi kam dei satia ban pan ban ioh ia ki jingai na U Blei ; bad ngi dei ban sumar ban ym pyrkhat ne tharai, ba ym don jingpan ei ei na U Blei ha ki jingduwai jong U. Ka long kaba donkam eh, khamtam ha kine ki sngi, ban sumar na kaba krenbeiñ eh shaphang ki jingduwai kyrpad, namar don kiba ong, ba ka bapan beit ia kaei kaei ruh na U Blei ka long ka jingduwai jong kiba dang bieit bad dang khunlung,

ba kam dei ban don jaka hapdeng ki *Khristan* ba la shai. Ngi dei ban pyrshah ia kaba kum kane ka jingngeiw. Ka nia kaba ong ba ngi lah ban san haduh ba ngin ym donkam shuh ia ka jingduwai kyrpad ka dei ban pra ha khmat kawei ka jingshisha, bad kata ka long—U Jisu hi U la ju leh kumta ia lade, bad U hikai ruh kumta ia kiwei. Ha ka Jingduwai U Trai U la hikai ia la ki synran kumne, "Haba phi duwai, to ong, Ko Kpa jong ngi" (Louk. xi : 2). Namar lada U Blei U long shisha U Kpa jong phi, bad lada phi dei shisha ki khun jong U, ym don jingbakla ei ei ban pan na U ki jingpan kiba shai bad kiba beit. Kum kita ki jingpan kyrpad ki dei tang ba kin shu long, kumba ka la long ia U Khrist hi, hapoh kawei ka aiñ, kata ka long—"Tang kumba Me mon" (Math. xxvi : 39) ; namar U Blei ha la ka jingstad U lah ban ym ai ia kaba ka dohnud jong ngi ka kwah. Ngi dei ban iohi hangne, ba ka mynsiem krenbeiñ pyrshah ia ka jingduwai kyrpad ka long tang ka dak ka jingbymngeit. Ha kaba rieh bad ba-jarjar ka don ka jingpyrkhat ba bakla ba ia U Blei la teh ne khum hapoh ki pud ka pyrthei jong U, bad Um laitluid ban leh ei ei palat ban ia kata. U Khrist U kwah ia ngi ba ngin sngewthuh ba U Blei U long Uba im bad Uba laitluid, bad ka jingngeit kaba shisha ha U kan leh kumba U Jisu U la leh,—kan phah ia ki jingpan beit shaduh ka khet U Blei hi.

4. **Ka Jingiasaid** :—Ha ki jingduwai U Jisu ki la don shibun eh ki jingiasaid. U la duwai na ka bynta ki khynnah (Mark. x : 16). U la duwai ha ka diengphna na ka bynta ki nongshun (Louk. xxiii : 24). U la duwai na ka bynta ki synran (Ioan. xvii : 9). U la duwai na ka bynta u Judas. Haduh katno ka jur ba U la ialympat ha ka jingduwai na ka bynta ka mynsiem u Judas, tang U Blei bad U Jisu hi kiba tip. Shisien haba U la iadon kyrpang bad la ki synran, U la ong, "Ko Simon, Simon, hakhmih u soitan u la pan ban ioh ia phi, ia ka ban ioh tai ia phi kum ia u kew : hynrei Nga la duwai ma Nga na ka bynta jong me, ba ka jingngeit jong me kan ym duh noh" (Louk. xxii : 31, 32) ; bad ngim lah khlem da sngew, ba ka ia dei ban long kaei kaei kaba khraw eh kaba la

kyrshan bor ia u Petros haba u tip ba ki ksangkti ba bymjukut ki la kyrshan ban iasaid na ka bynta jong u. Bad la aiti ha ki synran baroh ia kane kajuh ka jinglong lyngdoh ban shakri da ka jingiasaid.

Ka jingmih na kane ka jingminot jong ngi shaphang ka jingim ka jingduwai U Jisu, kumba la pynpaw ha ki Gospel, ka ialam ia ngi ban kutnia ba ka jingduwai ka dei ban long ka dohnud bad ka pdeng jong ka niam ba shisha, bad ka bor bah kaba trei ban pynieng ia ka jingim kaba bha tam bad kaba donburom tam.

LYNNONG XX.

Ka Jingphla Ba Khraw.

[*Isa. xi : 1-10 ; liii ; Math. xi : 1-6 ; Ioan. vi : 59-69 ; Math. xvi : 13-21 ; Ioan. v : 17-27 ; x : 22-38.*]

1. **Ka Mat Kdat Lynti.**—Kawei ka sngi ha Kaisaraia Philippi ka la longkaba la pynkylla khongpong ia ka jingiaid ki jingjia ha ki Gospel. Ka jingsngew paidbah ba U Jisu U la shem ha ki sngi klba nyngkong ka jingtrei jong U, kiba imat kum ban ialam ia U sha ka khet syiem, myuta pat ki phai da khongpong da kaba thew sha ka Diengphna. Ki jingpyrta jong ki jingiaroh ka ri Galilaia ki la jah noh jar, bad mynta da kawei pat ka sur jingpyrta ka mih. Ha Kaisaraia U Jisu U ia ieng ha u pud ka jingpyniakhlad. Ka la long kum ka kliar lum na kaba U lah ban iohi ia ka shadien kaba phyrnai kaba U la iaid, bad ia ka shakhmat kaba iong bad kaba dum ba U dei ban iaid. Nangne mynta, U la thew beit la ka khmat sha Kalbari.

Ka Kaisaraia Philippi ka don ha ki tduh jong ka ri kaba shaphang shatei na kaba ki wahduid jong ka Wah Jordan ki mih, na kjat u Lum Hermon. Haba marwei tang lem bad la ki synran, ha ka ri ka jingkynjah, U Jisu U la pynieng ha khmat jong ki ia ka jingkylli kaba khraw tam kaba dei ia ki ban jubab :

"Phi ong ia Nga ba Nga long uwei ?" (Math. xvi : 13-17 ; Mark. viii : 27-29 ; Louk. 9 : 18-20).

2. **Ka Jingtyngkai U Messaiah** :—Ka donkam hangne ba ngin kynmaw, ba la ki synran ne ka pyrthei baroh ka pyrkhat kumno kumno ruh shaphang U Jisu, U hi naduh ba sdang, Um ju don jingartatien ei ei shaphang ia lade U long uei. U la tip skhem ba U dei U Messaiah hooid, ba U dei, ha ka jingmut kaba kham kyrpang, U Khun jong U Blei. Dei kata ka jingtip jong U kaba la pynjia ia kito ki laitylli ki jingpynshoi ha Ri Khlaw ; lymda dei na kane, kito ki jingpynshoi kim don jingmut ei ei. Hynrei, haduh kane kawei ka sngi ha Kaisaraia, U la tyngkai ha lade, khlem pyntip hano hano ruh shaphang jong ka. U Jisu haba U la tip shaphang ia lade ba U long U Messaiah um shym la pyrta shnong shaphang jong ka na tnum ïing. La khang ia ki nongpang, haba la pynkhiah ia ki, na kaba iathuh briew shaphang jong ka (Math. viii : 4 ; ix : 30 ; Mark. v : 43). Ia ki mynsiem bymman, kiba la ithuh ia U, U la hukum ba kin sngap jar (Mark. i : 24). Haba u Ioannis Nongpynbaptis u la phah kylli shaphang jong U, U Jisu U la kdew na Lade sha la ki kam U da ong, "Kiba matlah ki peit pat, kiba dkoh ruh ki iaid, la pynkhuid ia kiba pang ñiangthohlieh, kiba kyllut ruh ki iohsngew, la pynim pat ia ki nongi p, bad la ialap ia ka Gospel ha kiba duk ruh : Suk ruh ma u, u ban ym thut ha *Nga*" (Math. xi : 5, 6). Ha kaba kren shaphang ia lade, U la jied ban pyndonkam ia ka ktien "U Khun U Briew", ba la shim na ka Kitab u Daniel (vii : 13), kaba lah ban sngewthuh tang da ki briew kiba kynja mynsiem, hynrei kiwei kim lah shemphang. Wad hangne ha Kaisaraia Philippi, haba U Jisu U la pynpaw ha kaba shai kdar, "U la adong ia ki synran jong U ban iathuh hano hano ruh ba U long Uta U Khrist" (Math. xvi : 20).

Ka jingkylli ka mih, balei U Jisu U la tyngkai kumne na kaba pynpaw ia lade shai kdar ha ka pyrthei ? Ngi lah ban pyrkhat artylli ki daw—

(1) Uta U Messaiah ba ki Jiw ki la phohsniew la da ki spah snem U la long Uba pher nadong shadong na U Messaiah ba U Blei U phah mynta sha ki. Ka Jingkhmihlynti paidbah ka dap da ki dur bad ki rong ba kynja pyrthei suda. Uta U Messaiah haba Un wan Un kyntiew sha jrong ia ka jaitbynriew jong U napoh dewmet hi. Da ka bor Un pynieng pat ia ka khet u Dabid. Un pynlwet ia ki jaitbynriew bym tip Blei da u diengsynshar nar. Kine ki la long ki jingkyrmen kiba rhem ha ki dohnud ki briew, bad la donkam sa tang ba Un mihpaw U Messaiah Uba tang u shu pyrsad, ka ding ka la meh lep. Ka la don ka jingma ia U Jisu, ba U tang shu pynbna ia lade ba U dei U Messaiah naduh ba sdang, ki briew "Kin sa wan thung syiem ia U da ka bor" (Ioan. vi : 15)—u syiem uba kat kum ki jingkwah bad ki jingmutdur jong ki. Namarkata, shuwa ba Un pynbna ia lade ba U long U Messaiah, U la dei ban pynkylla ia ka jingpyrkhat ki briew shaphang ka jinglong Messaiah, na kaba kynja pyrthei sha kaba kynja mynsiem. Kham tam eh, U la bsuh ha ka jingpyrkhat ki briew ki jingmut kiba iadei bad ka jingshahshitom Ka jingpyrkhat shaphang U Messaiah ba shahshitom kam pat ju don mynno mynno ba ki jingpyrkhat ki briew. Kat bym pat lah kyrsiew ia ka jingmut ki briew sha kaba kynja mynsiem, U Jisu U la shem ba ym pat dei por ban pynpaw madan. Kane ka long kawei ka daw jong ka jingtyngkai jong U.

(2) Kawei pat, U Jisu U tip ba lah ban pynpaw ia ki jingshisha kiba khraw ym da ki ktien bad ki jingpynbna, hynrei tang da ka jingim bad ka jingieit. Shisien katba U dang iaidkai ha ka khyrdop Solomon ha ka templ, ki para ri jong U ki la kren ha U kumne : "Tad lano Men pynlyngoh ia ka bamut jong ngi ? lada Me long Uta U Khrist to iathuh shynna ha ngi" (Ioan. x : 24). Hynrei ia kiei kiei kiba khraw ha ka jingim ym lah ban "*iathuh*" ha kata ka rukom. Don ba lah ban "iathuh shynna" ka long kaei ka burom, lane ka jingitynnad, lane ka jingieit ? Don ba lah ban batai ia ka por sepsngi ha ka shi*sentens* ? Don ba lah ban iathuhkhana shaphang ka burom bad ka jingmaian jong ka jingrwai

sur kaba khraw ha ka shikyntien? Ia kano kano ka jingshem thymmai kaba khraw shisha ym lah ban iathuh da ki ktien. U Jisu U la tip ba ym dei da kaba shu pyrta, "Nga long U Khun U Blei" ba ki briew kin sngewkynduh ha la ka mynsiem. Hynrei ka lyer ka beh kat sha ba ka mon; bad ki briew kiba im ryngkat bad kiba ieit ruh ia U, ki sngewthuh shaphang ka jinglong bad ka kyrteng jong U.

3. Ka Jingkylli Kaba Khraw Tam ha ka Pyrthei. Ha kata ka sngi ha Kaisaraia Philippi, haba ki paidbah ki la leit wan noh sha la ïing bad U la sah marwei tang lem bad ki khadar ngut, U Jisu U la sngew biangpor ba ym dei shuh ban tyngkai. Kyndit kyndit U la buh ha ki kane ka jingkylli kaba khraw tam bad kaba donkam tam, ba uno uno u briew u don ban jubab: "Phi ong ia *Nga* ba *Nga* long Uei?" Kane ka dei ka jingkylli kaba jylliew kaba ïit bad kaba bishar ia kaba jylliew ka jingmut bad ka jingthmu u briew baroh. Shisien uwei u riew radbah pyrkhat nongthoh kot, kyrteng u Thomas Carlyle, ha ka por iapbriew ha ïing jong u, haba la i kumba baroh ka la long kaba dum suda, la don uwei u briew uba la leit pyntngen ia u, u da pule na u Ioan. xiv, "Wat khih khuslai na ka dohnud jong phi..........." u Carlyle u la phai ktien, "Khmih shane, lada dei ma phi U Blei, phi don hok ban kren kumta, hynrei lada phi dei tang u briew phi tip aiu kaba kham palat ban ia ngi baroh?" Une u 'riew proh jabieng u la ju ñiew shaphang ka jinglongblei bad ka jinglongbriew U Jisu kum ka bym don jingktah ei ei ruh ia ka jingim u briew; hynrei mynta, ha ka por ka jingdum lyoh, u la iohi ba la plie ha khmat jong u ia ka pyrthei kaba thymmai-ka jingim, ka jingkyrmen, ka jingsuk bad ka jingsngewtngen mynsiem.

Ki Gospel ki iathuh shai ia ngi balei U Jisu U la jied ia kane ka por ban sei ia kane ka jingkylli. Ka daw jong U ka long ka bynta U la dei ban iathuh shai ia ki namar kin aa shah ia ka jingphrang ka jingngeit kaba sngewshyrkhei. Mynta U iohi ba ka jingshahshitom bad ka jingiap ka la wan stet sha U (Math. xvi: 21; Mark. viii: 31; Louk ix: 22). Ka la

dei ka por ban tynjuh ia ka jingngeit bad ka jingshaniah jong ki ha U. U la kwah ban tip skhem ba ka jingngeit jong ki ka biang wad haba ki la tip ba U la shah ia ka jingiap ba jahburom. U la sdang ban kylli ia ki shuwa da ka jingkylli ka bym thikna, "Ki briew ki ong ia *Nga* ba *Nga* long Uei ?" Kata ka jingkylli kam shym la long kaba eh ban jubab; namar baroh ki briew ki iathuhkhana bad ki ia siaw siaw ki ktien kiba pher ba pher shaphang jong U. Kiwei ki ong ba U long u Ioannis Nongpynbaptis ba la mihpat na ki baiap, kiwei ki ong u Elijah, kiwei u Jeremaiah, lane uwei na ki nongiap. Shisynong, la baroh kim iadei jingmut shaphang jong U, Uei U long, hynrei baroh ki ialap jingmut kewai shaphang ba U long *U Bukhraw* ! Ha kajuh ka rukom, mynta ha kane ka aiom jong ngi ruh, ka kyrteng *Jisu Khrist* ka don ha u thylliej ki briew baroh, ym tang hapoh ka Balang, hynrei sha bar ruh, wad hapdeng ki briew kiba shun madan ia U. Kum kita ki briew kiba ha ka por ba U la im ha pyrthei, kiba la tharai ia U ba U la long une bad utai, mynta ruh, baroh ki briew ki buh ia ka kyrteng U Jisu hapdeng ki riewkhraw, ki riewshlur bad ki riewkhuid kiba khraw tam ha ka pyrthei.

Hynrei U Jisu Um shym la sngewhun bad kaba kum kata ka jingithuh ki briew ia U. Kine ki rukom jingsngewthuh kiba buh ia U marryngkat, ne wad ha khlliehduh ruh,—bad u Ioannis, u Elijah bad u Jeremaiah,—bad u Plato, u Socrates bad u Buddha,—bad u Julius Caesar, u Alexander bad u Napoleon,—bad u St. Francis, u St. Bernard bad u St. Augustine,—kim pynhun ia U, bad kim iadei bad ka jingdawa jong U shaphang ia lade ha ka Testament Bathymmai. Ki briew ki lah ban iadei ne ban iapher jingmut shaphang ka jingdawa U Jisu Khrist, ka long kaba shai bad kaba shisha ba U la dawa shai kdar ba U long U bym ialong shuh ban buh da uno uno ban ianujor bad U (khmih, Math. xi : 27 ; x : 37 ; xxiv : 35 ; Ioan x : 30 ; xiv : 6). Uwei u nonglen ia ka jinglongblei U Jisu Khrist, kyrteng u Ernest Renan, u la thoh kumne shaphang jong U, "U la ieng ha khlieh dukan jong ka kynhun ki khun U Blei kiba shisha."

Teng teng ki briew ki sngewhun ban shu ai ka' jubab shaphang jong U kaba kum kane, hynrei U Jisu Um sngewhun. Namarkata, hangne ha ka jaka ba kynjah U la sei ia kane pat ka jingkylli: "Phi, phi ong ia Nga ba Nga long Uei ?"

Khmih ia ka rukom kylli jingkylli U Jisu Khrist: nyngkong U la sdang na ba jngai, na ka bym thikna ; nangta U la thew ha doh. Kane ka la jia ha ka jingiakren bad kato ka kynthei nong-Samaria. Ha kajuh ruh ka rukom bad u Pilat, "U Jisu U la iathuh ha u, Me ong ia kane na lade. ne kiwei ki la iathuh ha me shaphang jong *Nga ?*" (Ioan. xviii : 34). Kane ka long kum ban ong. Ko Pilat. kane ka long ka rai jong me shaphang jong Nga, ne, me shu ong ia kaba kiwei ki ong ? Ka jingkwah U Jisu ia baroh kiba la tip bad iohsngew ia U bad shaphang jong U ka long ba kin jubab beit ia kane ka jingkylli : **Phi** ong ia Nga ba Nga long Uei ? Ki briew baroh ha ka pyrthei ki leng ha khmat ka khet bishar bad kane ka jingkylli. Uwei pa uwei u dei ban ai ka jubab. La ngi khmih na ka liang ka *histori* ka jingiaid ki jingjia ha kane ka pyrthei, ka jingkylli ka mih—Uei Une U Jisu ? La ngi phai ban lit na ka *Beibl* ngi shem kane kajuh, Uei Une U Jisu, Uba dawa ia lade mar ryngkat bad U Blei ? Bad lada kgi phai sha la ka *jingiatiplem* ruh, ki khmat jong U ki bud nadien jong ngi, ba ki ktien jong U ki long kum ka waitlam kaba dung bad kaba pynpei ia ka dohnud—Une U Jisu U dei Uei ? Kiei kiei baroh kiba iadei bad ka niam ba shisha kaba shapoh ka mynsiem jong ngi ka shong ha ka jubab kaba ngi ai ia kane ka jingkylli.

4. **Ka Jingphaiktien jong ka Jingngeit.** U Simon Petros u la leng ban jubab da ka jingshlur bad da ka dohnud ka jingieit. Khmih khyndiat. Kane ka dei ka jingkylli kaba U Trai Jisu U la thew beit ban buh ia la ki synran haba U la ialam ia ki lyngba ki bnai bad ki snem ban hikai ia ki. Ka jinglong ka kam jong U kaba Un sa iehnoh shen ha kine ki briew ka shong ha ka jubab kaba kin ai ia kane ka jingkylli. Ngi lah ban mutdur ia kata ka por, ba la don ka jingsngap jar shipor hapdeng baroh ki khadar ngut. Te, shisyndon, u Petros u la ieng ban ai ka jubab kaba halor

ki jait jingjubab riewiengpdeng bad riewarkyntien baroh, "**Me long Uta U Khrist U' Khun U Blei Baim**". Don kiba kylli shaphang kane ka jubab u Petros, ka kit jingmut haduh katno. Ym don jingartatien ba ka thew sha U Jisu kum U Messaiah jong ki Israel ba la khmihlynti la slem. Kiwei ki ngeit ba U long tang u nonglamktien jong U Messaiah ; hynrei u Petros u la shem shisyndon—Um dei u nonglamktien, hynrei Une U la long Uta U Khrist jong U Blei.

Kane ka jingphla shaphang U Jisu kum U Messaiah ka don jingiadei aiu bad ngi ki riewmynta ? Ka jinglong Messaiah kam dei kaba iadei tang bad ki Jiw bad mynta kam don jingmut shuh ? Ka jubab ia kine ki jingkylli ka long : Wad lada kane ka ktien Messaiah bad baroh ka jingmut kaba iasnoh lang bad ka, ka la long kaba iadei bad ki Jiw ha Palestine ha ki por ba rim, ka kam bad ka jingjia hi ka long kaba iadei salonsar bad ki briew ka pyrthei baroh bad ka bym don jingkut. Ha ka ktien Messaiah hi ka don kane ka jingmut ba Un wan Uwei U ban long ka jingkyrmen jong ka pyrthei, U Nongpyndep Kular,—U ban pynjlih ia baroh ki syrdoh ka jingim briew, U ban pynwan sha ka babiang ia baroh ki jingleh bakla bad jingleh bymdei ha ka pyrthei, bad U ban pynwan ia ka sngi U Blei kaba kham bha. Kumta, ha kane ka ktien la kynthup ki jingmut kiba kham iadei bad ka mynta pynban ban ia kaba la long bad ka mynnor. Ha khmat baroh ki jingkhang dong sha kiba la ñiah ia ngi mynta, ka shai kdar ba ka jingkyrmen jong ka pyrthei ka shong ha kaba ñiew bad pdiang ia U Jisu Khrist kum ka ktien lamphrang U Blei ia kane ka pateng jong ngi. Ngi, ngi la kloi ne em ban ong, kum u Petros, "Me long Uta U Khrist ?"

5. Ka Jinglongblei U Khrist. Kaei kaba la don ha ka jingmut u Petros da kaba U la ong ia U Jisu "U Khun U Blei Baim" ? Shisha, u mut ba U long U Messaiah ; namar teng teng ia kine ki ktien "Messaiah" bad "Khun U Blei" la pyndonkam ha kajuh ka jingmut. Hynrei haba rung sha kaba kham jylliew, don ei ei kaba kham palat ban ia kaba long bad ka ktien Messaiah. Lyngba kine ki bnai, la jia aiu re aiu ha ka jingim u Petros bad ki para synran

jong u, kaba kim nang satia ban pynpaw ha ki ktien: kiba sdang ban ioh 'kata ka jingsngew shaphang U Jisu kumba ki la ju sngew shaphang U Blei. Ki la shem ba, haba ki pyrkhat shaphang U Blei, ki iohi ia ka khmat U Jisu; bad da kaba sngewbha eh ki la aiti ia la ka jingim ha Une U Kynrad jong ki, da ka dohnud bad ka mynsiem kaba dei ban leh tang sha U Blei hi. Kane ka mynsiem ka la don ha kine ki ktien u Petros, "Me long Uta U Khrist, U Khun U Blei Baim."

Da kumno u Petros u la shem ia kaba kum kane ka jingsngewkynduh mynsiem. Ka la jia ha u da kaba u *la im ryngkat* bad U Jisu. Kam pat shym la don lupa naduh basdang. Haba U Jisu U la khot ia u Simon nongtong dohkha "Bud ia Nga", bad haba u la bud, um pat shym da sngewthuh shai satia Uei Une Uba u bud. Ka jingpyrkhat jong U, ka la long tang katne: "Une u dei u jait nongialam ba nga la ju khmih lynti, bad mynta ngan leit bad U." Ka la long ka jingngeit kaba ha ka jingbyrngut byrngut! Hynrei la katta ruh ka la biang kum ka jingsdang. Ha ka jingshisha, ym lah ban khmihlynti shibun ha ka basdang. U Jisu Um ju bthah ia ki briew ha kane ka rukom kin pyrkhat shaphang jong U. U kwah ba ki briew kin shu sdang, la nangno nangno ruh, na ka jaka bad ka jinglong kaba ki don. U Trai Jisu U la sngewhun ban pdiang ia u Petros wad la ka long tang katta, ka jingngeit ka bym pat biang; hynrei U la ap ba kan nang san bad nang rangbah dap biang.

Shisha, ka la san bad dap rynieng bha. Ki dei ki sngi bad ki miet kiba slem, haduh ba ki lah ban poi sha ki bnai bad ki snem ka jingiadon tyngkat bad U Jisu, ki ban pynlong ia u briew uba rangbah ha ka jingngeit. U Petros, man ka sngi, u la sngap ia U Jisu ba U la kren ym kum ki briew baroh, hynrei kum Uba donbor. Man ka sngi, u la apthuh ia U ha ka jingbunkam jong U, hynrei u la iapngiah ban khmih ba U la jop lin lin ia ki jingeh baroh. Man ka sngi u la iohi ia U Jisu ba U la iakynduh bad ki briew bym i long shuh, ha ka jot ha ka rem, hynrei haba ki la leit phai noh na U, ki la kylla thymmai pat, kat ban pynpyrkhat

ia u ba kaba kum kane kan ym lah long da u briew, hynrei tang da U Blei Uhi Uba lah ban pynkylla. Nangta shuh shuh, u Petros u la tip ba dei tang U Blei Uba lah ban map pop: hynrei pynban, u la sngewkynduh ha la ka mynsiem ba Une U Jisu U la map ia u. U Petros u la shem hi da lade U Khrist u la long Uei. U la ju puson kumne ha lade : Une U Jisu U la leh ha nga ia kaba tang U Blei Uba lah ban leh : U la pynkylla thymmai ia ka jingim jong nga : U la pynshlei ia ka dohnud jong nga da ka jingdap U Blei : Ngan leh kumno ia U ? Nga dei tang ban phla ia U : "Me long Uta U Khrist, U Khun U Blei Baim."

Ha ka khyllipmat ba khatduh, ka jingtip u Petros shaphang ka jinglong Messaiah bad ka jinglongblei U Khrist ka la wan da ka jingpynpaw U Blei hi ha ka mynsiem jong u : "Suk ma me ko Simon, u khun u Jonah, naba ka doh bad ka snam kam shym la pyni ia kata ha me, hynrei U Kpa jong Nga Uba ha bneng" (Math. xvi : 17). Kane kam shym dei kaba une u synran u la shem hi da la ka bor ka buit ; u la long tang u nongwad ia ka jingshisha bad u la ai jaka ba kan wan ka jingpynshai, bad haba ka la wau, ka la long tang ka jingai U Blei. Dei U Blei Uba la pynba ia ka ha u. Ka jingsngewkynduh mynsiem kam shym la long ka jingthaw briew, hynrei ka jingai U Blei. Ka la wan ha u Petros kata ka bor bad ka jingshai ka bym donkam nia shuh ban pynsabut ia ka jingshisha jong ka, ba mynta u lah ban ong da kaba sngewskhem "Nga tip." Ki por ki jingpynpaw kiba kum kine ki long ha mynsiem jong ka niam. Tang U Blei hi Uba lah ban ai ha ngi ka jingsngewskhem kaba shaphang U Blei.

6. U Mawsiang. Hadien kane ka jingphla u Petros, U Trai Jisu U la pyrte, "Suk ma me, ko Simon u khun u Jonah." Ha kane ka jingphla u Petros ka paw ba U Jisu U la sngewhun ba ka la long ha bainong ia ka jingtrei shitom jong U kaba da ki snem. Ha kane ka la paw u soh ka jingsuhkhun ka mynsiem jong U. Mynta U la sngewskhem ba, jia katba jia, iap ne im, suk ne shitom, ka kam jong U ka la im. "Suk ma me, ko Simon .....Me long u Petros, bad halor une u mawsiang Ngan tei ia ka

balang jong Nga." Ka la don ka jingiakem nia shaphang kane ka ktien "mawsiang". Ka mut ia u Petros kum u briew? Ne, ka mut ia ka jingphla jingngeit u Petros? Ka jubab kaba dei ban long ka long *baroh ar*. Dei halor u Petros kum u briew uba ngeit bad halor u Petros kum u briew ba la aiti lut ia lade, ba yn tei ia ka Balang. Kane ka jingkular ka thew ruh ia kaba sha lyndet u Petros bad sha lyndet ka aiom ki Khristan ha kata ka por. U Jisu Khrist U dang iai tei ia la ka Balang lyngba katta ki snem haduh mynta halor ki briew kiba ngeit bad kiba la aiti lut ia lade ha U. Kiba kumno ngi long—kiba khih bad kiba iai kylla kum u shyiap, ne, kiba skhem bym lah khih shuh? Ngi dei ban jubab ia kane ka jingkylli marwei marwei ha khmat U Blei.

LYNNONG XXI.

Ka Jingieit kum ka Aiñ Syiem.

[*Louk. x : 29-37 ; Math. v : 38-48 ; vi : 1-4 : vii : 1-5 ; xvii : 21-35 ; xxv ; 34-40 ; I Kor. xiii*].

1. **Ka Aiñ Syiem.** Balei aiñ syiem? Namar ka long ka hukum jong U Syiem. Ka sur ki aiñ jong U ka la long : "Phi la iohsngew ba la ong, Men ieit ia la u paramarjan, men shun ruh ia uba shun ia me. Hynrei nga ong ha phi, To ieit ia ki nongshun jong phi" (Math. v : 43-44). La bna ha ka pyrthei baroh ba U la kren kum Uba donbor hynrei ym kum ki nongthoh,—Uba donbor kum U Syiem!

Ka long ka Aiñ Syiem *namar ka ieng nyngkong, ha khmat duh ia ki aiñ baroh.* Ki kam hok baroh, ka jingriewblei ba jylliew, ne ki jingduwai jlan baroh, kim don dor ha khmat U Blei lada ym don ka mynsiem ka jingieit (Math. v : 23, 24) Kane ka long ka jingthew U Blei da kaba U thew ia ka jingdon ka niam hapoh jong ngi. "Lada u briew um don ka

jingieit U Blei ba la *pynpliah (*shed abroad*) ha ka dohnud jong u, um long satia uba la ioh khapat," la ong u D. L. Moody. U Ioannis pat u ong, "uta u bym ieit um ithuh ia U Blei; namar U Blei U long ka jingieit" (I Ioan. iv : 8).

Ka long ka Aiñ Syiem *namar ka jingkohnguh ia ka, ka wallam ka jingsuk ba kynja syiem.* "Naba da ka jingbishar ba phi bishar, yn bishar ia phi : bad da ka jingthew ba phi thew, yn thew pat ia phi" (Math. vii : 2). Kata ka mut, kaba sniew baroh ba u briew u leh ia kiwei ka kyrtoh lyndet sha u hi. Kumba ka mynsiem kaba isih ia kiwei pat ka aibih sniew ia lade hi ha kaba khatduh, kumta ruh, ka mynsiem kaba ieit ia kiwei ka wallam ka jingsngewthiang hapoh lade. Uwei pa uwei na ngi ngi shong ha ka pyrthei kaba ngi la thaw hi da lade ; bad dei tang uta uba im ha ka jingieit uba lah ban mad ia ka jingshem sngewbha U Blei.

2. Ka Jingmut ka Jingieit. Kaba kum kano ka jingieit ba U Jisu U iaroh bad kren bha ? Kam dei satia kata ka jinglong jemnud kaba khlem ingdong, ka bym don ka bor ban ieng ha khmat ka jingshisha. Kam dei satia kata ka jinglong ba shah jem ka bym sngewpher shaphang ka bymdei bad ka badei. Uta U Khrist Uba kren ki ktien kiba eh shaphang u mawtylliat bad ka duriaw (Math. xviii : 6) ; Uta U Khrist Uba bat ka jingsympat ha ka kti (Math. xxi : 12 ; Ioan. ii : 15). Um ju hikai mynno mynno ban long myllen ia ka babha bad ka basniew. Kaba kum kata kam dei ka jingieit kaba kynja khristan, ka dei ka jinglong samthiah jaipdeh kaba pyrshah ia ka jinglong khristan. Kaba U Jisu U mut da ka jingieit ka long : kata ka mynsiem ka bym ju ai jaka ia ka jingshun bad ka jingisih, namar ka long kham halor bad kham iar shibun ban ia kata ka jinglong pohjait ; kata ka mynsiem kaba khmih borabor sha kaba bha tam kaba don ha ki briew ; kata kaba da sngewthuh biang biang ia ka rukom briew namar ka la ju iaid lyngba ia lade ia ki jaka kiba eh ;

---

*lane theh iar noh buk buk (Rom. v : 5).

kata kaba iaishah phylla eh, namar ka dap da ka jingkyrmen ; kata kaba khuid sngur, namar ka ithuh ia U Blei.

3. Ka Jingthngan jingsliang ia ka Jingieit. Kat sha ba U Jisu U la leit, U la shem ki dohnud kiba thngan jingieit. Ha ka khmat ba tyrkhong u Sakhaios (Louk. xix : 5), ha u thylliej ka kynthei na Samaria (Ioan. iv : 10-26), ha ki khmat u paidbah ba thait bad ba lwait khlem nongsharai (Math. ix : 36), ka la paw ka dak jingthngan jingieit kaba la shoh ia ka dohnud U Khrist. Namarkata, U la buh ka ain ba ki briew kim da donkam ban da long ei el eh shibun khnang ban long ki synran jong U : uno uno u bym kloi ban ieit um lah ban long u synran jong U. Kat kum U Jisu ka nongshun haba shisha jong U Blei—ha ka Balang, ha ka Hima, bad ha u briew ruh, ka dei ka jinglong ba suda jingieit. Ka Ma Lade ka dei ka nongshun U Khrist. Shibun kiei kiei U Jisu U lah ban map ; hynrei ia ka jinglong ba suda jingieit Um lah ban shah.

4. Ka Lynti ka Jingieit. Ka don ka lynti bym sbun haba leh sbun, bad ka lynti bym ieit ha ka baleh ieit. Kane ka la long ka jingkynnoh U Jisu ia ki Pharisi. Ki la put ia ka ronsing ha shuwa jong ki haba ki ai isnei (Math. vi : 1, 2). Ka jingieit jong ki ka la long kaba la da pynbor—ki la leh tang namar ba ki dei ban leh, bad ba ka dei ka kam jong ki ban leh kumta. Kane ka jait jingieit ka pyndonkam ki ktien ki bym mih satia na ka dohnud. Ka i dap da ki dak jingbha, hynrei ka shu long tang kaba shu thaw na sla. Ka sawa thok. Ki briew kiba la khmihlynti ban pdiang ia ka ki sma shisyndon ba kam dei kaba shisha. Namarkata, ki mong ki thar. Kata ka long ka daw balei ba ka kham sniew ban ia ka jingleh bymñiew briew. Ka jingieit ba shisha, ong U Jisu, kam ju pynpaw ia lade (Math. vi : 3, 4) ; khmih ruh I Kor. xiii : 4).

5. Ka Jingshem Jingeh ka Jingieit. Bad ka hukum U Jisu kaba iadei bad ka jingieit ki synran ki la sngewdei eh ; hynrei haba pyndei ha ki jingjia ka jingim, hangta ki shem jingeh. Khmih kumne :

Ngi iadei jingmut eh bad U Jisu ba ka jingieit ka long kaei kaei kaba'khtaw tam ha ka pyrthei (Math. xxii : 40) ; hynrei haba poi ha ïing ne ha la jingtrei, hangta te, imat ka niam ka kylla lieng. Ngi lah ban iamynjur bad kawei pa kawei ka ktien ba U Jisu U la kren shaphang ka jingmap ; hynrei lada ngi la buhnud ia uno uno uba la lehbeiñ ia ngi, ne uba la leh lyndet ia ngi, ne uba la kren bymdei shaphang jong 'ngi, hangta te ngim don shuh hajan U Jisu. Wad ha kito ki synran kiba nyngkong ka jingieit teng teng ka la kylla lieng. [Khmih Math. xviii : 1 ; Marki ix : 34 ; Louk. xxii : 24 ; Math. xx : 21, 24, bad Ioan. xiii : 4, 5].

Kawei pat ka jingeh kaba la iashem ki synran, bad kaba dang iai jia haduh mynta ka long kane : Hato ki briew ki lah ban im katba kum kane ka hukum jong ka jingieit, ha ka pyrthei ka bym ñiew ei ei ia ka ? Lada ki briew baroh ki iamon sngewbha ban iapdiang ia ka kata ka bha eh bad ka jem ruh ban leh. Hynrei mano ban nud ban sdang ha ka pyrthei ka bym mon ban sdang ? Ban ieit ia uwei pat haba la sngewthuh lypa ban ioh ieit kylliang, kam long kaba eh iano iano. Hynrei ban sdang haba ym tip shano kan poi, hangta ka mih ka jingeh. Hynrei dei hangne kaba shai ba ngi iakynduh bad U Jisu. Ka jingieit jong U kam ap haduh ba kan da tip lpa ei ei. Ka ieit la ka ieit ! Long katba ka long ! Dei hamar ba ngi dang long kiba shun ia U, ong u Apostol Paul, ba U la iap na ka bynta jong ngi (Rom v : 10). Hangta halor ka Diengphna hi, ha kaba ka pyrthei ka la pyniap ia U, U la duwai ba yn map ia ka (Louk. xxviii : 34).

Dei hangne ka paw ka jinglehshlur ka niam Khristan. Ban im da ka jingieit ha ka pyrthei kaba kum kane ka long ka jingkheiñduh. U Jisu Um shym la set ban iathuh shai shaphang kane (Louk. xxi : 12). U la buh khnang ia ka na ka bynta ki samla khamtam. U la sngewskhem ba ki samla ba shlur bad ba donburom ki lah ban ieng skhem. Ym shym la pynraiñbuhkhoh ia U, namar ka la long kumta shisha. Ka jingshem jingeh ka jingieit ka long pynban ka burom jong ka.

6. Ka Lynter ka Jingieit. Haduh katno ka lynter ka jingieit ka lah ban ieit ? Ka jingieit U Khrist hi ka la leit shaduh Kalbari. Bad haba U la hukum ia u Petros ba un map ia la u paramarjan ym hynñiew sien hynrei hynñiewphew sien ki hynñiew (Math. xviii : 21, 22), U la mut ba ka jingieit kaba shisha kam dei ban don pud Hato U Khrist U dawa ia kaba than eh ? La don ka jingkynnoh ia ka jinghikai U Jisu Khrist kaba shaphang ka jingieit ba ka long kaba palat than, kaba ym iakob shuh bad kane ka pyrthei, bad kaba palat ia ka bor briew. Yn jubab ia kane kumne : (1) U Khristan u don ka bynta ban pyrshang ia ka bym sngew l h long (Math. xix : 26 ; Mark. ix : 23). (2) Ban ud ba U Jisu U khmihlynti kaba palat than na ka jinglongbriew ka long shabar ka sobjekt. U Jisu Um ju ong mynno mynno ha ka niam jong U kam long kaba kynja briew. Um ju phawer mynno mynno ba ki jingdawa jong U kim long kiba lah ban leh da ka bor briew (Math v : 20 48). U la ong pynban ba ka burom jong ka niam jong U ka shong ha kaba ka don ha ka kaei kaei kaba palat ia kaba kynja briew, bad kata ka long ka jingpynkhih ba kynja Blei kaba trei na shapoh, kaba lah ban pynlong ia ki briew kiba jop palat ia kaba la khmihlynti na ki briew.

Namar kane, ka aiñ jong ka jingieit ka iaid marsynduh lang bad ka aiñ ka jingbah diengphna (Math. xvi . 24). Ha kaba madan kdar U Jisu U la ong ba uno uno ruh uba pdiang ia ka aiñ ka jingieit u dei ruh ban shah sahnarphna ia lade. Ha U Jisu ka jingieit ka mut hi *Kalbari.* Bad "u synran um long halor U Kynrad jong u" (Math. x : 24).

7. Ka Jingthmu ba Rieh jong ka Jingieit U Jisu Um ju phah leh ei ei ruh ia ki briew khlem da pynbiang ruh ia ki bad ka bor. Haba U la buh ia ka jingieit kum ka aiñ syiem, U la ai ruh ryngkat bad ka ka bor kaba biang ban pynlah ban im bad ban leh. Ha ki Gospel ngi shem lai tylli kine ki bor ba trei borbah :

(i) U Jisu U la pynlong ia ka jingieit ha ki dohnud ki briew *da ka bapynpaw ia ka jingkordor ba shi-*

sha jong u briew bad ka jinglong ba i ieit kaba don ha ki briew baroh. Ka jem eh ban iohi ia ki jaid tyrphut tyrphet ba phong u briew, ki jingbakla ha ka rukom thoh dak bad ia ki rukom khyllah ka jingim jong u: U Jisu U la ju peit sha kaba kham jylliew, bad U la pyni ba ha kawei pa kawei ka mynsiem briew don ka jinglong khun jong U Syiem. Ia uwei u nongkhrong ba la shah krenbeiñ, uba la im laitlan lynter, U la ong, "U ruh u long u khun u Abraham" (Louk. xix: 9). Ia kawei ka kynthei bymman ba la bit ban behshnong noh ia ki briew kiba bha, u la leh bha bad leh burom kumba ka dei ka syiem (Louk. vii: 37-39) Haba U la ong, "To sumar ba phim ym ibeiñ ia iwei na kine kiba rit!" (Math xviii: 10), Um shym la mut tang ia ki khynnah, hynrei ia kiba tlot, kiba bieit, ki bym don bor wad ban da ia lade. Ka ai mynsiem ia phi ban ieit ia la ki para briew haba phi lah ban iohi, kumba iohi U Jisu, ba ha kawei pa kawei ka khmat ba iaid ha surok ka don ha ka dur jong U Blei.

(ii) U Jisu U la pynlong ia ka jingieit *da kaba iap na ka bynta ki briew* Man ka sngi ki synran ki la iohi ia U Kynrad jong ki ba U la pynlut ia la ka bor na ka bynta ki nongpang bad ki nongpop; bad haba ka Kalbari ka la poi, ki la sngewthuh shisyndon ba dei na ka bynta jong ki ba U la iap Phi lah ban dang peit shuh ia uno uno u briew da ka jingisih bad jingibeiñ haba phi tip ha lade "Dei namar une u briew ba la iap U Jisu"?

Hangne ka don ka daw tynrai ba ki hima ki jaitbynriew baroh ha ka pyrthei ki dei ban iashongsuk. Uta u bym ngeit shaphang ka jingsuk, uba pyrkhat ba ka jingieit ri ka mut ka babuh ia la ka ri ha khmat ki briew baroh, bad uba thmu ban pynieng la la ki hok, wad la. da kata ka mut, ban inh roit ia ki hok kiwei pat hapoh ki kjat—uta u briew um dei tang ba u bieit, hynrei u pynlong lehnohei ia ka diengphna U Khrist. Namar dei halor kata ka Diengphna ba U Khrist U la iap namar ka jingieit ia ki briew.

(iii) U Jisu U la pynlong ia ka jingieit *da kaba pynshitei ia ki dohnud ki briew da la ka jong ka myn-*

siem. Ban map hynñiewphewsien ki hynñiew ka long ka bym lah long iakren shuh bad n briew uba kum u Petros. Hynrei u Petros u la shem ba kam long satia ka bym lah ban long ia U Khrist Uba hapoh jong u. U la sdang da kaba pyrshang nyngkong ban ieit ia la ki para synran, u la shem ba kata kam lah long. Nangta, u la sdang suki suki ban shah ba U Khrist· Un pynshlei ia ka dohnud jong u da ka jingieit, bad hangta pynban u shem ba ka jingieit ia la ki parabangeit ba ka la shu wan hi. Phin shem iano iano, ba, haba da lei lei phim lah shuh ban ieit ? Hynrei U Khrist U lah ban ieit ia u. Balei te ba U Khrist Uba hapoh jong phi um lah ban ieit ? U hikai ia phi ba phin ieit ym da la ka bor, hynrei da ka bor jong U.

8. Ka Bor jong ka Jingieit. Ha khmat kane ka pyrthei, ha kaba ka jingtreikam ka iaid da ka jingkhlaiñ bor, ka jingieit ka i tlot bor than kum ka atiar. Dei U Jisu Uba la pynshisha nyngkong, ba kane ka jingieit ka long ha ka jingshisha ka bor kaba khlaiñ tam. Ka jingieit ka jop thiaw haba ka krenbaiñ, ka lehbeiñ bad ka thombor kam ju lah. Ka jingleh kaba kynja pharisi ia kiba tlot bad kiba kynriang kam ju trei bor pynbha mynno mynno. Ka trei da khongpong pynban-ka nang pynpyrkhing ia ki kynjri ka jingsngewkthang bad jingsngewduh jingkyrmen. Uwei u Pharisi u la ong, "Ah Blei, nga nguh ia Me ba ngam long kum kiwei ki briew, kiba shim da ka bor, ki bym hok, kiba klim, lane kum une u nongkhrong ruh" (Louk. xviii : 11). Kaba kum kata ka long ka niam suda jingieit, ka bym don bor ban ialam kawei ka mynsiem ruh sha ka Hima U Blei. Hynrei kumno U Jisu ? U la ieit ia u nongkhrong, bad da kaba ieit kumta ia u, uta u nongkhrong u la leit uba kmen bad uba suk sha la ïing, uba la ioh ieng pat ha la ki kjat, bad uba la peit shai pat ki khmat ha ka jingsngewkyrmen : kata ka ia pynim pat ia u. Lada u Petros, hadien ka jinglen noh jong u ia la U Kynrad, u la ioh ka jingkynnoh bad ka jingbeiñ jong ka jingpynrem, lehse ngin ym ioh ia ka Shithi U Petros, ha Ka Ktien U Blei. Hynrei ka jingieit U Jisu ia u (Mark. xvi : 7 ; Ioan. xxi : 15) ka la rah joit

ban pynieng pat ia u halor u mawsiang na kata ka liewlong ba sngewshyrkhei jong ka pop bad ka dewthala ka jingduh jingkyrmen Kane ka long ka nuksa bad ka dur ba donkam ia kiba ngeit ha U ha la ka rta. Ka jingieit kam dei tang ba ka long kham bha ban ia ka jingkynthoh pynrem, ka long kaba kham donbor shikatdei. Ka long ka bor ba ai jingim pat.

9. Ka Bainong ka Jingieit. Ka jingieit. namar ba ka dei ka jingieit, kam ju pan bainong Ka pan tang ban shah ia kaba kan nang ieit shuh shuh Ka jingmut ki briew shaphang kaba long Khristan khnang ban ioh bainong ka long ka bym iadei bad ka jingmut U Jisu. "Ma phi, ynda phi la leh ia kaei kaei baroh kaba la hukum ia phi, phin ong, ngi long ki shakri ba khlem dawa, naba ngi la leh tang ia kaba dei ia ngi ban leh" (Louk. xvii : 10) Pynban, dei ban don bainong ei ei. Ka mynsiem ka bym don jingieit ka ioh la ka bainong—ka shem ia lade ba ka shong ha ka ri shyiap tyrkhong ba suda jingieit. Ha kajuh ka rukom, ka mynsiem bym don jingmap ia kiwei, ong U Jisu, ka sah ha lade kaba khlem ioh mad jingmap (Math xviii : 23-24, 35). Ka mynsiem ba suda jingieit ka khang khyrdep noh ia lade na kaba ioh iasuk bad ioh iasyllok bad U Blei. Lada ka jingsuda jingieit ka don bainong, la dei ban don bainong ruh ia ka jingieit. Ka don ka jinghikai U Jisu kaba ong, "Ha uta uba don yn ai" (Louk. xix : 26). bad haba pyndei ia ka jingieit hangne, ngin iohi ba ka bainong ka jingieit ka long ka jingpynkha ia lade ha kiwei pat, bad nangta ka wan phai kylliang ha uta uba ieit nyngkong. Shikhuri ka um khriat, lada la ai namar ka jingieit ia U Jisu, ka wallam ka jingkyrkhu ia uta uba ai (Math.x : 42), namar kawei pa kawei ka jingai ba bha ba ngi ai ia kiba rit tam na ki para U Trai, ka long ka jingai ia U Trai hi (Math. xxv : 40) Nalor kane, ka bainong kaba khraw ba ka ioh ka mynsiem kaba don jingieit ka long U Blei hi (Ioan. xiv : 23). U briew uba ieit u thaw ka pyrthei kaba thymmai ha kaba U Mynsiem U Blei U lah ban shongsah : U Mynsiem U wan bad U shong ha kata ka jingim, bad U pynlong ia kata

ka mynsiem ka jaka shong jong U. Hangta ka jingieit ka phong pansngiat U Trai U don hangne !

LYNNONG XXII.

U Jisu bad ki Kam Shonglang Sahlang

[*Mark. x : 1-16 ; Louk xiv : 16-2~ ; Math. xiv : 14-21; xix : 16-26 ; Louk. xvi : 19-31 ; Math. xxii : 15-22*].

Ka Rukom Pyrkhat U Trai Jisu. Ngin iawad na ki Saw Gospel ban shem aiu U Jisu U la sngew, U la leh. U la kren, bad U la pyrkhat shaphang ki jingiadei ki briew ha ki rukom shonglang sahlang baroh. Ki don artylli ki rukom jingshem. Kiwei ki shem U Jisu Um don jingpyniadei eiei ruh bad ki kam shonglang sahlang ; hynrei kiwei pat ki shem ba ha ka pyrthei baroh U la long Uba khraw tam na baroh ki nongpynthymmai ia ki rukom shonglang sahlang ki briew.

Shaphang ka banynnokong : Ki don kiba ong ba U Jisu Um shym don jingsuidñiew ei ei shaphang ki kam shonglang sahlang U la pynleit jingmut lut tang sha kaba iadei bad ka mynsiem. U la hikai ba ki briew kin long riewblei. U la sngewhun ban iehnoh ia kiei kiei kiba kynja pyrthei kumba ki long U la khapbrip la ki khmat na ka bapeit bad bishar ia kiwei kiwei ki rukom jingiadei briew lait na kaba iadei bad ka jinglong mynsiem. U la wan ym ban pynim ia ka pyrthei, hynrei ban pyllait ia ki briew na ka pyrthei. Kane ka rukom pyrkhat ka la pynlong ia ka shibynta na ki nongbud U Jisu Khrist ban pynkyrpang bak ia la ka niam na ki kamram kiba iadei bad ka Shonglang Sahlang. Ka jingmih nangne ka long, ba ka niam Khristan ka la paw ha kiba nabar kum ka bym pyrkhat. bad wad kum kaba pyrshah ia ki jingpynkylla bha ia ki rukom im ki briew.

Katei ka rukom pyrkhat ka la bakla lut. Ka lait sharud na ka jinghikai ba ngi shem ha ki Gospel. U Jisu U la wan sha ka pyrthei ban ialap shaphang *Ka Hima.* U la ialap ia ka Gospel ka jingialong

shipara. U la lum ia ki nongbud ba nyngkong jong. U ban long ka kynhun kaba im ka jingim kynhun. Ka Jingiathuhkhana Halor U Lum ka dap da ki jinghikai kiba iadei bad ki rukom shonglang sahlang. Ki Kambah Jingpynkhiah jong U ki la mih na ka jingthrang jong U ban iarap ia ki briew ha ka liang met bad mynsiem kumjuh. Um ju pyrkhat ñiewbeiñ ia ki jingtrei shitom u paidrit paidria (Math. ix : 36). Shaphang ki jingdonkam ka met, U Jisu U la hikai, "To ai ha ngi mynta ka jingbam kaba ha la ka sngi ka sngi," bad ruh, "U Kpa jong phi Uba ha bneng U tip ba phi donkam ia kane kiei kiei ruh" (Math. vi: 11, 32). Ban pynimkhlad ia kaba kyntang niam bad kaba kynja pyrthei ka long kaba pyrshah ia ki Gospel. U Jisu U la kum lut ia ka jingim u briew kum la ka hima. Ka niam jong U ka dei ban ktah ia ki dong ki kun baroh jong ka jingim briew. Ym don uba lah ban ong. "Tang haduh katne, Jisu !" U Jisu U dei ban synshar lut, lane Um don jaka. Kane ka long ka mynsiem jinghikai U Jisu ha ki Gospel, bad ka niam Khristan ka dawa haduh katne hi.

Kumba katei ka jingpyrkhat ki briew shaphang U Jisu ka long kaba lait shirud, kumjuh ruh ki lait kito kiba pyrkhat ba U long nyngkong eh U Nongpynthymmai ia ka shonglang sahlang, bad hadien kata, kumwei kumwei. Kat kum kane ka rukom pyrkhat, ban don jaka ia ka kynhun ki briew ba la siewspah ha kane ka khyndew, donkam nyngkong ka jingshna pynbeit pynryntih ia ka rukom iashonglang sahlang. Pynbha shuwa ia ki sawdong sawkun, nangta U Mynsiem U Blei Un sa ioh ka lad ban trei Beh krad ia ka jingkyrduh bad ka jingdum, hangta te la kham jem ban pynduh ia ka pop Hynrei kane ka rukom pyrkhat kam iadei bad ka lynti U Jisu. Ha U hi, ka shai kdar, ba ym lah ban seng ia ka Hima da ka bor briew; ka dei ban long ka kam U Blei Nalor nangta, U la iohi, ba ym lah pynkylla ia ka pyrthei khlem ki dohnud ki briew ba la pynkylla bha (Math. xv : 19, 20). Dei namar kane U la kyntait ia ka jingpah u soitan ha Ri Khlaw (Math iv : 1-11). Ki briew kim lah ban biang ha ki jingiadei para briew lymda ki la beit ka jingiadei bad U Blei. Lada ngi khot ia U

Jisu ba U long U Nongpynthymmai Uba khraw ia kane ka pyrthei, ka dei namar ba U long nyngkong eh U Nongpynim ki briew.

Ka jinghikai U Jisu shaphang ka jingiadei ki briew bad ka shonglang sahlang ka shong ha ka jaka pdeng kitei ki artylli ki rukom pyrkhat. U Jisu U la wan sha kane ka pyrthei bad ka khubor—ka khubor kaba iadei lang ia ki briew baroh, ha ki por baroh. Ka tynrai jong kata ka khubor ka long kaba iadei bad ka niam ym bad ka shonglang sahlang. Ka bor ka jingktah ka Gospel jong U ia ka pyrthei ka mih na ka jingpynpaw jong U shaphang U Blei. Um shym la wan ban pynkylla ia ki aiñ ki dustur ka shonglang sahlang da ki aiñ bad ki hukum ba thymmai ; hynrei U la wan ban bsuh ia kata ka mynsiem ha ki briew ka ban pynlong ia ki ban ieng ialeh pyrshah ia ka bymhok baroh ba don ha ka jingiadei ka shonglang sahlang. Dei kane kabai la ai jingpyrsat mynsiem ia ki kam ba bha ba donburom tam baroh ba la leh ha ka pyrthei ha kine ki 1900 snem. U Mynsiem U Jisu U la ktah ban beh krad ia kita ki rukom pynialeh ia ki briew bad ki mradkhlaw ban khmihkai u paidbah. U Mynsiem U Jisu U la behkrad ia ki dustur ri mraw kiba la don ha pdeng ki bun ki jaitbynriew hyndai. - U Mynsiem, U Jisu U la trei lyngba ki briew kum u Lord Shafosbury bad kiwei, ban pynkylla bad pynthymmai ia ka shonglang sahlang ki nongtrei bad ki nongbylla ha ki karikhana kiba khraw ha ka spahsnem kaba khatkhyndai. Kumta ter ter, ha kiwei kiwei ki liang ruh, dei da ki briew ba la pynkylla ba U Jisu U la pynkylla ia ka pyrthei.

Da kaba bat jingmut ia kane, ngin iapeit lyngkot shaphang ki katto katne tylli ki jingiadei ka shonglang sahlang ba ka jinghikai U Jisu ka la ktah.

1. U Jisu bad ka Kam Long-ïing Longsem. Ngi lah ban shem ba U Jisu U ñiew kyntang ia ka jingim longïing longsem ha ki laitylli ki bynta.

(*i*) *U hi U la im ka bynta kaba kham bun na ka jingim jong U ha kane ka pyrthei, ha la ïing.* U la don sawngut ki para shynrang, bad la kumno kumno

angut ki para kynthei (Math. xiii : 55, 56) : Laiphew snem lynter ka burom U Blei ka la shongsah ha ka iing nongrep. Namar kane, ka shai, ba ka jingim kaba ha iing ha sem ka long kaba kyntang ha ki por baroh.

(*ii*) *U Jisu U la ñiew ia ka iing ba ka long ka nuksa kaba rit ia ka Hima U Blei.* Kane ka paw ha ki jinghikai ia ki jingshisha ba kynja mynsiem ba U la pyni nuksa da ki rukom jingiadei ha iing ha sem. Kum ki nuksa :—Shaphang U Blei U ong, U long U Kpa ; shaphang u khun ba sarong awria (Louk. xv : 11—32) ; shaphang ka jingiamap paralok kum ka jiugpynshai shaphang ka jingmap U Blei.

(*iii*) *U Jisu U la ban jur ia ka jinglong ba kyntang ka iing da kaba U la leh ei ei na ka bynta ki kynthei ki khynnah.* Shaphang kane ngim da shem eh ka jinghikai kaba da shai, hynrei ka paw na ka mynsiem leh jong U. Ha ki jingiathuh baroh ba ngi shem ha ki Gospel, ha kaba iadei bad ki kynthei, U Jisu U la kyntiew burom shikatdei ia ki, palat ia kaba ki Jiw, ha ka por jong U, ki la ju leh. Shaphang ka jingiapoikha poiman U la ong, "Ia kaba U Blei U la pyniasoh lem, to wat ai ba u briew un pyniakhlad" (Mark. x : 9). U Apostol Paul da kaba u la ioh ringmynsiem na ka lyer U Kynrad jong u u ong ba ha U Khrist ym don shynrang ne kynthei (Gal. iii : 28). Kumjuh ruh shaphang ka jinglong khynnah. Shisien, haba "U la khot ia u khynnah, U la buh ia u hapdeng jong ki" (Math. xviii : 2). Haduh katno ka la jia ka jingpynkylla thymmai lah ban bishar na kane ka jing thoh harum ba la dang shem thymmai da ki jingtih napoh khyndew. Ka dei ka shithi ba la thoh ha ka kynja snepdieng ba la shna bha, ba la buh tarik ïa ka snem 1 S. K. (Shuwa U Khrist), la thoh da u tnga ba leit trei kam sha ri nongwei sha la ka tnga : "Shah ia nga ban iathuh ba ngi dang don ha Alexandria. Ngi kyrpad ia phi ba phin khmih ia I khunlung, bad tang sha ioh tulop ngan phah khyndiat sha phi. Lada dei I shynrang, ri ia I. Lada dei I kynthei, bred noh ia I I" Hapdeng ka pyrthei kaba kum kata U Jisu U la wan, bad haba U la shim kynthup ia ki khynnah ha

la ka shadem U la ong ba na ka bynta kiba kum kita long ka hima U Blei (Mark. x : 14).

Haba U Jisu U la ban skhem katta katta ia ka jinglong kyntang ka jingim ha ïing ha sem, U la kdew thikna shai, ba don ki por bad ki jait jingjia ha kiba ia ki jingdawa jong ka ïing ym dei ban buh ha khmat eh. Ka la jia ia U ha Nasareth ha kaba ka ïing kam lah bat shuh ia U. Hadien katto katne pat, haba ka kmie jong U bad ki hynmen hynbew jong U ki la wad ban ioh iakren bad U, U la phaiktien : Uno uno ruh u ban leh ia ka mon U Kpa jong *Nga* Uba ha bneng, uta keiñ u long u para jong *Nga* bad ka para bad ka kmie de" (Math. xii : 50). Nalor kata, um shym la ai jem kaba dawa na kito ki briew ba U la jied ban long ki synran jong U, ba kin iehnoh ia kiei kiei baroh. Ha kawei ka sien haba U la batai shaphang ka ban ktah ia ki jingiadei ka shonglang sahlang da ka jingkhot jong U, U la ong, "Nga la wan ba u briew un ialeh bad la u kpa, ka khun bad la ka kmie, ka pyrsakurim ruh bad la ka syngkenkurim" (Math. x : 35). Haba uwei u briew u la wan da ka jingsngew shitrhem bad u la ong ha U, "Ko Trai, ngan bud ia Me ; hynrei shah ia nga ban khublei, shuwa ia kita kiba ha ïing jong nga" (Louk. ix : 61), U Jisu haba U la iohi ia ka jingkut jingmut bakhriat, kaba ki saikhum saiteh jong ka ïing ki dang lah ban ring ia u. U la kyntait shisyndon ia ka jingtyrwa jong u, bad kumta uta u briew u la phet noh da kaba sngewsih. La ki jingdawa jong ka ïing ka sem ki khraw katno katno, U Jisu Um pynjem satia ia ka jingdawa jong U : ha baroh ki jingjia, lada ki jingdawa ka ïing ka sem ki iapyrshah bad ki jingdawa U Blei, ka jong U Blei ka dei ban jop. Lyngba ki siem ka pyrthei, u Khristan u dei ban long uba la kloi, haba U Blei U ialam ia u, ban kheiñduh wad ia ka jingkhot jong la ka ïing na ka bynta ka Hima U Blei

2. U Jisu bad ka Spah ka Phew. Ngi iphyllashiñen peit, ia ki jingbunsien ki jingkren ha ki Gospel shaphang ka tyngka lane ka spah. Shim ia k pharshi. Khmih ia uto u trai khyndew uba riewspah

uba la lum shikatdei eh u kewha ki thiar jong u, uba la pyrkhat ha lade kumno un leh, bad ia ka jubab U Blei halor ka plan jong u (Louk. xii : 16-21). Khmih ruh ia uwei pat u nongaisut tyngka bad u shakri jong u uba la leh sian bad ki nongshahram u kynrad jong u, bad kumno kato ka pharshi ka kut bad ki ktien khyllah, "To pynlong ia lade ki lok da ka spah bymhok" (Louk. xvi : 9). Nangta khmih ia uwei pat u riewspah uba leh pahuh im pahuh bad la ki lok hynrei um kynmaw lem ia uwei u nongkhrong hajan ling jong u (Louk. xvi : 19 31). Kiwei kiwei pat ki pharshi kiba kren shaphang ka tyngka ki long : Ka jingkynshew ba la buhrieh (Math. xiii : 44), U Shakri bymdon jingsngewlem ia kiwei (Math. xviii : 23-35), Ki Nongtrei ha Brisoh (Math. xx : 1-16), Arngut ki Nongkitram (Louk vii : 41-43), U Nong-Samaria uba bha (Louk x : 30-37), Ka Suka ba la jah noh (Louk. xv : 8-10), bad Ki Shiphew tylli ki Rupa (Louk. xix : 11-27). Nalor ki pharshi ngi shem shibun ki jingiathuhkhana ha ki Gospel kiba iadei bad ka tyngka : khmih ha Ka Jingiakren U Jisu bad uto u nongsynshar samla ba riewspah (Math. xix : 16-22), Ka Jingiakren bad u Sakhaios (Louk. xix : 1-10), Ka Riewkynthei bad ki Ardamli (Mark. xii : 41-44).

Kane ka jingbunsien ka jingkren shaphang ka tyngka kam pynsngewphylla eh ia ngi haba ngi pyrkhat haduh katno la thaiñ skhem lang ia ka tyngka bad ka jingim ki riewpaidbah, shynrang bad kynthei, ha kane ka pyrthei, teng teng wad pyrshah ka mon jong ki. Ka iathaiñ lang wad bad kiei kiei kiba itynnad kiba iadei bad ka jinglongmynsiem,—kum ka jingieit ki kmie ki kpa ia la ki khun, lane ka jingsngewlem u kynja nong-Samaria uba bha ia ka jingshem kordit u paramarjan jong u, lane wad ia ka jingainguh u briew ia U Blei. U Jisu Um shym la long uba shu phohsniew—Uba im ha suiñ : U la long U Nongkhmihthuh, bad U la iohi ia ki jingshisha kumba ki long. Mynta ngin khmih shano U Jisu U ialam ia ngi ha ka jingiadei bad ka spah.

(i) U Jisu Um ong ba ka jingdon spah la kaba kumno kumno ka long kababakla na lade ki.—Hapdeng

ki nongbud jong U, U lah ban ñiew kyrteng uwei u briew uba riewspah, uta u dei u Joseph na Arimathaia (Math. xxvii : 57-60), bad hapdeng ki lok jong U lah ban ñiew kyrteng kine ki briew kiba riewbha, ia kim da long kiba da riewspah eh ruh,—u Nikodimos (Joan. iii : 1-15), u Rangbah Shispah uba na Kapernaum (Louk. vii : 2-10), ka ïing ki nong-Bethania (Louk. x : 38-42), u trai ïing ba khlem ai kyrteng ha Jerusalem (Mark. xiv : 13-15), bad kita ki kynthei "kiba la ju iasumar sukher ia U na ki jingdon jong ki" (Louk. viii : 3). Ka jingthmu da ka jingiathuh-khana shaphang u Riewspah bad u Lasaros, kumba U Jisu U la iathuh, kam dei ka jingpynsaja ha dujok ia uta u riewspah namar ba u la long uba riewspah, bad ka jingai bainong ia ka bneng ha u Lasaros namar ba u la long uba duk : u Lasaros u la don ha ka shadem u Abraham ha bneng, bad u Abraham u la long uwei hapdeng ki briew kiba riewspah eh (Louk. xvi : 19-31). Haba U Jisu U la dawa na uta u samla ba riewspah ba un leit die noh ia kiei kiei baroh katba u don, kata kam mut ba U Jisu U la buh ka aiñ ka ban long ia ki briew baroh ha ka pyrthei, hynrei U da kdew kti ha kata kaei kaei kaba don ha ka dohnud uta u samla kaba long jingwit na kaba un rung shapoh ka hima (Math. xix : 21). U Jisu Um ong ba ki jingdon u briew ha kane ka pyrthei ki long kiba sniew na lade hi.

(*ii*) *U Jisu Um shym la kikai ba ka jingkyrduh ka long borabor kaba suk.*—U, ia lade, U la long Uba duk. U la long U Nongiaidwir ba khlem ïing khlem sem (Louk. ix : 58). Haba U la iap Um shym iehnoh ei ei shadien ba ki briew kin pyniabynta hapdeng jong ki lait tang ka jaiñphong na ka met jong U (Math. xxvii : 35). Ha kaba tep ia U ki la leit buh ha ka jingtep ba dei jong uwei pat u briew (Math. xxvii : 60). Hynrei ka jingduk U Jisu ka la long kaba dap tang da ka jingitynnad bad ka jingsngewtynnad suda, kaba pynpyngngad ia ka mynsiem kum ka jingrwai sngewtynnad ki sim, ka jingphuh itynnad ki syntiew, ka jingialehkai sngewbha, ki lyoh ha suiñbneng. Kane ka jingduk ka iapher shibun na kaba ngi iohi ia ka sat ka shitom ha ki nongbah

hapdeng ki sem nongtrei bad nongbylla. Ym don jingiaroh ia kaba kum kane ha ki Gospel. U Mynsiem jong U Jisu U dang iai trei ha ka pyrthei ban pynwai noh ia kaba kum kane ka jingjynjar, ba man u briew u dei ban ioh mad ia ka jingim ba dap kyrshan Ka jinghikai U Jisu shaphang ka jingieit bad ka jingialong shipara ki briew ka jingkit jingmut ba ki briew kiba la kham ioh shibun ka jingaiei na U Blei kin ai lad ba baroh ki khun jong U Blei kin iaioh bynta lem na kata ka jingim kaba dap bad kaba ai jinghun.

(*iii*) *U Jisu U la hikai ba ngi dei ban ñiew ia ka spah kum ka Trust kaba kyntang* (*Ka spah kiwei kaba ngi shu pynbat*)—Uwei pa uwei u dei ban ai jingkheiñ ha U Blei kumno u pyndonkam ia ki (Louk. xix : 12-27). Baroh kaba ngi don ka long kaba ngi la ioh na U Blei (Math. v : 45). Ngi long baroh ki sordar U Blei. Ym don kawei pat kaba kham skhem, ha kaba khatduh, ka ban wallam ia ka jingbishar pynrem jong U Blei, ban ia ka mynsiem bad ka jingleh khapnap ia kiei kiei kiba bha jong kane ka pyrthei (Math. zxv : 41-46).

(*iv*) *U Jisu U la ban jur borabor, ba lada ka spah u briew ka sdang ban pynmynsaw ia ka mynsiem jong u, donkam ban kheiñduh lut.*—Ka kham bha ban ot noh ia ka kti kamon ban ia kaba pynlip ia U Mynsiem Bakhuid. Kham bha kaba leit sha bneng uba duk raitong ban ia kaba iap u briew uba riewspa ryngkat bad shirynieng ka ksiar hynrei ka mynsiem kaba ring sdot bad kaba tyrkhong khait, "Naba u briew un myntoi aiu, lada un ioh ia ka pyrthei baroh, bad un duh noh ia la ka mynsiem ?" (Mark. viii : 36).

(*v*) *U Jisu U ong ba ka kham jem ia u briew ban long u khristan kaba u long u bym don bun spah.*—Ka spah ka lah ban long ka bym iapyrshah bad ka aiñ, hynrei ka don ha ka ka jingma. Ia ka spah lah ban pyndonkam ha ka rukom kaba dei iaroh bad kaba donburom, hynrei donkam ban ioh ia ka jingaiei na U Blei ban lah ban leh ia ka. Hangne ka shong ka nongrim ka jinghikai U Jisu shaphang ka tyngka. Bunsien bunsien U la kdew shaphang ka jingma kaba

mih na ka. Ka kloi eh ban pynmyrngia kai ia u briew da ka jingsngewskhem kaba ha ka. Ka pynshoh samthiah ia u katba un ym sngewshkor shuh shaphang ka jingim ka jinglen lade. Ka wad ban pynhiar ia ka kyrdan ka jinglong jingim ba bha bad ban pynluiñ ia ka syrti ka jingiatiplem. Ka lah ban kylla long kynrad halor u briew—ba un dem bad mane ia ka, ha kata ka rukom ba ka shim noh na u ia ka jaka ba U Blei hi U dei ban ioh. Ym don jingbakla shaphang ka jingmaham kaba eh kaba don ha ki ktien, "Ka long kham jem ia ka ut ban bsut lyngba ka thliew u thyrnia ban ia kaba u riewspah un rung hapoh ka hima U Blei" (Math. xix : 24). Ka spah ong U Jisu, ka long ka jingpynshoi ba sngewshyrkhei, ainguh ia U Blei lada phi lait na ka !

(*vi*) *U Jisu U la pynkynmaw ba ym lah ban iadie iathied ia kiei kiei kiba bha tam ha ka jingim.*—U la ong shisien ba "Ka jingim u briew"—kata kaba rieh, kaba shapoh, kaba khuid phyrnai kaba U Blei U la buh na ka bynta ki khun jong U baroh—"kam shong satia ha ka jingdap kyrhai jong kiei kiei kiba u don" (Louk. xii : 15) Phim lah bah siewdor ia ka jingieit, lane ia ka jingiatiplem ba sngur, lane ia ka jingrkhie iapang ki khunlung, lane ia ka jingsumar sukher U Kpa Uba ha bneng. Kiei kiei kiba khraw, kiba pynlong ia ka jingim, kim dei kiba lah ban siew da ka dor ; ki long, "khlem sbai bad khlem dor," bad kim don ka jingiadei ei ei ruh bad ka spah pyrthei. Hynrei ki don ka jingiadei kaba nadong shadong bad ka jingaiti lut u briew ia lade sha U Blei. bad ka bapdiang ia ka lyngkor U Jisu.

3. U Jisu bad ka Kam Hima Sima.—Shaphang kane ngin iakhmih ia ka jingjia ba ngi shem ha u Math. xxii : 15-22. "Ynda kumta ki Pharisi ki la leit ban iasylla kumno ba kin ioh iariam ia U ha ka ktien". Ki la pyrkhat ba lada ki lah ban khangdong ia U Jisu ha ka khim, kin lah ban pynsniew shibun ia ka jingialap jong U. Kim da mut eh ban tip ia ka jingshisha : Ki la thmu tang ban jop ia la u nongshun. Ka kam ka la long kaba sngew jem eh. Une U Jisu Um dei u uongkyndong bym nang kot

nang sla ? Kam jem eh ban pynbakla ia U ? Ki la suh wieh ha u khwai da ka jingiaroh pynkhyllew. "Ko Nonghikai;" ki la ong, "ngi tip ba Me long Uba shisha, bad ba Me hikai ia ka lynti U Blei ha ka bashisha." Kim pat ju tip ba ki khmat ba nep U Jisu ki lah ban suh lyngba ia kano kano ka jingphong nar ! Ki la sei ia ka jingkylli jong ki, "Bit ne em ban ai khajna ha u Kaisar ?" La pynap bha ia ka jingriam, ba u tang shu khih shano shano ruh u la ngat. Lada U Jisu un ong "Bit", ki Jiw kiba la khih pisa hapoh ka jingban khia ki khajna bad ka lyngkor jong ki nong-Rom, kin trei pynkut artat ia U. Lada Un ong pat "Ym bit", un shah kem shisyndon kum u nongpynkhih pyrshah sorkar. Lada Un shu sngap, ki paidbah kin ong shisyndon ba Um tip, bad namarkata, Um dei satia u nongiathuhlypa. Lane, lada Un ym jubab hangta hangta hi, bad Un buhia shisngi arsngi ban sa jubab, kata hi kan pynhiar ia U ha ka jingñiew u paidbah. La pynap bha ia ka shrip, hynrei U Jisu u la pyllait ia lade bran na ka : "To pyni ia u sbai khajna ha Nga" U la dawa. Haba la wallam ha U ia ka shisuka, U la kylli U ong, "Kane ka dur bad ka jingthoh shalor ka jongno ?" Ki la jubab, "Ki jong u Kaisar". "Naba kumta ai ha u Kaisar ia ki jong u Kaisar, bad ha U Blei ia ki jong U Blei."

Kumno ngi sngewthuh da kine ki ktien ? (i) U Jisu *Um kloi ban long U nongai hukum shaphang ki kam kiba iadei bad ka kam saiñ hima sima.* Bah leh ei ei na ka bynta kane, kan mut ba un shah liang ha kano re kano ka rukom, bad kata kan pynjngut ia ka khubor kaba iadei bad ka nism kaba U la wan khnang sha ka pyrthei ban pynpaw. U Jisu U la wan ban ai ha ki briew ka mynsiem ba thymmai da kaba ki lah ban iapynwan hi para ma ki ia kino kino ki jingiathaiñ jingmut kiba ki iakynduh ha kaba ki iawad la kijong kijong ki jingthmu. (ii) *U Jisu U hikai ba ryngkat bad ka jingiohhok, la kaba kumno kumno, ka dei ban don ka jingkitkhlieh.* Kaba kine ki briew ki pyudonkam ia ka tyngka u Kaisar ka kdew ba ki ioh bynta lem na ki hok ka jingsynshar u Kaisar ; namarkata la teh ia ki ba ki dei ban siew

na ka bynta ka jingkitram ba ki la kit sha u Kaisar. Ryngkat bad ki hok ka jinglongtraishnong ki bud lang ruh ki kamram bad ki jingkitkhlieh ; bad ym don jingiaroh ha khmat U Jisu ia uta u briew u bym pyndep la ka kamram sha ka hima ne ka shnong ka thaw (iii) U Tertullian, uwei na ki kpa tymmen ka Balang hyndai, u ong ba ki ktien *"Ha U Blei ia ki jong U Blei" ka kit jingmut ha U Jisu ia kaba "thaw ia u briew ha ka dur U Blei"* (Jen. i : 27). Ka dur u Kaisar ka don ha ka tyngka suka, ka dur U Blei pat ka don ha ka mynsiem. La ka la mong, la khuid bad thohmut thohmat ka tyngka briew ba kynja pyrthei, ka dur jong U Blei kaba la shap ha ka ka dang neh. U Jisu hangne U ialam ia ki briew baroh sha ka jingmut ka jingaiti lut ia lade marwei marwei. Phi dei ki jong U Blei, U ong. Ki met jong phi, ki mynsiem jong phi, ki jingmut jong phi, ki jingsngew jong phi—la shonshap ha ki baroh ia ka dur U Blei. Siew ia la ka ram, te ! Ai sha U Blei ia kaba dei ka jong U.

LYNNONG XXIII.

Ka Jingkhie Eriong.

[*Mark. iii : 22-35 ; Louk. xi : 37-54 ; Math. xxi : 33-46 ; Ioan. vi : 60-71 ; Math. xvi : 21-28 ; xvii : 1-13 ; Heb. x : 1-13*]

Ka Syrngiew jong ka Diengphna. Ka don ka jingthohdur u Holman Hunt ia U Jisu ha sem jingtrei ha Nasareth kaba la jer kyrteng, "Ka syrngiew ka jingiap". U la mutdur ia ka por janmiet ha kaba ki kjat sngi ba lajan sep ki shat lyngba ka jingkhang ba rynghang. U khynnah misteri uba dem trei shitom ha ka ben, namar ba la sngewthait, u la kyrbeit pynbeit met u da pynpiar ia la ki kti baroh artylli. Hamar kata ka khyllipmat haba ka sngi kan sa jah noh, ka la kem ia ka dur jong u bad ka la shat syrngiew ha ka kynroh kaba shadien

jong u ; bad kata ka syrngiew ka paw ha ka dur jong ka diengphna. Kane ka long ka lad da kaba une u nongthohdur u pynkynmaw ia ngi ba naduh ka basdang ka jingmih pyrthei U Jisu ka jingiap ka la sma ia U. Naduh kaba sdang eh, ka bakut la i lypa. Kata ka shai bha ha uno uno uba nang ban pule da kaba bishar thuh ia ki Gospel. Ha kata ka por, ha kaba U Jisu U la shah pynshoi ha ri khlaw, haba U la kyntait phar ia ka lynti iaid pdeng, da kaba kutjingmut skhem ban ieng pyrshah ia ki bor pyrthei bad ki jingbymman ba kynja mynsiem ha ki jaka bneng, naduh kata ka por hi ka syrngiew jong ka diengphna ka la shat. Wat shuwa kane ha kita ki snem ba jar jar ha Nasareth, U Jisu U la iohi ia kane na jngai. Namar haba U la minot ia ki Jingthoh Bakhuid, khamtam shaphang U Shakri Ba Shahshitom ha u Isaiah lhii, ka jingmut ka la kem lupa ia U ba kaba kohnguh janai ia U Blei bad kaba aiti lut khoit ia la ka jingim ha U, ha khmat ka pyrthei kaba len Blei bad kaba lynthem maw ia ki nongiathuhlypa, kan ialam ia U sha ka jingshahshitom bad shaduh ka jingiap hi. Ka syrngiew jong ka ka la lah ieng lupa naduh ka basdang.

Ha kata ka por jong ka Jingphla Bakhraw ha Kaisaraia Philippi kata ka dur ka la sdang kylla doh kylla snam. Mynta U Jisu U la sdang ban kren shai shaphang la ka jingiap. La U la kren beit bad shai, ka dohnud ki synran jong U kam pat shym la lah kem bat ia ka. Kaba kum kata ka long ka bym sngew iadei bad ka jingpyrkhat jong ki Ki la pyrkhat ba ka dei ka kynja pharshi aiu re, ym ka jingshisha, ba U Kynrad jong ki U la kren. "Ko Kynrad" la ong u Petros, "Kane kam dei ban long ia Me." Haba U Jisu U la sngewthuh ba wad ki lok ba jan tam eh jong U ki thnum ban pynwit ia U na kaba leh ia ka mon U Blei, U la phaiktien ia u Petros, "Khie noh shadien jong Nga, me u soitan !" (Math. xvi : 23). Haduh katno kaba eh ia U Jisu ban pynngeit ha la ki synran ia kane ka jingshisha, lah ban iohi na kaba kine ki dang shu ia blab blab hi wad hadien kane ruh shaphang ki jaka kiba kor tam ha ka hima (Math. xviii : 1 ; xx 20-23), bad khamtam na-

kata ka jingjia haba ka wan, ka la lap kyndit ia ki bad ki la iap lyngngoh ha ka jingduh jingkyrmen (Math. xxv : 31, 56). Tang U Khrist Uba la iohi ia ka Diengphna, bad U la iaid shaphrang ban iakynduh bad ka.

2. Ka Jingpyrshah ki Pharisi. Iá ngin khmih nyngkong shaphang ki Pharisi, namar ka jingialeh ka jur pyrshah ka jingim bad ka jinglong U Jisu ka la mih na ka liang jong ki. Ka la long ka jingphylla kaba khraw ba ka leit jia ba da ki briew kiba riewblei tam ha ka ri, wad la ka long tang ha kaba nabar, ki leit long ki nongialam khmat ha kaba ialeh pyrshah shaduh kaba pyniap noh ia U Khun jong U Blei. Kine ki Pharisi, dei ma ki kiba la long ki khun ki ksiew jong ki nongpynthymmai niam kiba hapoh ka jingialam u Esra bad u Nehemaiah, bad kine ki la ri pynim ia ka niam ha ka jingkhuid bad jingsngur ha ki snem kiba bun ban long ki nongiada jingngeit. Hynrei ha ki khmat jong ki U Jisu U la long uba la tim (anothema).

Don lai tylli ki daw kiba paw shai kiba la pynisih ha ki ia U Jisu.

(i) *Ki la ngeit shaphang U Jisu ba U dei u nongshukor.*—Ki Pharisi ki la kyrmen bha shaphang U Messaiah, bad haba la kyntiew burom paidbah ia U Jisu kim shym la lah khlem da ñiewkor shaphang jong U. La Um shym la pynbna paidbah shaphang ia lade, ki jingiaid jingieng jong U ki la pynsma ia ka jinglong Messaiah. Hynrei kim ju mlien pyrkhat shaphang U Nongpyllait ki Israel ba U lah ban mih napdeng u paidbhur, lane shaphang U Nongialam U ban ym iadei ki rukom pyrkhat bad ki. Lei lei ki tang shu la iohi kiba kumno ki jaid briew napdeng kiba U la jied ia la ki synran—kum u Mathaios nongkhrong bad kiwei, ki la tharaisniew shisyndon : kam dei shuh ka kam donburom ban pyniajan ia lade bad U. Ki la rai shisyndon ha lade shaphang U Jisu ba U long u nongshukor.

Hangne ka paw ka pop pharisi kaba trei shit, ka dei ka pop jingñiewbeiñ ia kiwei. Shisien U Jisu U la iathuh ka jingiathuhkhana shaphang arngut ki

briew, u Pharisi bad u nongkhrong, "Ah Blei, nga nguh ia Me", la ong u Pharisi, "ba ngam long kum kiwei ki briew" (Louk. xviii : 11). Kata ka dei thik ka mynsiem pharisi. Ka pop u Pharisi ka long ka pop ba shyrkhei jong u briew ba sngew halor ia kiwei. Bad kaba sniew eh na kata ka jingsngew halor ka long haba ka mihpaw ha kiei kiei kiba kynja mynsiem. Ka jingsngewsarong jong u ka dei kata kaba sngewshyrkhei eh—ka jingsarong jingbha bad ka jingsarong jingaiei. Haba la tap matlah ia ki da kane ka pop, haba la bampong da ka jingsngewhok lajong, haba kim lah ban ithuh shuh ia U Blei haba U la wan da ka lynti kaba pher na kaba ki la khmihlynti, ki la rai shaphang U Jisu ba U dei U nongshukor. bad ki la shna ki buit ban pynleit noh ia U shisyndon.

(ii) *Ki Pharisi ki la pyrshah ia U Jisu namar ka rukom leh jong U shaphang ki hukum bad ki jingiathuhkhana pateng.* —Ka niam Pharisi ka shongtynrai ha ka barakhe bniah ia ki 613 ki hukum. Kat kum ka jinghikai ba pyrkhing ka niam jong ki, kine ki hukum ki kynthup lut ia ka jingshisha, ia ka jingshisha baroh khoit, bad ei ei ruh em hynrei tang ka jingshisha. Lada don mano mano ba pasiaw ha u Pharisi da kaba ong, ba ki nonghikai kiba la thoh ia ka hukum ki la iap la slem hynrei U Blei pat U dang im, bad ba, namarkata, lah ban don ei ei ba dang lah ban pynlum pynlang ha ka Hukum ; lane, lada don ba ong ba don shibun na kine ki 613 tylli ki hukum jong U kiba la rim than bym iadei shuh bad ka por mynta, bad namarkata, ba dei ban bujli noh da kiba kham thymmai kat kum ka jingshai ba thymmai, shisyndon un kynther la ki kti bad un kynnoh ia kane, ka jingkrenbeiñ niam. U Jisu U la iaid da kane ka lynti bad namarkata ki la khot ia U, U nongbeiñ niam (Mark. ii : 18, 24). Ka long kaba sngewlyngngoh eh ban pynhap ia ka daw kaba khraw tam kaba la ialam ia U Khrist sha ka jingiap Kalbari ha ka pop jong ka jingmut ba la khang khyrdep. "Da shisha" ong u George Meredith, "ka mynsiem ka bym shah hikai ka long kawei na kiei kiei kiba sngewshyrkhei tam ha ka jingim." Ka long kumta da

shisha. Dei ka mynsiem bym shah hikai kaba la pynieng ia ka Diengphna.

(iii) *Ki Pharisi ki la pyrshah ia U Jisu namar ka jinghikai jong U ka iadei salonsar ia ka pyrthei baroh.* Ha ka jingpyrkhat u Pharisi, ki bynriew ha ka pyrthei baroh ki hap ha ki ar jait—ki Jiw bad ki Jentil. U pud pyniakhlad ia kine ki ar jait u long u bym lah ryngkang. Ka ktien *Pharisi* hi ka mut "ba la pynkyrpang." Tang ki Jiw ki bat ia ka hok ka jinglongtrai ia ka niam ba shisha. Dei ia kane ka mynsiem U Jisu U la wan ban pynkylla khongpong. U la pynbna ba U Blei U don ha ki jaka baroh bad U long Blei ia baroh. Ki nong-Samaria ba la shah ibeiñ kim don jingduna haei haei ruh na kiba la kha bad la im ha Jerusalem—ki long hi ki khun U Blei (Louk. x : 30-37 ; Ioan. iv : 4-26). Shaphang uwei u shipai Rom U la ong, "Wat ha Israel, ngam shym la shem kat kane ka jingngeit" (Math. viii : 10). Kane ka jinghikai kaba pdiang salonsar ia ka pyrthei baroh ka thew pynpra ia baroh ba u Pharisi u ñiewkor bad u ñiew kyntang : ka long ka jinghikai kaba ma, bad ia U Briew Uba ialap ia ka dei ban pynsngap jar.

3. **Ka Jingpyrshah ki Saddusi.**—Ki Pharisi ha kaba pyrshah ia U Jisu kim shym la long marwei, ki Saddusi ki la iasoh kti lang bad ki. Hapdeng ki Pharisi bad ki Saddusi ju don borabor ka jingiapher jingmut, teng teng wat ka jingialeh ha madan : hynrei ha kaba shun ia U Jisu la pynlong lok ia ki shipor. Don laitylli kiei kiei ba dei ban kynmaw shaphang ki Saddusi : ki la long ka kaliang ki bakhraw batri, ki la long ka kaliang saiñ hima, ki la long ruh ka kaliang jait lyngdoh. Ka mynsiem Saddusi ka paw eh ha ki rukom pyrkhat ba kynja doh bad kynja pyrthei ia kiei kiei baroh. Ha ka jingiadei bad ka niam, ki pynlong ia ka, ka atiar jong ki kam hima sima. Ka jingngeit niam jong ki ka shong eh ha ka jinglen pyrshah ia ki katto katne tylli ki jinghikai shongtynrai jong ki Pharisi. Ki pdiang ia ka hukum ki Jiw, hynrei ki kyntait ia ki jingiathuhkhana pateng jong ki kiba la pynlang

halor ki hukum. Ki len shaphang ka jingkyrmen ia U Messaiah, ia ka jingmihpat ki baiap bad ka jingbymiap shuh jong u briew.

Ha khmat kine ki jait lyngdoh bakhraw batri U Jisu U la long u briew uba ma eh ia ki. Kim sngewskhem shuh ha la ka kyrdan katba U dang laitluid. Ka jingma kam dei tang ba ka jinghikai jong U ka lah ban pynkhih ia u paidbah ban ieng pyrshah ia ka Sorkar Rom, bad namarkata, kan pyndnh kyrdan ia ki. Ka don ka jingma borabor ba ka niam kaba im ka ju ktah kti halor ka niam kaba iap. Ka Ktien U Blei ha ka shyntur U Jisu ka la long kum ka waitlam kaba pei lyngba ia ki jinglehbriew bad ki jinglehrukom ka niam kaba iap.

Ka la meh ding da ka hok. Ka la pynkhynñiuh ia ka jingarsap. Ka im, ka long ka bymlah pynkhih ka pynkylla thymmai ia ka jingim ki briew. Namar kata ki Saddusi ki la isih ia ka. Ki la isih kham tam ia U Briew Uba ialap ia ka. Kim suk haduh ban da pyndam khoit ia ka ktien bad ba Uta U Briew U la iap.

4. Ka Jingpyrshah u Paidbhur.—Ka por ka la jia ha ka jingim U Jisu ba shibun na ki paidbah ki la thew pyrshah ia U. Ka jingsngewbha paidbah ha ki sngi ba nyngkong ka la sdang ban hiar, bad ka kynhun kiba iashah bad U ka la nang stang nangstang. Kumno kane ka la jia ?

(*i*) *Namar ki jingkyrmen kai.*—Haba ki paidbah ki la iohi ia ki kambah U Jisu, bad ki la iohsngew ia ki ktien jali jaum jong U, ki la pyrkhat ba ki la shem U Nongialam Uba ki la khmihlynti la slem, U ban ialam ia ki pyrshah ia ka Sorkar Rom. Ka la pyndiaw bad pynbitar ruh ia ki haba U la suki than ban iaid shaphrang bak bak shaduh ka khet Syiem. Shisien, ki la pyrshang wat ban pynlong Syiem ia U da ka bor (Ioan. vi : 15). Ha kaba khatbuh ka ding ka jingshitrhem ka la meh biang haba U la wan kiew sha Jerusalem kum U Syiem (Math. xxi : 8-11). Ym don jingartatien, ba bun na ki nongbnd jong U ki la kylla dien noh bad ki la kylla shun ruh haba Um treh ban long U Nongialam jong ki kum ka jaitbynriew.

(*ii*) *Namar ka bih Pharisi ka la rung hapoh jong ki.* Ki Pharisi ki la trei minot bha ban bet ia ka bih ka jingtharaisniew hapdeng u paidbah. Tang mar iasdang ka jingtrei jong U ha ki phang Galilaia ki la phah briew shata ban leit syntiat (Mark. iv : 22). Kat haugno ma ba paw ka jingpyrshah ia U Jisu ha kito ki sngi ha Galilaia, ki la don ki nongpynkhih na sha lyndet ban sliew ia ka ding (Mark ii : 6 ; vii : 1). Kine ki Pharisi ki la long ki nongialam niam jong ka jaitbynriew, namarkata, ki don ka bor kaba khraw ban pynrung hapdeng ki paidbah ia ki khubor ba sniew shaphang U Jisu.

(*iii*) *Namar ka jinglong ka Gospel kaba U Jisu U la ialap, bad ki jingdawa ba U la dawa na ki briew.* Ka khubor jong U kam long kaba sngewtynnad. Ki jingdawa jong U ki la long kiba eh. Ha u briew ba kynja doh, ka Jingiathuhkhana halor U Lum ka long ka bymlah iaid, bad U Nonghikai Uba ialap ia ka U long U bymlah long. Ka niam kaba dawa, kumba ka leh ka niam U Jisu, ia ka jingaiti lut khoit ka bym don jingtyngkai shuh, kam lah ban long kaba paidbah. U Jisu U la iathuh bunsien ba ka lynti jong U ka long kaba khim (Math. vii : 14). Ban ieit ia la ki nongshun, ban map hynñiewsien ki hynñiewphewsien : Kine ki long ki tarajur ha kiba U wad ban thew ia ki briew (Math. v : 44 ; xviii : 22). Um lah ban shah ia ka lynti pdeng. "Lada ka kti kamon jong me ka pynthut ia me, ot noh ia ka" (Math. v : 30). Ban long synran jong U Jisu ka mut tang ia ki riewshlur. Ha kito ki sngi ha Galilaia, ka jingpyrkhing ka jingdawa U Nonghikai, ka la pynsuhkhriat ia ki babun kiba la pdiang ia U da ka bakmen ha ka banyngkong ; bad dei ia kiba kum kine U la mut haba U la kren shaphang u symbai uba hap ha ka jaka maw (Math. xiii : 5, 6). Ka Gospel kaba U Jisu U la ialap ka la pynkylla nongshun ia ki babun ki lok. Ka pyrthei kaba im ha ka nongrim ka jingkhwan lade kam lah ban iadei ei ei bad U Blei, hynrei tang ba kan sahnarphna beit ia U.

5. U Khrist kum U Riewshlur. Ka jingdum lyoh ka la nang rben bad ka eriong ka la khreh. Mynta U

Jisu U la tip ba kata ka por kaba U Blei Ula thmu ia U ka la poi. U la dei ban leit iashem bad ki nongialehpyrshah jong U haduh jaka shong jong ki—shaduh ka nongbah ia kaba la ju jer kyrteng ka nongbah U Blei. "U la thew beit la ka khmat sha Jerusalem" (Louk ix : 51).

Naduh kata ka khyllipmat ngi iohi ia ka jinglong riewshlur U Jisu. Sngap ia ki ktien jong U, "Nga don ka jingbaptis da kaba yn pynbaptis ia Nga ; te katno Nga sngewkhuslai tad ynda la pyndep ia kata !" (Louk. xii : 50), "Nga dei hi ban nang leit la ka jingleit mynta bad lashai bad ha ka babud : naba kam lah ban long ba u nongiathuhlupa un iap noh shabar ka Jerusalem" (Louk. xiii : 33) Kumta, bad ka khlieh ba la pynieng, ki khmat kiba peit shaphrang bad ki jingjam kiba skhem, U la leit. khlem jingkieng atiar thma hynrei tang ka jingleit jong U, khlem jingpynkheh lupa ei ei ruh hynrei tang U Blei bad ka mynsiem bym lah shah jop jong U,—beit shata sha ka jaka ha kaba ki shong kut ki bor ka jingbymman kiba da ap ia U. La ong, "Ki iadon te ha lynti ba ki da ialeit kiew sha Jerusalem, bad U Jisu U la iaid ha shuwa jong ki : bad ki la kyndit eh, bad kita kiba bud ki la sheptieng" (Mark. x : 32). Ha ka pyrthei mynta, haba ngi sngewthuh ba ki riewkhuid kiba shisha jong ka Balang kim dei kito kiba shun ia ka lynti kaba eh, hynrei kiba iaid kyrdem shaphrang bad ka rwai —ia u samla uba im ka jingim sha U Blei ha ki jaka kiba eh ha office ne ha dukan ne ha sem trei kam ; ia ka khynnah kynthei kaba ñiew ba ka hukum U Khrist ka kham kor ban ia ka hukum ka pyrthei shonglang sahlang jong ka,—ia kiba kum kine baroh donkam eh ban don U Kapten, U Nongai Hukum. Hangne mynta, U ieng U Khrist Khla Ka Wait U Nongialam Uba ki briew ki kloi ban kheiñduh ia lade na ka bynta jong U.

6. **Ka Jingkylladur.**—Shuwa ba Un mih noh na Galilaia, ka la jia ka jingphylla ha U kaba la kyrshan bor bah ia U na ka bynta kaba Un sa shah. Hynriew

sngi hadien ka jingpynpaw jong U ia lade ha Kaisaraia Philippi, U Jisu U la shim lem bad U ia u Petros, u Jakob bad u Ioannis ban ialeit sha u Lum Hermon, bad hangta la pynkylladur ia U ha khmat jong ki (Math. xvii : 1-6 ; Mark. ix : 2-8 ; Louk. ix : 28-36). La kane ka jingjia ka sah kaba dum bad kaba eh ban batai, ka long kaba skhem ba kam dei satia ka jingphohsniew, hynrei ka jingjia kaba da shisha—ka la long ka jingshem kaba la kyntiew mynsiem eh ia ki synran baroh laingut, bad ka jingshem kaba la pynkmen bad pynsngewbha eh ia ka mynsiem U Kynrad jong ki Ka pyrthei kaba sha lyndet kaba iohi ki khmat, ka la paw kynsan katba U Jisu U dang duwai ; bad kumba ka la jia shisien ha Dothan ia u shakri jong u nongiathuhlpa ba u la iohi ia ki kulai bad ki kali U Blei (II Syiem vi : 17), kumta, mynta ki la iohi ia ki paidbah bneng ba ki iaieng sawdong ia ki bad ia U Kynrad jong ki. Ha kaba byrngut byrnget ngi lah ban sngewthuh ia ka bor kaba ai mynsiem ia U Jisu haba la pyrta ka ktien na bneng, "Une U long U Khun jong Nga". Ka long ka shab jingpynskhem ba U Blei U la pdiang hun ia ka jingjied U Jisu ia ka Diengphna. Ka la long ka jingpynskhem ruh ba ha lyndet ka syrngiew ba dum, bad ka jingtied pyrthat ba byrngem sngewtriem, U Blei U ieng na shadien ha ka bor bad ka jingieit, U da kular ban pynphong pansngiat ia ka mynsiem U Khrist da ka jingjop thiaw.

Ha kata ka kynta ba kyntang, la ba ha ka khmat U Jisu ka jingtyngshaiñ kaba ki synran kim pat ju la iohi mynno mynno. Hangne halor *U Lum*, U Jisu U la aiti pynkyntang khatduh ia lade ha ka mon U Blei U Kpa jong U. Hangne U la buh ia la ka met bad mynsiem ha ka duwan ka jingkñia aiti lut khoit. Ia kata kaba la sdang ha Nasaret, ba la pynskhem ha Wah Jordan, ba la nang pynjylliew lyngba ki sngi ka jingtrei ha ri Galilaia, la pynjanai mynta ha u Lum Hermon, ha kaba da ka mynsiem kaba shlei da ka jingkmen bah U la pdiang ia ka Diengphna, "Hakhmih, *Nga* la wan ban leh ia ka mon jong Me, Ah Blei" !

Ngim dei ban sngewthuh na kane, ba U Jisu U la ieit ia ka jingiap. Em ! U Jisu U la isih ia ka jingiap : U la wan khnang sha kane ka pyrthei ban pynduh ia kane ka jingiap. U Jisu U la ieit eh ia ka jingim, hynrei U la kham ieit ia ka mon U Blei khamtam ban ia ka. Ka long ka mon U Blei ban pynim ia ka pyrthei ; bad lada donkam ban leh ia kane da kaba shah iap,—Khublei Jingiap !

LYNNONG XXIV.

Ki Sngi Ba Khatduh.

[*Louk. xix : 28-44 ; Math. xxi : 10-14 ; xxiii : 13-39 ; xxvi : 17-30 : Ioan. xiii : 1-17*].

1. U Sylem U rung shapoh ia ka Nongbah. Hadien ka jingjia jong ka Jingkylladur, U Jisu U la iaid arsut U da ialap bad hikai. Ha kiba bun ki nongrit ka ri Samaria bad Judia kiba don ha lynti U la pynbna ia Ka Khubor shaphang ka Hima, U da pynkoit ruh bad ia ki bapang ; bad imat kumba dei hamar kito ki sngi ki ia ba U la phah ialap ia ki hynñiewphew ngut ki synran jong U (Louk. x : 1-16). Hynrei ka jingthew jong U ka la long ka Jerusalem. U Markos, ha ka jingiathuhkhana jong u, u la rynkoh na Galilaia sha ka taiew ba khatduh ha Jerusalem, hynrei dei ban ai jaka ia ki jingjia ba ngi shem ha ka Gospel u Loukas naduh ix : 51 haduh xviii : 14, hapdeng kane ka por. Kat kum ka jingiathuh u Ioannis pat, U Jisu U la poi arsien ha Jerusalem shuwa ka por leit Kalbari ; shisien ha ka jingkhawai niam ki Iingtrep ha u bnai *October* (Ioan. vii : 2, 10) bad sa shisien pat ha u bnai *December* (Ioan. x : 22). Hynrei dei haduh ka por Ka Jingkhawai Niam Ka Jinglait, ha u bnai March, haba la leit kiew bun bah u paitbah nongmane Blei sha Jerusalem ba U Jisu U la tip ba ka por jong U ka la poi.

Ha ka janmiet Sngi Thohdieng, hynriew sngi shuwa ka Niam ka Jinglait, U la poi ha Bethania;

Ha kaba lashai, ka Sngi Sabbaton, U la shongthait, bad ha ka sngi kaba bud pat U la pynkhreh ia lade ban leit sha Jerusalem. Bun bah ki paid nongleit mane Blei ki la iaiaid kynhun shaphang ka nongbah; bad don napdeng jong ki haba ki la iohsngew ba U Nongiathuhlypa na Galilaia U la wan, ki la ieng riang ia ka lynti ban ap ia U ba U iaid. Ym don jingtyngkai ei ei shuh mynta. Haba U Jisu U la leit kiew sha Jerusalem, U la rung shapoh kum U Messaiah jong U Blei. Ka jingpdiang paidbah ia U ka la shit teng teng bad khriat teng teng, bad mynta ha kane ka por ka la khih im biang. Kiba kham bun na kito ki nongleit pilgrim sha Jerusalem kiba la pyrta jam bad la ki *Hosanna,* ki la long na ki shnong kyndong—ki para ri jong U na Galilaia—kiba long kyrpang bak na uta u paidbhur ka nongbah uba la pyrta "*Sahnarphna, Sahnarphna ia U!*" ha kata ka taiew. Ngim bit ban klet ba wat hadien ka por ba la khie ka mynsiem ialeh pyrshah paidbah ia U haduh kaba kut, ki la don ki briew da ki hajar kiba la iaineh bad U Jisu kum U Lok bad U Nongialam. Kita ki dei ki briew kiba U Jisu U la ioh pynkoit ia ki na ki jingpang jong ki, ki ïing ki sem kiba U la pynbha pat, bad ki briew shynrang bad kynthei kiba U la pynthymmai pat ia ka jinglong mynsiem jong ki. Hapdeng u paidbah ba iarisa, U Syiem U la rung shapoh ka nongbah U da shong halor u khun kada "Long ba la kyrkhu ia Uta Uba wan ha ka kyrteng U Trai.

Da kane ka jingleh U Jisu U la pynbna ia lade. Um shym la kiar shuh na ka jingpyndonburom u paidbah kum ha kaba sdang. Um shym la tyngkai shuh ban pynbna shaphang la ka kyrdan ka jinglong syiem tang na ka bynta kiba la jied kumba U la leh ha kaba sdang. Kine ki ktien jong uwei na ki nongiathuhlpa bakhraw kiba U la ju im jingmut naduh ba U dang khynnah samla ki la iai riew ha ki shkor jong U: "To lehkmen shikatdei, ko ka khun ka Seion; to risa, ko ka khun ka Jerusalem: hakhmih, u Syiem jong pha U wan ha pha" (Sekh. ix : 9). Ka por ka la poi ba ka khun ka Seion kam dei shuh ban shu iai ap ia ka jingwan U Baieit bad U Trai jong ka.

Ka jingrung shapoh Jerusalem ha ka dur kumba ngi shem ia ka, ka la long ka jingkiew ha ki bangeit ia ka dak kaba ki la khmihlynti. Ka la ring ia ka khmat ka nongbah baroh kawei sha U Jisu, ba kat sha ba U la leit ki paidbah ki la iabud ia U bad ka kyrteng jong U ka la don ha man u thylliej. Bad ha kajuh ka por, ka la pynsat syllang ia kiba shun ia U. Ki lah ban shah ia kawei kawei baroh, hynrei ia kane ka jingiaid kynhun ha surok kim sngewlah shuh ban shah. Ia une u buaid niam bad nongiengkhlieh dei ban pynduh shisyndon. Ki dak ka jinglehburom ba U Jisu U la pdiang ha kata ka sngi ki la long kum ka jingbeiñ pyrshah ia ki nongshun jong U, bad kawei pa kawei ka *Hosanna* ba u paidbah u la pyrta ka la thar jur ia ka mynsiem jong ki. U Jisu pat, jai jai, U la tip ia la ka bor ; ai ba ki bor ka jingdum kin khie katba ki mon. U la long Uba la sleh jong U Trai. U la iaid ban leit sha ka khet kaba U Blei U la ai ha U. U la kloi ban leit shaduh ka bakut.

Ha kane ka jingleit jong U, U Jisu U la pyni da ki dak ba ka hima jong U kam long kaba kynja pyrthei hynrei kaba kynja mynsiem. Um shym la jied ia u kulai thma ba Un shong, hynrei U la shong ha u khun kada. "Hakhmih, U Syiem jong pha U wan ha pha, Uba jemnud bad Uba shong halor ka kada, halor u khun ka kada" (Math. xxi : 5). Nalor kata ruh, katba U nang iaid ia ka surok na sharing lum u Lum ki Olib, haba ka nongbah ka la paw kynsan, U la sangeh (Louk. xix : 41-44). Kito kiba hajan jong U ki la iohi ia U ba U la shong sngap jar bad pyrkhat jylliew. Ki la iohi ia U ba U la khmied la ki khmat ban peit ia ka nongbah, bad ki la lyngngoh ba ki ummat ki la tuid na ki khmat jong U. U Jisu U la iam ! Kim sngewthuh ia ka daw jong kito ki ummat. Kim shemphang balei ba ka dohnud jong U ka pang na ka bynta ka jingeh dohnud bad ka jingmatlah jong kata ka nongbah kaba U ieit. Kim lah tip shaphang ka jingiohi lupa jong U ba ka ding bad ka waitlam kan sa bam duh shen ia ka Jerusalem. Ki la shu iaieng lyngngoh, bad ki la iashitom jingmut ruh. Haba ki la sdang pat ban iaiaid kynhun shaphrang, ka jingpyrkhat ka la wan

ha ki : Dei shisha Une, Uta U Syiem Uba ki la khmihlynti ? Hynrei ki jingpyrkhat U Khrist kim iadei bad ka jong ki. Haba ka sngi ka la wai, bad ba u paidbah u dang shit, U la kynriah noh jar jar sha Bethania ; bad kane ka la pynsngewduh jingkyrmen kthang ia kito kiba dang iai khmihlynti haduh mynta ia U Messaiah U ban wan knieh ia ka khet Syiem da ka bor.

2. Ka Syrngiew ka nang Rben. Ha ki arsngi kiba bud—ka Lah Sngi U Trai bad Sngi Hat Majai, U Jisu U la leit biang sha Jerusalem. Khlem jingtieng bad jingbukrieh, U la pyni la ka jingpyrkhat shaphang ka jingiadie iathied kaba pyntngit ia ka Iing U Kpa jong U (Math. xxi : 12, 13). Kam pat ju la bthei ka ding na ka mynsiem U Khrist kaba kham ishyrkhei ban ia kata kaba la long ha ka por ba U la ieng ha ka phyllaw ka Templ bad la ka shisong ka jingteh sympat ba la rah palat ka khlieh jong U bad ha ki khmat jong U la ba ka jingshai kaba kiba khlain tam ki shyrkhei ban peit bad baroh ki paidbah ki la khynñiuh, ki da sngap jar bad kynran dadien. Dei hamar kine ki sngi ruh la jia kito ki jingiasait bad ki nongshun jong U shaphang kaba ai khajna ha u Kaisar, bad ki jingpynrem ia ki Pharisi namar ka jingarsap jong ki (Math xxiii), kiba la pyndkut sbak ia ka jingiadei jong U bad ki, bad kiba la rai kut ia ka jingshah pynrem jong U.

Arsngi shuwa ka Jingkhawai Niam ka Jinglait, la lum kyrkieh ia ka Sanhedrin ban iapyrkhat shaphang ki lad da kumno ban pynduh rynieng khoit ia U Jisu. Ka Sanhedrin ka la long ka dorbar ki bakhraw batri, hynñiewphewwei ngut baroh, kiba synshar ia ka jaitbynriew Jiw, bad ka la long ruh ka Kashari Jingbishar kaba iadon lang ki rangbah lyngdoh, ki nongthoh bad ki tymmenbasan. Namar ba, hapdeng ki dkhot jong ka la kynthup lang ia ki Pharisi bad Saddusi, ki la ju mih borabor ki jingiashut bad ki jingiaprat ktien hapdeng jong ki ; hynrei ha kaba iadei bad U Jisu ki la iadei jingmut lang baroh ba dei ban phah kem noh ia U shisyndon. Kumno ban leh ia kane ki la shem

ka jingeh kaba khraw eh namar ka jingsheptieng ia ka jingkhihwin u paidbah. Ha ka por ba ki dang sngew kutlad, la wan mih da u briew uba la wan iathuh ba lah ban kem ia U Jisu ha kaba jar jar mynmiet. U hi u la tip lupa ia ka jingiaid jingieng U Kynrad jong u. Un ialam ia ki sha ka jaka ba U don bad hangta ki lah ban leh ia U katba ki mon. La pyndep ia kata ka jingiashet ba sngew jakhlia, la iasiew iatda ia ka tyngka peisa, bad ka jingiateh ka la skhem (Math. xxvi : 14-16).

3. **Ha ka Kamra Kaba Haneng** Ia ka Sngi jong kata ka taiew imat la pynlut da U Jisu ha kaba jar-jar—ha Bethania lane ka lah ban long ha lum. Hynrei ha ka Lah Sngi Balang janmiet ha ka por Jingkhawai Niam ka Jinglait, U Jisu U la shong bad la ki Synran ha kawei ka kamra ha armala ka ïing jong uwei na ki lok jong U na Jerusalem uba khlem iathuh kyrteng. Sa tang shikynta ne arkynta duh ka eriong bah ba sngewrunar kan sa beh ; hynrei hangne ha ka Kamra Kaba Haneng ka jingsuk U Blei ka synshar. Hangne ia ka Sakramen ka Jingkhawai U Trai la sdang. Hangne la iathuh shaphang kata ka jingkular ia ki pulit shongneh bad shaphang Uta U Nongpyntngen. Bad hangne U Nonghikai U la iabam iadih lang khatduh, shuwa ba Un iap, bad ki briew kiba U Blei U la ai ha U na ka pyrthei.

Kane ka Kamra Kaba Haneng ka la long ka jaka kyntang ba ki Khristan ha ki por bad ki jaka baroh ki la kham sngewieit ban ia ki ïingmane ba itynnad ba katno katno ba la ai burom ia U Jisu. Dang don shuh shuh kiwei pat ki jingjia kiba khraw ha kane ka kamra na kaba U Nonghikai U la ieng ban ialam ia la ki lok sha kper Gethsemane. Dei hangne ba ki synran ba la paitdohnud, ba la sah khlem nongialam, ki la shem ka jaka rieh na uta u paidbhur uba ia byrngem ia ki. Ka dei kane kajuh ka jaka ha kaba la shem ia ki synran ba ki da iam, bad hangne ruh la pynkylla ia ka jingiam jong ki sha ka jingkmen bym lah ong shuh (Ioan. xx : 19). Dei ha kano kajuh ka jaka ba ki la ialang pat hadien ba U Kynrad jong ki U la leit noh sha la U Kpa, bad hangne U Mynsiem

Bakhuid U la hiar U da pynshlei ia ki mynsiem jong ki da ka burom jong ka Pentekost bad, hangne la pynkha ia ka Balang (Ki Kam, i : 13 ; ii : 1). Ka don ka jingiathuhkhana pateng shaphang kane ka Kamra Kaba Haneng ba ka dei kajuh bad kato ka ïing ha Jerusalem sha kaba u Petros u la leit haba u la lait na ïingbyndi (Ki Kam. xii : 12), bad ba uto u trai ïing ba ngi shem ha u Markos xiv : 14, u dei u tnga ka Mari kaba long ka kmie u Markos. Ngi kynmaw ruh shaphang uwei u samla uba la leit sha Gethsemane ha ka por ba la kem ia U Jisu,—uta u la dei ban long une u Markos hi (Mark. xiv : 51). Ngi lah ban mutdur shaphang jong u ba u la iarap ia la u kpa bad ka kmie ban pynkhreh ban wan U Jisu bad ki lok jong U, bad ba u la ieng shabar ha ha jingkhang hamar ka por ba ki dang iabam ia ka Jingkhawai U Trai, bad nangta ula bud nadien sha u Lum ki Olib ban iohi kan jia aiu ia ki hangta. La kumno kumno kane ka Kamra Ba Haneng ka sah jingkynmaw haduh ha ngi mynta man ka jaka ha kaba la ialap ia ka Gospel ; bad man ka por ba la kdiah ia u Kpu jong ka Sakramen, bad ba la theh ia ka Waiñ, ngi sngew kumba ngi iashem bad U Jisu hangta.

"Leh ia kane ia ka ban kynmaw ia Nga" la ong U Jisu (Louk. xxii : 19). Kane ka dei ka jingkwah ba khatduh U Trai, bad ia kine ki ktien baroh ki Khristan ki ñiew kyntang. Ha ka bapyndep ia ka Sakramen ka Jingkhawai U Trai ngi shem ia ka jingngeit jong ngi la pynhun, ia ka jingkyrmen la pynmeh bad ia ka jingieit la kyrshan bor. Ngi ju pyndonkam lai rukom ki jingkren haba ngi kwah ban sei ia ki jingpyrkhat ki dohnud jong ngi. (a) Ka don ka jingkren kaba da ki ktien ; hynrei ngi shem ba kane kam biang satia, bun kiei kiei kiba kham jylliew jingmut ngim don ktien satia ban duh. (b) Ha lyndet ki ktien, ka don ka jingkren kaba da ka jingmut-dur, kaba paw ha ka jingkynud, ki jingthohdur bad ki jingoh-dur—bad ia kine ka niam ka donkam ; hynrei kane ruh ka don la u jong u pud. Ha lyndet une u pud don ka jingkren kaba da ka jingleh ; bad tang kane kaba lah ban pynpaw ia ki

bynta ba kyntang duh jong ka jingim. Kumta ka Balang, da ka hukum U Khrist, ka shim ia u kpu bad kdiah ia u, bad ka iohi ia ka Kalbari ha khmat jong ka ; ka shim ia ka waiñ, bad ka theh ia ka, te ka kynmaw ia ka snam ka diengphna da kaba la pynim ia ka pyrthei. Ka Balang, haba ka rakhe ia ka Jingkhawai U Trai ka la shem ha ka borabor, ym tang *ka jingkynmaw*, hynrei *ka jingdonryngkat*. Ym dei ma ngi kiba leh ei ei ha ka Sakramen, dei U Blei Uba wan sha ngi ha U Khrist, bad U pynshisha shaphang Ia Lade ha ka jingngeit jong ngi, U da kyrkhu ia ngi da ka jingwan iasyllok jong U bad ngi, "Hangne, Ah Trai jong nga, nga iohi ia Me markhmat."

LYNNONG XXV.

Ka Gethsemane

[*Math. xxvi : 14-16, 36-46 ; xxvii : 3-10*].

1. **Ka Gethsemane.** Haba ka shiteng miet ka la poi, U Jisu U la ieng na ka miej ha ka kamra Kaba Haneng, bad U la ialam ia la ki synran sha Gethsemane (Math. xxvi : 36-46). Kane ka don ha trai u Lum ki Olib, ka jaka kaba U Nonghikai U la leit eh ban kynriah jar jar. Kane kam dei ka sien kaba nyngkong ba ki la leit shata ban duwai bad ban jahthait. Hynrei ha kata ka miet, haba U la iehnoh ia ki synran kiba kham bun ha khmat kata ka khlaw, U da phah shong ruh ia u Petros, u Jakob bad u Ioannis kham sha pajih—namar ka jingkit ha ka mynsiem jong U ka la khia than eh wad ban pynkit lem ha kito kiba jan tam ia U, bad ka mynsiem jong U ka la thrang ban ioh tang marwei hi bad U Blei—U la iaid shaphrang sha ba dum ban duwai. U la dem ha la ki khohsiew. U la dem pyllup da la ka khmat. U la thiah da pyllup ha ka khyndew. Bad nangta—ka jingpisa jur eh kaba palat ia ka jingshemphang briew ka la ngat ha U. "Ko Pa, lada don lad, ai ba kane ka khuri kan ioh lait noh na Nga !"

Ngim donkam ban pyrkhat ban thew ia ka jingjylliew sha kaba ka mynsiem U Khrist ka la ngam

katba U dang don hapdeng kata ka jingpisa mynsiem, namar ngim lah. Hynrei tang shaphang kawei ngi lah ban sngewthuh shai. Kam dei satia ka jingsheptieng ia ka jingiap kaba la pynshyrkhei ia U. Don bun ki martyr kiba la nud ban ieng ha khmat ka jingiap khlem noh mynsiem bad ka rwai artad—hynrei U Jisu U la long Uba kham shlur ban ia ki baroh. Kam dei ka jingiap kaba la pynlong ia U ban iam ha U Blei : ka dei ka pop. Ka dei ka jinglong ba khlemraiñ ka pyrthei, baroh, ka jingkit ia baroh ki khun ki briew, ba U la shim ha la ka dohnud ba khuid jong U. Ka dei kata ka jingsngewshyrkhei jong ka pop, bad ka jinglong ba sngewsaitmet jong ka bad ka jinglong ba la iehnoh noh da U Blei hi, kaba la ban halor jong U. Ka dei kumba u Apostol Paul u la ong, Uta U bym shym la tip ia ka pop, hynrei la pynlong pop ia U na ka bynta ki briew (2 Kor. v : 21). Palat ia kane ngim nud shuh ban kren. Lada U Khrist ha kata ka jingpisa mynsiem ba jur jong U, U la iehnoh shadien ia la u synran uba U ieit, ka long ka bym dei ia ngi ba ngin tur bor. Ngi lah ban tang shu ieng na jngai ban sngap ia ka jingpyrta jong U ha ka badum, "Ah Blei, ai ba kane ka khuri kan leit noh na Nga !" Nangta, katba ngi nang sngap, ngi iohsngew ia kawei pat ka jingpyrta lyngba ka jingjarjar—ka jingduwai kaba jem jai kaba dap da ka mynsiem ka jingaiti lut bad ka jingsuk skhem —"Ko Kpa jong Nga, lada ym don lad ia kane ka khuri ban lait noh na Nga lymda nga dih ia ka, to long ka mon jong Me" (Math. xxvi : 42). Kumta ngi shem hangne, ka jingngeit ka bym ju la shah jop ka la ieng ka nongjop haduh hangne.

Katba kane ka dang jia, ki synran kiba la sngewlwait ha ka met bad ka mynsiem namar ka jingbun kam kine ki sngi ba khatduh, ki la iohthiah lyngngai. Lada ki dang peit bad ki dang ia-ap kin da la iohi ia ki jingshai ki dongmusa harud kata ka jaka khlaw. Kin da la iohi ia ki dur bynriew ba khih ha ka badum hapdeng ki dieng. Hynrei ym shym la don mano mano ruh uba la ap. La kumno kumno, ban iapynsh da ka bor ka long kaba jngai.

na ki jingpyrkhat U Jisu. Haba u Judas bad ki shakri dorbar bad ki nongbud jong ki ki la wan, kim shym shem jingeh ei ei ruh ha kaba kem ia U. La ialam noh ia U Nonghikai, bad ki synran haba ki la sheptieng bym tipbriew shuh, "baroh haba ki la iehnoh ia U, ki la phet noh" (Math. xxvi : 56).

2. Shaphang u Judas. Shuwa ban jam shaphrang ban iohi ia ki jingjia ha kata ka miet, ngin iasangeh shuwa ban khmih shaphang uta u briew—u nongshetkylla. Ba uta uba la don bad U Jisu naduh basdang, uba la im hapoh ka jingkhah syrngiew U Khun U Blei, un hap ha kane ka jingbudnam ba sngewshyrkhei, ka la pynlong ia ki katto katne ki nongpule Baibl ban pyrkhat shaphang jong u ba um dei satia u briew, hynrei u soitan ba la wan long briew, u mrad runar ba phong ia ka dur briew. Ban mutdur kumta shaphang une u briew kam da long eh kaba ai jinghun : kam iadei dur satia bad kaba iathuh ki Gospel lymne bad ki jingshisha ka tynrai ka jinglongbriew. Ngi dei ban ngam sha ba kham jylliew.

Ka la don ka sngi ha kaba u Judas, kum u Petros, u Andriw bad kiwei pat, u la iehnoh khlit ia ka pyrthei ban bud ia U Khrist. Kata ka long ka jingshisha kaba donkam eh ba ngi dei ban bat. U la iehnoh la ka ïing ka sem na ka bynta U Jisu. Ym don jingartatien ba ka jingkyrmen shaphang ka hima ba kynja pyrthei ka la iakhleh lang ha kata ka jingkut jingmut ; hynrei nalor kane, ka la don ka bor ba rieh jong U Jisu kaba la ring ia une u briew. Ka jingkhot U Nongiathuhlpa ka ri Galilaia ka la pynkhih ia ka mynsiem jong u kaba Um ju la shem mynno mynno. Haba ka la ktah ia u, u la kloi ban bud ia U.

Ka long kaba donkam eh ruh ban pyrkhat shaphang ka jingñiewkor U Jisu ia u Judas. Ka khmat U Nonghikai, kaba la mlien ban pule ia ki jait briew baroh, ka la iohi ha u Judas ia ki dak u Apostol uba shisha ; hangne u don u briew uba don ka sab ban shakri bha ia ka kam Hima. Teng teng, la don kiba la ai jingmut ba U Jisu U la ai jaka ia u Judas

ha syndah lade namar ka long kaba donkam ban pyndep ia ka jingthmu Ipa U Blei ba dei ban don u nongshetkylla ha ka kynhun ki synran. Ngim donkam ban pynlut por ban iakren nia shaphang ka jingmut kaba kum kane,—ka long ka bymlah ban long bad ka long ruh ka jingmut beiñ niam. Ka pynbakla ia ka jinghikai shaphang ka jıngthmu-lpa U Blei. Ka long ka jingñiewbeiñ ia ka jinglong U Blei kum U Nongthaw bad U Nongbuhbynta bad Nongsambynta ia ka pyrthei baroh. Ka jingkhot U Jisu ia u Judas ban long u synran jong U ka la long na ka bynta kajuh ka jingthmu ba U la don na ka bynta kiwei pat ki khadwei ngut. U la iohi ha u Judas ia ka jinglong u briew uba lah ban leh shibun ki kam kiba khraw bad kiba donburom. Hynrei, khlem pep, U la iohi ha ka mynsiem une u briew ki kynja jinglongkhleh kiba iatyllun kawei halor kawei—ka jingshai bad ka jingdum, ka jingshlur bad ka jingkhawpud, ka jingaitilut bad ka jingieit-lade. Hynrei kine ki dei tang ki dak u briew uba don ka jingsngewbriew ; bad dei na kine ki tynrai jingsngewbriew ba U Jisu U la thawdur ia la ki riewkhuid jong U. U Trai Jisu U la kyrmen ban leh kumjuh ia une u briew. Une u Judas, haba u dang sdang ia ka kam synran, u la long u briew jong U Blei uba donbor shikatdei.

Ha ka basdang ka la iaid ka kam. Hynrei suki suki ka jingkylla ka la wan jia ha u. Um ioh jingsngew bad la U Nonghikai mynta kumba mynshuwa. Ki paralok synran jong u ki lah ban ym iohi ei ei, hynrei U Jisu U la iohi. Ki jingduwai ba jar jar U Jisu ha kine ki miet ba khatduh ki la dei ban long ruh na ka bynta ka kyrteng u Judas. Dei ka jingkylladien ha ka rukom pyrkhat une u briew kaba imat ka la ktah ia U Jisu ban pynjur ka jinghikai jong U ia la ki synran ba ka hima jong U kam long kaba kynja pyrthei hynrei kaba kynja mynsiem. Ki jingkren U Jisu ki i ha u Judas ba ki long ki bym lah long kam. Ka jingiaid shaphrang jong ka kam ha ka basdang ka la pynkyrmen ia u ba kin sa jop, hynrei mynta u la i duh jingkyrmen, ka mynsiem jong u ka la pang da ka jingsngewsih, bad ka la

kthang ruh. Dei hangne ngin shem ka daw tynrai shaphang ka jingshetkylla u Judas ia la U Kynrad.

Kiwei kiwei ki rukom jingbatai *shaphang* ka jingdie kynrad u Judas :—

(1) Don kiba ong ba ka dei *ka jingieit spah*. Shaphang ba u Judas u don ka mynsiem ieit spah ka long kaba shai, bad imat u la leh lyndet teng teng ha kaba pyniaid ia u saipan tyngka ki synran (Ioan. xii : 6). Hynrei ka long kaba eh ban ngeit ba ka tyngka ka la long ka jingangnud ba synshar ia u kat haduh ban die noh ia la U Kynrad. Lada dei kumta, un da la die ha kita ki lyngdoh ym tang 30 tylli ki sbai rupa, hynrei ar bad lai shah ia kata.

(2) Don kiba ong ba ka dei *ka jingbishni*. Kane ka lah ban sap khyndiat khynsoit. Napdeng ki khadar ngut, dei tang ma u marwei u nong-Judia ; baroh kiwei pat ki dei ki nong-Galilaia. Ngi lah ban ngeit ba u briew uba kum ma u u lah ban sngew nongwei ia lade hapdeng ki khadar ngut ; bad haba U Jisu U la jied ia u Petros, u Jakob bad u Ioannis ban long kiba kham ha syndah eh jong U (Mark. v : 37 ; ix : 2) u lah ban i bishni. Hynrei tang da ka jingbishni ngim sngewhun ban batai shaphang kane ka pop die kynrad.

(3) Don kiba ong ba ka dei *ka jingtiengpud*. Kat kum kane ka rukom pyrkhat, u Judas u la iohi aiu ka ban jia ia U Jisu, bad kumno kata kan ktah ym tang ia U hynrei ia ki nongbud jong U baroh ruh. Namar kaba sheptieng, ban pyllait ia la ka met, ka lad kaba bha tam ka long da kaba leit iashah liang bad ki nongshun U Kynrad jong u. Kane ka lah ban don ha ka mynsiem une u khawpud, hynrei tang da ka jingkhawpud hi ym lah ban batai lut shaphang ki jingshisha bad kine ki jingjia.

(4) U De Quincey u la ai jingmut ba u Judas u la kylla nongshetkylla namar ka jingthmu *ban pynbor ia U Jisu* ba un leh ia kaba u khmihlynti. Haba u la iai ap ia ka sngi ba U Kynrad jong u

Um pyndonkam ia la ka bor, hynrei u la iehnoh ia ki kaba kawei hadien kawei pat, u la pyrkhat ba lada U Jisu Um leh kloi kloi, dei ban pynbor ia u ba un leh. Ym sngewlah pdiang ia kane ka jingai jingmut, namar ym don wad tang ka jingphawer ei ei kaba kum kata ha ki Gospel, bad ruh, lada ngi bud ia ka ngin iohi ia u Judas ba u la shu bakla ha ka rukom pyrkhat ; bad ia kaba kum kane ka jingbakla, khlem artatien dang don ka jingmap. Hynrei shaphang une u Judas U Trai U ong, Kordit ia uta u briew da uba yn die noh ia U Khun U briew ! Ka la bha ia uta u briew lada ym shym la kha satia ia u !" (Mark. xiv : 21)

(5) Ka jingbatai kaba ngi lah ban sngewhun ka long *ka mynsiem sngewkthang bad pynhiarkput kaba la don ha une u briew.* Ka jingduh jingkyrmen ban ioh ia ka pyrthei ka la pynkha ia ka jingisih, bad ka jingisih ka la kylla sha ka jingshun. U Judas u la kren marwei marwei khlem kut khlem thait, ba u la shah shukor, bad ba u la pynsyrwa ei ia la ka jingim, bad mynta un sa poi sha ka jingjot. Nalor kane, u la sngewthuh la slem ba U Jisu U la ithuh kliaw ia ka jingmut jong u : bad ym don ei ei ruh ka barieh ha ka jingpyrkhat bad ka jinglong jong u ba U Jisu Um shym la iohi. Kane ka la nang pynsngewkthang ia u, ba mynta u la wad sa tang ia ka kput. Ha ka baedang u la pyrkhat kai shaphang ka jingshetkylla. Hynrei ka tang shu rung ka jingmut shetkylla, ka la nang pynkhih bad pynkynroi ia ka mynsiem jong u haduh ba um ioh shongthait shuh khlem da ioh pyntrei kam ia ka. Ka jingdem khohsiew U Jisu ban sait ia ki slakjat jong u (Ioan. xiii : 5), ka jingkren khatduh U Jisu ha ka kamra kaba haneng (Ioan xiii : 26) kim shym la lah satia ban pyllait shuh ia u na ka. Haduh kane ka por, u la lah die ia la ka mynsiem. Kaba sah mynta ka long tang ka bapyndep noh ia ka kam. Ka la long kaba sngewsyrkhei eh ban ngap, ka jinglehpop kaba kham palat ban ia ka ym lah shuh ban shem, haba hangta ha ka kper, u Judas u la shetkylla ia la U Kynrad, ym dei da kaba pyrta, ne da kaba dung, hynrei da ka jingdoh.

LYNNONG XXVI.

U Jisu Ha Khmat U Annas Bad U Kaiaphas

[*Ioan. xi : 46-57 ; Louk. xxii : 54-62 ; Math. xxvi : 57-68.*]

Ka Jingbishar Arban.—Ban sngewthuh aiu ka la jia hapdeng Gethsemane bad Kalbari, donkam ban tip shai ia ka daw balei ba la bishar arsien ia U Jisu. Ngi khot ia ka ka jingbishar ; ha ka jingshisha ka la long ka jingwad daw ; bad ka jingrai pyniap, haba la pyntrei kam ia ka kam lah long tam ne duna ia ka kam pyniap briew ka khet bishar. U Jisu U la hajir nyngkong ha khmat ka Sanhedrin ki Jiw : kane kadei ka jingbishar balang. Nangta la phah sha u nongbishar Rom : kane ka dei ka jingbishar pyrthei. Lada ka jingmudui pyrshah ia U Jisu kam shym la long kaba dei sha ka ban rai pyniap, ka Sanhedrin ka la biang, yn ym donkam phah ia ka sha u Pilat. Namar ka ri Judia, kum ha kiwei kiwei ki shnat, ka hima Rom ka ai ka bor synshar lade katto katne ha ki briew ba kin ia khmih hi, bad dei da kane ka jingsynshar lade ba la lah ban bat ia ki ri bad ki hima ha ka jingsuk. Hynrei ha kaba iadei bad kaba rai pyniap, ka Sorkar Rom ka bat ia ka bor raikut ha lade.

1. U Jisu ha khmat u Annas.—Ki shakri dorbar kiba la leit kem ia U Jisu ha Gethsemane ki la ialam ia U nyngkong sha u Annas (Ioan. xviii : 13). Kane ka bynta jong ka jingbishar ka long tang ka jingpyndep dustur. U Annas um donbor ha ka jingshisha ; hynrei ha ka dorbar Sanhadrin ym don ka ktien kaba kham jam bad kham khia ban ia ka jong u. Arphew snem mynshuwa u la long rangbah lyngdoh, bad u dang shu bat ia kata ka nam haduh kane ka por ; bad ym duna san ngut na ki khun jong u ki la long rangbah lyngdoh hadien jong u. Kane ka dei ka kyrdan kaba ha khlieh duh kaba don ha ka ri. Ka long kaba lah ban long ba dei u Annas uba la sdang ia ka kam pynlong iew hapoh ki phyllaw ka Temple na ka bynta la ka jingioh myntoi.

U long ka jabieng jong kata ka jingiashet ban kem ia U Jisu; ba la ka la long palat shitengsynñia haba la wan ring ia U Koidi, u tymmen u dang peit bad u la leh smat bha, u da kut jingmut ban phah noh ia ka kam mar mar sha ka jaka kaba dei. Hadien ba u la kylli tohkit katto katne, u la phah noh ia U Jisu sha u Kaiaphas.

3. U Jisu ha khmat u Kaiaphas.—U Kaiaphas uba long u pyrsakurim jong u Annas, u long rangbah lyngdoh bad namarkata, u khlieh jong ka Dorbar Sanhedrin. Une u la long u briew uba sharai ia ka mynsiem ka jaitbynriew baroh kawei. La pynkyrpang ia u ba un long nongbatai ba khlieh duh bad u nongmihkhmat ruh jong Uba Ha Khlieh Tam Eh. Ha u la pynkit ia ka hok ban rung shisien shisnem shapoh ka jaka kyntang tam. Pynban dei une u briew uba la rai pynrem ia U Khun jong U Blei. Kane ka long ka dur kaba shai kdar kaba pynshisha ba ki kabu kiba bha katto katne ba u briew u lah ban ioh ha ka niam, bad ka lyer kaba khuid katno katno ha kaba lah ban im, kim lah satia ban bahkhlieh ia ka jingpynim jong u, lane kim lah ban pynlong donburom ia ka mynsiem jong u. "Te nga la iohi," ong u John Bunyan ha kaba pynwai ia ka kitab jong u, "ba ka don ka lynti sha dujok, wad na ki khyrdop jong ka bneng."

Ka khubor shaphang ka bakem ia U Jisu ka la her kylleng, bad shibun ki dkhot ka Sanhedrin ki la wan poi sha ïing u rangbah lyngdoh. Kat kum ka aiñ, ym lah ban lum ia ka dorbar Sanhedrin shuwa ka por mihsngi; hynrei u Kaiaphas bad kiba la iadon bad u kim lah shah ki la rai ban pyniaid shaphrang mar mar ia ka jingtohkit bad jingswar ia Une U Koidi Kaba don ban leh hadien ka por mihsngi kan long tang ka jingpynskhem ia ki rai ba la pyndep ha ka jingialang ba shu iashem, da kane yn ym lut por shibun (Math. xxvi : 57 ; xxvii : 1). U Kaiaphas u la sdang da kaba buh jingkylli ia U Jisu shaphang ki synran jong U bad ki jinghikai jong U—(Ioan. xviii : 19). U la kyrmen ban ioh ei ei na U Jisu kaba un lah ban khyrwait nia ban mut ba

U long pyrshah ia ka Hima Rom; bad kata kan ieng khlaiñ ka kam haba yn buh ia ka ha khmat ka jingbishar u nongsynshar Rom. Kane ka buit ka la kyllon "Phi tip ia ka jinghikai jong Nga" la ong U Jisu "ngam ju tyngkai mynno mynno ia la ki jinghikai: ki long paidbah. Balei phi kylli ia Nga mynta?" Bad u Kaiaphas u la rem (Ioan. xviii : 20), u la shah jop ha kaba arsien ruh.

U la pynmih ki sakhi pyrshah ia Une U Koidi, da kaba kyrmen ba halor ki jingiathuh jong ki yn ym shem jingeh ban pynrem ia U. Hynrei kim iadei uwei bad uwei. Sa shisien u President jong ka Sanhedrin u la shah jop (Mark. xiv : 56, 59). Haba ki la dum buit, bym shem lad shuh daei ban pynrem ia U, U Kaiaphas ha doh u la kylli ia U la U la dawa ia lade ne em ba U long U Messaiah. Haba U Jisu U la jubab "Nga long" U da pynbud artad bad kaba ong ba ka sngi kan poi ha kaba U Khun U Briew Un shong ha ka kti kamon ka bor, u rangbah lyngdoh u la leh kmen ba u la jop, bad u la pyrta da kaba jam u da kad artat ia la ki jaiñ, "Ngi dang donkam aiu pat ia ki sakhi? Phi la iohsngew ia kata ka jingkren beiñblei; phi mut kumno?" Ka dorbar, da kaba shikyntien, ka la rai pynrem ba ka dei ia U ban iap (Mark. xiv : 63. 64).

Ha ka jingshisha, ka jingbishar ki Jiw mynta ka la dep. Ka jingpynskhem ka dorbar Sanhedrin ka ban shong hadien ba la mih ka sngi kan shim por tang khyndiat minit. Mynta shipor la aiti ia Une U Briew ba la rai rem sha ki rangbah ka iingbyndi bad ki paid lymmuh ban leh ia U katba ki iamon. Wad ki dkhot dorbar ruh ki la ialeh lang ha kaba lehbeiñ ia U (Mark. xiv : 65),

4. Ka jinglen Kynrad U Petros. Dei hamar ka por ba ki dang ialehbeiñ ia U Jisu la jia kata ka jingjia ba la iathuh da baroh sawtylli ki Gospel, kaba ka Balang Khristan kam lah ban klet—kata ka long ka jinglen u Petros ia U Jisu. Kum uba shlur bad uba iaineh u Petros u la tur shaduh ka phyllaw u rangbah lyngdoh. Um shym slem hangta ba u la sdang ban kylla babe. U la ma syrngiew ba u la don hangta, u da-

sngew kumba la ap syntiat ia u. La don ki khmat kiba buddien ia u. Ka jaka kaba u don ka sngewha u kum kaba dap da ki khmat suda. Bad haba kynsan kynsan la mih ka jingiakob, u la kulmar ka bamut- bad u la kren bad ka smai artat ba um don jingiadei ei ei ruh bad U Khrist. Hamar kata ka khyllipmat, ki shipai ki dang ring ia U Koidi jong ki nangta najan, bad U Jisu U la iohsngew, "Te U Trai U la phai, bad u la khmih lieb ha u Petros. Bad u Petros u la kynmaw bynriew" (Louk. xxii: 61). Ha kata ka jingpeit ka la don ka mat sngewsih ka jingpait dohnud, bad ka jingsuh pang bym don thyiliej ban batai, bad une u synran ba la shah lehraiñ u la phet sha ka badum u da lynñiar kthang. Ka jingiathuh shaphang kane ka jingjia ka sah jingkynmaw mynta ba ki Khristan ha ki por baroh kin pule bad puson; namar ki dohnud briew ki long kumjuh mynta kumba ki la long ha kito ki por; bad baroh ki jingleh lyndet ia U Kynrad ki long kiba dum mynta kat ka jingkyllon u Petros hi; bad ka jingieit kaba kloi ban map ka dang sawa sngewphylla mynta katjuh bad kata kaba la jia haba U Jisu U la iashem bad la u lok sa shisien ha lyndet Ka Kalbari ha kaba U la ong ia u ban bsa ia ki langbrot jong U.

5. Ka Jingbymshongnia ka Jingbishar.—

(1) Ka kashari kaba la dei ban bishar bad rai ia ka mokoduma kaba iadei bad U Jisu ka la don bynta ha ka baiashet. Ki dkhot ka Sanhedrin hi ki la long ki nongshet buit kiba la pynpoi shaduh ka jingshetkylla U Judas. Hynrei kine kijuh hi ki briew ki shong kum ki nongbishar.

(2) Ka jingbishar kam shym la sdang katba kum ba dawa ka aiñ ki jiw, ba dei ban don ka dorkhast jingmudui kaba thikna ia u shahmudui. Ka jingeh ha u Kaiapbas bad ki lok jong u ki la shem ka long ba ym shym la don jingmudui ei ei ha kiba kin pynshongnongrim ia ka baphah ia U Jisu sha u Pilat. Haba ki sakhi kim iadei, ym don daw jingmudui shuh, bad ka kamram jong ki nongbishar ka long ban *dismiss* noh ia ka mokoduma. Hynrei ia kane ym shym la leh.

(3) U nongbishar uba bishar ia ka mokotduma u la long u nongmudui ba rangbah. U Kaiaphas u dei uba kum uta. U long President ia ka dorbar bishar kam ha kata ka miet, u da kut jingmut ban rai pynrem ia U Jisu. Haba ki sakhi kim lah ieng, u la am sa kaba kylli kem daw ia U Koidi. U sngewthuh ba kata ka long pyrshah ia ka aiñ, hynrei ka kham jem ban pynkheiñ aiñ shispah wat ban ia ka ban pyllait ia U Jisu na ki kti jong u.

(4) Ym don sakhi na ka liang ban iada. Ym shym la khot iano iano. Ym don lad ruh iano iano ban mih. Ka la dei beit ka kam U Jisu pyrshah ia ka pyrthei. Ym lah shah iano iano ban kren hynrei tang ia ki nongmudui.

(5) Ka jingbymshongnia ka jingbishar ka la long khamtam eh ka rukom jingkyrkieh ha kaba la leh ia ka. La pyndep ia ka kam shimiet shimiet. Ka bapynlong dorbar ban pynskhem ia ka rai ha ka por mihsngi kam shym la lah ban pynkylla ia ka jingshisha ba ka Sanhedrin ka la pynkheiñ ia la ki aiñ ha ka por mynmiet. Kata ruh kam pat dei kaba sniew tam. Ka la don ka aiñ, ha ki kam rai sha ka ban iap, ia ka rai dei ban pynmih ha ka sngi kaba bud ; donkam ban ap la kumno kumno 24 kynta. Ka don kawei pat ruh ka aiñ ba ia ki kam kiba eh kiba lah ban poi sha ka rai da ka bapyniap, ym dei ban bishar ha ka sngi shuwa ka Sngi Sabbaton lane shuwa kawei na ki sngi Jingkhawai Niam kiba khraw. La pynkheiñ ia kine baroh artylli ki aiñ. Namar ka jingkutjingmut ban pyndam noh ia U Jisu shuwa ba lah ban khih paidbah na ka bynta jong U ki nongmudui ki la iuh ia ka aiñ hapoh ki kjat jong ki bad ki la tar lyngkhot lyngkhai ia ka hok.

LYNNONG XXVII.

U Jisu hakhmat u Pilat.

[*Math. xxvii : 11-26 ; Ioan. xviii : 29—xix : 16 ; Isa. liii ; Jingpyn. xx : 11-15*].

Haba u Kaiaphas bad la ki lok ki la dep la ka kam, ia U Jisu la ialam noh sha u Pilat ban bishar biang ia U sa shiban. U Pontios Pilat u la long Governor ha Judia la hynriew snem, bad u la shem ia ka kam hangne ba ka la long kaba eh bad kaba shitom. Kane ka jingbuhai shnong ka hima Rom ia ka ri Judia ka la long kawei hapdeng ki jaka ba eh tam ban synshar na ki ri baroh kiba hapoh u Patsha Tiberios. Ka jinglong eh dohnud bad ki jingleh thurmur u Pilat ha ka rukom synshar khadar jong u ki la pynmih shibun ki jingeh ia u ban synshar. U la ibeiñ ia ki Jiw, bad um shym la nang ban ñiew burom ia ki niam ki rukom kiba pateng la pateng ka jait jong ki. Ki Jiw kim shym la klet ia kata ka sngi ha kaba u Pilat u la phah rah ia ki dur blei Kaisar sawdong ki lynti shnong ka Nongbah Bakhuid pyrshah ia ka jingsngew jong ki Jiw, bad pyrshah ia ka jingbthah ka hima Rom ban leh jem, ban ym leh kaei kaei ka ban pynmong ia ka jingsngew paidbah ki ilaka jong ka. Kim shym la klet ruh ia kata ka sngi ba u la pule ia ka Aiñ Jingkhihwin (Riot Act) bad ka baphah ia ki shipai ban rung hapdeng ki jingialang paidbah bad la ki waitlam ban pyniap naphang (Louk. xii : i). Ka dorbar Sanhedrin, kumjuh ruh ki paidbah kim don jingieit satia ia u Pilat ; hynrei ka jingbit lade ka la trei phylla, bad ha kane ka kynti u Kaiaphas bad la ki lok ki la thew skhem ban jop ia u Pilat sha la ka liang ban ioh ia U Jisu ban pyniap noh ia U.

U Pilat u la sdang, kumba ka la dei ia u ban leh, da kaba pan ia ki daw (jingmudui ba thikna (Ioan. xviii : 29). Hynrei kane ka bym lah long. Namar haba ka Sanhedrin ka la rai pynrem ia U Jisu, ka

la pyndonkam da ka jingmudui shaphang ka jingkren beiñblei—kaba iadei beit bad ka kam niam, ka bym imat kum kaba lah ban shon jingmut eh ha u nong-Rom bym tip Blei, lei lei ban lam shaduh ka ban rai da kaba pyniap. Kumta ki Jiw ki la jubab kiar, "Lymda Une U long u nongleh ba sniew, ngin ym da la aiti noh ia U ha me" (Ioan. xvii : 30). Kane kam shym la pynhun ia u Pilat, u la dawa daw shuh shuh. Nangta ki nongmudui U Jisu, ki la nang beaiñ shuh shuh nalor kaba ki leh mynshuwa: ki la iehnoh uoh ia ka daw jingmudui tynrai shaphang ka babeinblei da kaba pynmih ka daw thymmai pat, kaba ki la pyrkhat ba u Pilat un ym lah satia khlem da pdiang ia ka—ka daw ka jingpynkhiihwin (Louk. xxiii : 2). Ki la ong, (1) ba U Jisu U la pynkiat (ialam bakla) ia ka jaitbynriew (kane ka dei tang ka 'tien shun 'tien phon); (2) ba U la khang ban ai khajna ha u Kaisar (kane ka long tang ka jingkren phlan duman, khmih Math. xxii : 21); bad (3) ba U la dawa ia lade U Syiem (kane kaba shisha, la kam long ha ka jingmut kumba ki thmu). Haba u la iohsngew ia kane ka jingmudui kaba laiban, u Pilat u la rai ha lade ban kylli tohkit ia U Jisu ha ka bajarjar.

Ym don dur jingjia ha ka histori jong ka pyrthei kaba la kham shon jur ha ka jingpyrkhat jong ka palat ban ia kane. Haba mutdur na ka jingiathuhkhana, ngi sdang ban iohi ba lyngba ki khyllipmat ba uta u nongbishar u dang pyrkhat kumno ba un leh ia Une U Koidi ba khyllah jong u, Uta U Koidi pat U la ialeh ban ioh ia ka mynsiem u nongbishar jong U. U Pilat um pat shym long uba la kyntait, bad U Jisu U la ialeh ban pyllait ia u na ka ieit-lade jong u. Nalor kata, une u nongbishar ba nep jabieng u la iohi shisyndon ba Une U Koidi Uba u dei ban rai shaphang jong U Um dei satia u nongleh palat kum u luk u lak; bad um lah khlem da sngewphylla ban peit ha ka jingjaijai mynsiem, ka jingskhem jingmut, ka jinglong donburom bad ka maiñ Syiem jong Uta U Briew uba ieng ha khmat

jong u, ia Uba uta u paid lymmuh shabar u dang iapyrta thrang snam halor jong U. U la pynwai ia ka jingiakren, bad u la leit ban pynmih ia la ka rai—"Um don jingrem !"

Kane ka la pynpluh ia ka jingbitar uta u paidbah ; bad mar kumta, ka jinglamtieng bad ka jingartatien ka la pynshaiong ia ka khmat u Pilat. U la iohi ba don ka jingma kaba ap sha khmat ; bad u la kwah eh ban pyllait noh ia lade na ka babishar ia kane ka mokoduma kaba eh. Ha ka jingpyrshang ban lait na ka jingkitkhlieh, u la pyndonkam laitylli ki lad :—

(1) Kaba nyngkong ka long ban phah noh ia U sha u Herod (Louk. xxiii : 7). U la aidaw u da ong ba namar U Jisu U long U nong-Galilaia U dei ban leit shah bishar ha u Herod : balei u Herod (uba da ka jingjia ryngkhat u don ha Jerusalem ha kata ka por) um shimti ia kane ka kam bad rai kut shaphang jong ka ? U Pilat u la pyrkhat stad, hynrei ka buit jong u kam shym lah treikam kumba u la kyrmen. Hadien shipor, la wan ialam biang ia U Koidi sha iing u Pilat bad ka shithi na u Herod kaba pyni ba u Herod u sngewnguh eh ia u nongsynshar Rom namar ka jingñiewkor jong u ia u, bad u da kyrpad artat ba um ju phohsniew mynno mynno ban iaknieh bor bishar ia kiba kum kine ki kam bad u ; namarkata la phah noh ia U Koidi sha u ba un bishar bad rai kut da lade.

(2) U Pilat u la pyrshang sa ka lad kaba ar, bad kata ka long ba namar um shym la shem kano kano ka pop ha U Jisu, un shu sympat bad nangta un pyllait noh ia U (Louk. xxiii : 16). Kane ka lynti iaid pdeng, nalor ba ka long ka bym sngewshongnia, ka long ka bym lah pynksan da kumno kumno ruh. Ka la long ka jingpyrshang u riewkhawpud synei ban leh ia la ka kamram na ka bynta U Jisu, hynrei ha kajuh ka por ban pynhun ia u paidbah. Hynrei kane ruh kam iaid : ka jingbitar ba mehding ki lyng-

doh kam lah pdiang ia kane da kumno kumno ruh. Ka jingpyrta, "Sahnarphna-Sahnarphna !" Ka la nang khraw nang khraw na ka jingsiaw siaw sha ka jingkyang pyrta jam.

(3) Haba u Pilat u la shahjop arsien, u la pyrshang sa kaba lai bad kaba khatduh pat. U la buh ia U Jisu mar pyrshah bad u Barabbas, bad u phah jied ha ki paidbah iano na kine ar ki iamon ban pyllait noh, u da kyrmen lehnohei ba kin jied ia U Jisu (Ioan. xviii : 39). Hynrei da kane ka lad ruh um lah, namar ki paidbah da ka jingpyrta ba jam ki la pan ban pyllait noh ia u Barabbas. U Pilat mynta, u la dum ka bamut, bad haba u la iohsngew shuh shuh ia ka jingpyrta napdeng 'paidbah, "Lada me pyllait ia Une U Briew, mem long satia u lok u Kaisar" (Ioan. xix : 12), u la raikut ha lade. U Pilat u la sngewthuh shai kata ka jingbyrngem ka mut aiu. Ka jingkwah kaba khraw tam jong u ha ka pyrthei ka long ban ym don jingmudui ei ei ban phah sha u Patsha Rom pyrshah ia u. Ban shah mudui ha khmat u Patha ka mut ka jingjot ia u, namar don kiei kiei pyrshah ia u ha ki pör mynshuwa kiba um lah ieng. Long katba ka long tang ban lait la ka met ! Ka long ka jingim jong u pyrshah ia U Jisu. Shisha, U Jisu U dei ban leit. Kumba u la kwah da kaba sngewbha ban pyllait noh ia Une U Briew, katta ruh ka jingsngewbit la ka met bad ki kam sniew lajong ki la pynbor ia u ban kñia ia ka snam ba lui-lui. U la dem ha ka mon ki paidbah, bad u la aiti noh ia U Jisu sha ka ban iap.

U Jisu kum U Nongbishar.

Ka jingbishar ka la wai, ka bym shym la long, ha ka jingshisha, ka jingbishar. Ha kane baroh ia ngin khmih kawei ka dur kaba iphylla eh. Man uba minot bniah ia ki Gospel, u shem ka jingsngew kaba pher. u da iohi ym ia U Jisu ha khmat u Kaiaphas, u Pilat lane u Herod ; hynrei pynban ia u Kaiaphas, u Pilat bad u Herod ha khmat ka jingbishar U Jisu !

Bad haba la dep baroh khoit, haba la ialam noh ia U Koidi sha Golgotha, ym dei ma U Uba la shah bishar da ki: dei ma ki kiba la shah bishar da U. Markhmat bad U, baroh lai ngut—u Kaiaphas, u Pilat bad u Herod—ki la ieng lang bad U Khun U Briew tang shibit por, bad ka khmat ba uep jong U ka la twad ia ki mynsiem jong ki, bad ka jinglong kaba shapoh jong ki ka la paw, ka da pyni ruh ha khmat ka pyrthei baroh ba kan khmih. Ha kata ka miet ba dum bad ba bun paidbah, U Nongbishar, ha ka jingshisha, U la long U Khrist. Bad ha kata ka jaka ba ki la ieng ki jong u Kaiaphas, u Pilat bad u Herod ha kata ka miet, kawei pa kawei ka mynsiem, ha kano ma kano ka por ka jingiaid jong ka, ka dei ban ieng—markhmat bad U Jisu, ha ka jaka ba ki dei ban thaw rai na ka bynta ia lade: bad ka rai ba kawei pa kawei ka mynsiem ka ai shaphang U Trai ka jingim ba bha baroh, ha ka jingmut kaba kham jylliew, ka dei ka rai ba kata ka mynsiem ka ai shaphang ia lade.

LYNNONG XXVIII

Lum Kalbari.

[*Math. xxvii : 27-36 ; Ioan. xix : 19-22 ; Louk. xxiii : 39-43 ; Math. xxvii : 39-50 ; Louk. xxiii : 46-50; Kol. ii : 10-15 bad Rom v : 1-11*]

1. **Ka Jaka ba Kyntang Tam.** Haba u Moses ha kata ka ri khlaw u la leit shajan ka lawlynnong ba pluh, u la iohsngew ia ka jingsawa, kaba khot ia u ba un loit noh ia ki juti na la ki kjat, namar ba u ieng ha ka khyndew kaba kyntang. Ka jingpyrkhat jong ngi mynta ka phai sha Lum Kalbari, ka jaka ba kyntang tam ha ka pyrthei baroh. sha kaba ym don ba nud ban leit shajan khlem ka mynsiem ka jingñiewburom. Shaphang kane, ki nongthoh jong ki Gospel hi ki long ka nuksa ba bha tam ia ngi. Namar ba hangne ki don ban iathuh, shaphang kaba

hajrong than bad kaba jylliew than ia ki ktien briew ba lah ban pynmih, ka jingiathuh jong ki ka dap da ka jinglehsumar bad jingleh tyngkai. La ka jingjia ka la long kaba sngewthar jylliew bad sngewkyndeh mynsiem, hynrei ym shym la ai lad ban shahsynshar ha ka jingsngew. Ha ka jaka ban pynstingthew ia ka jingiathuh, ka jingjatjai bad ka jingkrenbeit ka ktah ban nang pynjur ia ka jingsam jylliew jong ka. Shim tang kawei ka nuksa. Hangno lah ban shem ha ki jingthoh ka pyrthei ka kyntien kaba kham bun syrtap ka jingkhia jingmut ban ia kane, "Te la ieng hajan kata ka diengphna jong U Jisu ka kmie jong U"? (Ioan. xix : 25). Da ka mynsiem ka jingiaiewburom bad ka jingiaiewkyntang kaba janai ki Gospel ki iaiam ia ngi sha kata ka jaka Ba Kyntang Tam U Trai jong ngi, da ki ktien kiba kit jingmut kham jylliew ban ia kaba ki ummat ki lah ban jaw.

2. Ka Jingkhia Mon Sngewbha.—Kumba ngi la iohi ha ki lynnong ba shadien, la pyniap ia U Jisu da ka jingiasylla lang ka Baiang, ka Hima bad u paidbah. La sahnarphna ia U da ka jinglong-eh-dohnud ba matlah kaba la paw ha ki Pharisi, da ka jingsngew-kyrpang-ban-bit-la-ka-met jong ki lyngdoh ba la paw ha u Kaiaphas, da ka mynsiem leh roit roit ki nongsynshar pyrthei ba la paw ha ka jinglong u Pilat, bad da ka mynsiem sngewduhlad, mynsiem shun bad mynsiem pynhiarkput ki riew paidbah kaba la paw ha ka jinglong ki nong-Jerusalem. Ia U Jisu ym shym la pyniap da ka jinglehjubor.

Ka long ka jingbakla kaba khraw ban tha i ba kine ki bor ba shabar ki la long tang ma ki ka aw ka jingshaniap jong U. Ia U Jisu ym shym la khynniat jubor sha ka jingiap. U la leit shata da ka mon sngewbha jong ka mynsiem ka bym shahjop. Ym dei u nongshah lehbeit runar ba tlot bor Uba la iap ha Kalbari ; namar ha kata ka jingshahiap, U Jisu da lade U long U Lyngdoh, bad u la aiti mon sngewbha ia la ka mynsiem ha ka duwan khia. "U Khun U Briew U la wan......ban ai ia ka jingim

ban long ka jingsiewspah na ka bynta kiba bun" (Mark. x ; 45). Nangta pat : "Ym don uba shim ia ka na Nga, hynrei Nga aiti noh ia ka na lade hi'. (Ioan, x : 18). Ka don ruh ka jingbymbanse ha ka jingshahiap U Jisu, "Ka dei ia U Khun U Briew ban shah .....bad ba yn pyniap ia U" (Louk. ix : 22). Hynrei ka la long ka jingbymbanse ym dei namar ba lehbor da kiwei, hynrei namar ka jingpluh ka jingieit jong U ia ki briew. Namar naduh basdang U Jisu U la pdiang ia ka kam ban pynim ia ka pyrthei bad ki khmat kiba peit, da kaba tip shai ia ka dor jong ka, bad u la pdiang mon sngewbha ia ka. Dei namar kane ngi iohi ba ka paw ha U ka jingjaijai bad ka jingjynsur mynsiem haba ka bakut jong U ka lajan. U Jisu Uba la ju long kynrad halor ki jingjia jong ka jingim baroh la kiba kumno kumno, mynta U ieng kynrad khlem shah pyndem ha ka jingbishni ki briew ne ha ka nusib sniew, hynrei U la leit shaphrang da ka mon sngewbha kum U Nongjop sha kata ka burom ka kam ba dei ban pyndep. Kane ka la long kata "Ka jingtlot U Blei" kaba long "kham khlaiñ ia ki briew" (I Kor. i : 25).

3. **Ka Jingjynthut jong ka Diengphna**. Ka bit eh ia ngi ba ngin kynmaw hangne ka mut aiu ha ki riewhyndai da ka jingiap kaba da kaba sahnarphna. Hadien ka jingiaid jong ki snem ka pyrthei khristan ka la pyndonburom eh ia ka diengphna. Ngi pynieng la ki iingmane ha ka dur ka diengphna. Ngi pynphyrnai ia ka diengphna ha ka lama jong ki jaitbynriew. Hapoh ka diengphna ngi tep la ki baiap. Ngi deng ka diengphna saw, bad da kata ngi pyni dak ia ka jingshakri jong ngi da ka jingpynkhiah ia ki bapang. Ki nongthaw jingrwai jong ngi ki ieit ban rwai shaphang "ka diengphna ba sngewphylla." Hynrei kane baroh kam dei ban buhrieh noh na ngi ia ka jingshisha ba ha ka jingmut ba tynrai jong ka diengphna don kaei kaei kaba sngewpohjait bad kaba sngewlehraiñ. "Long ba la tim ia uwei uwei baroh uba sdien ha u dieng" (Gal. iii : 13 ; Deut xxi : 23),

ong u Apostol Paul, u da kdew sha ka Hukum ba rim. Kata ka long ka jingsngew ki Jiw bad ki nong-Rom kumjuh. U Cicero u thoh shaphang jong ka, "Kane kaba sngewrunar tam, kaba sngewshyrkhei tam na ki jait jingpynshitom baroh, wat ai ban jan ia ki met ki traishnong Rom, ym bit ban jan ia ki jingpyrkhat ne ki khmat ne ki shkor jong ki" Ka jingpyniap kaba da ka jingsahnarphna ka la long ka jingthaw ki nong Rom na ka bynta ki mraw bad kl nongkamsniew ba 'pohjait tam. Haba ki Apostol ba nyngkong ki la sdang ka bapynphriang ia ka Gospel kylleng ka pyrthei. ki la iakynduh kawei ka jingeh, bad kata ka long, ka jingngeit hapdeng ki Jiw bad ki Jentil kumjuh shaphang "ka jingjynthut" jong ka diengphna" (Gal. v : 11 ; 1 Kor. i : 23). Shaphang ba U Messaiah U dei ban iap ka la long ka jingeh ban pynngeit ha ki briew ; hynrei shaphang ba U dei ban iap ka jingiap kaba kum kata ka la long kaba palat than ba lah ban ngeit. Pynban ka la long kumta. Man kaba U Khrist U la ktah—wad ia kaba kum ka diengphna—U la pynsien syntiew bad pynkylladur da ka burom bad ka jingitynnad ; hynrei wat ai ba ngin klet naduh ka bajylliew kaba haduh katno U la khyllie ban rah ia ka sha jrong.

4. **U Nongbah Diengphna.** Ka la ju long rukom ha kito ki sngi, kum ka dak ban pynlut khoit ka batheh ia la ka jingsngewkhong bad ka jingleh ibeiñ ban pynbor ia u briew ba la rai rem ba un bah hi ia la ka diengphna shaduh ka jaka ka jingpyniap. Hynrei haba ka jingleit kynhun sha Kalbari ka la sdang, katba ki dang iaiaid lyngba ki surok shnong ba la dap da u paidbah, u rangbah shispah uba dei pyniaid u la shem ba U Jisu Un ym lah bah ia la ka jingkit ba khia baroh shilynter lynti. Namar ka jingpyntlot da kita ki jingshoh bad ki jingsympat ba U la shah, Une U Koidi U la kyllon, bad kata ka jingiaid kynhun ka la dei ban sangeh. Ym don u nong-Rom uba lah ban pyrkhat ban kyrpad ia uno uno uwei pat u para non-Rom ban iarap bah ia ka diengphna, ka long kaba poh than, bad kaba sngew-

khlemraiñ than ban leh ia kata. Namarkata, uta u rangbah shispah haba u la iaidlait ia la ki briew u la iohi ia uwei u nongwei ba u ieng hajan, u la pynbor ia uta ban leh ia kane ka kam kaba poh (Mark. xv : 21). Ka kyrteng uta u briew ka dei u Simon ba na Kyrini. Khlem pep ka jingsngew jong u ha ka basdang ka long ka jingsngewbitar bad ka jingsngewmong ba la pynbor ia u ban leh ia ka kam kaba don bad ka jingkhmih beiñ. Hynrei, ynda kham slem hadien, haba u la pyrkhat shaphang kata ka por, u la ainguh ia U Blei namar ba u la ioh ka burom kaba kat kane ha la ka jingim. U Markos u iathuh ba u dei u kpa jong u Aleksandar bad u Ruphos, arngut ki Khristan ba pawkhmat ha ka Balang hapdeng ki Apostol (Khmih Rom xvi : 13) ; bad ngim lah ban rai da kumwei pat, ba dei ka jingkynmaw ia kane ka por ha ka lynti sha Kalbari kaba la pynkylla ia ka jingim u Simon, bad kaba la ialam ia u bad ia ka ïing jong u shapoh ka jingngeit khristan. Ha khmih ia ka jingshakri une u briew ia U Khrist ! Ki la don ki briew kum ka Martha, kiba la siang ia ka miej na ka bynta jong U. Ki la don kiwei pat, kum uta u trai-ïing uba bha, kiba la ai jaka ruh ia U ha ka por ba ki nongshun ki la hajan. Ki la don de, kum kata ka kynthei kaba ju long kaba pop ; kiba la pynpait ia la ki khiew jingkynshew ban theh ha ki slajat jong U. Hynrei tang u Simon marwei uba la ioh bah ia ka diengphna U Jisu.

5. Ka Jingthoh halor ka Diengphna.—Haba ki la poi sha ka jaka ba ki la thmu, ki shipai ki la pyndem ia ka diengphna ha khyndew. Ki la pynthiah ia U Koidi jong ki halor jong ka, ki la sahprek ia ki kti bad ki kjat jong U ha ka. Nangta ki la khyllie ia ka bad ki la thung ha ka thliew kaba la tih ha khyndew. Nangta, la ong u Mathaios, "Haba ki da iashong, ki la iaap ia U hangta" (xxvii : 36). Ki la iaap ia U ! Ki la don markhmat bad ka jingjia ka ban pynkylla lut ia ka pyrthei baroh. Ki la peit shin, khlem da sngewthuh satia, ia ka dohnud U Blei ba la pynlyngkhuid. Ki la don hamar khmat

ka jingpynpaw ba khatduh. Bad ki la iohi—ei ei ruh em ! Ki la iashong hangta ki da ialehkai bad ki jingiakhalai jong ki ban pynsyrwa ia ka por. Namar donkam ban don borabor ka jingbit jingbiang ha ka jinglong jingim bad ka jinglong mynsiem u briew na ka bynta ba un lah ban ithuh ia U Blei.

Baroh sawngut ki nongthoh Gospel ki iathuh ba haneng khlied U Jisu, katba U dang sdien halor ka diengphna, ka la don ka jingthoh. Ka la ju long rukom ban leh kumta, haba sahnarphna iano iano, ban thoh ia ka daw rem jong u ba ki briew baroh kiba don bad kiba iaid na jan kin iohi bad tip namar balei ba la pyniap ia u kumta. Ia U Jisu la pynrem namar ba ki jingdawa jinglongsyiem ki long ki dak ka jingphon ia ka hima, bad namarkatta, ka long ka jingma ia u paidbah. Kata ka jingthoh ha khieh jong U ka long : "U Jisu U Nong-Nasareth U Syiem ki Jiw" (Ioan. xix : 19). Dei u Pilat uba la jied ia kita ki ktien bad ym don ba tip u mut aiu shisha. Hato kita ki ktien ki long tang ki 'tien krenbeiñ ia u khun u misteri, uba ki jingphohsniew lamwir jong u ban iatynjuh bor bad u Kaisar ki la pynjot ia u ? Lane, hato ym dei ka 'tien thamula ba la thmu ban krenbeiñ ia ki Jiw kiba u Pilat u la ibeiñ bad u la ieit ban pyndem, ka long noh kum ban ong, "Une u dei u Syiem jong phi, u Syiem shisha uba ki mraw kiba kum ma phi phi bit ban ioh ?" Kata ka lah ban long ka jingmut jong u ; namar ngi tip haba ki lyngdoh Jiw ki la pule ia ka jingthoh ki la sngewmong jur ia kita ki ktien bad ki la leit sha u Pilat ban kyrpad ia u ba un weng noh ia ka. Hynrei u Pilat u la shu rkhie ban peit ia ki ba ki iashri namar ka jingkren byndeng (*sarcasm*) jong u, bad u la ong ha ki. "Ia kaba la thoh, la thoh" (Ioan. xix : 22). Hynrei pynban, kam lah ban long ba ka jingmut u Pilat da kine ki ktien ka thew sha kaba kham jylliew ? Hato ym lah ban long ba don ei ei na ka bor U Jisu bad ka jinglongsyiem ba kynja Blei jong U, kaba la shoh ia u Pilat ? Ym dei da ka bakohnguh ia kata ka bor ba trei hapoh jong u, kaba um nud ban phla shai

wad ha lade hi, kaba la pynlong ia u ban thoh ia ki ktien, "Une U dei U Jisu Uba U Syiem" ? Ai ba kan long katba ka long, ngim don jingartatien ba ka kit jingmut jngai bad jylliew haba la thoh ha ki lai jait ktien, ka Grik, ka Latin bad ka Hebru. Ym don jingartatien ba la leh ia kane khnang ban skhem ban ym don na pdeng u paidbah u ban ym sngewthuh ia ka : hynrei ka Balang U Khrist ka la iohi ia ka borabor—ka long ka dak pyni ia ka jinglongtrai U Kynrad jong ka ia ka pyrthei baroh. Namar kine ki dei kita ki jait ktien kiba khraw ha ka pyrthei, kiba don bad ka jingmut. Ka ktien Grik ka la long ka ktien jingstad : ha ka pyrthei jingstad, ong kane ka jingthoh, U Jisu U long Syiem ! Ka ktien Latin ka la long ka ktien Aiñ bad ka ktien hima : hangta ruh U Jisu U long Syiem ! Ka ktien Hebru ka la long ka ktien niam ba la pynpaw : bad hangne ruh, U Jisu U long Syiem ! Namarkata, wad haba U dang sdien ba Un sa iap ka long kaba shisha ba "Ha ka khlieh jong U la don bun ki pansngiat" (Jingpyn. xix : 12).

6. Ia Lade Um treh ban Pynim.—Uta u nongpynshoi uba la ialeh ia U Jisu ha Ri Khlaw bad lynter ka jingim jong U, mynta sa ba un tur kynsan khatduh. Ki dkhot ka dorbor Sanhedrin haba kim pat jah thrang tang bad kaba ki la ioh ka rai pynrem ia U Khrist, ki la iawan shaduh Kalbari ban tynruh ia ki jingpang shitom jong U, bad ki la sdang ban krenbeiñ, "Lada Me long U Khun U Blei, to pynhiar ia lade na ka diengphna" (Math. xxvii : 40). Kata kam dei tang ka jingkynteit : ka la long ruh ka jingpynshoi. Ka la long ka jingpynshoi kaba arban. Ka la long ka jingpynshoi ban iehnoh pynsah khlem da mad ia ki jingjaw ba khatduh jong ka khuri kthang ka jingshah shitom, ban pyllait noh ia lade shuwa ka basiew dep ia ka dor jong ka pop da ka damli ba khatduh, ban pynbor ia ki briew ban ngeit ha U. "Ai ba Un hiar na ka diengphna, ngi ruh ngin ngeit ha U", la pyrta uta u paidbhur. Kata ka la long u sni ba shisha ia U Jisu, namar ka jingthmu jong ka

jingim jong U ka la long ban thaw ia ka jingngeit ha ki briew. Hynrei mynta shuwa ban iap U la weng noh bran ia kata ka jingpynshoi ba khatduh na U, U la kyntait kaba leh kambah kaba pynkyndit ia ki briew. U la lah rai kut naduh kata ka Ri Khlaw ba ym dei da ki lynti leh kambah ba ka hima jong U kan wan. Haba da ka sur krenbeiñ ki la pyrta, "U la pynim ia kiwei, pleng ia lade Um lah ban pynim" (Math. xxvii : 42), ki la kren kaba kham jylliew bad kham shisha ban ia kaba ki la sngewthuh. Ka la long kaba shisha, bad ka jingshisha ba tynrai jong ka Gospel, ha ka jingthrang jingsliang jong U ban pynim ia ka pyrthei da ka jingpynpaw ba khatduh ia la ka jingieit, U Jisu Um treh bad um lah hi ban pynim ia lade. Ym da ki prek ki nong-Rom ba la sah lyngba ki kti jong U, hynrei da ka jingieit ba janai kaba ha ka dohnud jong U hi, la khum ia U sha ka diengphna, hooid, la khum skhem sha ka haduh ba ka kam kan da dep ; bad ka jingbymtreh jong U ban pynim ia lade ka la kylla long ka jingpynim ia ka pyrthei.

7. **U Nongkamsniew ba jan iap.**—U Jisu Um shym la iap marwei. Ka lah ban long da ka jingkwah ki nongshun jong U ban nang pynjur shuh shuh ia ki jingleh thamula bad jinglehbein ia U ba ki la phah sahnarphna arngut ki nongtuh ha syndah jong U ; bad la kim shym la sngewthuh ia kata, ka don ka jingsngew dei biang ha kaba leh kumta. Baroh shijingim U Jisu U la long U Lok ki nongpop, bad wad haduh ka jingiap jong U ym shym la pyniakhlad ia U na ki. U Blei hi, haba U la khot naduh basdang ia la U khun ban long U Nongpynim ka pyrthei, U la pyniadait lang ia ka jingieit U Jisu bad ka jinglong khlemraiñ ki mynsiem bajot bapei : bad ia kaba U Blei U la pyniasoh lang, wat ai ba u briew un pyniakhlad. Kumta sha kamon bad sha kadiang ka diengphna U Jisu ha Kalbari ki ieng artylli ki diengphna jong arngut ki nongkamsniew (Louk. xxiii : 33). Kiei kine—ki arngut ki briew ba khlem kyrteng ba la sei ban pynieng ha khmat ka jingpeit jong ki

bun spah snem ? Ki kynja dakait lehse kum kito kiba la iathuh U Jisu kiba la ju don ha ka lynti hapdeng Jerusalem bad Jerikho. Ka lah ban long, ki dei ki lok u Barabbas u nongpynkhihwin ; namar ka jingpynkhih jong u ia u paidbah pyrshah ia ka Sorkar Rom ka la kylla long suki suki tang ka jingkhih thaw kulmar ban pyniap briew bad ban lute. Haba la sahnarphna ia ki ryngkat bad U Jisu, baroh arngut na ki ki la sdang krenbeiñ ia U. Hynrei la don ei ei shaphang Une U Briew ba hapdeng kaba la pynlong ia uwei na ki ban sngap jar. Une U Briew Uba la shah ia kane ka jingshitom khlem jingud, Uba wat hapoh ka syrngiew ka jingiap hi U la duwai pynban na ki bynta kiba la sahprek ia ki kti bad ki kjat jong U, "Ko Pa, to map ia ki, naba kim tip kaei ba ki leh"—U lah ban dei Uei ? Une u nongtuh u la iai khmih lieb shi lieb ia ka khmat ba i-suk ba i-ieit jong U. U dei ban long Uei ? Shisyndon, na kaba jylliew, ka jingngeit ka la kyrsoi bad ka la kiew sha jrong "Ko Jisu to kynmaw ianga ynda Me poi ha ka hima jong Me !" (Louk. xxiii:42). Kane ka long ka jingaiburom kaba phylla ia ka maiñ Syiem U Khrist, ba ha kata ka khyllipmat kaba khatduh, kaba la i kumba la duh lut khoit, uwei u briew, haba u la khmih shaiñ sha U, ha ka khyllipmat ba ka jingiap ka la ha tmier, u la iohi da la ka mynsiem ba U iaid shaphrang sha ka khet. "Shisha shisha," la ong U Jisu, "ha kane ka sngi men long lem bad Nga ha ka Paradais ;" Da kane U la shon ia la ka muhor ba khatduh ban pynskhem ia ka jingshisha ba ha ka khyllipmat, kano kano ka mynsiem kaba la jot la rem ha ka jingduhjingkyrmen, ka lah ban iaid lyngbn beit sha ka jingpyllait ka jingmap ban ioh phong ia ki jaiñkup ba lieh jong u riewkhuid.

8. **Ka jingat ka Jordan.**—Ka la don kawei ka khyllipmat hamar kita ki kynta ba khatduh jong ki jingshah shitom ba wad ka mynsiem U Jisu ka la khynñiuh, namar U Kpa jong U U la buhrieh noh ia la ka khmat na U. Ngim lah ban kyrmen ba ngi

lah ban shemphang lut kiba kumno ki la long ki jingpyrkhat bad ki jingsngew U Jisu haba U la pyrta ia ki ktien, "U Blei jong Nga, U Blei jong Nga, balei Me la iehnoh ia Nga ?" (Math. xxvii : 46; *ianujor bad* Salm xxii : 1). Ngi lah ban ong ba kata ka khyllipmat ba dum bad ba maian ka la long ka jingpynjanai ia kata ka jingpyniaryngkat ia lade (self-identification) kaba baroh shilynter jingim, bad ki briew ha baroh ki jingshem ba sngewtmang bad ba sngewmarwei tam ki mynsiem jong ki : hynrei ka dei ban long palat ia kata. Ngi lah ban ong ba ha kane ka por ka jinglong kaba khlemraiñ ba palat ia ki ktien ban kren, bad ka jingsngewshyrkhei jong baroh ki pop jong baroh ki khunbynriew ki la hiar lang ban tap halor ka dohnud ba khuid khlem pop jong U : hynrei wat katta ruh, ym pat lah ban thew ia ki jingjyllliew kane ka jinglynñiar kthang jong U. Ngi lah tang ban shu ieng na jngai bad dem la ki khlieh, bad iehnoh ia U Khrist ba Un iaid lyngba ia kata ka jingdum marwei hi. Tang kawei kaba shai skhem bha, kata ka long, haba U la poi ha kata ka dak ba ka jingngeit ka la dei ban pra ka jingngeit jong U kam treh ban pra ; namar haba ka jingpyrta jong U ka la kum basam pei ba ia ka jingjarjar, ka dang long hi kajuh, "U Blei jong Nga, U Blei jong Nga" !

Na lyndet kata ka jingpyrta ka la mih sa kawei pat kane ka sien, kum ka jingpyrta u nongjop—"La pyndep !" (Ioan. xix : 30). Kata kam shym la long kaba palat ia kaba la khmihlynti na baroh kiba la don ha Kalbari ba kin ong—hynrei haduh katno ka iapher bad ka jingmut U Jisu ! *La dep* ia ki shipai, bad mynta ki lah ban leit phai noh sha la ki jaka shong. *La dep* ia ka kmie jong U bad ka Mari Magdala bad kito kiba la ieit ia U haduh ka bakut, ba mynta kin leit phai noh kiba la thait sha ka pyrthei ka ban ym long shuh kajuh. *La dep* ia ki lyngdoh ba iabiria bad ia u paid lymmuh, ba mynta kin ioh iaroh ia lade ba ki la ioh la biang ia la ka kput. Hynrei haba Uta U Briew Uba ha ka diengphna kaba ha pdeng U la khmied ia la ki khmat sha bneng bad U la

pyrta jam kaba khatduh "La pyndep" ka hima jong ka jingdum baroh kawei ka la dei ban khynñiuh naduh ki nongrim jong ka. Namar ym dei tang kata ka jingban ka jingim ryngkat bad ki jingat ba shyrkhei jong ka ba ka *la dep* ia U Jisu mynta, lymne kam dei tang ka jingpynhiar mynsiem ba khatduh. Ka kam ka *la dep*, ka hima u soitan ka *la dep* ; bad kane ka la long ka jingpynbna ia kaba la jop, kane ka la long ka jingpynbna ia ka jingjop. Ryngkat bad kata ka jingpyrta, ka jingkmen ka mynsiem U Jisu ka la her bak shaduh la U Kpa. U la pyndonburom ia U Blei ha ka pyrthei ; U la pyndep ia kata ka kam kaba U Blei U la ai ha U ban leh.

9. Ka Diengphna ka Mut Aiu ia Ka Pyrthei.—Haba mynta ngi ieng halar ka dewkyntang Kalbari bad ba ngi khmied la ki khmat sha ka diengphna, ngi sngewthuh ia ka daw balei ba la ring sha ka ia ka jingiatiplem ki jaitbynriew mynta la 1900 snem kumba da u maknet, bad balei ba ki Khristan ki la sngew borabor ba ka dohnud kiei kiei baroh ka don hangne. U Jisu hi ruh U la tip bad U la iathuh shai ruh ba da ka jingiap jong U yn sa pyllait sha ka pyrthei ia ka bor ban pynim bad pynkhuid ia ki briew ka bym lah ban thew. Kata ka bor ka trei kongsan eh ha ki artylli ki liang.

(*i*) Ka jingiap U Jisu *ka la pynpaw ia ka pop ha ka jinglong ba shisha jong ka.* Ngin kynmaw hangne ba kita kiei kiei kiba sniew kiba la pynpoi ia U Jisu sha ka diengphna kim da dei kiba da khyllah eh. Ka jingkhwan-lade kaba ha u Kaiaphas, ka jingkhawpud kaba ha u Pilat, ka jingarsap sniew kaba ha u Herod, ka mynsiem bitar bad ka mynsiem shun kaba ha u paitbhur—kine baroh haba la *pynkynthah* (contacted) ia ki ha Uta Uba khlem Pop, kim lah shah khlem da wad ban pyniap noh ia U. Kane ka kdew ba ia U Jisu la sahnarphna da ki pop ba ki briew ki leh man ka sngi. Ia ngi baroh ruh la pyniabit lang hangne. Ka dohnud bad ka jingiatiplem jong ngi ka iathuh ia ngi ba haba ngi ieng halor u Lum Kalbari ngi iohi hangta ia

ki kam jong la ki kti jong ngi hi, ba ki pop kiba ngi ju ñiew sting eh katta katta ki trei pynban borabor ban sahnarphna ia U Khun U Blei. Ha kane ka jingmut, "ia Uta U Khunlangbrot la pyniap naduh la myn dang long ka pyrthei ' (Jingpyn xiii :8), bad dang iai pyniap ia U haduh kane ka sngi Ong u Pescal, "U Jisu Un jynjar kthang haduh ba wai noh ka pyrthei " Kumta, ka diengphna U Jisu ka pynpaw ia ka jinglong bad ka rong ba shisha jong ka pop, bad haba ka leh kumta ka pynkha ia ka jingkylla ka bamut kaba trei sha ka ban pynim Hangne ka don kawei ka bor ba rieh bad ba khraw jong ka.

(*ii*) Ka jingiap U Jisu, *ka pynpaw ia ka jingieit ba donbor tam U Blei.* U Jisu U la iap, ym dei na ka bynta ban pynsuk ia U Blei ba bitar, ym dei na ka bynta ban syrpai ia U ba Un kylla ka bamut ban ieit noh ia ngi ; ka jingpyrkhat kaba kum kata ka long ka bym iadei bad ka jingngeit Khristan. Ka jingieit U Blei ka long kaba bymjukut bad ka bym kylla. Ym ju don mynno mynno ha kano kano ka por ba donkam ban da pynkohnguh ia U Blei ban ieit. Em ka Kalbari kam dei ka jingpynjemnud U Jisu ia U Blei : Ka dei ka jingieit jong U Blei hi kaba trei da ka kam. Kumba na u lum mihding, shisien lano ma, ju bthei ka ding khlek kaba kyrsoi napoh ramew kumta ruh ha ka diengphna U Jisu ka jingieit U Blei ka la ba khlek, kum ka thylliej ding, ka da pynpaw ha kata ka jingjia ia kaba U Blei U long borabor ha ka jinglong tynrai jong U. Ka diengphna ka pynpaw ia ka dohnud jong Uba Bymjukut. Ka pynkylla ia ka jingaiei ba kan long kaba shisha. Ka pynlong ia ka jingieit kaba lah ban ioh da baroh ki mynsiem kiba sngewdonkam ia ka. Ka pyniasuk sha U Blei ia ki bapoh, bad ka wallam ia ka pyrthei sha kjat U Blei.

———

LYNNONG XXIX.

Ka Jingjop Thiaw.

[I Kor. xv : 3 : 9 ; Ioan. xx : 1-18 ; Math. xxviii : 1-15 ; Mark. xvi : 1-11 ; Louk. xxiv : 1-12.]

1. **Ka Jingjop ia ka Jingiap.**—Khmih hangne ia kine ki artylli ki dur. (*i*) Kawei ka long shaphangkata ka kamra kaba haneng ha Jerusalem ha kata ka miet jong ka Sngi Sahnarphna, bad ia i kynhun iba rit iba la leit phet rieh shata iba da khang skhem ia ki jingkhang khop namar ka jingsheptieng. Nalor ka batieng la don ruh ha ki ka jingnoh mynsiem bad ka jingduh jingkyrmen khoit. Haba la pynbria ia ki khmat jong ki, la pyndum buit bad pynthapbieit ia ki jingpyrkhat jong ki, ki la iashong kli kti khlem lah kren briew shuh, ba la pynrben ia ki mynsiem jong ki ruh haduh ba kim nang shuh wad ban duwai. Nadong shadong ka la wai. Ka nusib sniew ka la shoh ia ki. Ym don ei ei shuh kaba sah na ka bynta kaba ki dang sngewkwah im shuh. Kata ka long kawei ka dur—ka mynsiem jingshahjop thiaw.

(*ii*) Kane ka long ka dur kaba ar pat Hadien khyndiat taiew. Kijuh hi ki briew. Ym dei shuh kiba set kut ialade hapoh kamra. Ki don mynta sha surok. Ki long ki briew ba la kieng atiar ia lade da ka jingsngewskhem ba kynja Blei. Ki ktien jong ki ki sawa kum ka nar. Ki don ka khubor kaba ka pyrthei kam lah khlem da shahshkor. Ki long khlem sap jingsheptieng ei ei bad ki suk kyrhai eh. Ki khreh ka plan ban jop ia ka pyrthei.

Buh mar syndah ia kine ki artylli ki dur, peit ha ki nyngkong ia kane bad phai sa sha katai. Hangtai ka don ka jingjynjar namar ka jingkyrmen ba la shoh lwet, hangne pat ka jinglong shynrang jong ki riewkhuid ; hangtai ka don ka thymmei ka jingiaksaid kaba shah jop, hangne pat i symbai jong ka Balang kaba iaid jop thma shaphrang—bad tang ka

por ba lyngkot eh kaba la pyniakhlad hapdeng. Kumno kane ka jingkylla kyndit ba phylla ka la jia ha ka jingim kine ki briew ? Ngi lah ban batai la ka ? Ngi lah ! Hapdeng ki artylli ki dur don ei ei kaba la jia—*U Khrist U la mih pat.*

Ym pat ju la don kano kano ka jingpyrshang kaba la paw kum kaba la kyllon duh khoit kaba kat kane kaba la jia haba la pynhiar noh ia U Jisu ba na Nasaret na ka diengphna bad ba la leit thep ia ka met jong U hapoh u maw jingtep. "La sahnarphna ia U, U la iap, bad la tep ruh" ong ka Jingphla Jingngeit ki Apostol. Lada ki synran ki la iashong pyrkhat ei ei shaphang la ka jong ka lawei, khlem artatien ki la iohi ia lade ba ki la iapar mian soit da ka jingsngewlehraiñ sha la ki ïing ki sem na kiba ki la mih mynba U Jisu U la khot ia ki ha ka banyngkong, bad ki lam iohsngew lypa ia ki jingkrenbeiñ bad ki jingkren byndeng ki briew ia ki ha ki lynti shnong katba ki dang ialeit phaidien. "Nga ngan leit tong dohkha noh", la ong u Simon Petros ; hynrei u la sngewthuh shai ba wad la u leit phai biang sha la ka kam kaba mynshuwa, un ym lah shem jinghun shuh mynta : Ka jingshem mynsiem jong u shaphang U Jisu ka la lah kem ia U, bad kata ka la pynlong ia u u bym bit shuh ban trei ia kano kano kawei pat ka kam lano lano ruh. Ym dei tang ba U Khrist U la iap : Ka Niam Khristan ruh ka la iap. Bad halor ka jingtep jong ka ia u maw ka jingduh jingkyrmen uba khraw la tyllun ban khang ia ka.

Hynrei pynban lah ban don ha ka dohnud uwei hangne uwei hangtai ka jingpyrkhat kaba ngut ngut nget nget ba kaei re kaei kaba ki la iohi ha Kalbari kam pat kut bad kam lah ban long ka bakut. Ha kawei ka *drama* u John Masefield kaba kyrteng ***The Trail of Jesus*** (Ka Jingbishar ia U Jisu), la don kawei ka bynta kaba sngewshoh eh ha kaba u Longinus Rangbah Shispah uba pyniaid ia ki shipai ha ka diengphna, u la wan phai sha u Pilat ban ai ***report*** ia la ka jingtrei ha kata ka sngi. Haba la ai ia ka

report, ka tnga u Pilat, kyrteng ka Procula, ka la khawoit kti ia uta u rangbah shispah ban wan iathuh ia ka ha kano ka rukom Uta U Koidi U la iap. Haba la dep ka ba iathuh, ka la kylli, "Phi tharai U la lah iap ?" "Em Kong" la jubab u Longinus, "ngam tharai". "Te hangno U don ?" "La pyllait sha ka pyrthei, Kong, ha kaba u nong-Rom lane u Jiw um lah ban pynsangeh shuh ia ka jingshisha jong U." Haba ngi ieng hapoh ka syrngiew jong ka diengphna, ha kaba U Bakhuid-tam bad U Bakong-san-tam-eh napdeng kiba la ju iaid ju ieng ha kane ka khyndew U la sdien, ngi iohsngew ia ka jingsawa kaba napoh ka mynsiem kaba kren ha ngi, ba kata kam lah ban long ka bakut. Kam shym dei ka bakut. Ha ka ktieu jong ka Jingphla Jingngeit—"Ha kaba lai ka sngi U la mihpat na kiba iap ; U la kiew sha bneng, bad U shong ha ka kti kamon U Blei Uba U Kpa Badonbor Baroh"

2. Ka Jingmihpat ka Dei ka Jingjia ba Shisha. Ka Sakhi ia ka Jingmihpat ka long kaba skhem bym lah pynrem. Lah ban shem ki jingiapher ktien ha kaba iathuh shaphang kane ka jingjia kaba khraw ha ki Gospel. Hynrei kine, ha ka jaka ba kin nang pynsting thew ia ka jingshisha ki Jingthoh, ki la nang pynskhem pynban. Pyrkhat ia ki jingjia. Pyrkhat shaphang kine ki synran : la pynlyngoh lyngngaiñ bad pynsynñia tiaw ia ki da ka jingshem ba U Trai jong ki U dang im. Pyrkhat shaphang kine kiwei pat ki nongiohi—Ka Mari Magdala bad kiwei—ki la don hapdeng ki jingpynkhih mynsiem kiba jur bad ki jingsngew ba tyllep lin ia ki bor pyrkhat jong ki. Don jingphylla aiu haba da ki snem hadien, ki nongthoh Gospel na la ki jong ki jong ki jaka ki la thoh da ka jingkynmaw shaphang baroh kito ki jingjia ba dap jingkmen, lada paw ki jingiapher hangne khyndiat hangtai khyndiat uwei na uwei pat ? Kata ka lah ban pyntlot bor ha kano kano ka rukom ia ka jingsakhi jong ki ? Da khongpong pynban, ngin da la kham sngewshitom jingmut shibun lada kine ki jingiapaer ktien kim shym la don.

Namar hangta kan long kaba eh ban pyrshah ia ka nia kaba ong ba ia ka jingthoh Gospel la iathoh lang. Ka nuksa kaba shai shaphang ka jingiapher ha ki jingiathuh ktien ia ki kynja jingjia ba pynkhih mynsiem kiba kum kine, lah ban shem ha ki jingiathuh shaphang ki jingjia ha ka por Thma Bah : Kiba iohi ia kano kano ka jingjia ki iathuh ia ka ha la kajong kajong ka rukom.

Ka jingsakhi jong ki Gospel ia ka Jingmihpat U Jisu ka paw shai ba ka long kaba shisha bad kaba skhem tang shu khmih ia ka. Ka long ka jingsakhi jong ki briew kiba ha lade hi ki da sngewskhem, bad naduh sdang haduh kut ka shoh jingmut lynter. Khmih kine harum :—

(*i*) Kane kawei ka long ka sakhi kaba da khlaiñ eh, ba haba, tang 50 sngi hadien ka Jingsahnarphna, ki Apostol ki la sdang ka baialap ha Jerusalem shaphang ka Jingmihpat, *ka jingsakhi ka la pynkynduh mynsiem ia ki briew da ki hajar*. Lada ki jingiathuh kiba ki apostol ki la ialap madan kim shym la long kiba shisha, haba ki dang jia shen katta katta, ka la dei ban long ka kabu ia ki nongshun jong ki ban iakob pyrshah bad ban pynlamler ia ki. Ki la don ki briew ha Jerusalem kiba ym shym la kwah ei ei ruh kaba kham bha ban ia ka ban iohi ba ia kane ka jingkhih niam thymmai la pyndam khoit ; bad ym don jingartatien ei ei ruh ba lada don da kano kano ka lad ban leh, ban pynlong lamler ia ka jingiathuh ki Apostol, kin ym da la tyngai ia la ka buit ka bor. Hynrei ym shym la don jingiathew nia pyrshah ei ei. Lada U Jisu Um shym la mihpat shisha, kan da la long kaba jem ha kata ka por ban pynshisha ba Um shym la mihpat, bad ym don jingpyrshang ei ei ban leh kumta. Kane ka jingshahkjop ki nongshun U Jisu ha kata ka por ka long ka sakhi kaba kongsan kaba pyni ia ka jingshisha kaba ki Apostol ki pynbna. Ki jingiathuh ki la ieng khlem don ba pyrshah namar ki long ki bym lah ban ujor pyrshah. Ka Gospel shaphang ka Jingmihpat ka la long ka bym lah ialeh mano mano.

(*ii*) Lait noh na ka jingsakhi kaba da ki jingthoh, ua don kamei pat ka jait sakhi kaba shai kaba paw ha *ka jiugpynkylla dur thymmai ba phylla ia ki synran hi.* Dei tang da ka Jingmihpat ba lah ban batai ia ki jingkylla bak ba kyndit ha kine ki briew na ka jingim ka jingduh jingkyrmen bad ka jingshahrem khop sha ka jingim kaba phyrnai khrek bad kaba long kynrad halor ka jingim. Hangne dei u mawsiang bah ha uba ki phrod baroh ki nia bad ki khana khutia ba ki briew ki lah ban thaw buit pyrshah. Ka jingpyrkhat kaba ong ba ki synran haba ki la duh ia la U Kynrad ki la thaw ka jingiathuhkhana shaphang ka jingwanphai pat jong U sha ki, ka iap hi tang da ka jingsakhi kine ki briew da la ka jingim. Ka jingthaw ia kaba khlem da long kam lah ban pynkylla ia ka jinglong ki briew, bad ym don hi ruh u briew u ban shah iap na ka bynta ka jinglamler. Tang kawei kaei kaei kaba lah ban batai shaphang kane ka jingkylla ka rukom im kine ki briew, kata ka long, *U Khrist U la mihpat shisha.*

(*iii*) Ka don kawei pat ka jingsakhi kaba sha lyndet ki synran kiba nyngkong, kata *ka long ka jingshisha kaba shaphang ka Balang Khristan. Ka* long ka jingiathuh histori kaba shynna ba dei ka jingngeit ha ka Jingmihpat kaba la pynlong im ia ka Balang ; bad haba ka Balang ka la mih na Jerusalem ban leit jop pyrthei, dei ka khubor shaphang ka Jingmihpat kaba la long ka bor bah. Ia ka jingshisha shaphang ki jingjia ba phylla ba la iathuh ha ki lynnong kiba khatduh jong ki Saw Gospel la phla da ki Khristan baroh ha ki khadkhyndai spah snem ba la lah ; namar ym don uba ngeit sngur thisha ba ka kynhun ba kynja mynsiem kum ka Balang, ka bym lah pynduh daei daei, ka bym lah don pud ha ka jingtrei jong ka bad ka bym lah bit duh ha ka jingkordor na ka bynta ki mynsiem ki briew, ka lah ban mih na ka kaei kaei ka bym long kaba shisha nadong shadong. Lada U Khrist Um pat shym la mihpat shisha, ka Balang ia kaba la

khot da ka kyrteng jong U kan da la duh la slem, namar da ki buit ba sngewrunar la thew pyrshah ia ka lyngba ki snem lynter. Bunsien, shisha, la i kumba ka la shah rem bad ba kan iap noh syndon bad ki nongtih jingtep kum u Hume, u Voltaire bad kiwei kiwei ki la trei minot ha lum jingtep ; hynrei man ka teng ka la pynpait ia ka jingtep bad ka la pyntyllun noh ia u maw jingkhang. Tang ka jingshisha kaba dei shaphang ka Jingmihpat U Jisu kaba lah ban batai ia ka Balang U Blei U Baim.

(*iv*) Kitei ki jingsakhi ki long kiba biang bad kiba donkam eh. Hynrei ka sakhi kaba ieng khlieh duh shaphang ka Jingmihpat ka long *Ka Person U Jisu hi.* Kane ka long kata kaba ki synran ki la shem ; la khyllie ia ki na kaba ki la shan shoh khaw tyndep ha ka jinglyugngoh sha ka jinglong kaba skhem bha da ka. Haba ki la bishar bniah shaphang U Jisu, aiu U la long mynshuwa bad Une Uba ki shem mynta, kam lah long satia haba da lei lei ba Un ym dei ban mihpat. Kumba uwei na pdeng jong ki u la pynpaw shisien—"Kam lah long (ia ka jingiap) ban bat ma ka ia U" (Ki Kam. ii : 24). Kata ka la long ka jingshem mynsiem kaba khraw, bad ha ka jingminot bniah jong ngi shaphang U Jisu bad ki synran jong U ki paw shibun kiei kiei kiba thew bad ialam sha kane ka jingshisha.

(*a*) Kaba la shon jur eh ha kine ki briew shaphang U Kynrad jong ki ka la long *ka jingphuh-im ba lynter jong U.* La ong u Ioannis "Ha U la don ka jingim" (1 : 4). U Petros u khot ia U, "U Syiem ka Jingim" (Ki Kam. iii : 15). Plied ia ki Gospel katba phi mon, ha kano kano ka sla, kawei kaba phin shem kaba shoh eh ia phi ka long ba phin shem ia Uwei Uba phyrnai kum ka step, bad Uba phuh-im kum ka jingpyrsad mynsiem U Blei hi. Man uba iashem bad U Jisu u sngew shaphang jong U ba U don ka bor jingim kaba phylla ha U, bad ba la ki la iohi ei ei kaba katno katno ruh ha U, pynban dang don shuh aiu re aiu ka bym pat paw lut na U. Kane

kaei kaei ka batai shaphang ki jingkyrpad kiba eh ba ki briew ki la pan na U. Shim kum ka nuksa shaphang ka jingpang ñiangthohlieh : ka long ka jingpang bym lah pynkoit ; hynrei la ong uwei u nongpang, "Ah Trai, lada Me mon Me lah ban pynkhiah ia nga" (Math. viii : 2). Ki briew kim lah ban pyrkhat ba don kaei kaei kaba palat bor ia U Khrist ban leh. Wad ka jingiap hi ka dei ban dem.

(*b*) Nalor kata *ka don ka jingieit U Jisu.* Naduh ka sngi nyngkong ba ki synran ki la ithuh ia U, ki la mad ia kata ka jingieit kaba don ha ka ki dak ka jingbymlah duh shuh lano lano. Ka la pynshlei ia ka pyrthei jingim jong ki baroh kawei da kata ka jingshai bym ju don ha duriaw ne ryngkew. Ia kaba kum kata ka jingieit yn ym lah lano lano ban kmieh noh na kata ba la shah ieit. Kan pynpait wad ia ka jingtep na ka ban bat ia la ka jong.

(*k*) Hynrei kaba kham donkam shuh shuh ban kynmaw ka long, *ka jinglong ba janai khlem pop U Jisu.* Ngi la iohi mynshuwa ba la iathaiñ lang bad ki kambah U Trai Jisu ka jinglong ba khlem pop jong U (Khmih sla 63). Tang ha U Jisu hi, na pdeng ki khun ki briew, la shem ia ka jinglong ba lait khuid phar na ka pop ; bad ka bor jong ka mynsiem halor ka doh, kaba ha kiwei kiwei ki briew ka long kaba la shah pynwit bad pyntngit man ka por da ka pop, tang ha U ka la lait phar. Na U Jisu, namarkata, ki kambah ki la shu tuid hi, bad kata ka Jingmihpat kaba long ka kambah kaba khrawbor tam na baroh, ym lah shuh ban khang ia ka, bad ka la kylla long pynban kaba dei ban jia.

(*d*) Kaba la ialam ia ki synran ban rai kut shaphang ia lade ka la long *ka jingshem jong ki hi da lade shaphang U Jisu.* Ka jingiasyllok jong ki bad U ka la pynshisha ha ki ba U kham palat ban ia u briew ; bad la ka Kalbari ka la pynkah dum ia kata ka jingngeit jong ki, ha kaba sa shikylla pat ka la shai kdar. Haba ki la sngew shaphang U Jisu kumba

ki la sngew shaphang U Blei, ki iohi mynta ba ki Jingmihpat ka la long kaba skhem naduh ba sdang: namar lada U Jisu U la iap, bad ba katta la dep, te U Blei ruh U la dei ban iap. Kumta, ha kaba khatduh, ka jingpynsabut shaphang ka Jingmihpat ka long ka Person U Jisu hi bad ka jingshem mynsiem ki briew shaphang U Jisu. Kam long kaba lah ia U—U Blei ha ka doh—ba ka jingiap kan bat ia U.

LYNNONG XXX.

Ka Jingjop Thiaw (*Babteng*)

[*Louk. xxiv : 13-35 ; Ioan. xx : 19-31, xxi : 14 ; Ki Kam. ii : 29-36*].

1. U Nonghikai U la iashem bad la ki Lok.—Ka banyngkong eh ban iohi ia U Jisu hadien ka jingiap jong U dei ka Mari Magdala (Ioan. xx : 1, 11 ; Math. xxviii : 1, 9). Ka khubor kaba khraw tam ba la mih ha ka pyrthei, ka khubor kaba la pynkylla ia ka jingim u khunbynriew bad kaba la pynkhyllliuh ia ki khet bad pynkylla khongpong ia ki hima, ka khubor kaba haduh mynta ka dang tawiar ia ka pyrthei ryngkat bad ka jingpyndap jingkmen bad jingsngewbha ia kawei pa kawei ka mynsiem Khristan, ka la wan nyngkong sha kawei ka kynthei kaba na kyndong, na kaba la mih noh hynñiew ki ksuid, kaba ym don dak phylla ei ei ruh ha ka hynrei tang ka dohnud ba la map bad mynta kaba dap jingieit. Ka Mari ka la mih ban leit iam ha syndah ka metiap haba kam pat shai. Ka la kren marwei marwei ha lade ba ym don ei ei shuh ha ka pyrthei hynrei sa tang ka metiap—ka jingsawa na ka shynrang U Jisu kan ym mih shuh, ka jingshai ha ki khmat jong U kan ym phyrnai shuh, ka mynsiem kan ym khih shuh—baroh kheit la leit, sa mynta sa tang ka metiap ban leit bad ban sngewnguh khatduh bad ban pyndonkam ban shakri ia ka. Habu ka la poi ha jingtep, wat kata ka metiap ka la leit, kam don shuh;

Hangne te ka jingsngewtmang jong ka ka la poi shaduh bakut. "Ki la shim noh ia U Trai jong nga, bad ngam tip hangno ki la iabuh ia U." Haba la tap ia ki khmat jong ka da ki ummat, kam lah iohi shuh ia Uwei Uba ieng hajan jong ka, hynrei haba U la khot ia ka da ka kyrteng ka sa sngewthuh. "U Jisu U la ong ia ka, Mari! Ka la phaidien bad ka la ong ha U, Rabboni; kaba mut, Nonghikai." Na la ka jingdap ka mynsiem ba la ioh im bad ba la ioh m p ka la aiti ia lade ha U Jisu; bad borabor dei kito kiba ieit tam eh ia U Jisu, kiba iohi nyngkong ia U.

U Loukas u thoh ka jingiathuhkhana kaba sngewtynnad shaphang U Khrist ha ka lynti sha Emmaus (Louk. xxiv : 13-35). Ban iakynduh bad ka jingsngewduh jingkyrmen ha U Jisu Khrist ka long kaba sniew than eh ia uno uno; hynrei kaba kum kane ka jingsngewduh jingkyrmen ka la ngat ha ki dohnud u Kleopas bad u lok jong u, haba ki dang leit phai sha la shnong ha ka janmiet jong kata ka sngi. Ki la iakren teh teh paralok shaphang ka jingkyrmen ba ki la duh—ki da iapynkynmaw ia lade shaphang kita ki sngi ba ki la khmih ha U Jisu kum U Riew Shong Blei, ki da sngewskhem ruh ba Une U dei uta U Syiem U ban sa wan bad U Kapten jong ki shiphew hajar ki mynsiem. "Ngi la iakyrmen ba long ma U U ban sa siewspah ia U Israel." Bad mynta ka la kut ha ka jingsngew dumbuit bad ka jingsngew pait dohnud bad ka jingsngew babe. Hynrei U Khrist borabor U long hajan eh haba ki briew ki pyrkhat ba U la dep junom, bad katba ki dang shahshkor ia ka jingkren jong Uta U Nongwei Uba la wan lap ia ki ha lynti ka dohnud jong ki ka la sdang ban pluh. Shuwa ba kin lap pyrkhat ki la lap ba poi ha ka shnong ba ki la thmu: ym pat ju shem mynno mynno ba ka lynti na Jerusalem sha Emmaus ka jan kumba ka la long ha kata ka janmiet; Ka la long kaba eh ban ong *Khublei* ia Uta U Nongwei Uba la ktah ban beh noh shajngai ia ka jingdum na ki bad Uba la pynshat jingshai pat ha ki, bad aiu re ka la pynlong ia ki

ban bat ia U sa khyndiat ban iabam jasong lang bad ki. Hangta la jia aiu re aiu, tip, dei ha kaba kdiah ia kata ka jingbam ba paw ki dak prek ha ki kti jong U, ne, dei ha ka rukom duwai shuwa ban iabam—la ka long ha kaba kumno kumno ruh la weng ia ka jingkah ki khmat jong ki bad ki la ithuh ia U, ki la khot ruh ia U da ka kyrteng.

Ha kata kajuh ka miet ha Jerusalem, ia kita ki synran ba la sakma khlem nongialam la pyniashem pat bad la U Kynrad jong ki. "Haba la khang ia ki jingkhang...U Jisu U la rung, bad U la ieng hapdeng jong ki" (Ionn. xx : 19 : Louk. xxiv : 36). Arngut napdeng ki synran kim shym la iadon ryngkat ha kata ka khyllipmat kaba khraw—U Judas bad u Thomas. U Judas u la leit "sha la ka jaka" (Ki Kam.i : 25). Hynrei shano u Thomas ? Khlem pep u la iaidwir ha ka badum u la bynñiaw ha la ka jingsngewsih, um kwah ialang lok shuh badno badno ruh, em, wad la ki para synran jong U. U la poi ia ka khlaw ka btap, bad u lah ban poi shaduh ki sharing lum ka Kalbari hi. Ynda mynstep, ha kawei pat ka sngi u Petros bad u Ioannis, bad ka 'mat sngewbha ha ki khmat jong ki, ki la ring ia u ban iathuh shaphang ka khubor ba phylla : hynrei u la khmih sngewlem ia ki ryngkat bad ka jingsngewsih u da ong shaphang jong ki ba ki la ruma lamwir shitaiew hadien kata pat, u la iadon lang ha ka kamra kaba ha neng ; bad U Jisu Uba ju iaishah slem bad kiba da artatien sngur mynsiem, U la pynpaw pat ia lade hangta. Ha kane ka por ka jingpynpaw U Nonghikai ia lade ka thew kham kyrpang na ka bynta une u synran ba artatien. U Thomas mynta u la iohi ia kaba kiwei pat ki la lah iohi mynshuwa bad haba u la ioh ka jingsngewskhem u la pyrta jam "U Trai jong nga bad U Blei jong nga," da kane u la ñiad noh kdar ia ka jingkahdum na ka mynsiem jong u.

Haba ngi pule ia ki jingiathuhkhana ki nongthoh Gospel shaphang U Trai Ba La Mihpat, ngi shem kawei ka jingphylla, bad kata ka long, une U Jisu ba

kine ki briew ki la iohi mynta U dei Uta Ujuh U Nonghikai Uba ki la ithuh ithaw mynshuwa, pynban don 'rah ka jingiapher. Wat ktah ia nga," U la ong (Ioan. xx : 17) Kane kam mut ba ki dei ban iáng sha ba pajih, hynrei ka mut ba ka lynnong kaba syngkong ka jingiasyllok jong ki bad U ka la wai, bad yn sdang sa ka lynnong kaba ar pat. Naduh mynta, ka por bad ka jaka kam lah khang shuh ia U : U la wan sha ki bad U la mih noh na ki ha ki rukom ba kim sngew shemphang (Louk. xxiv : 36 ; Ioan. xx : 19). Borabor, kim lah ithuh ia U ha kaba shisyndon, kumba ngi la iohi ha kaba iadei bad kata ka Mari Magdala bad ki nongleit sha Emmaus. "Haba ki la iohi ia U, don kiba artatien" (Math. xxviii : 17). "U la paw ha kawei pat ka dur" (Mark. xvi : 12). "Ki la tharai ba ki la iohi rngai" (Louk. xxiv : 37). "U Jisu U la iong ha ryngkew : hynrei ki synran kim shym la tip ba dei U Jisu" (Ioan. xxi : 4). U la long Ujuh, hynrei U iapher. U dang long U Lok Uba ki la ju iaid lang mynshuwa harud ki lyngkha kew ka Galilaia, Uba ki la ju iathiah lang mynmiet hapoh khlaw khlem jingkah ; Ujuh U Nonghikai Uba la iathuhkhana ba bha ha ki shaphang ki 'tiew lili ka ryngkew bad ki sim ka suiñ bneng, shaphang ki lyngkor bad ki sharak bad ki khynnah rit ba ki da jalehkai : pynban kumei re kumei ki la sma ba don ka jingiapher. Hynrei kata ka la dei hi ban long kumta. Namar U la dei ban iaid ka lynti kaba jngai eh naduh ba ka Kalbari ka la knih jubor ia U na ki. U la wan phai na kata ka ri bym don ba tip, na kaba ki nongleit jingleit shata kim ju wan phai shuh mynno mynno. Bad ka lyer jong kata ka ri ka la don sawdong ia U. Um dei shuh U jong kane ka pyrthei mariang kaba khim kaba la synshar da ka por bad ka jingjngai : U dei mynta U jong kata ka pyrthei mynsiem kaba kham iar bad kham haneng, kaba tang ma ka kaba shisha bad kaba bymjukut.

2. Ka Jingmut ba Tynrai shaphang ka Jingmihpat.—Ngi la dei ban khmihlynti ba ka jingjia kaba kum kane ka la dei ban ktah jur ym tang ia ki synran,

kane ym tang ia ka Balang, hynrei ia ka pyrthei baroh kawei. Ka mut aiu kane ka Jingmihpat U Jisu ?

(i) *Ka mut ka jingsakhi pynskhem U Blei ia la U Khun.*—Haba ki synran ki leit ban ialap bad pynbna shaphang U Trai Ba La Mihpat jong ki la pyndonkam ka jingkren da kaba ong, ym "U la mihpat," hynrei "la U la pynmih pat" ; namar da kaba kynja mynsiem ki la iohi ba kane ka long ka jingpynpaw ia ka bor U Blei, ka long ka jingsei U Blei ia la ka ksangkti kamon ka bor na ka bynta la U Khun Baieit eh jong U (Ki Kam. ii : 24, 32 ; iii : 15 ; iv : 10 ; Rom. vi : 4, 9 ; 1 Kor. xi : 15) Ba U Briew ba la iap kum u dakait Un dei pynban U Messaiah, ka la long ka jingpyrkhat ym tang kaba sngewtriem, hynrei kaba sngewsang ha ka jingpyrkhat ki Jiw kiba pyrkhing niam, bad ym khyndiat ki briew ba riewblei kiba la bat kyrmen harieh shaphang U Jisu ki la dei ban ñiew ba ka diengphna ka la pynwai artad ia ki jingdawa jong U baroh. Hynrei hangne ha ka Jingmihpat, U Blei U la pynskhem shai kdar ha madan ia kito baroh ki jingkyrmen bad ki jingkhmihlynti ki briew shaphang U Jisu ; ha kane ka jingjia ka paw ka muhor kaba shynna kaba U Blei U pynskhem ia ka jinglong Messaiah U Jisu, ka long ka jingsakhi pynskhem kaba kut jong U Blei ia la U Khun.

(ii) *Ka mut ka jingsakhi pynskhem ia ka hok.*—Da kaba leh shlur U Jisu U la nud ban kheiñduh lut ia kaba U la long na ka bynta ban pynieng ia ka jingbha, ka jingshisha bad ka jingieit. Kine ki la long kita kiba U la ialap shaphang ka jingbha kor tam jong ki : U la pynkyntang aiti lut khoit ia la ka jingim na ka bynta kine ; bad namar ka jingngeit jong U ha ki U la kloi ban shah iap. Lada U Jisu ba khlem pop U la sahkut ha jingtep, yn ym lah satia khlem da rai shaphang kane ka pyrthei ba ka shu long kai, shaphang ka jingbha ba ka long ka maia, bad shaphang ka burom ba ka long ka lili ba shetkylla. Hynrei ha kata ka step jingmihpat, tang

da kata kawei ka jingjia, la shonshap pynskhem ia kata ka lynti kaba donburom bad kaba klet ia lade na ka bynta kiwei. Mynta ngi tip ba ka jingpynlong baroh kawei ka don ha ka liang jong u briew uba ialeh ia ka jingialeh ba bha. U Jisu U la mihpat: bad ka hok ka la ioh ksan.

(iii) *Ka jingmihpat ka mut ruh ka jingsngewskhem shaphang ka jingim jong ka jingbymiap shuh.*—Ki riewpyrthei, haba ki khmihthuh ia ka jingiaid jingieng ki briew U Jisu Khrist ha ka pyrthei ki la i-shoh jingmut shaphang bun kiei kiei, bad kaba ktah eh ia ki ka long ka jingibeiñ ki Khristan ia ka jingiap: bad dei U Khrist Ba La Mihpat Uba la pynduh ia ka bor na u syiem jong ki jingpynshyrkhei. "Nga leit ban pynkhreh ka jaka ia phi," U ong, bad "Ngan wan pat bad Ngan shimti ia phi sha lade" (Ioan. xiv : 2, 3); bad lada kaba kum kata ka dei ka jingiap, donkam aiu ban sheptieng ? Ka jingjop U Kynrad jong ki ia ka jingiap ka kit lang ia ki ruh. "Namar ba Nga im, phi ruh phin sa im" (Ioan. xiv : 19).

(iv) *Khatduh iawai, ka Jingmihpat ka mut U Khrist ba im duh junom.*—Wad haba kita ki sawphew sngi kiba bud hadien kata ka step jingmihpat ki la leit noh, ki synran ki la tip ba kim shym pat duh ia U Trai jong ki". Man ka sngi la iai pynshisha ha ka jingshem jong ki ia ka ktien ba U la kren, "Ha khmih, Nga long lem bad phi ha la ka sngi, haduh ka bakut" (Math. xxviii : 20). Lyngba baroh ki jingjia ha ki sngi ka jingshakri jong ki, ym dei ka jingkynmaw ia U kaba rum rum ram ram kaba la kyrshan bor ia ki hynrei ka jingdon markhmat bad ka jingwan long lok jong U kaba man ka sngi ; bad haba ki la iohi ia ka jingiap ba ka wan kyndit ban tur sha ki kumba ka la long ia U Kynrad jong ki, dei ki kti ba sbun jong U kiba la bat skhem ia ki. Nalor kata, kane kam dei ka jingshem ba iakynduh tang ma ki. Ki don bun ki paidbah shynrang bad kynthei naduh ka por ki synran, ki la ioh ban iaid lem bad iakren ruh ban U Khrist. Kane kam dei ka kam phylla. Namar lada U Khrist U la mihpat shisha, kaba mut ba U

dang im haduh mynta, balei ym bit ba ki lok jong U kim iashem teng teng markhmat bad U ? Kaba kum kata ka jingiashem lang ka long ka jingmih na kata ka Jingmihpat. Shisien u Dr. R. W. Dale, u nongiathuhkhana ba khraw na Birmingham u la iathuh ba ha kawei ka sngi, katba u dang thoh ia kawei ka jingiathuhkhana, ka jingshisha shaphang ka jingmihpat ka la paw shai ha khmat jong u palat ia kaba u la ju pyrkhat. "*U Khrist U dang im,*" nga la ong ha lade : '*dang im !*' bad nga la sangeh ban pyrkhat :—'*dang im !*' bad nangta nga la sangeh pat ; '*dang im !*' ka lah ban long shisha kata ? Dang im shisha kumba long ma nga une ?' Nga la khie ieng bad nga la iaid shane shatai nga da ong artad bunsien, '*U Khrist U dang im ! U Khrist U dong im !*' Ha ka banyngkong ka dang sawa kaba sngewphylla bad sngeweh, hynrei hadien ka là wan ngat ha nga kum ka jingbthei kynsan ka burom ba kyndit kyndit."

Hooid, U Khrist U dang im. Ia ki hajar bad ki phew hajar ha kane ka khyllipmat hi kane kam dei kaba shuiathuhkhana kai, hynrei ka long ka jingshem kaba la da pynshisha bym lah shuh ban pynkhih ; bad lada mynta kine ki briew ki lah ban im ka jingim kaba jop thiaw ha kaba mynno mynno pat ki la shahjop suda, ka daw ka dei ban long namar ba ki la shem ia Une U Trai Ba La Mihpat Uba la iaidkai hapdeng ki syntiew kata ka kper ha kata ka Step Sngi Jingmihpat kaba nyngkong.

LYNNONG XXXI

U Kynrad Bad U Trai Ka Jingim

[*Math. xxviii : 16-20 ; Ioan. xvi : 1-15 ; Ki Kam. i : 1-12 ; I Kor. xii : 1-6 ; Kol. i : 16-20 ; Jingpyn. xix : 11-16 ; xxii : 12-21*].

1. Ka Kam U Khrist kaba la Dep bad kaba dang Sah.—Mynta ngi la poi sha ka bakut. Hynrei

la bakut shaphang ka jingim U Khrist ka long pynban ka jingsdang. Ki Nongthoh jong ki Saw Gospel ki la sngew kumta ruh ; haba la kut kaba ki la thoh kim shym la thoh "LA KUT." Haba ki la buh ha thian la ki khulom bad ki la khylliap ia, la ki kot ki la sngew kumba ki la shu pyndep ia ka bynta kaba nyngkong, bad ia kaba sah yn sa nang thoh pat hadien lyngba ki rta ki por bad ki aiom ki ban dang wan. Uwei na ki—u Loukas—ynda u la thoh katno por hadien, u la thoh pat ia ka bynta ka baar, u da khot kyrteng ia ka *Ki Kam ki Apostol*, u da kdew sha ka kitab kaba nyngkong ku'mne, "Ka jingiathuhkhana kaba nyngkong nga la thaw...shaphang kiei kiei baroh kiba U Jisu U la sdang ban leh bad ban hikai ruh" (Ki Kam. i : 1) ; namar u Loukas u la ithuh ba la u la thoh katno katno ruh, dang sah shibun shuh ka ban dang bud hadien. U Apostol Paul u la ong, "U Khrist haba la pynmih noh ia U na ki baiap Un ym iap shuh keiñ" (Rom. vi : 9). Kata baroh ka la dep. Ka jingtrei jong U ha ka pyrthei, ka jingpisa mynsiem kaba ha Kper Gethsemane, ka jingshah kem bad ka jingbishar, ka jingthait ka lynti sha Kalbari, ka jingiap jong ka diengphna—Kine baroh ki la wai bad kin ym lah jia shuh lano lano. Kine ki long kiba la lah jia shisien. Ki la wan bad ki la leit bad kin ym jia shuh. Ia ka dor kaba biang namar ka pop la siew dep. Ym don ei ei shuh kaba aahteng khlem dep Ym don ei ei shuh ba duna ban dang pyndap. Nalor U Jisu, lehnohei ba ngi lah ban kyrmen ban jam palat. Ka long kaba shisha ba ka jingim U Jisu ka la wai bad ka la janai ha Kalbari bad ha ka jingtep ba suda bad ka jingkiew noh jong U sha bneng. Haduh hangne ka long kaba shisha bad tang katne. Namar haba ka Gospel ka la suhthied skhem ha ki jingjia ba la urlong, bad ba la pynsuhkyllain skhem ia ki thied jong ka ha ki mawsiang jingshisha, U Khrist ba iathuh ki Gospel U kylla long kham palat bani a Uta ba ngi shem kum Uba la sdang bad Uba la wai. Ym dei tang ka dien jingkynmaw ia U kaba la kem ba ia u Saul na Tarsus shaduh Damaskos kaba la pynkyllon ia u ha i madan,

bad kaba la pynkylla khongpong ia ka jingim jong u Kam dei ka jingiathuhkhana hiar pateng kaba haduh mynbarim kaba la pynpluh ia ki sawdong kylleng ka pyrthei da ka khubor ka niam Khristan. Don ei ei kaba kham skhem bad kham shisha ban ia ka jingjia ba la shu bat kynmaw kaba la pyntyngshaiñ ia ka khmat kito ki briew ha ka Sngi Pentekost. Ka daw tynrai jong kine baroh ka long ba la pyndep ka bathoh ia ka Kitap ka Jingim U Khrist tang ia ka bynta kaba nyngkong, hynrei kiwei kiwei pat ki bynta ki bud ter shiter ; bad haduh mynta la dang iai thoh shaphang ka jingim jong U lyngba ka jingim jong ki briew jong U. Ka jingiathuhkhana shaphang U Jisu kam pat shym kut haba la dep ka Kalbari bad ka Step Jingmihpat. Ka dang shu sdang ban iaid ter ter.

Ki synran kiba nyngkong ki la sngewthuh shai shaphang kane. Haba ki la tip skhem shaphang U Jisu kum Uba ki ithuh mynta, kim lah ban ai jaka ia U kaba kham poh ban ia ka khet halor ka khyndew baroh. Ki la iohi shai ba U Jisu U dei ban long U Trai bad U Kynrad ka jingim. Kumta ki la aiti ia lade sha ka kam kaba khraw kaba tang hapoh 300 snem ki la ioh ban bah ia ka diengphna naduh ka jaka jingkrenbeiñ jong ka Golgotha shaduh ka khet ki patsha Rom. Haba peit na sla, kam i lah long ba kine ki briew, tang khyndiat ngut, khlem atiar thma lait tang ka jingieit, kin lah ban pynsah ka dien ei ei ha ka pyrthei kaba bat bad synshar da ka bor u sum bad ka wait. Kam i lah long ba kin lah ban ieng pyrshah ia ka mynsiem pyrthei bad ka mynsiem khwan lade kaba synshar ia kane ka pyrthei. Ki tang shu la mih shabar, ka pyrthei ka la khmih sha ki da ka mynsiem rkhiebeiñ. Hynrei kine ki la nang iaid shaphrang haduh ba ki la poi sha ki khyrdop ka nongbah Rom, hangta ka pyrthei ka sa kyndit. Hynrei haba la pyrshang ban pynlip ia ka ding ym lah leh ei ei shuh. Ka pyrthei baroh ka la pluh. Kine ki briew kim ju ong mynno mynno ba ka dei da ka jingtrei jong ki, hynrei ki ong dei U Khrist Uba la leh. Kano ka dei kata kajuh

ka jingiathuhkhana kaba la sdang na Bethlehem, na Galilaia bad na Kalbari, ka dang iai iaid ter shi ter. Ka dei ka jingtrei U Khrist Uba im Uba dang iai trei ha ka pyrthei.

2. Ka Jingthrang ban Pynlong ia U Khrist U Syiem.—Don saw tylli kiei kiei kiba la pynbor ia ki synran ba kin mih sha ka pyrthei ban sakhi ia U Jisu ba U long U Trai bad U Kynrad, bad kine ki saw tylli ki dei kijuh kiba teh ia ngi sha ka kamram ban sakhi ia U ha kane ka pyrthei mynta.

(i) Ka hukum U Jisu hi. "La ai ha Nga ka bor baroh ha bneng bad ha ka khyndew; namar kata kein to khie da leit noh ma phi, to pynlong synran ia ki bynriew baroh" (Math. xxviii : 18, 19). Kane ka jingpyrkhat jingmut ka la don lynter ka jingim bad ka jinghikai U Jisu naduh ba sdang (*Khmih* Math. v : 14, viii : 11, xxiv : 14, xxvi :13). U Loukas u iathuh ia ngi ba ha ka por ba U Kynrad U la ai ia kane ka hukum U la ong ruh, "sdang na Jerusalem" (Louk. xxiv : 47). Kane ka kit jingmut ba ka jingsakhi u briew ia U Khrist ka dei ban sdang na ka jaka kaba u don. Dei ha Jerusalem ba ki synran ki la shahjop bad ki la iehnoh marwei ia la U Kynrad ha ka khyllipmat ba donkam eh; bad mynta ki dei ban sdang nangne ban phla ia U ha khmat ki briew baroh. Da kaba sdang nangne ia ka khubor U Trai jong ki ki dei ban rah shaduh ba kut ka pyrthei. Ki synran ki la tip shai ba ka jingiadei jong ki bad U ka shong ha kaba kohnguh ia kane ka hukum jong U.

Ka kam jingshakri Khristan baroh ha ka pyrthei ka don kane kajuh ka hukum kaba trei na shapoh. U Khrist um da pan kyrpad na la ki lok ba kin phla ia U hapdeng ki briew : U dawa ia ka kum ka kamram jong ki "Phi long ki lok jong Nga lada phi leh ia kiei kiei ruh ba Nga la hukum ia phi (Ioan. xv : 14). Ka niam Khristan kam dei ka jaka ban kyntiew burom ia U Jisu kum u bakhraw : ka dei ka jaka ban dem ha U kum U Nongaihukum. "Ynda phi la leh ia kiei kiei baroh kiba la hukum ia

phi, phin ong, Ngi long ki shakri ba khlem dawa, naba ngi la leh tang ia kaba dei ia ngi ban leh" (Louk. xvii : 10). Bad haba teng teng ki don ki briew kiba ong ba kim iohi daw balei ban leit shaduh ba kut ka pyrthei ban leit ialap ia ka Gospel haba dang don jaka shibun eh ban leh ha la shnong bad ha la ka ri, ka jubab ka dei ban long, ym tang ba ka niam ka dei ban iap lada kam pyniar ia lade, hynrei kita ki briew ki la bakla ban pyrkhat artatien shaphang ba dei ban leh ia ka. Ka long kaba ym don jaka shuh ia ka jingiasait. Ka hukum ka la pynkut ia ki nia baroh. Uba kwah iania u long tang u briew uba nud ban saidlah ia U Khrist. Uta u shu pynbudnam ei ia lade. U Kynrad U la pynmih ka rai ; haba la rai U mut ba dei ban kohnguh ia U.

(ii) Ka baar kaba la pynbor ia ki synran ban sakhi ia U Jisu ha ka pyrthei ka long ka *Jinglongkyrkieh ka kam.* Ki la sngewskhem ha lade ba ka jingkut ka pyrthei ka la jan. Ka lah ban jia haba dang im ma ki. Ym dei U Jisu Uba la iathuh ia ki shisien ba don na pdeng jong ki u ban ym mad ia ka jingiap tad ynda un iohi ia U Khun U Briew ba U wan ha la ka Hima (Math. xvi : 28) ? Ym shym la shonshap ia ki ktien jong U ha ki dohnud jong ki—"Shisha shisha Nga ong ha phi ba kane ka pateng bynriew kan ym leit noh tad ynda ba la jia kine kiei kiei ruh" (Mark. xiii : 30) ? Ym dei shuh ban buhteng lada ia ka Gospel dei ban ialap shaduh bakut ka pyrthei shuwa ba kan wai noh. "Te ka dei shuwa ba yn ialap ia ka Gospel ha ki kynja bynriew baroh" (Mark. xiii : 10). Ka kam U Syiem ka dawa ban pynkyrkieh, namar ka pyrthei ba leh bymsuidñiew ka iaid sha ka jingjot. Ha ki jaka baroh ki briew ki shong hapoh ka syrngiew ka jingiap—khlem jingkyrmen bad khlem Blei, ki la rem bad ki la jot : bad ka bakut ka lajan.

Kane kajuh ka jingkit ka ban halor ki nongmih bteng ia ki synran ha kine ki sngi. Kawei ka bynta hapdeng ka jinglong ki khunbynriew mynta ka long ka jingpra ki nongrim ka jingngeit ha ki niam ba rim

ba jah, kaba la iehnoh ia ki briew ha ka jinglyngngoh khlem jingialam, kum ka lieng kaba khlem boitha hapdeng ki jingatphyllung ka duriaw. Kane ka dei ka por ha kaba uwei pa uwei uba la iadon lem bad U Jisu, uba la ngeit ha U u dei ban sngew ba la khot ia u ba un long u sakhi uba im ia U Jisu ha ka pyrthei.

(iii) Ka balai ka long, *ka burom jong ka khubor*. Ki synran ki la shem ia kata kaei kaei kaba ym pat ju la don mynno mynno ha ka pyrthei. Kum ka nuksa, shim ka jingmap. Kiwei ki niam ki la mih ban iathuh ua u briew ba la ngam ha ka pop u lah ban kylla hok biang da ka jingleh tyngeh ban pynshitom sat ia la ka met ; hynrei ka niam U Khrist ka iathuh ba ki ksangkti U Blei ki kdup ieit ia ka mynsiem lyngkhuid ba jakhlia tam. Pyrkhat shaphang ka jingiap kaba ki briew ki khynñiuh ha khmat jong ka : hangne mynta ki don kine ki briew kiba lah ban rkhie hamar khmat jong ka, namar U Khrist U la jop ia ka. Ki briew ha marshiliang ka pyrthei ki la pyrkhat shaphang U Blei ba U long uba thutshen, uba byrngem da ka jingpynhiarkput : hynrei mynta, kine ki briew U Jisu Khrist ki tip skhem ba U Blei U long ka jingieit bad tang ka jingieit junom junom. Ki la shem ia ka jingshisha ba ka pyrthei kam pat ju la phohsniew mynno mynno. Uwei pa uwei u nongbud U Jisu Khrist mynta, uba la ioh bat ia ka jingshisha ka Gospel bad uba la mad ia ka jingkordor jong ka, um lah khlem da long u nongrah khubor.

(iv) Ka basaw kaba la pynlong ia ki synran, ba ki dei ban leit ialap ia ka Gospel ka long, *ka jingshem mynsiem jong ki ba U Jisu U long U Trai*. Ka *sermon* Khristan kaba nyngkong eh ia kaba la iathuhkhana ka kut bad ki ktien, "U Blei U la pynlong ia Une Ujuh U Jisu ia Uba la sahnarphna ma phi, U Trai bad U Khrist" (Ki Kam. ii : 36) ; bad dei kane ka jinglong-Trai U Jisu kaba la long ka dohnud jong kiei kiei baroh. Ha ki ktien u Apostol Paul, u ong, "Ngi ialap ia U Khrist Jisu kum U Trai" (2 Kor. ii : 5) ; kane ka la long lyngkot ka

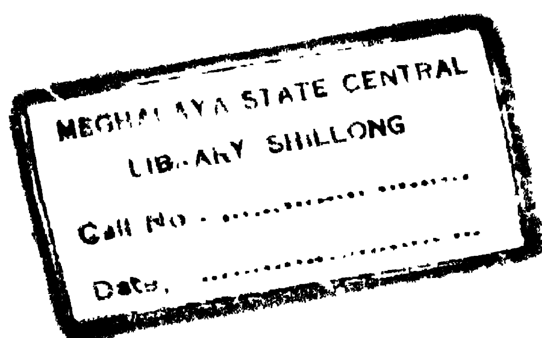
khubor jingialap ha kaba nyngkong eh ; bad ka jingphla jingngeit jong kito ki por ka la long tang katne, "U Jisu U long U Trai." Kine ki ktien ki la duh ka jingsngewphylla ha ngi namar ngi la iohsngew bunsien than eh la khadkhyndai spah snem mynta ; hynrei ha kito ki sngi ka la long ka kam jingjopthiaw ba phylla jong ka jingngeit. Da kane ka nam ba la ai ia Une U Lok jong ki ki mut ba ha ka ia ba biang dei ma U U ban sa bishar ia ki bynriew baroh. Baroh ki Hima jong ka pyrthei kin sa long ki jong U, bad Un long U Trai da shisha. La kine ki synran ki lah ban shah ibeiñ bad shah kyntait beiñ kumba la shah U Kynrad jong ki, ki iai phohsniew ki jingphohsniew na ka bynta la U Nongialam bad ka hima kaba palat ban ia kaba ki Kaisar ki la ju mutdur, bad ki la pynkhreh na ka bynta jong U ki plan jop pyrthei kiba khraw bad kiba iar haduh katta ba ki plan u Aleksandar kim long ei ei ruh ha khmat jong ki.

Kane ka Jingphla Jingngeit "U Jisu U long U Trai" ka long kaba jylliew eh bad ki jingmih jong ka ki la long kiba pynkhynñiuh ia ka pyrthei. Ban pyndei biang ia ka ka kup shaduh kaba pynlong traikhlieh lut khoit ia U Jisu halor ki bynta jong la ka jingim lut nyngkong, bad nangta jong ka pyrthei baroh. Ka mut ka khet jong ka pyrthei baroh na ka bynta U Khrist. Lada siew ia ka da ka dor—la siew dor da ka jingshah thngan ha ri khlaw ha kaba Um shym la treh ban pynlong kpu ia ki maw ; la siewdor da ki ummat ba U la pynmih namar ki pop ki briew ; la siewdor da ka umsyop ka Gethsemane kaba la long kum ka jingjaw ka snam ; la siewdor da ka diengphna kaba sngew kthang ha kaba ki la pynlwet ia ka met jong U ha ka jingiap ; la siewdor da ka jingieit kaba khlem wai shuh kaba lynter ki snem kam shym treh ban pyllait ia ka pyrthei. U Apostol Paul, hadien ba u la lum lang ia ki jingshah shitom bad ki jingsngewsih U Jisu, u la ong, "Naba kumta te U Blei U la kyntiew eh ia U, bad U la ai ha U ia kata ka kyrteng kaba halor ka kyrteng baroh" (Phil. ii : 9).

3. U Jisu Un Synshar.—Kata ka sngi kam pat shym poi. Hynrei ka la nangwan kham hajan. Ngi lah ban iohi mynta ia kawei ka Dur ba ka ieng ha man ka jaka ba ki iashem lang ki surok ka jingim. *U Jisu U ieng ha ki jaka ha kiba ki surok ka-jinglong jaitbynriew ki iashem. U Jisu U ieng ha ki jaka ha kiba ki surok ka jinglong jait ba kyrpang ki briew ki iashem. U Jisu U ieng ha ki jaka ha kiba ki surok ki jingthoh jingtar ki iashem. U Jisu U ieng ha ki jaka ha kiba ki surok jong ki niam ki iashem.* Shisien uwei u rangbah Hindu u la ong ia u Stanley Jones, "Ym don uno uno uwei pat uba thrang da shisha ban ioh ia ka dohnud ka pyrthei lait tang U Jisu Khrist. Ym don uwei pat uba la mih." Mynta U don Une Uba ieng ha ki lad ha kiba ki surok jong baroh ki aiom ki iashem ; bad ha kito kiba la iohi ia U, bad kiba la iohmad ia ka bor jong U ha la ka jingim, kane kawei ka long kaba shisha, ba kawei ka sngi ka la nang jan ha kaba ki khyrdop baroh jong ka pyrthei kin sa rah shaneng la ki khlieh ba U Syiem Un rung shapoh.

Kane baroh ka long kaba shisha, bad namar ba ka long kaba shisha ka mih kawei ka jingkylli kaba ym don uba lah khlem da dei ban ai jubab : Dei ma U U Trai bad U Kynrad ka jingim *jong nga* ? Man ka snem hapdeng khadsan spah bad arhajar ngut ki samla la pdiang riewdkhot hapoh ka Balang ha Ri Khasi Jaintia ; kine baroh ki ai ka jingkular ba kin pynlong ia U Khrist U Trai halor baroh. Pyrkhat haduh katno kan long lada tang kine hi kin sei lut ia la ka bor ban sakhi ia U Khrist ! Pyrkhat haduh katno kan jia lada ka jingim jong ngi baroh kan long ka jong U shisha, ka ban ym don shuh "Ki lada" bad "ki hynrei", ki nia bad ki jingtyngkai, hynrei ka jong U Khrist lut khoit. Pyrkhat kan mut aiu ia ngi. Pyrkhat kan mut aiu ia ka pyrthei sawdong ia ngi. Bad pyrkhat aiu kan mut ia U Khrist.

LA KUT.

K. J. P. Press, Shillong

Rs. 6.00